STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05881

UNTERVELT

Joseph Opatoshu

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. אָפּאַטאָשו

אונטערוועלט

ליטעראַרישער פערלאַג, ניו-יאָרק
1918.

Copyright by
JOSEPH OPATOVSKY
1918.

אינהאַלט:

זייט
לילי (1915) — — — — — — — — — — 7
קאָנטראַבאַנדיסטען (1916) — — — — — — 50
אין סאַלון (1917) — — — — — — — 56
מאַדאַם מאַרקיז (1917) — — — — — — 63
הינטער די קוליסען (1917) — — — — — 68
א געוועהנליכע געשיכטע (1917) — — — — — 74
משה ליגנער (1917) — — — — — — — 81
א הויז אויף גאָרעק סטריט (1917) — — — 87
א משומדת (1917) — — — — — — — 93
א פערשוואונדענער מאַן (1917) — — — — 98
קאָנקורענטען (1917) — — — — — — — 103
פון ניו־יאָרקער גהעטא (1914) — — — 102—3

לילי און אַנדערעם.

ל י ל י.

1.

איצ מעק, א מיטעלוואוקסיגער, ברייטביינינער יונג פון א יאהר דרייסיג, מיט עפּיס חיה'שעם אין אלע זיינע גליעדער, איז געשטאנען שבת אין דער פריה אין קיך אין די בלויזע גאטקעס און לייבעל און זיך געוואַרעמט ביי דער „סטים-פּייפּ". ער האט נאכלעסיג געהאלטען אין דער רעכטער זייט פון מויל א הילצערנע פּיפּקע, געשפּיגען אויף דער פּאדלאָגע און געקוקט ווי זיין ווייב מאכט אנבייסען.

זיין ווייב א געשיקטע אידענע, מיט געלבליכע פלעקען איבער'ן פּנים, ווי אן אבגעבליאקעוועטע, האט צושטעלט א טיש מיט עסענוואַרג ווי פאר א מנין מענשען. זי האט ארויסגענומען פון אייז-שענקעל א הע־רינג, איהם אפּגעצויגען און געפרעגט דעם מאן:

— ווען איז לילי געקומען, שפּעט?

— כ'ווייס נישט.

— שלעפט זיך אויף ארום גאנצע נעכט און קיין סענט פאר די אויגען זעהט מען דערוויילנ נים! דיינע געשעפטען, אייב'עלע! כ'האב עס גע־דארפט?

— פּונקט אזוי דיינע ווי מיינע! זי צאהלט נישט? טרייבט מען זי ארויס!

— חכם מייגער, דאס וויל זי דאך! טרייבסט זי ארויס, גיט זי דיר קיין סענט נישט, די גאנצע הונדערט דאללאר פערפאלען! גלויב מיר, ווען איהר ממזר לעבט, וואלט זי ביי מיר נים געגאנגען מיט אזא פעדי־סענעם קאפּ! אז די מויד האט גאר נישט קיין אידיש מזל, אזא נבלה!

— פארוואס געהט זי נישט צוריק אין קאבארעט? — האט אייב גע־צויגען די גאטקעס — ווי זי דערצעהלט, האט זי דאך דארט געמאכט שטיקער געלד!

— כ'האב איהר שוין עטליכע מאל געגעבען אנצוהערען, ענטפערט

זי מיט א האלב מויל, נור ווי מיר שיינט, — האט חוה געמאכט א טראט צו'ם מאן — שטעקט אין דעם דאקטאר'ס קאפ! קענסט דאך איהם מיט זיינע זיסע רייד, אבי ס'קאסט איהם קיין געלד ניט, וועט ער דיר צוזאגען כ'וויים נישט־וואס און דאס קאלב מיינט מסתמא, אז ער וועט מיט איהר חתונה האבען! נישטא ווער זאל לאכען! ווייסט, זי געהט דאך צו איהם יעדען טאג!

— אזוי? דאס הער איך ערשט איצט! — האט אייב האסטיג עט־ליכע מאל א ציה געטון די פייפ און אויסגעשפיגען — וועל איך איהר טאקע באלד דא אבשפיעלען א חתונה,ווארט!

— דו מיש זיך נור נישט, הערסט? כ'וויים, ביזט א גרויסער בריה קאליע צו מאכען! קריגען זיך קען איך אויך, פערלאז זיך אויף מיר!

ביי'ם טיש איז געזעסען ווילי, א געל יונגעל פון א יאהר אכט, מיט א קלוג, ריהרעוודיג פנים'ל און אויסגעמיעדען צו קוקען אויף די נייע „טאטע־מאמע", וואס האבען איהם נעכטען ארויסגענומען פון יתומים־הויז. ער האט געגעסען מיט די פאדערשטע ציינדלעך, ווי א וויוויערקע, א שטיקעל דארען קעז און זיך געשפיעלט מיט לאלען, וואס איז געלעגען אונטער'ן טיש.

אייב האט געקוקט אויף די צושטעלטע מאכלים און זיין אונגעלומ־פערט, קוואדראטנע פנים, מיט די בולט'ע גרויסע אויגען, וואס האבען דערמאהנט אי א קאלב, אי א ביק, האט זיך נאריש צושפיעלט. ער האט אוועקגעלעגט די פייפ, געמאכט א שנאפס, פערביסען מיט א שטיקעל מינסטער־קעז און א צופרידענער זיך געווענדעט צו'ם וויב:

— חוה'שי צוהאק די מילץ מיט א ציבעלקע, ס'איז געשמאקער!

— אל־רייט, וועסט אפשר עסען אביסעל איינגעפרעגעלטע געהירען?

— האסט דען?

— אז כ'פרעג — מסתמא האב איך!

— טא פרעגעל זיי גוט איין, — האט אייב זיך געבעטען מיט א פול מויל צונג — טהו אריין אין שמאלץ א פאר שטיקלעך רעטעך אויך!

— דו האסט, מיין מאן, א גע'שמד'טען האלז!

— חוה'שי קרוין, זעץ דיך אויך אוועק עפיס עסען — האט אייב געקייט מיטביידע באקען און ארומגענומען דאס וויב — נעם עפיס

פריהער אין מויל אריין, חוה'שי. ס'מאכט נישט, כ'וועל ווארטען, אז נישט וועל איך אסור עסען!

— זיי ניט משוגע, אייב — האט חוה א צופרידענע, וואס דער מאן צערטעלט זי, געצויגען די ווערטער און זיך ארויסגעדרעהט פון זיינע הענד — זעץ דיך און עס, ווער נישט מיט אמאל צו גוט!

אייב איז געווען גוט אויפגעלעגט. ער האט ארויפגעצויגען די גאט־קעס, געגלעט ווילי'ן איבער'ן קעפיל, איבער דער פלייצע און איהם כלומרש א קניפ געטון אין געזעס אריין:

— עס, עס, שלאף נישט. ביי מיר, ווילי, מוזטו ווערען א יונגאטש מיט באקען! — און ער האט זיך געווענדעט צו'ם ווייב — חוה'שי, זעה, גיב עפּיס ווילי'ן אין מויל אריין.

— אונטער'ן פארטוך האב איך גאר נישט בעהאלטען! לאז ער עסען — שטעהט דאך אויפ'ן טיש.

— אז עלטערען ווארפען אוועק אן אייגען קינד, מעג זיי די ערשטע באלערא טרעפען! — האט אייב א געשריי געטון און געגלעט ווילי'ן איבער'ן קעפיל — געדענקסט גאר נישט דיינע עלטערען, הא?

ווילי האט זיינע עלטערען נישט געקענט. די ערשטע צייט, אז ער איז איבערגעגאנגען פון איינע „טאטע־מאמע" צו'ם צווייטען און מען האט איהם גענומען אויספרעגען וועגען זיינע עלטערען, (און געפרעגט האבען אלע) האט ער געשוויגען, זיך געפיהלט שולדיג, ווי ער וואלט עפּיס צוגע'גנב'עט און פיעל מאל זיך צוויינט. שפּעטער, ער אליין האט נישט געוואוסט ווי ר'נאך, איז ביי איהם אין מוח'ל געבארען געווארען א מעשה וועגען זיינע עלטערען. די מעשה האט ער געהערט אין יתומים־הויז פון א אינגעל, וואס יענער האט עס דערצעהלט וועגען זיך. און די מעשה האט זיך ביי ווילי'ן אין קעפּיל אזוי איינגעקריצט, אז ער האט זי גענומען איבערדערצעהלען אויף זיינע עלטערען, און יעדעס מאל מיט מעהר איינצעלהייטען, ביז ער האט אליין גענומען גלויבען, אז זיין טאטע האט גע'שחט'ען די מאמע, איהם אויך געוואלט שחט'ען, האט ער זיך בעהאלטען אין וואש־טאפּ. פון דאמאלט אן איז דער פאטער אוועק און איז מעהר ניט צוריקגעקומען. איצט, אז אייב האט איהם געפרעגט צי ער געדענקט זיינע עלטערען, האט ווילי די זעלבע מעשה איבערדערצעהלט

און הנאה געהאַט, וואָס די נייע „טאַטע־מאַמע" האָבען אַלץ געלאָזט שטעהן און הערען זיך איין מיט צועפּענטע מיילער.

— מעג איהם דאָרט ניט אַ בראַנד אין די אויגען אַריין! — האָט אייב אַ געשריי געטון ווען ווילי האָט געענדיגט — זעהסט, ווען אַ מויד דערשטיקט אַ יאַטעל, פּערשטעה איך נאָך. נור אַ טאַטע זאָל געהן שחט'ען אַן אייגען אינגעל — — — אַ כאָליערע!

ער האָט דערזאָגט מיט דער האַנד, אויסשניידענדיג אַ קרייז, אויסגעשפּיגען און אַנגעגאָסען אין אַ גלעזיל אביסעל בראַנפען:

— נאַ, ווילי, ס'איז זיסער בראַנפען, טרינק!

לילי, אַ הויכע, געזונטע מויד מיט אַ ליכטיג, אָפען פּנים, מיט צו־שאָטענע קאַשטען האָר, דורכגענומען מיט אַ שוואַרץ סאַמעטיל, איז אַריינגעקומען פון צווייטען צימער טאַנצענדיג:

— ח־והּ, אוי, אוי, אוי—אוי, ח־וה!

— ביזט שפּעט אהיימגעקומען, לילי? — האָט חוה זי געפרעגט.

— פרעגט אייב'ען, ער ווייס — האָט לילי זיך צולאַכט און איהר ליכטיג פּנים איז אַזש דורכזיכטיג געוואָרען.

חוה האָט גענומען די הענד פאַרבאַקעם, זיך אַ שטעל געטון דעם מאַן אין פּנים אַריין און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ:

— אייבעלע, דו הויבסט שוין אָן די אַלטע מעשיות, הא?

— וואָס'רע מעשיות? — האָט אייב געשטאַמעלט — קוק נור ווי ס'געהט איהר אין לעבען! זי מוז דאָס אַלץ וויסען! אַ דעטעקטיוו איבער מיין קאָפּ!

— אָל־רייט, אייבעלע! אָל־רייט! — האָט חוה געברומט און גיך גענומען וואַשען גלעזער, אַז זיי האָבען אַזש געפּייפּט אונטער איהרע פינגער.

לילי האָט זיך הילכיג צולאַכט, פעריסען דעם קאָפּ און אין גאַנצען האָט זי אויסגעזעהן ווי אַ יונגע, שעהנע קאָבילע.

אייב האָט אַנגעקוואָלען פון דער מויד, אַרויפגעצויגען די גאַטקעס און זי אַרומגעכאַפּט.

— מיסעס מעק — האָט לילי זיך געפּיעשטשעט — אייער מאַן טשעפּעט זיך! מיסעס מע־עק — — —

— וואס מעקעסטו, וואס? — האט חוה א שטשירע געטון מיט די צין — קריך נישט צו איהם, וועט ער דיך נישט טשעפען!

לילי האט זיך א דרעה געטון, זיך לייכט ארויסגעגליטשט פון אייב׳ס הענד, זיך וואוילעריש א שטעל אוועק געטון אין איהרע געלע שיך מיט די הויכע אבצאסען, שעלמיש אנגעקוקט אייב׳ען און זיך צוזינגען:

— ח־והו, אוי, אוי, אוי, ח־ר־וה!

אייב האט זיך געדרעהט אין דרייען, געפיהלט ווי די פאדלאגע שווימט אפיר פון אונטער זיינע פיס, חשק געהאט נאכצולויפען דער מויד אין צווייטען צימער אריין — איז פאר איהם אויסגעוואקסען דאס ווייב:

— די געהירן ווערען דאך קאלט, געה עסען!

אייב האט געוואונשען דעם ווייב א מיתה־משונה. ער האט זי אבגעמאסטען מיט אן אויג פון אויבען ביז אראב, זיך געוואונדע־ט ווי ר׳נאך ער האט ד א ס אמאל ליעב געהאט און צו׳ם הונדערטען מאל געטראכט, אז די פלעקען אויף חוה׳ס פנים זעהען אויס ווי לאטעס. ער האט זיך געזעצט עסען. די געהירן האבען איהם שוין מעהר נישט געשמעקט. פון פערדרוס האט ער געזוכט מיט די אויגען עפיס א נאש צו טון. ער האט אויפגעהויבען יעדע זאך, עס באשמעקט, פון ערגערניש זיך איינגעגאסען א שנאפס, אבגעבראכען א שטיקעל זעמיל, איינגעטונקען אין פוטער און געקייעט.

— זעה נור, ווי ער באשמעקט יעדע זאך, פונקט ווי לאלא, — האט חוה שוין ווייכער געדעט, אפנים זיך געוואלט איבערבעטען — וואס מיינסטו, כ׳קויף אלט עסען?

אייב האט נישט געענטפערט. צי דערפאר וואס לילי איז אריין אין צווייטען צימער, צי דערפאר וואס ס׳ווייב האט איהם פערגליכען צו׳ם הינטעל, וואס האט זיך געפלאנטערט צווישען זיינע פיס, נור ווי די זאך זאל נישט זיין, האט אייב מיט אמאל אזא בריק געטון לאלא׳ן, אז דאס הינטעל האט מיט א קוויטש זיך בעהאלטען אין א ווינקעל. לאלא איז געשטאנען אויף דריי פיס, געקוקט א ווײלע אויף די אבגעשלאגענע לאפקע, וואס האט זיך געטרייסעלט און זיך פערגאנגען אין אן אויסטרעליש בילעריי, ווי א דארף־הונד ווען ער דערזעהט א פייער.

— מערדער, וואס האט דיר דאס הינטעל געטון? — האט חוה אז אנגעצונדענע פון כעס אלע געלאזט שטעהן אויפ׳ן אויווען, געכאפט

לאַלאַ'ן אויף דער האנד, בעקוקט דאָס פיסעל און עס אונטערגעטראַגען דעם מאַן — זעה, וואָס האָסט געטון?

— געטרייע מאמע, — האָט אייב דורכגעזייט דורך די גאָלדענע ציין — דאָס איינציג קינד איהר דער'הרג'עט, א דער'הרג'עט זאָלסטו ווערען מיט'ן הונד צוזאמען!

ער איז אויפגעשפרונגען, עטליכע מאָל דורך איבער דער קיך און איז צוגעגאנגען צו'ם ווייב:

— טרייב שוין ארויס דעם הונד, זאָג איך דיר! איך וויל נישט קיין הונד אין מיין שטוב, הערסט?

— שויז, ס'איז איהם שוין עפּיס אריין אין קאָפּ, דעם משוגע'נעם! — האָט חוה כלומרש געשמייכעלט, זיך נישט געוואָלט איינרייסען מיט איהם.

— אז דו הערסט מיך פּונקט ווי דעם קאָטער! שריי איך נישט פון ערשטען טאָג אָן, אז כ'וויל נישט דעם כלב אין שטוב? אז וואו כ'געה שמעקט מיט הונד! טהו איך עפּיס אָן, קען איך עס נישט דערריינינגען. אומעטום דעם הונד'ס האָר! אזא פארשיווער הונד, אזא! כ'בעט דיך מיט גוטען, חוה — האָב אייב געקלאַפּט מיט א פויסט אין דער צועפענ־טער האנד — טרייב ארויס דעם הונד, אז כ'וויל איהם נישט האבען אין מיין שטוב!

— דאָס וואָס דו ווילסט נישט, איז ווענינ! — האָט חוה קאַלטבלו־טיג געענטפערט און איהרע קליינע אויגען האָבען זיך א צונד געטון מיט א צופלאָסען פייעריל.

— וואָס מיינסטו, ס'איז ווענינ? — האָט אייב זיך גענומען קלאַ־פּען מיט א פויסט אין הארץ אריין — איך בין דער בעל־הבית! אי עס דהע באָס היער! און אויב דו וועסט איהם נישט ארויסטרייבען איז מיין נאָמען נישט אייב, אויב כ'שליידער נישט דעם הונד ארויס דורכ'ן פענס־טער, אז ס'וועט פון איהם קיין שריד ופליט נישט בלייבען!

חוה האָט נישט געענטפערט. זי איז געשטאַנען מיט'ן הונד אויף דער האנד און געשמייכעלט. אייב האָט געפיהלט [illegible] די נכפה עסט איהם, נישט געקענט קוקען ווי חוה שמייכעלט, ווי זי וואָלט זיך געררייצט מיט איהם און פאר כעס אריין אין צווייטען צימער. ער האָט אומגעוואָרפען אויפ'ן וועג א שטוהל, צוריק אריין אין קיך, געצווינגען די גאטקעס און געשריען:

— א קדיש האָרעוועט זי מיר! אז זי האָט ליעבער דעם הונד, ווי דעם מאן! שלאָפט מיט'ן — — — קענסט נישט האָבען קיין קינדער, האָסטו נישט געדאַרפט חתונה האָבען, יאַלעוועקע דו!

— און דו קענסט? — האָט חוה ארויסגעבלעזילט דורך די פאַר־קוועטשטע ליפּען און די אויגען האָבען ביי איהר געבלישטשעט.

— וועסט שוין זעהן צי כ'קען? כ'האָב דיך אין דר'ערד מיט'ן הונד און מיט דער „קינדאַרניע" דיינער צוזאַמען! געגוג געשמעקט פרעמדע קינדער — — — כ'שלאָף איבער זיי קיין נעכט נישט! אז כ'האָב קיין אייגענס נישט, דאַרף איך קיין וועלט נישט איינרייסען! וואָס, איבער־לאָזען דעם הונד א ירושה? ווי לאַנג לעבען זאָלסטו! נאָך היינט געה איך אוועק!

— געה! ווער האַלט דיך?

— דו! האָט אייב א קלאַפּ געטון מיט דער פויסט איבער'ן טיש, אז אלע טעלער זיינען אונטערגעשפּרונגען.

אין צווייטען צימער האָט זיך א קינד צעוויינט, אנטשוויגען געוואָ־רען, ווידער אָנגעהויבען, זיך פערגאַנגען העכער און העכער און באַלד האָט זיך דאָס קינד צושריען מיט אַ אָפען מויל, אז ס'האָט אַזש געגרילצט אין די אויערען.

לילי איז אריין אין קיך.

— שעהמען מעגט איהר זיך! פון אלע פענסטער קוקט מען אויף אייער בייז וואונדער! מענשען זאָלען זיך שטענדיג האַלטען אין איין ארומקריגען! מען קען דאָך פון קאָפּ קומען פון אייערע געוואַלדען! געהט בעסער, חוה, און וויגט איין ס'קינד!

— אייבילע איז קראַנק עס איינצושטילען? — האָט חוה צונויפ־געשנירעלט די דינע ליפען און געגלעט דעם הונד.

אייב איז געלאָפען אין די גאַטעקס איבער דער קיך, ווי ס'וואָלט אין שטוב א פייער געוועזן. ער האָט געזוכט מיט די אויגען א מענשען, פאַר וועמען דאָס הארץ אָבצורעדען און ווען לילי וואָלט ניט געשטאַנען אין דער טהיר, וואָלט ער זיך געוויס אָבגעקלאָגט פאַר'ן זיעבען־יעהריגען ווילי'ן. ער האָט אָנגעכאַפּט לילי'ן פאַר א האַנד:

— אז כ'קען נישט מעהר! היינט, לילי, מוז עס נעמען א סוף! זי האָט מיך אונגליקליך געמאַכט! כ'האָב געשריען — חוה, כ'וויל נישט

קיין „קינדאַרניע!" כ'וויל נישט בעראַבעווען אַרימע דיענסט־מיידלעך, צונעמען בײ זײ ביז דעם לעצטען סענט! אַ בראַך איז שוין צו דער מויד וואָס האָט אַ ממזר, דאַרף איך נאָך קומען און אויסנאַגען בײ איהר דאָס לעצטע ביסעל מאַרך? אַ „סאַקער" בין איך נישט! מיין טאַטע, מיין זיידע, מיין עלטער־זיידע — האָט אייב זיך געקלאַפּט אין דער ברוסט — האָבען אויסגעלעבט זייערע יאָהרען און קיין „קינדאַרניעס" נישט גע־האָט, וויל איך אויך קיין שינדער נישט זיין!

בשעת אייב האָט גערעדט, האָט ראָזע זיך אַריינגעשאַרט, ווי אַ וואָ־קעלדיגע גאַנז, אין קיך אַריין. זי איז נאָך כמעט געווען אַ קינד. אַ קליינע, אַ בלאַסע, מיט שוואַרצע, צושראַקענע אויגען, מיט שוואַרצע, געקרויזטע האָר, ווי בײ אַ שעפּס, האָט זי זיך אַוועקגעשטעלט אין אַ ווינקעל, גענומען איין הענדטעל אין צווייטען אַריין, זיי געהאַלטען פון פאָרענט, ווי זי וואָלט געוואָלט אַבצוימען איהר בוך פון די אָרומיגע, און איהרע גרויסע, שוואַרצע אויגען האָבען שטום און צעשראָקען געקוקט פון איינעם אויפ'ן צווייטען. ראָזע האָט געוואוסט אַז איהר לעבען ליגט בײ זײ אין די הענד און טרעהרען האָבען זיך בעוויזען אין איהרע אויגען. זי האָט זיך אין גאַנצען געטרייסעלט, די אונטערשטע אַנגעלאָפענע ליפּ האָט זיך אַראָבגעלאָזט, ווי בײ אַ קינד ווען עס געהט ווײנען, און ס'האָט זיך גע־דאַכט, זי וועט זיך באַלד וואַרפען יעדען איינעם צו די פּיס און בעטען, ווי מען בעט אַ גזלן, מען זאָל זיך דערבאַרמען איבער איהר.

דאָס קינד האָט געשריען. אייב האָט מעהר נישט געקענט צוהערען ווי דאָס קינד וויינט, זיך געכאַפּט מיט ביידע הענד פאַר די אויערען, גע־זוכט עפּיס מיט די אויגען און מיט אַמאָל אַ געשריי געטון אויף ווילי'ן, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען אין אַ ווינקעל נישט טוידט, נישט לע־בעדיג:

— וואָס זיצסטו, וואָס. בעסטאַרד? הערסט נישט ווי דאָס קינד וויינט?

ער האָט אַנגעכאַפּט ווילי'ן פאַר'ן קאָלנער און איהם אַ שיק געטון אין צווייטען צימער, אַז דאָס אינגעל האָט שיעור נישט האַלז און נאַקען צובראָכען.

אַ שכנ'טע מיט אַ שטאַק נידריגער האָט געעפענט דעם „דאַמוויי־טער" און אַרויפגעשריען:

—א חוצפה און א הזעה דאס איז, באלד אין דער פריה צו מאכען אזעלכע קולות. נישט לאזען מענשען שלאפען? קוים איינגעשלעפערט דאס קינד, האבען זיי עס מיר אויפגעוועקט! מיינט נישט, אז איהר זייט איין־און־איינציג אין דעם הויז! שעהמען מעגט איהר זיך, מענשען זאלען זיך תמיד ארומ'הרג'ענען, פונקט ווי געגנסטערס!

אלע זיינען אויף א ווייל שטיל געווארען און זיך איבערגעקוקט. א צורייצטער האט אייב אן עפען געטון דאס טהירעל פון „דאמווייטער":

— מען לאזט דיך נישט שלאפען, דו צוקראכענע, דו פלאנדרע? ס'קינד דיר אויפגעוועקט? פלאדיעט מען נישט ווי די חזרים! ווער הייסט אייך האבען קינדער? שנארערס, שטארבען פון הונגער און מען איז „ביזי"! — — — — מ'האלט אין איין שלאפען! — — — —

— זי וועט מיר דאס דיקטירען וואס כ'זאל טון ביי מיר אין די „רומס"? — האט חוה געשריען, צוגעגאנגען מיט'ן הונד צו'ם „דאמוויי־טער" און אויך געוואלט ארייגשטעקען דעם קאפ אין אפענעם טהירעל.

אייב קוקענדיג אויף'ן ווייב האט געטראכט אז אלע צרות קומען אי־בער איהר, אז ער האט זיך נישט געדארפט קריגען מיט דער שכנ'טע און ער איז אויף דאס נייע אין כעס געווארען. ער האט זיך געכאפט שלאגען דעם הונד. חוה האט איהם פארשטעלט, געווערט, האט זי ארייגעכאפט לאלע'ס קלעפ, געקוויטשעט ווי מען וואלט פון איהר די הויט געשונדען. לילי איז אריין אין דער מיט, נישט געלאזט שלאגען און אין שטוב איז געווארען אזא געשריי, ווי מען וואלט געקוילעט חזרים.

ראזע איז געשטאנען אין א ווינקעל מיט עטוואס צושפרייטע פיס, זיך געהאלטען פאר'ן בויך און איבער איהר קינדיש פנים און צעיאווירענע נאז האבען גערונען טרערען.

אייב האט זיך גענומען אויף גיך אנטון, געשאלטען אויף וואס די וועלט שטעהט, געסטראשעט, אז ער וועט שוין מעהר נישט אהיימקומען און איז ארויס פון שטוב.

2.

אז אייב איז ארוים האט חוה אראבגעלאזט דעם הונד אויף דער פאדלאגע, פארשטעלט דאס פנים מיט די הענד און זיך צעוויינט.

דער הונד האט נישט אבגעטרעטען פון איהר. ער איז ארויף מיט די פאדערשטע לאפעס אויף איהר שויס און געלעקט די בעל־הבית'טע מיט דער צונג. חוה האט איהם אנגעכאפט פאר די אוירען, געשלאגען וואו זי האט נור געטראפען, דעם גאנצען כעס אויסגעלאזט. דער הונד האט צוגע־נומען די קלעפ, ווי ער וואלט פערשטאנען, אז ס'קומט איהם, קוים גע־סקאוואטשעט, געבליבען זיצען אונטער דער בעל־הבית'טעס בענקיל און זיך אין גאנצען געטרייסעלט.

ראזען האט באנג געטהון צו וואס זי איז אריין אין קיך. א דערשראקענע, א בלאסע האט זי געקוקט אויף חוה'ן און אלץ אין איהר האט זיך געבעטען, אז זי איז דא גארנישט שולדיג, אז ווען זי וואלט געקענט, וואלט זי זיך בעהאלטען אין דער וואנד, אז פאר איהר דארף זיך חוה נישט שעה־מען. איהרע גרויסע, שווארצע אויגען האבען ווייך און קינדיש געקוקט אויף חוה'ן, זי געוואלט טרייסטען. זי האט אויסגעשטעלט א פוס, ווי צו'ם געהן, זיך דערשראקען, אראבגענומען פון טיש א זעמיל מיט א שטיקעל הערינג, זיך געזעצט אין א ווינקעל און געקייעט. זי האט געבע־טען גאט, אז דאס קינד וואס זי געהט געבוירען, זאל זיין א טוידטס און אויב עס וועט לעבען זאל עס כאטש זיין א אינגעל — א אינגעל פער־פיהרט מען נישט.

נישט איין דיענסט־מיידעל האט זיך געשראקען פאר חוה'ן, זי גע־רופען מלאך־המות. און נישט בחנם! פונדעסטוועגען, אז א יונג האט איבערגעלאזט א דינסט־מיידעל אין די הויכע מאנאטען, איז פארט די איינציגע טרייסט געווען, אז ס'איז דא א חוה אויף דער וועלט. און חוה האט קיינעם נישט געשטראפט, נישט געזידעלט — איז מען געקומען צו איהר מיט יעדער צרה, זיך געקלאגט פאר איהר, ווי פאר א מאמען. און אז א מיידעל „אין אנדערע אומשטענדען" איז שווער געווען צו קריי־

גען א שטעלע — האט חוה געשאפען. פאר העלפען ברענגען אן אונגע־זעצליך קינד אויף דער וועלט, האט חוה גענומען אין מזומן וויפיעל עס האט זיך נור געלאזט און צעהן דאללאר א חדש פאר האדאווען. זעלטען אבער איז חוה'ן אויסגעקומען צו האדעווען א קינד — דאס רוב מאמעס פלעגען באלד נאך דער קינדבעט פערשוואונדען.

לילי האט געקוקט ווי חוה האט זיך איינגעקארטשעט, קלענער גע־ווארען, געצוגט מיט די אקסלען, געהעשעט ווי א קינד, ווען א מאמע לאזט עס אליין איבער אין שטוב, און זי האט רחמנות געקראגען אויף איהר.

תמיד ווען לילי האט געהערט א פרוי וויינען, איז איהר אויפ'ן זינען געקומען דער קאבארעט, וואו זי האט מיידעלוויז באדיענט געסט, אפט געקראגען געשלאגען און געמוזט ווילען יעדען איינעם, ווער עס האט נאר געגעבען צו לייזען.

א נייגצען יעהריג אינגעל האט זיך פערליעבט אין איהר און זי האט מיט איהם חתונה געהאט. נאך עטליכע חדשים צוזאמענלעבען, האט דאס מאנ'עלע זי אנגעהויבען שלאגען, חושד זיין, אז זי האט צו טון מיט אנ־דערע און זי איבערגעלאזט א טראגעדיגע אהן א סענט געלד.

אז אויסגעהונגערטע, אן אבגעריסענע איז זי אנגעקומען צו חוה'ן. חוה'ס הויז דאקטאר, אן אלטער, גראהער בחור, וואס האט געוואוסט איה־רע אלע סודות, האט אבגענומען ביי לילין א טוידט קינד.

דורך דער צייט, וואס לילי איז געלעגען צו־בעט, איז דער דאקטאר יעדען טאג געקומען געוואהר ווערען וואס זי מאכט. ער איז יעדעס מאל געבליבען זיצען ביי איהר, איהר דערצעהלט מעשיות, ווי אן אלטער, גו־טער זיידע און אז לילי האט זיך איינמאל ארויסגעכאפט, אז זי רעכענט, באלד ווי זי וועט געזונד ווערען, צוריק אנצוקומען אין א קאבארעט, האט דער דאקטאר זי אנגעהויבען אבצורעדען, זיך דעמאלט פונאנדערגע־שמועסט מיט איהר אזוי הארציג, אז לילי האט זיך אזוי צעוויינט.

שפעטער, אז זי איז שוין געזונד געווארען, האט דער דאקטאר זי גע־הייסען צו זיך קומען דריי מאל א וואך, געזאגט, אז איהרע אויגען־לעפליך זיינען ענטצונדען. יעדעס מאל האט זי געמוזט מיט איהם עסען אבענד־ברויט, זיך אפט געוויצעלט צו זי וואלט חתונה געהאט מיט אזא אלטען

ווי ער און זיך בענומען מיט איהר אזוי איידעל, ווי קיין מאַנסביל האָט זיך נאָך נישט בענומען.

לילי האָט געפיהלט, אז דער אלטער איז צו איהר נישט גלייכגילטיג, האָט זי גענומען צו הילף אלע וויבערשע קונצען, אבי איהם ארײנצוכאַפּען. און כאָטש ער האָט געקענט זיין איהר זיידע, האָט זי נישט איינמאל גע'חלומ'ט, אז זי וואָלט געווען די גליקליכסטע, ווען ער האָט מיט איהר חתונה.

יעדעס מאָל אבער, ווען ס'איז איהר געוואָרען לאַנגווייליג, איז דער האָס צו'ם פריהריגען לעבען ביי איהר אינגאַנצען פערשוואונדען. זי האָט צוריק אָנגעהויבען בענקען נאָכ'ן קאבארעט, וואו ס'איז נישטאָ קיין צייט צו לאַנגווייליגען זיך, מען האלט אין איין פארברענגען. — — —

דאָס האָט אבער לאַנג נישט אָנגעהאלטען. די מורא אַנצואוווערען דעם דאָקטאָר האָט זי צוריקגעהאלטען. און אום צו טאָמעווען אין זיך דאָס הייסע בלוט, האָט זי געוואָרפען אן אויג אויף אייבען, איהם אזוי לאַנג גערייצט, ביז זי איז זיכער געווען, אז דער יונג שטארבט פאר איהר. זי האָט קיין שלעכטס נישט געמיינט, זי האָט נור געוואָלט אויספּרובירען איהר אייגענע מאכט און ווייזען אייב'ען ער זאָל נישט זיין אזוי זיכער ביי זיך. זאָל ער נישט מיינען, אז ס'איז גענוג ער זאָל וואַרפען אן אויג אויף א מיידעל און זי איז שוין זיינע! ניין, עס וועט איהם מיט די גרינגע גאָל אַנקומען און קריגען וועט איהר פון איהר א פייג! איצט קוקענדיג אויף דער צובראָכענער חוה האָט זי זיך געפיהלט שולדיג און די גאַנצע שפּיעל מיט אייב'ען האָט איהר באַנג געטון.

— אז כ'וואָלט איהם געהערט, ווי דעם הונד — האָט לילי פּרובירט איינגעמען חוה'ן — איהר גיט איהם צופיעל נאָך! א מאַן געהט אַרום שלינג און שלאַנג — קריכט ער אויף די גלייכע ווענד! ס'געפעלט איהם נישט די פּרנסה? אָל־רייט! לאָז ער ווערען דער פּעררידיענער!

— וואָס ווייסטו, לילי־קרוין —האָט חוה אויפגעהויבען דעם קאָפּ מיט רויטע בייטעלעך אונטער די אויגען פון וויינען — וואָס ווייסטו, וואָס איך שטעה אויס פון דעם יונג? כ'וועל געהן וואו די אויגען וועלען מיך טראָגען — און איהר פּנים האָט זיך אויף דאָס נייע בעגאָסען מיט טרערען — כ'קען נישט מעהר — — — מיין לעפּיל געקעבץ וועל איך ביי פרעמדע אויף פּערדינען און אָהן חרפּות... דו וואָהנסט דאָך ביי אונז, כ'דאַרף דאָך

דיר נישט דערצעהלען, ווי כ'וועך פערשווארצט, שלאף נישט קיין נעכט. און צוליעב וועמען? אלץ צוליעב איהם! די פרנסה געפעלט איהם נישט? מיר זאלען אזוי בעגליקט ווערען, ווי ער האט מיך געטריבען צו דער פרנסה! וואס כ'וואלט נישט געטון, וואלט איך דאך פערדיענט מיין שטיקעל ברויט. וואס, כ'בין אן אויסברענגערין, ווי אנדערע ווייבער? כ'פערלאנג דיימאנדס? ער לעבט דאך ביי מיר ווי א קיסר, עסט און טרינקט אין דער צייט, טוט א פינגער אין קאלטען וואסער נישט אריין און עסט ס'בעסטע! פאר אייב'ען איז דאך קיין זאך נישט צופיעל! און דאס גיט דיר צומאל קיין גוט ווארט נישט! א הונד, אז ער איז געטריי דעם בעל־הבית גלעט מען איהם אויך! גלויב מיר, לילישי — האט חוה אבגעזיפצט — אז מען פאלגט נישט טאטע־מאמע, איז וואס פאר'ע צרה ס'קומט אויף דיר, איז אלץ ווייניג! מיינע עלטערען האבען פון ערשטען טאג אן נישט געוואלט דעם שידוך! און מיין נישט, אז כ'בין געוועזן אבי וועך? מיין טאטע האט געהאט א בערוף איבער גאנץ ווארשע! א בעל־שער איז ער געוועזן. ס'רעדט זיך נור אזוי! ער האט מעהר געקענט פון אן אמעריקאנעם דאקטאר! איבער דרייסיג יאהר האבען מיר געוואהנט אויף סטאווקע, געהאט א „רעזערוו", וואו פון ארום זיינען יונגען זיך געקומען שערען. איז, ווי דו זעהסט, א זארג פאר א שידוך נישט געוועזן!... און מיין נישט, אז כ'האב אויסגעזעהן ווי היינט! אז כ'פלעג ארויסגעהען אויף סטאווקע, האבען די יונגען די כפרה געקראגען פאר מיר, געהאלטען אין איין ציהען די קאפעליושען און איך ווי קיינמאל גארנישט, ווי נישט מיך מיינט מען! ווער האט זיך אומגעקוקט אויף זיי! כ'האב דעמאלט געפיהרט א ליעבע מיט א סטודענט, רודאלף האט ער געהייסען...

— א שעהנער נאמען! — האט לילי איבערגעריסען חוה'ן.

ראזע האט ארויסגערוקט אין מיטען קיך א קליין קעסטיל, זיך גע־זעצט און איינגעהערט זיך.

— איז דאס געוועזן א בילד־שעהנער יונג! — האט חוה א באר־גייסטערטע געצויגען די ווערטער און ס'איז שווער געווען צו גלויבען, אז זי האט נאר געוויינט — כ'פארזיכער דיך, לילי, אז פון ערשטען קוק וואלסטו די כפרה געקראגען פאר איהם!

— א ברונעט? — האט לילי א נייגעריגע געפרעגט.

— אן עכטער ברונעט מיט קליינע וואנסעלעך. ווי א ציגיינער האט

ער אויסגעזעהען. ער האָט געטראָגען אַ פּאָר בלויע געפּאַסטע הויזען און געגאַנגען איז ער, ווי אַ היימישער אָפיציער, גלייך ווי אַ ווירע!

— איך גוסטיר אויך אין ברונעטען — האָט ראָזע שטיל געזאָגט און איז רויט געוואָרען ביז אין האַלז אריין.

— זעה נור, זעה — האָט לילי זיך צולאַכט און געוויזען אויף ראָזען— זעה נור ווי זי רויטעלט זיך!

ראָזע איז נאָך רויטער געוואָרען און זיך אַ כאַפּ געטאָן מיט דער האַנד פאַר'ן האַלז.

— איהר זייט נאָך גאָר אַ „בייבי”, ראָזע — האָט לילי זיך כלומרש געבייזערט — כ'האַלט אין איין טענה'ן, איהר זאָלט זיך אַליין מיט דער האַנד נישט כאַפּען! ס'קינד קען חס וחלילה קריגען אַ רויטען פלאַם אויפ'ן העלזיל!

— אַז מען קוקט נישט בשעת־מעשה אויף פייער, שאַדט נישט— האָט חוה ראָזען בערוהיגט.

ראָזע האָט אַראָפּגעלאָזט איהרע גרויסע אויגען, ווי זי וואָלט געווען שולדיג אין עפּעס. זי האָט נישט איינמאָל געהערט ווי קינדער זיינען גע־בוירען געוואָרען מיט מייזלעך אויף די פּנים'ער און כאָטש זי האָט אין דעם נישט געגלויבט, פונדעסטוועגען האָט זי מיט אַמאָל דערפיהלט אַ בריה און דער גאַנצער בויך האָט ביי איהר אָנגעהויבען פלאַמען. זי איז געווען זיכער אַז דאָס קינד קריגט איצט אַ פלאַם איבער'ן העלזיל, גרויס ווי אַ לונג־און־לעבעריל, ווי אַן אמת לונג־און־לעבעריל, און זי האָט אַזש פון שרעק פערמאַכט די אויגען. זי האָט אַליין געקענט אַ מיידעל מיט אַזאַ פלאַם.

— וואָס האָב איך אייך געוואָלט פרעגען? — האָט לילי זיך גע־װענדעט צו חוה'ן און געריבען דעם שטערען — יעס, האָט ער אייך ליעב געהאַט, דער סטודענט מיין איך?

— אַלץ הייסט ליעב! — האָט חוה געשאָקעלט אַ ווײַלע מיט'ן קאָפּ, געשמייכעלט, אום צוצוגעבען די ווערטער מעהר בעדייטונג — אין מיטען גאָס פלעגט ער מיר די הענד קושען!

לילי האָט זיך פון גרויס התפעלות אַזש צוזונגען:

חוה, אוי, אוי, אוי,חוה!

— משוגענע, וואס האסטו זיך צווינגען — האט חוה געשמייכעלט — לאז ענדיגען!

— ענדיגט, ענדיגט, חוה'שי קרוין! — האט לילי זיך צולאכט און זי ארומגעכאפט — איהר ווייסט, ווען אין מיר פערליעבט זיך א סטודענט וואלט איך אסור געוואוסט ווי מען רעדט צו איהם!

— מען דארף נישט רעדען — זיי רעדען שוין! — האט חוה גע־צויגען די ווערטער — א געלערענטער מענש איז גאר עפּיס אנדערש! זיי קושען דאך די טריט פון א דאמע!

— ח־וה, אוי, אוי, אוי!... האט לילי א זינג געטון און ארומגע־כאפּט חוה'ן — דערצעהלט ווייטער, דערצעהלט!

— טא לאז משוג'ענע! — האט חוה א צופריעדענע זיך אויסגע־דרעהט, אפּגעווישט דאס פּנים פון לילי'ס קושען און מיט מעהר בע־גייסטערונג גענומען דערצעהלען — יעדען אבענד זיינען מיר געגאנגען אין זאקסישען גארטען, געגאנגען געארעמט און גערעדט פאלניש!

ראזע האט צוגערוקט דאס קעסטיל צו דער הייסער „סטיעם־פּייפּ". זיך איינגעטוליעט אין א שאל, געהערט ווי חוה דערצעהלט און איהרע פערזשמורעטע אויגען האבען ארויסגעקוקט פון אונטער דעם געקרויזטען קאפּ האר אזוי ווייך און מילד ווי ביי א שעפּס. עס האט איהר אנגע־הויבען ווארעם צו ווערען, האט זי אין גאנצען פערמאכט די אויגען, מעהר אראפּגעלאזט די אונטערשטע ליפּ, קוים אונטערגעהויבען דאס לעפיל פון רעכטען אויג, וואו א שפּעלטיל דין, ווי א שניט פון א חלף, האט גע־מאכט דאס בלאסע, קינדישע פּנים אי וויינען, אי לאכען. ראזע האט אריינגעמאכט די הענד צווישען די פיס און זיך נאך אלץ איינגעהערט. א מיעדע האט זיך ביסלעכווייז גענומען דרעמלען און געפיהלט ווי עס פלאנטערט זיך ביי איהר אין מח:

„— — — און אז רודאלף האט גערעדט איז פּונקט, ווי דו וואלסט ארויסגעלייענט פון א ביכעל! אז ביזט גאר א מבין, וואס פאר אן ערע־לער, בעשמעקטער יונג דאס איז געווען?"

— א באשמעקטער יונג? וואס? אן עדעלער — האט זיך ביי ראזען געוויעגט אין קאפּ — בעני איז אויך אן עדעלער... ער ווארט אויף מיר. שטעהענדיגערהייט כאפּט ראזע אריין דאס אבענד־ברויט און ווארט די בעלי־בתים זאלען זי א רוף טון אראבצונעמען פון טיש. זי ווערט אונגע־

דולדיג, קנייפט זיך, טראכט, אז די מאדאם איז נישט קראנק אליין אראָב־צונעמען און האָט חשק אלץ איבערצולאָזען און זיך ארויסצו'גנב'ענען דורך דער קיך. זי ווייס, בעני ווארט אויף איהר, קומט שטענדיג מיט א שעה פריהער.

— ראָ־זאָ!

א גליקליכע כאפט ראָזע אראָפּ דאָס געפעס, צעוואשט עס און בע־האלט דעם שליסעל אין קארסעט. און כאָטש די מאדאם ערלויבט איהר אוועקצוגעהן, האָט זי א טבע שטיל צו עפנען די טהיר, קיינער זאָל נישט הערען און זיך ארויסצו'גנב'ענען אין פּארק אריין. בעני געהט איהר אנט־קעגען:

— ווארטסט שוין לאנג?

— נאָ, כ'בין נאָר וואָס געקומען.

— וואָס עפּיס אזוי שפּעט?

— דו ווייסט דאָך, אז איך געה יעדען שבת אין די בענק!

זי ווייס, זי איז גליקליך. זיי זאמלען אויף איין באנק־ביכעל. באלד האָבען זיי פינף הונדערט דאָלאר און וועלען חתונה האָבען. וואָס?... חוה דערצעהלט נאָך?

„— — — וועסט לאכען, רודאָלף האָט דאָך דוקא געוואָלט מיינע עלטערען זאָלען זיין קעגען דעם שידוך! ער פלעגט טענה'ן, אז איך זעה אוים ווי א פּרינצעסין און ער וועט ביי נאכט מיך ארוים'גנב'ענען און אוועק מיט מיר ערגיץ ווייט, אין זיין פאָטער'ס גיטער...“

— אזוי, ווייט וועט ער אוועק — — — אין זיין פאָטערס גיטער—

— דאָרט וואַקסען גראָזען... הויכע... כ'האָב אזוי ליעב...

בעני זוכט אוים א פערוואָרפען ווינקעל ערגיץ צווישען קוסטען און זיי ציהען זיך אוים אויפ'ן גראָז. זי שפּאַרט אָן דעם קאָפּ אָן זיין ברוסט, קנעפּעלט פונאנדער מיט די ליפּען זיין באטיסטען העמד, קושט און פּלאָפּעלט.

— טאָ ווען?

— אז דו ווילסט נישט!

— איך וויל נישט?

— ווילסט יאָ? — צולאכט זיך בעני ווי פון א פאַס ארוים.

— געה, כ'האָב דיך פיינד!

זי פערשפּילעט אויף גיך זיין העמד און שטופּט איהם כלומרשט פון זיך. בעני שטיקט זיך פון געלעכטער, כאַפּט ראָזען אין זיינע אָרעמס, קאַ־טשעט זיך מיט איהר איבער׳ן גראָז אוןביידע וואַרטען ס׳זאָל עפּיס גע־שעהן. א פּאָליסמאַן טרייבט זיי אַראָב. זיי כאַפּען זיך אויף ווי אָבגעשמי־סענע, צולעגען זיך אויף א צווייטען פּלאַץ און איידער גוּאַס, ווען, טרייבט מען זיי שוין ווידער, מען טרייבט זיי אין וואַסער אַריין. זיי שפּרינגען אַריין צו אייב׳ען אין שיפעל. דאָס שיפעל צעוויעגט זיך, ווערט גרעסער, גרעסער...

ראָזע האָט צועפענט די אויגען, געפּיהלט ווי פון דער „סטיעם־פּייפּ“ האָט א הייסער טראָפּען אַראָבגעקאַפּעט אויף איהר פּלייצע. זי האָט גע־קוקט אויף חוה׳ן מיט א פּאָר צושראָקענע אויגען, ווי איינער, וואָס קומט אויף פון דער פאַלינע, געוואָלט ווייזען, אז זי האָט קיין איין וואָרט נישט דורכגעלאָזט. זי האָט געוויספּערט מיט די ליפּען און א דערשלאָגענע האָט אַלץ אין איהר גע׳טענה׳ט — אז כ׳הער, אויף מיין וואָרט ווי כ׳הער!

„— — — ער איז זעהר רייך געווען און אז איך האָב זיך איינמאָל צעוויינט, ווי קומט אַזאַ פּראָסטע מיידעל צו איהם, האָסטו געדאַרפט זעהען ווי ער האָט זיך בעליידיגט, געזאָגט, אז איך בין טויזענד מאָל שעהנער פאַר...“

— שעהנער — — — דו ביזט דאָך ביי מיר די שעהנסטע — — — דו ווייסט גאָר וואָס, ראָזעלע? אז ס׳האָט זיך שוין יאָ געמאַכט מיר „סטאָפּען“ ביידע, טאָ לאָמיר אַרויספאָהרען אויף א וואָך נאָך קוני־איי־לאַנד! ווען וועט זיך נאָך מאַכען אַזאַ געלעגענהייט?

— אָל־רייט!

זיי דינגען א צימער ביי׳ם ים, לאָזען אַראָב די שטאָרען פון פענס־טער און גליקליכע, צושטראַהלטע קאַטשען זיי זיך אויפ׳ן בעטיל, אויף דער פּאָדלאָגע. דער ים קאָכט, שטורעמט, פערפּלייצט דאָס שטיבעל און ס׳ווערט מיט אמאָל אזוי פינסטער — — — זי בלייבט איינע אליין, פיהלט ווי זי ווערט פאַרברענט פון היץ און דערזעהט איבער זיך חוה׳ן מיט א ברויט־מעסער אין דער האַנד. חוה האַלט א קינד, איהר קינד מיט א פּלאַם, ווי א לונג־און־לעבער, איבער פּנים. דאָס קינד כאַפּט זי אַרום מיט די הענטלעך — — — פּעסטער — — — דריגעט מיט די פיסלעך — — — ברענט אויף — — — —

ראזע האט צועפענט די אויגען, זיך אבגערוקט צוזאמען מיט'ן קעס־טיל — די „סטיעם־פייפ“ האט געבריהט. דאס וואסער האט זיך געהוי־בען אין דער „פייפ“, געקלאפט ווי מיט א האמער און הייסע טראפענס האבען געהאלטען אין איין קאפען.

צייט בעני האט זי אוועקגעווארפען, האט זי ניט געקענט הערען זיין נאמען. איצט האט ראזע געפיהלט, אז ווען בעני קומט צו איהר, וואלט זי איהם נישט נור אלץ מוחל געווען, נור אויך די פיס געקושט.

חוה האט נאך אלץ אין איינעם דערצעהלט:

„ — — — — אז כ'בין — — — — ער איז מיר געפאלען צו די פיס, געקושט די פינגער, אויסגעקושט די טרערען פון די אויגען, ווי מיר הא־בען א גאט אין הימעל!“

— אויף מיין ווארט, ס'זאל פעהלען א האר — האט לילי א צור־שטראהלטע אנגעכאפט חוה'ן פאר די הענד — איך לייז יעצט דעם „פער־כשופ'טען פרינץ“, וואס איהר האט מיר געגעבען, שטעהט דארטען פונקט דאס זעלבע!

חוה האט זיך פערלוירען. זי איז זיכער געווען, אז לילי גלויבט איהר נישט, אז דאס האט זי אזוי געלאכט פון איהר, פון חוה'ן, נישט פון דער מעשה און ביי איהר אין קאפ האט זיך שוין געפלאנטערט נאך אן אונ־גלויבליכערע מעשה מיט וועלכער זי האט געוואלט איבערצייגען לילי'ן, אז זי זאגט אמת.

ראזע האט זיך אויפגעשטעלט, גענומען געהן אין צווייטען צימער. האט זי דערפיהלט מיט אמאל א ריס אין קרייץ און געמיינט, אז זי פלאצט פונאנדער.

— וואס איז דער מעהר? — איז חוה א צופרידענע, וואס ס'האט זיך איהר געמאכט א געלעגענהייט זיך ארויסצודרעהען פון לילי'ן, צוגע־שפרונגען צו ראזען — האסט ווערען?

ראזע האט נישט געענטפערט. זי האט אנגעכאפט חוהן' פאר א האנד, זי אנגעהויבען קנייפען, געשטאגען אזוי א צוזאמענגעדרעהטע מיט פערביסענע ליפען ביז דער וועהטאג האט נאכגעלאזט.

— ס'האט מיר א כאפ געטון — האט ראזע געוויזען אויפ'ן קרייץ— אז ס'איז נאך אן ערגערע וועהטאג ווי רייסען א צאהן!

חוה מיט לילי'ן האבען געשמייכעלט. חוה האט זי געטרייסט, אז

פאַרקערט, אַזעלכע ווערען צייגען אַ גרינג האַבען. מעגליך, אַז דאָס זיי־נען פאַרוועהען, וואָס מען האָט ביי אַן ערשטלינג. יעדענפאַלס דאַרף זי זיך היטען און זי האָט ראַזען אַריינגעפיהרט אין צווייטען צימער.

אין צימער זענען געשטאַנען עטליכע בעטלעך פאַרשטעלט מיט קאָ־לירטע שפּאַנישע ווענטלעך. פון איין בעטיל האָט אַרויסגעקוקט אַ צושווי־בערטער, שוואַרצער קאָפּ האָר, זיך אַרומגעקוקט ביי חוה׳ס אַריינקומען און זיך צוריק בעהאַלטען אונטער דער קאָלדרע. פון די בעטלעך, פון די צעוואָרפענע גאַרדעראָבעס, וואָס האָבען געהאַנגען איבער יעדען בעטיל, האָט מען לייכט געקענט דערקענען די בעלי־בתים פון די בעטלעך. אין צימער האָט געשמעקט מיט שווייצער־קעז, פּודער און ווינדעלען.

חוה האָט ראַזען אָנגעטון אַ קמיע, אָבגעשפּראָכען אַן עין־הרע און זי פערזיכערט אַז מאָרגען אין דער צייט, וועט, אם ירצה־השם, זיין נאָך אַלעם.

חוה האָט זיך אויף גיך גענומען איבערטון. זי איז געוועזען זיכער, אַז דער איינציגער וועג צוריקצוקריגען אייב׳ען, איז אויפצוגעבען דאָס הויז און אַרויסצוטרייבען לילי׳ן. דעמאָלט וועט אייב זיך בעטען ביי איהר, זי קושען, טענה׳ן, אַז ער איז זי נישט ווערט. זי איז דאָך אַ מלאך, אַ צדקנות, זי האָט דאָך אַ קאָפּ פון אַ מיניסטער און וואָס נישט? פונדעסט־וועגען האָט זי בשום אופן נישט געקענט פּועל׳ן ביי זיך אויפצוגעבען דאָס הויז כאָטש אויף אַ טאָג. זי איז אויך זיכער געווען, אַז אייב האַלט נור אין איין סטראַשען, קומט אַליין צוריק, פונדעסטוועגען האָט זי יעדעס מאָל געשראָקען, אַז ער קען מיט אַן אמת אוועק און תמיד געגאַנגען איהם אויפזוכען.

זי האָט אָנגעפּודערט די פּלעקען אויף איהר פּנים, אָנגעטון לאַנגע אַ לעדערנעם האַלז־באַנד און איהם געהאַלטען אויף אַ שטולען קייטעל. זי האָט עטליכע מאָל אַריינגעקוקט אין קיך, געוואָלט זיך אַרויס׳גנב׳ענען, לילי זאָל זי נישט באַמערקען, האָט פּונקט דעמאָלט לילי אויסגעדרעהט דעם קאָפּ:

— איהר געהט איהם שוין איבערבעטען? פאָלגט מיך און זיצט אין שטוב!

חוה האָט איהר געוואָלט זאָגען אַז קיינער פרעגט ביי איהר קיין

עצות ניט, אודאי געהט זי איהם איבערבעטען, איהר אויף צו פּלאצעניש, און זיך געבאפּט פאר'ן הארץ:

— איך, איהם איבערבעטען? ווי לאנג קרענקט ער! דאָס געה איך אויפגעבען דאָס הויז! איינמאָל פאר אלע מאָל!

זי איז געשטאַנען א ווײלע, געקלערט וואָס נאָך צו זאָגען, מיט אמאָל געביטען דעם טאָן און זיך צושמייכעלט:

— כ'וועל דיך עפּעס בעטען, לילי, אויב דו וועסט זעהן ס'האלט מיט ראָזען אויף א דרך, שיק נאָך מיר אריבער. כ'וועל מסתמא זיין ביי מיסעם גאָלד, דעם בארבערס ווייב, נו, גוט־באַי!

3.

אייב האט אפגעמאכט ביי זיך מעהר נישט אהיימצוקומען. מיט א צופראלטען ראק, די הענד אין די הויזען קעשענעס, איז ער כמעט געלאפען איבער'ן שמאלען טראטואר, וואו פוןביידע זייטען איז אנגעפאלען איבער נאכט א טיעפער שנעע. אלע וואס זיינען איהם אנטקעגען געקומען האבען איהם אויסגעמיטען. פון דערווייטענס האט ער באמערקט, אז די שכנה מיט וועלכער ער האט זיך נור וואס געקריגט, קומט איהם אנטקעגען בעלאדענט מיט פעקלעך. ער האט א טראכט געטהאן אז ס'וואלט געווען א מצוה זי איבערצודרעהען אין שנעע אריין.ביידע האבען זיך אבגעשטעלט, א רגע זיך אנגעקוקט, ווי העהנער, און זיך גע'ישוב'ט ווער וועמען זאל אויסמיידען. אייב האט א ציה געטון דעם קעפ איבער די אויגען, נישט געוואלט האבען צו טון מיט איהר און זיך גענומען לינקס. די שכנה האט זיך געוואלט נעמען רעכטס, פון שרעק זיך א דרעה געטון לינקס, זיך פארטשעפעט אן אייב'ס אקסעל און אריין מיט די פעקלעך אין שנעע אריין. אייב האט זיך נישט אומגעקוקט, געהערט הינטער זיך קללות, זיך געשטיקט פון געלעכטער און גיכער געשפאנט. ער איז געגאנגען אין סאלון אריין, געוואוסט אז זיינע חברים קומען דארטען נור ביי נאכט, גערעכענט אבער אז טאמער טרעפט ער פארט עמיצען. אין סאלון איז קיינער נישט געווען. ער האט אויפגעגעסען א פארציע אויפשניט מיט ברויט, פערטרונקען מיט ביער און איז ארויס. ער האט געפיהלט ווי דער כעס געהט איבער און געקלערט וואו צו געהן. איהם האט איצט באנג געטון די גאנצע חתונה מיט חוה'ן. נו טאקע, וואס האט ער צו איהר? זי ארבייט דאך ווי א פערד, גיט איהם אוועק ביז צו א סענט און אז ער פערברענגט מיט אנדערע מאכט זי זיך אויך נישט זעהן. ווען ער וואלט זיך נישט געשעמט פאר לילי'ן, וואלט ער געווים ארויפגעגאנגען און זי איבערגעבעטען.

אייב האט זיך איינגעהערט ווי דער שנעע סקריפעט אונטער די פיס און געטראכט וועגען לילין. צווישען די אלע ווייבלעך און מיידלעך, וואס

זיינען דורכגעגאנגען זיינע הענד, פון דער צייט ווען ער האט נאך אין ווארשע „פרעטענזיעס" געפרעגט, ביז דעם היינטיגען טאג, איז קיין איינע פון זיי נישט עהנליך געווען צו לילי'ן. לילי מיט איהרע ווייטע קליידער, מיט איהר צופאטעלטע האר, מיט איהר געלעכטער האבען איהם נישט געלאזט רוהען. דאס ערשטע מאל אין לעבען האט זיך אייב געפיהלט אונבעהאלפען קעגען א פרוי. ער האט שוין נישט איינמאל בעשלאסען זי דורכצוטרייבען, אבי זיך ארויסצושלאגען די מויד פון קאפ, איז אבער גענוג געווען אז לילי זאל דורך די שטוב מיט „ח־וה" און איהם פארבייגעהענדיג א גלעט טון, אדער א שפריץ מיט א נאסער האנד, אז אייב זאל פארגעסען אן אלעם, פיהלען ווי די פאדלאגע שווימט פון אונטער איהם אפיר און נעמען טאנצען פאר לילי'ן אויף אלע פיער. און ווי אויף צו להכעים ווערט זי דעמאלט קאפריזנע, ווי א קראנק קינד, און האלט אייב'ען אין איין ארומשיקען. אייב קריצט מיט די ציינער, וויל זי פרעגען צי זי איז אנדערש נישט געוואהנט פון דער היים, און געהט וואו מען שיקט איהם. נישט איינמאל האט אייב געפיהלט ווי לילי'ס בויגיגער קערפער גיט זיך נאך, געווען זיכער, אז אט, אט איז לילי זיינע — טוט לילי זיך א בויג, גליטשט זיך ארויס און ער בלייבט תמיד שטעהן א צומעקעטער מיט א פאר צושפרייטע הענד.

די מעשה מיט'ן דאקטאר, וואס חוה האט איהם דערצעהלט, קומט איהם אויפ'ן זינען. דאקטאר בליקער, א גרוער, מיט א שווערע אסטמא, ס'גלויבט זיך איהם ניט און ער שארט אוועק דעם פערדאכט, ווי מען שארט אראפ פון א ווינקעל שפינוועבס. ער טראכט אז מען מוז די מויד האלטען אויפ'ן אויג, איהר נאכגעהן אויף טריט און שריט. ער פיהלט, אז לילי איז שטארקער פון איהם, איז ער אבער דויערהאפטיגער און מיט דעם געדולד פון א וואלף, וואס מאטערט פיעל מאל אויס א שטארקערע חיה בלויז מיט דעם, וואס דער וואלף געהט נאך דער חיה אויף טריט און שריט, מיט'ן זעלבען געדולד האט אייב געפיהלט וועט ער לילי'ן אויסמאטערען און זי וועט זיין זיינע.

— האלא, מיסטער מעק, וואו לויפט איהר אזוי פריה? — האט גאלד, דער ראזירער, וואס איז געשטאנען אין דער שויב פון זיין טהיר און בעגריסט פערבייגעהענדע קונדען, איהם אבגעשטעלט.

— האללא, האללא! — האט אייב א כאפ געטון די האנד צום קעפ.

איהם אַבגעגריסט און געזאָגט וואָס ס׳איז איהם געקומען אין מויל אריין — כ׳בין געוועז — — — כ׳דארף זיין אין „דראָג־סטאָר“.

דער ראַזירער האָט א שאָקעל געטון מיט זיין גרויסען קאָפּ האָר, וואו פון דער לינקער זייט האָט געשטעקט א ווייסער קאם און שטיל געפרעגט:

— וואָס, מיסעס מעק איז עפּעס — — —

— נאַ, מיין פרוי איז אָל־רייט! דער הונד איז מיר עפּים חולה, זיך צוקלאַפּט א לאַפּע — האָט אייב געשמייכעלט פון זיין אייגענער המצאה— יעס, איהר זייט דאָך עפּים א שטיקעל דאָקטאָר, וואָס טוט מען אז א הונד קריכען אוים די האָר?

— כ׳ווייס — האָט דער ראַזירער זיך א קרום געטון, ווי ער וואָלט זיך געפיהלט בעליידיגט וואָס מען פרעגט ביי איהם א מיטעל פאַר א הונד׳ס האָר — קיין שאמפּו דארף דער כלב נישט! מען קויפט פאַר א פּאַר סענט טערפּענטין און מען שמירט איהם אוים, ראַט׳ס־אָל!

לאָלא איז פארביי מיט א בילעריי, דערשמעקט דעם בעל־הבית און זיך אויסגעדרעהט. דער הונד האָט זיך געוואָרפען אויף אייב׳ען, זיך גע־חנ׳דעלט, אפּנים פארגעסען די קלעפּ וואָס ער האָט נישט לאַנג צוריק ארייגעכאַפּט. אייב האָט איינגעקוועטשט א האַנד מיט שנעע, עס א וואָרף געטון און הנאה געהאַט ווי דער הונד האָט זיך געטראָגען א הינ־קעדיגער. ער האָט זיך אומגעקוקט — עטליכע טריט פון איהם איז גע־שטאַנען חוה און זיך געשפּיעלט מיט׳ן הונד׳ס שטוהלענעם קייטעלע. זיי האָבען זיךביידע אָנגעקוקט און זיך צושמייכעלט ברוגז׳דיגערהייט. אייב איז צוגעגאַנגען צו׳ם ווייב, נישט אויסגערעדט קיין וואָרט און שטומע האָבען זיי געשפּרייזט איבער׳ן טראָטואַר. דאָרט וואו פון ביידע זייטען טראָטואַר איז געלעגען שנעע, איז חוה געגאַנגען אויף א פריהער און אייב פון הינטען. ער האָט מאָדנע געשטעלט די פים, געמאַכט מינעס מיט׳ן פּנים ווי א אינגעל און געוועז גליקליך וואָס אלץ האָט זיך אזוי לייכט און גלאַט געענדיגט. ער האָט אפילו חשק געהאַט ארומצוכאַפּען ס׳ווייב, בעטען זי זאָל איהם מוחל זיין, ער איז א משוגענער און אז ער שרייט, דארף זי זיך גאָרנישט מאכען דערפון. ער וועט אָבשרייען און פּטור! ער האָט אבער גאָרנישט געזאָגט, באַלד אן אלעם פארגעסען און געשפּרייזט אין דעם ווייב׳ס טריט, ווי א גוט־אויפגעלעגט אינגעל.

זיי האבען זיך אויסגעגלייכט, געגאנגען איינער נעבען אנדערען און יעדער פון זיי האט געווארט דער צווייטער זאל אנהויבען רעדען.

— אז מען דארף דיך אריינגעבען אין א משוגעים־הויז, אויף מיין ווארט — האט חוה שיער זיך נישט צעוויינט — א ליאדע נארישקייט און דו צאפסט מיר ס'בלוט! פארוואס קומט עס מיר? כ'בעהאנדעל דיך שלעכט, צי וואס? — — —

— אז דער הונד — — — האט אייב גענומען שטאמלען.

— אז ס'איז נישטא ווער ס'זאל לאכען? — האט חוה זיך געווישט די אויגען — וואס מיר הונד? שוין, ס'וועט שוין זיין אוים הונד אויך! כ'האב נור וואס גערעדט מיט'ן קויהלען־מאן, ער נעמט איהם מארגען צו. כ'וועל זעהן וואס ווייטער וועט זיין. ווען דו וואלסט נישט געווען אזוי משוגע, וואלטען מיר דאך געקענט לעבען ווי די גראפען! נו טאקע, וואס פעהלט אונז? דיר געפעלט נישט די פרנסה? אל־רייט! כ'בעשטעה מיר זאלען זיך נעמען צו עפּיס אנדערש. פאר מיר איז קיין זאך נישט צו שווער, אבי עס זאל נישט זיין קיין גהינום אין שטוב!

— אויף מיין ווארט — האט אייב ארומגענומען ס'ווייב מיט איין האנד — פון היינט אן, חוה'שי, קרוין, ווער איך אנאנדער מענש! כ'וועל זיין אל־רייט, וועסט זעהן! אז כ'בין משוגע! מיינסט כ'ווייס נישט! כ'בין דיך אסור ווערט! דו ביזט דאך א מלאך, א צדקות, מיין ווייבעל! פון היינט אן ווער איך אנדערש, ווי כ'בין א יוד!

אייב האט ארומגענומען ס'ווייב, איהר געוואלט א קוש טון אין מיטען גאס, האט זי זיך ארויסגעדרעהט פון זיינע הענד:

— נו, לאז אפּ, משוגע'נער, לאז אפּ!

— הער זיך איין, — האט אייב זי ווידער ארומגענומען — מיט'ן הונד, חוה'שי, אייל זיך אויך נישט! וועסט שטענדיג קריגען א בעלן אויף איהם, ס'איז א קלוג הינטעל!

אייב האט א פייף געטהאן, איז לאלא צוגעשפרונגען, געדרעהט מיט'ן עק, געלעקט זיין האנד, חוה'ס און זיך געלאזט מיט א בילעריי אויף אפריהער.

— א הינטעל אין שטוב איז טאקע היימליכער — האט אייב אריינגערעדט אין ווייב — אז דו ביזט א „פול“, א הונד געוואוינט מען נישט צו שלאפען אין בעט, ער דארף שלאפען אין קיך! און מען דארף איהם

לערנען: א הונד איז א קלוג באשעפעניש, קלוגער פון א מענש, דארף מען איהם לערנען ער זאל זיך נישט רייבען אן קליידער און אומעטום איבערלאזען זיינע האר. ס׳איז, פארשטעהסטו מיך, א ביליגער כלב, קריכען איהם אוים די האר. ווייסט גאר וואס? האסט אפשר ביי דיר א כאר סענט? קויף איך גלייך טערפענטין. אז מען וועט איהם אויסוואשען מיט טערפענטין, וועלען די האר אויפהערען אויסצופאלען און ער וועט מעהר קיין פליי נישט האבען, זיי פגר׳ן אוים פון בלויזען גערוך, פערשטעהסט?

— כ׳האב מורא וועסט נאך דעם הונד פערברענען — האט ס׳וויב איהם איבערגעהאקט — וואס פאר א משוגענער געהט דאס וואשען א הונד מיט טערפענטין?

— האב נישט קיין יסורים — האט אייב זי גענומען אונטער׳ן ארעם — ס׳איז נישט דאס ערשטע מאל וואס כ׳רייניג א הונד מיט טערפענטין! דו ווייסט דאך, אז ביי מיין טאטען, צו לענגערע יאהר אונז, איז שטענדיג געווען א הונד אין שטוב, פלעגט מען איהם איינמאל א חדש געבען א „טוש" מיט טערפענטין, אז דער כלב האט זיך גאר מחיה געווען! נו, האסט א פאר סענט?

חוה האט געוואוסט, אז אייב זאגט ליגען. זיין פאטער האט קיין הונד נישט געהאט. זי האט זיך אבער מעהר מיט איהם נישט געוואלט איינרייסען און איהם געגעבען א פאר סענט.

—ווארט א מינוט — האט אייב זי אבגעשטעלט פערבייגעהענדיג אן אפטייק און איז אהינצו אריין.

חוה האט געקלערט וועגען לילי׳ן. דאס הארץ האט איהר געזאגט זי זאל משלח זיין די מויד און אין דער זעלבער צייט האט איהר וועה געטון, ידען זי איז געווען זיכער, אז אויב זי וועט לילי׳ן אוועקשיקען, קריגט זי פון איהם קיין סענט נישט.

אייב איז ארוים מיט א פלעשיל טערפענטין, געבליבען שטעהן א וויילע, זיך געשעהמט פאר לילי׳ן אריופצוקומען מיט׳ן ווייב אין שטוב אריין און זיך גענומען ציפען די ראזירטע גאמבע:

— ווייסט גאר וואס, חוה, אז מיר זיינען שוין יא אונטען, לאמיר ערגיץ צופאהרען

— וואוהין?

— קום, אז דו געהסט מיט מיר, האסטו דאָך קיינמאָל קיין חרטה נישט!

— אָל־רייט, מוז מען דאָך דעם הונד ארויספיהרען?

— נו?!

איוו האָט צוגעפיהרט דאָס ווייב צו'ם הויז, געשוויגען.

— כ'וועל היינט משלח זיין די מויד! — האָט חוה אנגעהויבען.

— לילי'ן מיינסטו?

— יעס. זי וועט סיי־ווי־סיי קיין סענט נישט געבען. דארפען מיר זי נאָך פּאשען, די קאַבילע?

— דאָס טענה איך דאָך שוין לאנג! אז דו פאָלגסט מיך נישט!

— נישטאָ ווער ס'זאָל לאכען! — האָט חוה א קוק געטון אויף איוו'ן מיט איין אויג, ווי זי וואָלט געזאָגט: „מיר פערשטעהן זיך, איוו'עלע."

— זעה נור, ווי זי קוקט! דו מיינסט מיט אן אמת, אז כ'בין פערליעבט אין דער מויד, הא? ווייז איך דיר באַלד, ווי זי פליהט ביי מיר פון אַלע טרעפּען, ווי כ'בין א איד!

— צי דו ביזט פערליעבט ווייס איך נישט — האָט חוה געצויגען די ווערטער, געוואָלט עפּיס ארויסקריגען פון מאַן — נור אז דו טשעפּעסט דיך — — —

— אודאי, אז זי קריכט צו מיר — האָט איוו געמאכט אן אונשולדיג פּנים — פון האַלע בין איך נישט!

— צדיק מיינער! — האָט חוה געלאכט און איהם געקלאפּט איבער די פּלייצעס.

— גלויבסט נישט, דארף מען נישט! — האָט איוו א הויב געטון מיט די אקסלען, — נור מיין נאָמען איז נישט איוו, צו כ'וועל לילי'ן שענקען א סענט!

— וואָס ווערסטו ביי איהר נעמען, דעם דלות? — האָט חוה געשמייכעלט.

— כ'וועל שוין נעמען! פּערלאָז זיך אויף מיר! ראשית, קריגט זי קיינע זאכען נישט!

— א מציאה, דארפסט האָבען איהרע שמאַטעס!

— און איך זאָג דיר אז זי וועט בעצאָהלען, וועסט זעהן! גלייך

ווי מיר וועלען צוריקקומען, מאך איך מיט איהר א חתונה, אז די כאָ־ליערא וועט זי נעמען! איך דארף נישט אויסצוהאלטען אזא מויד! זי איז קראנק צו פערדיענען?

— אייבעלע — האָט איהם חוה נישט געלאָזט ענדיגען — איין זאך וועל איך דיך בעטען, דו מיש דיך נור נישט! כ'וועל שוין מיין שטערטעל אליין אויך באשטעהן!

— מיר זיינען דאך שוין אריבערגעגאנגען! — האָט אייב אָבגע־שטעלט ס'ווייב.

— טפוי, טפוי, — האָט חוה אויסגעשפיגען, גענומען געהן אויף א פריהער און פערשוואונדען מיט'ן הונד אין פעדער־הויז.

אייב האָט איהר נאָכגעשריען:

— זוים דיך נישט!

4.

— דער דאָקטאָר וועט באַלד זיין פאַרטיג, בלויז איין פּאַציענט — האָט א יונגער ניגער אַריינגעלאָזט לילי'ן, העפליך געשמייכעלט און זיינע געזונטע, ווייסע ציין האָבען אַזש געבלענדט פון ווייסקייט. ער האָט צו־גענומען ביי איהר דעם העט מיט'ן מאַנטעל און די אויגען האָבען זיך ביי איהם א צינד געטון מיט'ן אָבגלאַנץ פון א גוט אָבגעפּוצטען שטיוועל.

לילי איז אַריין אין זאַל. זי האָט איבערגעשטעלט די בלומען, גלייך געמאַכט די פּאַרטיערען, ווי זי וואָלט געווען די מאַדאַם פון הויז, און מיט א ברייטקייט זיך אַריינגעזעצט אין א וויעג־שטוהל. זי איז נישט איינגע־זעסען. צו'ם הונדערטסטען מאָל האָט זי בעטראַכט יעדעס שטיקעל מעביל, יעדעס בילד וואָס האָט געהאָנגען אויף דער וואַנד און זיך אַפּט אַזוי פאַר־געסען, אַז זי האָט אַפילו נישט איינמאָל אָבגעמאַכט, וואָס פאַר א זאַכען זי זאָל אַרויסוואַרפען, וואָס זי זאָל צוקויפען.

— האַלאָ, לילי — איז דער דאָקטאָר, א גרויער, א נידריגער, מיט פולע רויטליכע באַקען, אַריין מיט דראַבנע טריט, מיטבערענגענדיג א לייב־טען ריח פון יאָדאָפאָרם. ער איז געבליבען שטעהן אין מיטען זאַל, אַריינ־געמאַכט איין האַנד אין דער הויזען־קעשענע און אָבגעהוסט — ווי פיהלסטו?

— בעסער.

— גוט!

ער איז צוגעגאַנגען צו איהר, אויסגעשטעקט דעם ווייז־פינגער, וואָס איז תמיד געווען אויסגעשמירט מיט יאָד, צו'ם רעכטען אויג־לעפּיל, עס נישט אַנגעריהרט און זיך איינגעבויגען ווי א קורצזיכטיגער.

— אָל־רייט! — האָט דער דאָקטאָר זיך אויסגעגלייכט, געגלעט לילי'ן איבער'ן ווייסען, גלאַטען האַלז, ווי מען גלעט א שעהנע קאַבילע, און פון דער זייט זי א פרעג געטון — דו איילסט זיך?

— נאָ.

— טאָ קום. מיר וועלען פריהער טרינקען א גלאָז טהעע.

זיי זיינען אריין אין עס־צימער. צוויי גלעזער טהעע, קלאר און דורכ־זיכטיג, ווי רויטער וויין, זיינען שוין געשטאנען אויפ'ן טיש. גרויסע, רוי־טע עפעל מיט בלאסע פלעקען, ווי געמאהלענע, זיינען געלעגען אין א געפלאכטענעם קאש פון שווארצע דוויר־שטעקעלעך.

דער דאקטאר האט א בויג געטון דעם קאש און עפעל האבען זיך גע־נומען קייקלען איבער'ן טיש, אלע אזעלכע פרישע, גלאנציגע, אהן א פגימה, אז פון צופיעל שעהנקייט, האבען זיי פערשלאגען דעם אפעטיט צו זיך.

— עס — האט ער לילי'ן צוגעקייקעלט אן עפעל און אליין איז ער געזעסען, ווי ער וואלט נישט געוועזן אויפגעלעגט, הויך געטרונקען דעם טהעע מיט די ליפען און מיט דער צונג, געבראכען דעם צוקער צווישען די פינגער מיט נישט קיין אנגענעהמען קנאק.

לילי האט באמערקט, אז מיט'ן דאקטאר איז עפעס און זיך א פרעג געטון:

— וואס איז דער מעהר, דאקטאר?

— וואס? — האט ער צוגעלעגט א האנד צו'ם אויער, ווי ער וואלט נישט געכאפט וואס זי זאגט.

— כ'זאג, איהר זייט עפיס היינט נישט מיט אלעמען.

— ס'איז א מיאוס'ע וועלט! א מיאוס'ע וועלט! — האט דער דאקטאר אנגעהויבען; זיך פערקוקט ווי לילי בייסט איין מיט איהרע ווייסע ציין א רויטען עפיל, גיסט זיך אפ מיט זאפט, און אנטשוויגען געווארען.

— וואס איז דאקטאר? — האט זי זיך געבעטען.

— כ'האב איצט געאהט א פאציענטקע — האט ער אנגעהויבען גיך — א יונג מיידעל, נאך א קינד, שפיעלט ערגיץ אויף אין א וואדע־וויל און דאס איז שוין אנגעשטעקט! און אז כ'האב איהר געזאגט, האט זי זיך אזוי פונאנדערגעוויינט, אזוי אנבעהאלפען, די שמאלע קינדערשע פלייצעם האבען אזוי געציטערט, אז ס'האט מיך אין גאנצען צונומען!

ער האט זיך א שטעל געטון, עטליכע מאל דורכגעגאנגען איבער'ן זאל, זיך אבגעשטעלט ביי לילי'ן און מיט א פויסט זיך געקלאפט אין א צועפענטער האנד:

— סא'יז א פאקט, אז אלע קאבארעט מיידלעך, וואדעוויל מיידלעך,

כ'רעד שוין נישט פון יענע — — — מוזען זיך סוף־כל־סוף אנשטעקען! ווי לאנג ביזט געזונד, קענסט בעפרידיגען מענער — האלט מען דיך, ווי דו ווערסט נור קראנק, איז דער וועג גלייך אויף דער באוערי, וואו טויזענדער מיידלעך ווערען יעדעס יאהר פערפוילט און קיינעם ארט עס צו־מאל נישט!

ער האט זיך אוועקגעזעצט, מיט עטליכע זופ אויסגעטרונקען דעם טהעע, א רוק געטון פון זיך דאס גלאז, ווי ס'וואלט איהם געשטערט און פארטגעזעצט:

— געה ארויס א פארנאכט אויף דער באוערי, צי אין דעם פארק, וואס איז צווישען די פיערצען און זעכצענטער סטריט. ועסטו זעהן פער־עלטערטע פרויען אהן נעז, אהן באקען, פליכעוואטע קעפ, און זעלטען ווען איינע פון זיי איז עלטער ווי דרייסיג יאהר! נישט איינמאל זעהסטו ווי א רויטע וואונד, וואו ס'איז שווער צו זאגען וואו די נאז, וואו ס'מויל איז געווען, וויל א שמייכעל טון און ס'קומט ארויס א פערוויינטער געניץ: פערזאפעטע לעבער, וואו אויגען זיינען אמאל געזעסען, גערייצט מענער, גיסען איצט טרערען! און דאס זעהסטו אויף טריט און שריט! אין פארק זיצען זיי שורות־ווייז, זיצען מיט צופוילטע מענער און ווען נישט די קליי־דער, וואלט שווער געווען אונטערצושיידען צווישען מאן און פרוי און זיי אלע זעהן אויס, ווי עפים אן אויסטערליש באשעפעניש, דער גאט פון זינד, האט זיי אלעמען אריינגעכאפט אין מויל, זיי ארומגעביסען, ארומ־געגריזשעט און אויסגעשפיגען אין רינשטאק אריין! און קיינעם ארט נישט! מאמעס נעמען נישט זייערע טעכטער אין די פארקס, וואו די אויסגעשפיגענע זיצען און זאגען נישט: — טעכטער, איהר זעהט? אט די אלע מיידלעך וואס זיצען דא, האבען געלעבט ראשיגער פון אייך. זיי האבען נישט געהאט די אלע שטערונגען, הארץ־קלאפעניש, שלאפלאזע נעכט; זיי זיינען נישט דורכגעגאנגען אלע טוירען פון גיהנום, ביז מען קומט צו דעם, צו ז ו א ס ליעבע ציעלט. זיי האבען אנגעהויבען מיט'ן צ י ע ל. נו, טעכטער, וואס קרומט איהר זיך? די לופט איז דא שלעכט? הא, הא, הא!

ער איז א רגע אנטשוויגען געווארען, געקוקט אויף לילי'ן וואס איז געזעסען, ווי א שולדיגע, און געענדיגט:

— כ'פארזיכער אייך, לילי, ווען אונזער לעבען וואלט געווען אנדערש

איינגעארדענט, וואלט דער גאט פון זינד נישט געהאט קיין שליטה איבער אונזערע טעכטער, זיי נישט אויסגעשפּוגען אין די רינשטאקען און די מאמעס וואלטען נישט געדארפט געהן מיט די טעכטער אין די פארקס און זיי ציינען די טראגעדיע פון וואדעוויל!

לילי האט נישט געוואוסט צו וואס דער דאקטאר ציעלט, פיעל פון זיינע רייד נישט פערשטאנען, בלויז געכאפּט אז ער וויל זי אברעדען נישט צוריקצוגעהן אין קאבארעט. זיינע רייד, דער טון, אלץ האט אזוי געווירקט אויף איהר, אז זי האט אנגעהויבען אליין זיך צו שרעקען. ווער וויים, טאמער איז זי אויך אנגעשטעקט? זי געדענקט דען די צאהל פון מענער מיט וועלכע זי האט געהאט צו טון? טרערען האבען זי געשטוקט, זיך שוין מעהר נישט איינגעהערט וואס דער דאקטאר רעדט און די אקסלען האבען ביי איהר אנגעהויבען צו ציטערען.

דער דאקטאר האט זי בערוהיגט, זי געגלעט איבער'ן קאפּ, איבער'ן האלז און ס'איז איהר געווארען גרינגער. זי האט צוריק בעקומען די רו־היגקייט פון א קינד, וואס אפילו אין גרעסטען געפאהר, ווען עס גלייבט נאר מיט'ן פאטער, איז עס רוהיג, גלויבט אז שטארקערער פון זיין פאטער איז גאר נישטא אויף דער וועלט. אזוי האט אויך לילי געגלויבט, אז ווי לאנג זי איז מיט'ן דאקטאר קען זיך צו איהר קיין זאך נישט צוקלעפּען.

— איהר ווייסט? — האט דער דאקטאר א שמייכעל געטון — פרויען דארפען חתונה האבען! נישטא קיין שעהנערע זאך ווי דאס פער־הייראטע לעבען!

— שוין גאר נישט אזוי שעהן — האט זיך לילי אנגערופען — איך קען פערהייראטע, וואס רייסען זיך ארום ווי די הינד!

— אלץ בעסער ווי צו פערזיצען! — איז דער דאקטאר געווארען אויפגערוימטער — איהר זאגט אנדערע רייסען זיך ארום? פערזיכער איך אייך, אז מיר קענען צומאל קיין אהנונג נישט האבען, ווי גרוים זייער פרייד איז, ווען זיי בעטען זיך איבער! אפילו א מערדער ווערט א שעה־נערער מענש, ווען ער זעהט ווי זיין ווייב זויגט זיינס א קינד! כ'האב ערגיץ געלייענט, כ'געדענק נישט וואו, ווי א מערדער האט זיך מודה געווען, אז פיעל מאל ווען ער האט געהאלטען ביי'ם ערמארדען א פרוי, איז איהם מיט אמאל אויפ'ן זינען געקומען דאס ווייב, ווי זי זיצט אויפ'ן פארענטש פון בעט, זויגט זיין קינד, א פּיצעלע, מיט פולכלע הענדט־

לעך, פיסלעך, גראבעלט מיט די ווייסע פינגערלעך דער מאמען ביי דער ברוסט, קוקט מיט די אויגען אויפ׳ן טאטען, איז יעדעס מאל ווען דאס בילד איז איהם געקומען פאר די אויגען, האט ער קיין הארץ נישט גע־האט אויפצוהויבען א האנד אויף זיין קרבן און תמיד אוועקגעגאנגען מיט גארנישט! איהר דארפט מעהר — נעהמט אונזער דזשעניטאר, א שיכור, טוט גאר נישט, ס׳ווייב מוז איהם נאך געבען צו עסען. וואס די אידענע צעארבייט! האט נאך יעדע ניין חדשים א קינד און יעדעס מאל ווען דער מאן קומט אהיים שיכור, שלאגט ער זי מכות רצח! ווען נישט די שכנים וואלט ער זי שוין לאנג דער׳הרג׳עט! די שכנים האבען נישט געקענט צוזעהן ווי די אידענע ליידט, האבען זיי זי איינמאל איבערגע־רעדט און זי האט איינגעגעבען אויף איהר אין געריכט. מיינט איהר דאך, אז זי האט געדארפט זיין צופרידען? סיי־ווי־סיי ברענגט ער נישט אריין קיין סענט אין שטוב, פערטרינקט אפילו איהרע שיך, שלאגט צום טוידט. הויבט זיך נישט אן! זי האט געשוואוירען פאר׳ן ריכטער אז זיי לעבען גליקליך, זי איז ביי איהם א פרינצעסין, ער הויכט אב דאס ארט וואו זי שטעהט, אז קיין בעסערער מאן קען נישט זיין! „טא צו וואס האט איהר איינגעגעבען אויף איהם אין געריכט?‟ — האט דער ריכטער זי געפרעגט. אז נישט זי, דאס האבען די שכנים איינגעגעבען, זי האט שלעכטע שכנים, ווילען מאכען א שלעכט לעבען צווישען איהר און מאן. „ווער זשע האט אייך געמאכט א בלוע, פערלאפען אויג, ווי א לאמטערנע?‟ — האט דער ריכטער ווידער געפרעגט. אסור נישט דער מאן! ווען דער מאן צו־שלאגט זי אזוי, וואלט זי מיט איהם נישט געוואוינט! דאס איז זי גע־פאלען, געגאנגען ארויסנעמען אין דער פענסטער די בארעלס־מיסט...

דער דאקטאר האט זיך אויפגעשטעלט:

— איצט זעהט איהר, אז דאס פערהייראטע לעבען גיט עפּים מענשען א ז ו י נ ס. וואס קלעפּ און צרות זיינען געגען דעם גאר נישט?

לילי איז שוין צוריק געווען גוט אויפגעלעגט, געלאכט, אז די שווי־בען האבען געציטערט. זי האט געפיהלט ווען דער דאקטאר האט מיט איהר חתונה וואלט זי געווען די גליקליכסטע.

— פאלג מיך, לילי, און האב חתונה — האט דער דאקטאר גע־שמייכעלט.

— אויב דער ווערמען כ'האב ליעב, וואלט געוואלט — — — — האט לילי זיך פערוויטעלט.

— ווערמען האסטו ליעב?

— דער דאָקטאר ווייס — האט לילי ארויסגעלאזט די אויגען און גע־צופט די פראנזען פון טישטוך.

עס האט איהם הנאה געטון. ער האט עטליכע מאל דורכגעפיהרט זיין האנד איבער איהרע האר, איבער'ן האלז, גארנישט געענטפערט און א מאך געטון צו איהר מיט דער האנד. זי איז איהם נאכגעגאנגען אין קאבינעט אריין.

דער דאָקטאר האט זי אוועקגעזעצט אויפ'ן רעוואלווער־בעטיל, פער־בויגען די לעפלעך פון איהרע אויגען און זיי לייכט אנגעריבען מיט א קאלירט שטיינדעל. די אויגען האבען זיך איהר פארגאסען מיט טרעהרען, נישט געקענט זיי עפענען, בלויז געפיהלט ווי דער דאָקטאר ווישט איהר די לעפלעך מיט א פליסיגקייט, און הויבט איהר אן צו עקזאמינירען דאס הארץ. לילי האט זיך נישט וויסען געמאכט, געוועזען זיכער, אז וואס דער דאָקטאר טוט, דארף אזוי זיין. זי האט זיך איצט געכאפט ווען ער האט אנגעהויבען איהר צו עקזאמינירען די פיס און נישט פערשטאנען וואס פאר א שייכות די אויגען־לעפלעך האבען צו די פיס.

— דאָקטאר, ס'איז עפּיס דערמעהר מיט מיינע פיס?

— יעס, יעס — האט דער דאָקטאר אנגעהויבען סאפען, ווי די אסטמא וואלט איהם געשטיקט.

זי האט באמערקט ווי ער איז אין גאנצען אין פיוועה, דערקענט אין די אויגען דאס זעלבע שמאלציגע פייעריל, וואס זי האט אזוי אפט געזעהן ביי אלטע בעלי־עבירות אין קאבארעט. ס'האט זי אויפגעשווידערט. זי האט נישט געקענט פערטראגען זיינע נאסע ליפען, און זיך געכאפט, אז איהרע פיס זיינען צוגעפאסקעט צום רעוואלווער־בעטיל.

לילי האט זיך אנגעהויבען בעטען ביי איהם, איהם געקושט די הענד, געזעהן, אז דער אלטער לאזט זי נישט אפ, האט זי זיך וואס כח נור א ריס געטון, געפיהלט ווי די פאסקעס לאזען נאך און מיט אזא אימפעט אראפ פון בעטיל, אז דער דאָקטאר איז אומגעפאלען. זי האט זיך געוואלט ווארפען אויף איהם, זיך צוריקגעהאלטען און זיך פונאנדער־געוויינט.

דער דאָקטאָר האָט זיך גיך אויפגעהויבען, א פערלוירענער זיך גע־דרעהט ארום לילין און געשטאמעלט:

— אז כ'וויים נישט — — — כ'וויים פון גאָרנישט — — — — אז אַנשיקעניש — — — אויף מיין וואָרט, אז אַנשיקעניש! — — —

מען האָט געהערט א קלונג. דער דאָקטאָר האָט זי געגומען בערוהי־גען, מורא געהאט זי זאָל איהם דאָ נישט אבשפּיעלען א חתונה, נישט געוואָלט דער ניגער זאָל הערען אז לילי וויינט. לילי איז געזעסען מיט'ן פּנים אין די הענד, זיך דערמאָהנט אז אין קאַבאַרעט זיינען אלטע לייט פּונקט אזוי צו איהר געקראָכען, פיעל מאָל נאָך געשלאָגען און זי האָט זיך נאָך העכער פונאַנדערגעוויינט. עס וואָלט זי נישט אזוי געאַרט ווען דאָס פּאַסירט מיט א צווייטען, זי איז געוואָהנט געווען צו דעם, נור דער דאָקטאָר, ער, וואָס האָט איצט אזוי גערעדט...

ס'האָרץ האָט איהר געבלוטיגט. זי האָט געפיהלט, אז אלע מענער זיינען גלייך, אלע האָבען איין ציעל אין לעבען — צו פערראָומגליקליכען פרויען.

זי האָט אבגעשטופּט פון זיך דעם דאָקטאָר, וואָס האָט נישט אויפגע־הערט זי צו טרייסטען, געכאַפּט דעם מאַנטעל מיט'ן העט, געקוקט ווי ער איז איהר נאָכגעגאַנגען, געשטאַנען א פערלוירענער, ווי אן אלטער אויס־געקראָכענער קאָטער, ווען די קעץ מיידען אויס, און זי האָט איהם א שפּריץ געטון אין פּנים אריין:

— טכויער!

אויף דער גאַס האָט זיך לילי נישט בערוהיגט. א פערדרוס ביז צו וועהטאָג, פאַרוואָס איהר חלום האָט זיך אזוי מיאוס געענדיגט, האָט זי אין גאַנצען דורכגענומען. זי איז גרייט געווען אין דער מינוט אריינצו־געהן אין א שאַנד־הויז, אויב זי וואָלט דערמיט דעם דאָקטאָר געקענט וועה טון. דער אלטער האָס, וואָס ליגט פערבאָרגען ביי א פּראָסטען צו א געבילדעטען, האָט זיך איצט פונאַנדערגעשפּיעלט ביי איהר. זי האָט געשלונגען די הייסע טרעהרען, געביסען די ליפּען ביז צו בלוט, געטראַכט ווי ר'נאָך נקמה צו נעמען פון איהם און בשעת־מעשה געפיהלט, אז זי

איז אַהנמעכטיג, הילפלאָז, אז אויב זי וועט חוה'ן די טעג נישט בעצאָהלען, וועט זי זי ארויסשטעלען אויף דער גאס, געפיהלט, אז דער גאָט פון זינד האלט זי שוין אויך, וועט זי ארומגריזשען און אויסשפייען ווי טויזענדער אנדערע אין רינשטאָק אריין.

5.

פארנאכט האט ראזע גענומען שטארקער קרעכצען. צום ערשט אבגעהאקט, ווי די וועהען וואלטען זי מיט אמאל בעפאלען, באלד נאכגעלאזט, האט דאס קרעכצען זיך איבערגעריסען, געבליבען ערגיץ שטעקען און פון איין קרעכץ צו׳ם צווייטען איז אין די אויערען לאנג געשטאנען עפים שפיציגס און שטעכעדיגס.

יעדעס מאל, ווען די אויגען ביי ראזען האבען זיך א שטעל אוועקגעטון, געווארען גרעסער, זיך געשפארט פון קאפ ארויס און פון ברייט צועפענטען מויל האט זיך געריסען א טעמפ געשריי, האט לילי זיך אבגעגאסען מיט טרערען און זיך געבעטען ביי איהר זי זאל זי אבלאזען, וועט זי געהן אויפזוכען חוה׳ן.

ראזע האט קיינעם נישט צוגעלאזען צו זיך, זיך געהאלטען אן לילי׳ס ארעמס, ווי מיט צוואנגען, אז בלוע, דיקע אדערען האבען זיך אזש אנגעצויגען אויף איהרע פערמאכטע הענד. די פיזישע וועהטאג איז געווען אזוי גרויס, אנגעהאלטען אזוי לאנג, האט זיך ביי איהר אין מח אויסגעארבייט אז נור פיזיש־געזונטע קענען איבערטראגען די יסורים און זיך געפיהלט לייכטער ווען לילי, די גרויסע, געזונטע לילי, זיצט נעבען איהר.

ווילי איז אריין אין שטוב א פערסאפעטער:

— זיי געהן!

אינסטינקטיוו האט ער זיך געשעהמט צו בלייבען אין דעם צימער וואו ראזע איז געלעגען, אריין אין א צווייטען און זיך געטראכט — ווען מען קען אויסבויערען אין דער וואנד א לאך — — — אי, וואלט ער געוואלט זעהן ווי מען וועט ראזען אויפשניידען דעם בויך און ארויסנעמען א קינד!

לילי איז זיי אנטקעגען געגאנגען.

— נו, וואס הערט זיך? וואס מאכט ראזע? קרעכצט טאקע? — האט חוה א צופרידענע גיך געפרעגט, ווי זי וואלט עטליכע טעג נישט געווען אין שטוב און די אויגען האבען זיך ביי איהר צושפיעלט, גערעדט

אויף זייער לשון: „כ'האב איהם אהיימגעבראכט, דיר אויף צו פלאצע־ניש! ס'קרענקט דיך, הא?“

לילי האט עפיס געוואלט ענטפערן, זיך נישט געקענט איינהאלטען קוקענדיג אויפ'ן פארעל, ארויסגעפלאצט מיט אזא געלעכטער, אז טרעה־רען זיינען איהר אזש געקומען אין די אויגען און אין דער זעלבער רגע זיך דערמאהנט אז דער דאקטאר האט זי בעליידיגט, אז ראזע געהט שווער צום קינד, האבען די טרעהרען זיך ביי איהר אויף ס'נייע א גאס געטון מיט א בעהאלטענעם געוויין.

— א שמחה אויף איהר קאפ! — האט חוה געכאפט די הענד פאד־באקעם און געזוכט מיט די אויגען דעם מאן — וואו איז ער אהינגעקומען? אייב, קום נור אהער!

אייב האט זיך געשעמט פאר לילי'ן, געלאפען פון איין צימער אין צווייטען. ער האט אראבגעווארפען דעם ראק, כלומרש געווען באשעפ־טיגט, ווי ער וואלט נעדארפט פארטיג מאכען א שטיקעל ארבייט צו דער צייט.

— וואס איז? וואס דארפסטו מיך? — איז ער אריין א צוטראגע־נער, ווי די ארבייט וואלט געברענט אונטער זיינע הענד.

— וואס ביזטו מיט אמאל געווארען „ביזי“? האסט דאך געזאלט רעדען מיט דער מויד? צו קריגען זיך מיט מיר ביזטו א געוואלדיגער בריה!

— פערדרעהט אייך אייערע קעפ! — האט אייב גענומען אוועק־געהן — זי האט פרעטענזיעס צו מיר! האסט דאך מיך זיך נישט געהייד־סען מישען — מיש איך זיך נישט! כ'לאז דיר איבער ס'פערגעניגען — קריעג זיך!

חוה איז געווארען בלייך. זי האט אייב'ען גענומען נאכקרומען מיט די הענד, מיט די פיס, געווארפען מיט'ן גאנצען קערפער, ווי א פאפירענער מענש, ווען מען ציהט איהם פאר א שטריקעל.

— מוחל, מוחל! האט זי איהם נאכגעשריען — הינטער דער טהיר ביזטו א בריה! אייבעלע, מיר ווייסען! כ'וועל מיט גאט'ס הילף פון אייךביידע פטור ווערען!

חוה האט זיך אנגעטון א ווייסע שירץ, ארויפגעצויגען אויף די הענד ווייסע ארבעל און ווי א היימישע אקושארקע איז זי אריין צו ראזען. זי

האט זי רעווידירט און גלייכגילטיג א שאקעל געטון צו לילי'ן מיט'ן קאפ:

— דערווייל נאך גארנישט. ס'קינד האט זיך נאך נישט אבגעריסען.

די גרויסע לילי מיט'ן דורכזיכטיגען פנים האט אויסגעזעהן אזוי אונבעהאלפען, ווי זי וואלט שולדיג געווען, וואס קינד האט זיך נאך נישט אבגעריסען, וואס ראזע ליגט אין דרייען אן איינגעקורטשעטע, שרייט פון וועהטאג און זי, לילי, איז אזוי גרויס און געזונד — איז לילי'ן דאס איי־גענע געזונדקייט מיט אמאל דערווידער געווארען.

זי האט זיך כמעט נישט איינגעהערט, ווי חוה האט זיך בעקלאגט פאר איהר, אבגערעדט דאס הארץ און געטראכט אז ראזע וועט געהן שווער צו'ם קינד, אז מען דארף רופען א דאקטאר. זי, לילי, איז צוויי מאל אזוי גרויס ווי ראזע און אז זי האט געקראגען וועהען, האט מען גע־מוזט אנבינדען איבער'ן בעט א שטעקען, וואו זי האט זיך יעדעס מאל אנגעכאפט, ווי לאנג די וועהען האבען געהאלטען.

די וועהען זיינען געווארען אזוי אפט, אז די געשרייען האבען אנגע־פילט דאס צימער, געשטאנען פאר די אויגען ווי א פארע.

ראזע האט שוין געהאט פארגעסען ווען די וועהען האבען זיך אנ־געהויבען, געדענקט בלויז, אז ס'איז געווען טאג, גרויסער טאג, דערנאך איז געווארען טונקעל, טונקעלער, איצט איז שוין נאכט. זי איז געווען זיכער, אז די וועהען וועלען קיינמאל נישט אויפהערען, נישט געהאט קיין כח מעהר איבערצוטראגען די יסורים און אלץ אין איהר האט גע־וואלט שטארבען. זי האט מיט אמאל פערווארפען די הענד, גענומען ריי־סען די אייזענס פון בעט. די אויגען פערלאפענע מיט בלוט, זיינען גע־שטאנען, ווי ארייגעזעצטע, און זי האט געשריען טעמפ און לאנג, ווי א קוה ווען זי קעלבט זיך. זי האט זיך א הויב געטון, געבליבען ליגען אויף די שפיץ פיס, אויפ'ן קאפ, דער בויך ארויס, ווי א פאראבאלא און גע־פיהלט אז עם שנייד איהר אין די לידקעם ווי מיט מעסערס. דער וועהטאג איז געווען אזוי גרויס, זיך געצויגען אזוי לאנג, זי איינגעקרעמפט. ווי מיט אייזערנע רייפען, האט זי פון צופיעל וועהטאג אויפגעהערט שרייען, געלעגען מיט פארקוועטשטע ליפען, פערמאכטע אויגען און קלאר געטראכט, אז אזא וועהטאג האט נור דער, ביי וועמען מען נעמט אין א שפיטאל ארויס ביידע פיס.

לילי האט געפיהלט קאלטע שלענגלעך איבער'ן לייב, ווי צווישען די ציין וואלטען זאמדעלעך געקנאקט. זי האט זיך געטוליעט צו חוה'ן און שטיל געזאגט:

— כ'האב מורא פאר ראזען...

— וואס מיינסטו?

— כ'מיין, זי געהט שווער צום קינד.

— נישט קיין ראיה — האט חוה זי בערוהיגט — כ'האב שוין געהאט קינדבעטארינס, וואס זאל איך אייך זאגען? נו, קינדער! פיערצען יעה־ריגע — — — קלענערע פאר ראזען און זיי האבען גרינג געהאט! און ס'טרעפט זיך א גרויסע, געזונדע מויד, א פארשוין — — — מען דארף וייט זוכען? דו אליין! אלע מיינע שונאים ווינש איך אזא האבען, ווי דו האסט געהאט! נאר ווי ס'זאל נישט זיין דארף יעדע קינדבעטארען רחמים — — —

— איהר וועט דאך מיר נישט גלויבען, חוה — האט לילי שטיל גע־רעדט — נור מיר זאלען ביידע אזוי לעבען, ווי כ'האב געוואוסט, ס'האריץ איז א מסור — — — נישט פאר אייך גערדאכט, נישט פאר קיין שום מאמע גערדאכט — — —

— ס'קינד מיינסטו?

— יעס, — האט לילי זיך געווישט די אויגען — די זעלבע וואך ווען כ'בין געלעגען געווארען, איז מיין מאמע מיר עטליכע מאל צו חלום גע־קומען מיט א טוידטע קינד אויף דער האנד. — — —

— גלויב מיר, לילי — האט חוה אבגעזיפצט — מען טאר דאך נישט זינדיגען, נור גלייבער וואס ס'קינד לעבט נישט!

— איהר זייט אפשר גערעכט — האט לילי געוויינט — כ'האב דאך אליין געבעטען ס'זאל געבוירען ווערען א טוידטס, נור גלויבט מיר, חוה'שי, אז כ'האב דערזעהן אז דאס קינד לעבט נישט, האב איך דער־פיהלט אזא וועהטאג, ווי כ'וואלט געגאנגען האבען נאך איינס!

— ווי דען, א מאמע איז גאר עפיס אנדערש! — האט חוה געשעא־קעלט מיט'ן קאפ.

— ס'וואלט דאך שוין היינט אלט געווען צוויי חדשים — האט לילי אבגעזיפצט און פארשטעלט ס'פנים מיט די הענט.

— אז דו וויינסט נאך אזא נפל'ע, וואס דארף איך טון? — האט

הוט זי געטרייסט און פערלייגט איין האנד אויף דער צווייטער — נישט היינט געדאכט, נישט אויף אלע ווייסטע וועלדער געדאכט. האב איך אוועקגעשיקט א יונג פון פינף יאהר. וואס זאל איך דיר זאגען? א חכם געווען! זיין חכמה איז נישט געווען צו בעשרייבען! און גאר נישט! ס'איז נאך דא כח א שטיף צו טון אויף! זיך נעהמען אלץ צו'ם הארצען, איז דאך אוים וועלט!

— כ'האב גאר נישט געוואוסט — האט לילי זיך געוואונדערט— אז איהר האט געהאט מיט אייב'ען א קינד.

— ווי דו קוקסט מיך אן, האב איך שוין געהאט נישט איין פעקיל צרות! — האט חוה א מאך געטון מיט דער האנד, ווי זי וואלט נישט געוואלט רעדען דערפון.

ראזע האט זיך צושריען נישט מיט קיין מענשיש קול.

— אודאי זיך אבגעריסען — האט חוה זיך איבערגעבויגען איבער ראזען.

— מען וועט מוזען שיקען נאכ'ן דאקטאר — האט זי שטיל געזאגט צו לילען — ס'קינד געהט מיט די פיסלעך.

לילי האט געוואלט זאגען מען זאל שיקען נאך א צווייטען, געזעהען ווי ראזע האט שוין קיין כח נישט צו יענטשען פון יסורים, האט זי פארגעסען אן זיך, געפיהלט אז ווען מען שיקט זי איצט, וואלט זי אליין געגאנגען איהם רופען.

—ער קומט גלייך! — איז חוה אריינגעקומען פון פעדערהויז וואו זי האט טעלעפאנירט.

דאס קינד וואס איז די גאנצע צייט געשלאפען, האט זיך צעוויינט.

לילי האט אויפגעזוכט אין וויעגעל א קאלט פלעשיל מילך און עס אריינגעשטעקט דעם קינד אין מויל. דאס קינד האט עטליכע ציה געטון, עס ארויסגעלאזט פון מויל, זיך פערגאנגען נאך העכער.

— א פריש אנשיקעניש איבער מיין קאפ — האט חוה געוויזען אויפ'ן קינד — מען וועט איהם דארפען איינשלעפען, אז נישט וועט ער מיר דא אזוי אבזינגען א גאנצע נאכט! העי, ווילי, וואו ביזטו? קום נור אהער! נא,ווארעם אן דעם קינד די „באטעל", גיבער! און וואו איז דער „פא"?

— ער שלאפט.

— נו, געה, שטעה נישט! — און זי האט זיך געווענדעט צו לילי'ן — זעה, טו מיר א טובה, לילי'שי קרוין, כ'וועל דיר שוין אמאל אבדיענען! זיי אזוי גוט און באד אפ ס'קינד אין דעם קליינעם וואנעלע, נור זעה, מאך עס נישט צו היים! שיט אריין א האנד פול מאהן, שטעהט אין „אייז־באקס". נאך אזא באד וועט ער שלאפען ווי אין א היהנער־פלעט, וועסט זעהען?

— ס'זאל אינגאנצען נישט איינשלאפען נאך אזא באד — האט לילי געשמייכעלט.

— דער טייפעל וועט איהם נישט נעהמען!

אין דער טהיר איז געשטאנען אייב אהן א ראק, זיך געצויגען און גע־געגעצט:

— אז אויג לאזען זיי נישט צומאכען — האט אייב זיך געהאלטען אין איין ציהען — כ'האב זיך אבימעל צוגעשפארט, איז, ווי אויף צו להכעים, האלט מען אין איין שרייען!

— איהר וואלט נור געשלאפען, מיסטער מעק — האט לילי זיך א שטעל אוועק געטון אייבען אין די אויגען — קומט בעסער מיר העלפען אויסבאדען ס'קינד, קאם אן!

אייב איז געלאפען, זיך געפארעט, געווען פאר'מחיה'ט, געטון יעדע זאך שנעל, ווי א לערען־אינגעל, ווען ער וויל געפעלען דעם בעל־היבת. אין א צעהן מינוט ארום איז דאס קינד נאך דער מאהן־באד מיט אן אמת געשלאפען, ווי אין א היהנער־פלעט.

עס איז געווען שטיל. דורכ'ן פענסטער האט אריינגעקוקט א קאלטע לבנה, איבערגעלאזט אין צימער א מאטען פאס. שטיקער שנעע וואס זיי־נען געלעגען אויף דעכער, געגענאיבער דעם פענסטער, האבען געבלענדט די אויגען.

אייב האט געקוקט אויף לילי'ן, ווי זי איז נישט איינגעשטאנען אויף איין פלאץ, האט עס איהם געהויבען, ווי מען וואלט א כשוף אבגעטון. אייב האט זיך א בויג געטון, געוואלט לילי'ן ארומנעמען, האט זי זיך א שאר געטון צו דער וואנד, געוואלט אפזינגען „ח־וה", האט זי מיט אמאל זיך פערמאכט דאס מויל, ווי זי וואלט בעגאנגען א חטא.

אייב האט מעהר איהר פנים נישט געזעהן, בלויז געפיהלט אז דאס צימער איז פול מיט איהר.

פון צוויטען צימער האט זיך געהערט ראזעס קרעכצען. דאס קרעכ־צען איז געווען איינטעניג, אבגעהאקט, ווי מען וואלט געצעהלט: איינס — צוויי, איינס — צוויי, און אז מען האט זיך לענגער איינגעהערט, האט זיך געדאכט אז קיינער קרעכצט נישט נור א פוילער, דראבנער רעגען קלאפט אין די שויבען. פון מאל צו מאל האט זיך ראזע צעשריען מיט נישט קיין מענשיש קול און נאך יעדען קוויטש איז אייב געווארען אז אנגעצונדענער, נישט געקענט איינשטעהן און געפיהלט אז אויב לילי וועט זיך איצט ארויסדרעהן פון זיינע הענד, וועט ער זי דערשטיקען.

לילי האט לייכט, ווי א קאץ, זיך געטראגען איבער׳ן צימער, זיך געשפיעלט און יעדעס מאל ווען אייב האט זי אנגעכאפט, האט זי זיך א דרעה געטון, און שטיל, ווי זי וואלט מורא געהאט פאר חוה׳ן זיך בעהאל־טען אין א ווינקעל.

פון כעס האט אייב זיך אויסגעצויגען אויפ׳ן בעטיל. ער איז געלעגען אויף די שפיץ פים און הענד, ווי א חיה ווען זי צאטעוועט, וויל מיט איין שפרונג זיך ווארפען אויף א צווייטער, געקוקט אויף לילי׳ן און געשראָ־קען זי זאל נישט ארויס פון צימער.

— לילי! לילי! — האט זיך געהערט חוה׳ס שטימע.

לילי האט געוואלט ארויסגעהן, האט אייב זי אנגעכאפט, א שלעפ געטון צו זיך, א בויג געטון, האט לילי זיך גענומען רייסען און געסטרא־שעט:

— לאזט אפ! לאזט אפ, כ׳געה שרייען!

זי האט זיך א ריס געטון, געעפענט די טהיר, איז איהר אנטקעגען געקומען דער דאקטאר.

די גאנצע מעשה מיט לילי׳ן האט דעם דאקטאר נישט געארט, ווי ער וואלט געוואוינט געווען צו דעם, געוואלט איהר א גלעט טון איבער׳ן האלז האט ער זיך דערמאנט אז זי האט איהם גערופען טכויער, זיך דערפיהלט קליין און נישטיג און ארויסגעשטאמעלט:

פונדעסטוועגען דארפט איהר די אויגען נישט פערלאזען — — — — נאך א צוויי דריי מאל און איהר זייט פארטיג — — — קומט מארגען...

זי האט נישט געענטפערט, געציטערט אין גאנצען, געפיהלט ווי די הענד קורטשען זיך ביי איהר און איהם געצייגט אין דער ריכטונג וואו ראזע איז געלעגען.

— דאָקטאָר, ס'קינד גײט מיט די פיס.

דער דאָקטאָר האָט אָנגעטאָן אַ ברודיק פאַרטוך מיט בלוט פלעקען, זיך פארשאַרצט די הענט, נישט ארומגעוואַשען און איז צוגעגאַנגען צו ראָזען ווי אַ קצב.

ראָזע האָט שוין נישט געקענט שרייען, געקרעכצט ווי אַן אַלטער מאַן, און דאָס קרעכצען איז געקראָכען אין די ביינער, ווי אַ נאַסע קעלט. זי האָט געפּיהלט ווי עפּיס האָט זיך אַ גליטש געטאָן, נאָכגעלאָזט און זיך אוועקגעשטעלט אין ביין מיט אַזאַ וועהטאָג, ווי מען וואָלט זי מיט אַן אייזערנעם קלין געוואָלט פונאַנדערריסען. אין האַלז האָט זיך עפּעס אוועקגעשטעלט, אַ הייסע פּויסט, געטרוקענט און געשפּאַרט די אויגען פון קאָפּ. זי האָט אָנגעכאַפּט דעם דאָקטאָר, איהם געקושט די הענד, געוויינט:

— דאָקטאָר, שלעפּערט מיך איין, אַז כ'קען נישט מעהר, דאָקטאָר! אוי־וועה! אוי!

דער דאָקטאָר האָט געשמייכעלט צו לילי'ן, פערוויכערט אַ סגיאַרעט און אָנגעהויבען:

— כ'האָב ערגיץ געליינט וועגען אַ מוזיק פון קינדער וואָס ווערען געבוירען. נו, ווי געפעלט אייך די מוזיק? האַ, האַ, האַ!

לילי'ן איז געווען דערווידער דעם דאָקטאָרס גלייכגילטיגקייט, זיך ניט געקענט בעפרייען פון די בלוט־פלעקען וואָס אויפ'ן פאַרטוך, נישט געקענט זעהן ווי ראָזע בעט זיך ביי איהם, ער זאָל זי איינשלעפען, ארויס־געגאַנגען פון צימער און געטראַכט, אַז די קליינע ראָזע קען יעדע מינוט שטאַרבען, אַז דער דאָקטאָר האָט זיך נישט אָבגעוואַשען די הענד, נעמט אַזוי אָב ס'קינד, קען זי נאָך פערגיפטען... זי האָט זיך געוואָלט דער־מאָהנען ווי זי האָט געליטען, גאָרנישט געדענקט און ס'איז איהר אויפ'ן זינען געקומען ווי דער דאָקטאָר האָט זי בעליידיגט. זי האָט גענומען געהן גיכער, פון איין צימער אין צווייטען, געוואָלט נקמה נעהמען אַן איהם און מיט אַמאָל דערפּיהלט אויף זיך אַ פּאָר הענד:

— אַ, אייב!

זי האָט זיך גענומען אַמפּערען, געפּיהלט ווי די פּאַדלאָגע שווימט אַפּיר פון אונטער איהרע פיס, די כחות פערלאָזען זי און זעהר געוואָלט דער דאָקטאָר זאָל איצט אריינקומען און זעהן, איהם אויף צופּלאַצעניש!

דאַס געשריי פון ראָזעס צימער האָט זיך געצויגען, געצויגען, נישט געוואָלט אויפהערען.

— אייב! אייב! וואו ביזטו? — האָט זיך געהערט חוה'ס קול.

אייב איז אויפגעשפּרונגען א צופלאַמטער, מיט א פּאָר אויגען ווי ביי אן אפּיום־עסער און א באַפרידיגטער אנטקעגענגעגאַנגען דעם ווייב.

לילי איז געבליבען זיצען אין פינסטערען צימער. זי האָט געטראַכט פון דעם גאָט פון זינד, וואָס גריזשעט ארום זיינע קרבנות, שפּייט זיי אוים אין רינשטאָק אריין און זיך שטיל צעוויינט.

ס'איז מיט אמאָל שטיל געוואָרען און פון די געשרייען איז נאָך לאַנג געשטאַנען אין צימער א טעמפּקייט, ווי מען וואָלט אין די אוירען וואַסער געגאָסען.

קאַנטראַבאַנדיסטען.

דער פריוויסלינסקער נאכט־צוג, וואָס געהט פון דער דייטשער גרע־ניץ נאָך ווארשאַ, האָט זיך געשלעפּט אזוי פאמעלעך, אז ס'איז שווער גע־ווען צו זאָגען אויב ער שטעהט ניט אין גאנצען. אין א פּריש אויסגע־פּארבטען וואגאָן, וואו ס'איז געווען דושנע ווי אין א שוויץ־באָד און די פארב האָט געהאט א טבע זיך ארייַנצוקלעפּען אין גוזעם אריין, איז גע־פאָהרען: משה לידן, דער גביר פון גרעניץ־שטעדטעל מיט זיין זוהן דוד, א פופצעהן יעהריגען גימנאַזיסט.

אין מיטען וואגאָן האָט געברענט א גרויסער אייזערנער אויווען. צוויי ליכט־לאמטערנען וואָס האָבען געהאנגען ביי די טהירען האָבען קוים בעלויכטען דעם וואגאָן און עס האָט אויסגעזעהן, ווי א געדיכטער נעבעל וואָלט געהאנגען איבער אלעמענס קעפּ.

אין וואגאָן איז געווען אַן אמת'ער יריד.

חסידים האָבען זיך פראנק און פּריי איבערגעטהאָן, קיין בושה גע־האט פאר די ווייבער וואָס זיינען געזעסען אנטקעגען. די ווייבער מיט פערקאשערטע שייטלען איבער די אָבגעגאָלטע קעפּ האָבען צושפּילעט די בלוזקעס און געצויגען שטיקער זיידענס. אנדערע האָבען איינגענעהט אין די קליידער זיידענע שאַלען, אויפגעטרענט דעם אונטערשלאג, איינגע־נעהט זיידענע פּאָלעס און עס האָט זיך געדאכט, אז דער קוים־בעלויכטע־נער וואגאָן איז עפּעס א כשוף־פלאץ וואו בעוואקסענע כשוף־מאכערס זי־צען און שלעפּען פון די בוזעמס גאנצע בערג מיט זאכען.

אין א ווינקעל איז געשטאַנען א איד, געהאלטען אין איין אויסטהאָן זיין ברייטע קאפּאָטע, דערווייל פערשטעלט דאָס ווייב מיט דער געפּו־דערטער טאָכטער, וואָס זיינען געזעסען אויף די קניע און צוגענומען פון אַ יונגען שייגעץ זילבערנע זייגערלעך. דער שייגעץ איז געשטאַנען צווי־שען דער מאמען און דער טאָכטער, געשלעפּט די זייגערלעך פון זיינע טאָפּעלטע שטיבלעטען און די ווייבער האָבען עס ארייַנגעפּאַקט אין די

אבשטעהענדע קארסעטען. דער שייגעץ האט יעדער ווילע אליין אריינ־
געלעגט דער טאכטער אין בוזים א זייגערל און די מויד האט א קוויטש
געטהאן:

— מאמע, דער גוי קנייפט זיך!

— זעה נאר ווי עס שרייט פון איהר ארויס? וואס קען איך מיר
העלפען, וואס? — האט די מוטער זיך געבייזערט וואס די טאכטער מאכט
קולות און גלייך זיך געווענדט צום שייגעץ — אנטעק, וואס ווילסטו פון
מיידעל?

א אידעל, קיילעכדיג ווי א פעסעל, איז געשטאנען אין מיטען וואגאן
אין א לאנגען טלית קטן, לויז געמאכט דאס שטריקעל פון די הויזען, גע־
האלטען אין איין ארויבציהען פון זיך לייבלעך, רעקלעך און סתם שטי־
קער סחורות, אז ס'איז געווען א וואונדער ווי א מענש האט געקאנט אנ־
פאקען אויף זיך אזוי פיעל סחורה און אבנארען די בעאמטע אויף דער
„קאמער".

— אי, אי, — האט דאס אידעל, וואס איז פון א קיילעכדיג פעסעל
פערוואנדעלט געווארען אין א קליין, אויסגעדארט מענשיל, זיך צושריען
— ווער זאל זיך ריכטען אז „המן" וועט היינט ניט זיין ביי דער רעוויזיע?

— נישטא קיין מזל — האט זיך א אידענע אנגערופען — פונקט
היינט, ווי אויף צופלאצעניש, איז מיר איינגעפאלען דורכצופיהרען אלטע
„לאכעס".

דער עולם האט געוואלדעוועט, געשריען. א דיקער קאנדוקטער מיט א
לאמטערנע אין דער האנט איז געגאנגען מיט א הויכען חסיד, א „שמיי־
סער" און געצעהלט די אלטע בילעטען וואס דער „שמייסער" האט אויס־
געטיילט זיינע פאסאזשירען.

דער „שמייסער" האט זיך אבגעשטעלט ביי משה לידז און מיט א
חניפה־שמייכעל אנגעהויבען:

— נו, ר' משה, איהר האט זיך, אויף מיין ווארט, געקענט איינ־
ברייננען א רובעל. אט קוקט, דער גאנצער וואגאן פאהרט „בלאט" און
כ'פערזיכער אייך, עס וועט היינט קיין קאנטראלער ניט זיין!

— און ווען דו וואלסט מיך אבגעגאלטען — האט לידז אריינגענומען
זיין שווארצע בארד אין דער האנט אריין — וואלט איך מיט דיר געפאה־
רען? אלע צרות וואס קומען אויף אידען איז דאך איבער אייך, שווינד־

לערם! גוט, — האָט לידז צועפענט די האַנט און אַרויסגעלאָזט די באָרד — ס'קאָן זיך דאָך אָבער מאַכען, אַז אין מיטען וועג כאַפּט זיך אַרויף דער הויפּט־קאָנטראָלער, געפינט אַזאַ געפּאַקטען וואַגען אידעלעך און קיינער האָט קיין בילעט ניט? קען זיין אַ גרעסערער חלול השם?

— געהט עס אויס צו אַ פּאָר רובעל, ר' משה — האָט דער „שמייסער" געשמייכעלט — מיט „לאַפּקע" קען מען צוקומען צום סאַמען קיסר, ס'איז שוין אַזאַ וועלט! מען זאָל אייך פּאָלגען, ר' משה, וואָלטען מיר אַלע געדאַרפט לעגען די צייהן אויף דער פּאָליצע! יאָ, אַ בילעט האָט איהר שוין געקויפט, רייכער געמאַכט „פּאַניען" מיט אַ רובעל, אַ מצוה געטהאָן, כ'האָב אָבער אַן עצה איהר זאָלט זיך אויסשלאָגען די הוצאות און נאָך מאַכען אַ קערביל. נעהמט פאַר מיר די צוויי גאָלדענע זייגערלעך — גוט? טהוט אַמאָל אַ אידען אַ טובה!

— קיין טובות — האָט משה בייז געענטפערט — כ'האָב איינמאָל אַ נדר געטהאָן קיין מגע ומשא צו האָבען מיט אייך, טשעפּעט איך אָב!

דוד וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען און קיין אויג ניט אַראָבגעלאָזט פון אַלעם וואָס איז פאַרגעקומען אין וואַגאָן האָט זיינע אויגען ניט געגלויבט. ער האָט געפיהלט אַ מאָדנע שנאה און עקעל צו די פערוואַקסענע אידען מיט די קרומע לאַנגע נעז, וואָס שאַרפען טאָג און נאַכט זייערע קרומע מוחות ווי איינער דעם צווייטען אָבצונאַרען. און דאָס איז דאָך דער רוב מנין ורוב בנין פון יעדער שטאָדט! און וואָס פאַר אַ שייכות האָבען די שלעפּערס צו איהם?

דער פאָטער האָט אַרויפגעלעגט אויפ'ן אינגעל אַ האַנט, ווי ער וואָלט פערשטאַנען זיינע געדאַנקען:

— מיינסט, כ'האָב ניט קיין עולה געטהאָן? כ'מיין ניט וועגען בייטעט, וועגען די זייגערס. אין פּלוג, דאַכט זיך, זיינען זיי גנבים, מען דאַרף זיי עוקר מן השורש זיין, און אַז דו בעטראַכסט זיך וואָס זאָל טאַקע אַזאַ איד ווי כתריאל טהאָן? ווערען אַ בעל מלאכה? מיר האָבען זיי שוין די ויותר, בעל־מלאכות שטאַרבען אויך פון הונגער, בלייבט דאָך ווידער סוחרים... ווי לאַנג דו לעבסט ווילסטו עסען, העי כתריאל! — האָט לידז אַ געשריי געטהאָן צום „שמייסער", וואָס איז אַרומגעלאָפען אַ צוריאַכמערטער.

כתריאל איז צוגעקומען מיט צופראלטע פאלעס פון דער קאפאטע:

— נו, ר' משה, איהר וועט נעהמען...

— כ'וועל נעהמען, כ'וועל נעהמען — האט לידז זיך מעשה נגיד געבייזערט — גיב אהער די זייגערס!

— אט אזוי — האט כתריאל געשמייכעלט און איהם געגעבען די זייגערס — איהר וועט ארייגכאפען צוויי רובעל ווי געפונען.

— האלט דיר דאס געלט — האט משה א געשריי געטהאן — ניט דערלעבען וועסטו דאס, שנארער דו, אז משה לידז זאל ביי דיר פערדיענען!

ביסלעכווייז איז אין וואגאן געווארען אלץ שטילער און שטילער. די ווייבער מיט די קינדער האבען זיך צולעגט איבער די בענק און אנטשלאפען געווארען. מיט אמאל איז אין וואגאן געווארען נאך טונקעלער — א ליכט איז אין א לאמטערנע אויסגעגאנגען. לידז האט זיך געדרעהט אויף דער באנק, זיך אויסגעצויגען און איידער דוד האט זיך ארומגעקוקט האט דער פאטער שוין געשמאק געבלאזען מיט די ליפען אין דער בארד אריין, אז די האר זיינען זיך אזש צופלויגען. דוד'ן האט ניט געשלעפערט. ער האט ארויסגעקוקט דורך דער פערלאפענער שויב, גאר ניט געזעהן פון ערשטען אויגענבליק און, אז ער האט זיך א לענגערע צייט איינגעקוקט האבען שטיקלאך שנע זיך ארויסגעבלייכט פון די נאקעטע פעלדער. עס האט איהם דורכגעשוידערט. ער האט בעמערקט ווי דער קאנדוקטאר איז שטיל אריין, א וואונק געטהאן צו עמיצען אויף א באנק און איז צוריק ארויס. באלד האט זיך פון דער באנק אויפגעשטעלט דאס געפודערטע מיידעל, זיך איינגעקוקט צי די מוטער שלאפט און האט לייכט ווי א שאטען זיך ארויסגעשארט.

פון צוגליהטען אייזערנעם אויווען האט געשלאגען א רויטע שיין, זיך צולעגט איבער דער פאדלאגע, אבגעגאסען א קופקע קאנטראבאנדיסטען ווי מיט קופער. די קאנטראבאנדיסטען מיט כתריאל'ן אין דער שפיץ זיינען געזעסען אויפ'ן קוילען-קאסטענ, צוגעווארפען קוילען אין אויווען און זיך געווארעמט. כתריאל האט זיי דערצעהלט די מעשה מיט משה לידז, ווי ער האט זיך אבגעזאגט פון די צוויי רובעל און אז עלטערער איד, א חסיד, האט זיך אפגערופען:

— א אידישע קישקע קען מען ניט שאצען!

— וואס מיינט איהר — האט זיך א צווייטער אריינגעמישט — משה איז א יודע ספר, זיין פאטער ר׳ שלמה׳לע ז״ל איז דאך געווען א פער־ברענטער חסיד פון די אלטע קאצקער און ער אליין, כאטש ניט קיין גרוי־סער צדיק, וועט פונדעסטוועגען פאר א איד געהן אין פייער...

דוד האט דערהערט זיין פאטערס נאמען, האט ער זיך א נייגעריגער אונטערגערוקט, ער איז געזעסען אן א זייט און זיך איינגעהערט.

— שעהנע אידען געווען די קאצקער — האט זיך איינער אבגעג־רופען — מוח־מענשען, אז ווי זעהט מען עס היינט ? !

— און ר׳ מענדעלי אליין, דערצעהלט מען — האט זיך אן עלטע־רער חסיד נעהענטער צוגערוקט צום פאנאנדערגעברענטען אויווען, אריינ־געמאכט די הענט צווישען די פיס — פלעגט שבת בין השמשות ארומגעהן א קליינער, א גרויער מיט לאנגע ברעמען איבער די אויגען, די גראבע פינגער אין נארטעל און מאכען אזעלכע געוואלדען, אז די חסידים איז אן אימה בעפאלען ! און וואס מיינט איהר, האט ער געשריען ? „כ׳האב תמיד געהאפט צו האבען א מנין חסידים, א מנין, ארומגעהן מיט זיי אין די וועלדער, אין די וועלדער ! אז היינט האב איך אקסען ! כ׳האב געהאפט צו ווערען א מענשען דאקטאר און איהר, בהמות, האט מיך געמאכט פאר א קאנאוואל !...“

דוד איז געזעסען א פערגאפטער, זיך איינגעהערט מיט לייב און לעבען צו יעדען ווארט זייערס, געזעהן ווי די וואכעדיגקייט איז פון זיי אוועק, זיצען מיט צושטראהלטע פנים׳ער און ניט געגלויבט, אז דיזעלבע אידען זיינען א מינוט צוריק גרייט געווען קריכען איינער דעם צווייטען אין גרגרת. ער האט זיי ליעב בעקומען.

דער צוג האט זיך געשלעפט נאך פאמעליכער, אנגעיאגט א דריי־מעל. די חסידים האבען זיך גערוקט אלץ נעהענטער צום אויווען, זיך גע־טוליעט, פערקוועטשט די אויגען און זיך איינגעהערט וואס דער עלטסטער צווישען זיי האט דערצעהלט. דאס געפודערטע מיידעל האט זיך שטיל אריינגעג׳גנב׳עט, פערביינגענאנגען דעם אויווען מיט אראבגעלאזטע אוי־גען און מיט א קרעכץ זיך אראבגעלאזט ערגיץ אויף א באנק.

אין סאַלון.

נאָך האלבע נאכט איז ביים „גרויסען־ווילי“ אין סאלון דער עולם זיך צוגאנגען. דער בעל־הבית, א הויכער, א שווערער, מיט א מינע, וואס ווערט פון קיין זאך ניט נתפעל, האט זיך אוועקגעזעצט איבער א שיסעל פיש, געהאלטען אין איין האנט א מעסער, אין דער צווייטער א גאָפּעל און געגעסען מיט די הענט א קאָפּ פון א סענדאק. ער האט הילכיג גע־נאָגט די ביינער פון׳ם פיש, יעדע ווייל ע געגומען צו ביסלעך בראנפען און זיך צוגעקוקט, ווי קענגנאיבער ביי א טישעל האבען פיער יונגען גע־שפיעלט אין פּאָקער. אין סאלון איז געווען שטיל. בלויז א בעקער, מיט וואנסען, ווי א ביי קייזער ווילהעלם, איז געזעסען נעבען א טישעל, מיט די פּלייצעס צו דער וואנט, איבער א נישט אויסגעטרונקען גלאז ביר, גע־האלטען די פיס אויף א שטוהל און מאָדנע געקלאפּט מיט די ליפּען, ווי א צודעקעל וואלט זיך געהויבען איבער א קאָכעדיג טעפּעל. אין סאלון איז געשטאנען א פערדומפּעטע פּארע, ווי די געטראנקען וואלטען געטריקענט אין די פלעשער, אין די פעסלעך און אנגעזאפּט די לופט מיט א קלעפּיגע פייכטקייט.

א יונג האט א ציה געטהאן די קעפּ איבער די אויגען און א וואָרף געטהאן צוויי פּאפּירלעך אויפ׳ן טיש זאגענדיג:

— דעם דאָלער מיט נאָך א דאָלער!

— אָ׳ל סי יו! — האט זיך א צווייטער אָנגערופען.

ווילי׳ם ווייב, נאָך גאר א יונגע, מיט א פּאָר טיעפע, פערשייטע אויגען, שווארצע, גלאנציגע האָר, וואס ליעגען צוגעקלעפּט אויפ׳ן מיט שטערען און ארום די שלייפען, ווי מיט נאסען זייף אנגעשמירט, האט געעפענט א זייטיגע טיר און אריינגעשטעלט דעם קאָפּ.

— ווילי, צייט צו פערמאכען! ס׳איז שפּעט!

— כ׳וועל באלד צומאכען — האט דער מאן געענטפערט און זיך ווייטער געקיים די פיש.

— ניין, דו זאָלסט שוין פערמאַכען — האָט דאָס ווייבעל געשרויפט מיט'ן מייל'עביל, כלומרשט א טופּע געטהאָן מיט א פּוס און איז צוגע־גאַנגען צו איינעם פון די שפּיעלערס.

— נו, פּיליפּ, וואַרט, כ'וועל זיך אוועקשטעלען ביי דיר וועט זיין מזל'דיג. וואָס קלערסטו? „בלאַה!“.

— ווער פרעגט אייך? — האָט פּיליפּ זיך געבייזערט, אוועקגע־וואָרפען די קאָרטען און א שאַר געטהאָן דאָס געלט. — נעהם, פרענק!

— איז נישט געפּידעלט! — האָט דאָס ווייבעל זיך צולאַכט.

— סיידי, קומט צו מיר — האָט פרענק זי אָנגעכאַפּט פאַר א האַנט.

— געה בעסער שלאָפען, געה! — האָט ווילי ארויסגעבורטשעט פון דער שיסעל.

סיידי האָט זיך ארויסגעדרעהט פון פרענק'ן, נאָך געשטאַנען א וויי־לע, ס'זאָל הייסען דער מאַן שפּאַסט, נאָכאמאָל דערמאָנט ווילי'ן ער זאָל פערמאַכען און איז ארויס. די יונגען האָבען איהר נאָכגעקוקט, זיך גע־דרעהט אויף די בענקלעך און אין פערדומפּעטען סאַלון איז נאָר סיידי'ן עפּעס געבליבען, וואָס ס'האָט זיי נאָך לאַנג געדענגט.

א נישט אויפגערוימטער האָט פּיליפּ טאַלירט די קאָרטען, גערעדט ווי צו זיך:

— ס'געהט נישט.

— אָבי ס'געהט דיר אין ליעבע — האָט פרענק אַן אויפגערוימטער געשפּאַסט.

— יו בעט — האָט ווילי זיך אָנגערופען און אוועקגערוקט פון זיך דעם טעלער מיט ביינער. — פּיליפּ, וויפיעל האָסטו שוין פערשפּיעלט, וויפיעל?

פּיליפּ האָט נישט געענטפערט, אויסגעוואָרפען די קאָרטען און זיך געפרעגט:

— ווער שפּיעלט?

— איך — האָט פרענק געשמייכעלט.

— נו?

—פופציג סענט — האָט פרענק זיך איינגעהאַלטען ער זאָל נישט ארויספּלאַצען מיט א געלעכטער.

די איבריגע האבען אוועקגעלעגט די קארטען. פילים מיט פרענק'ן האבען געשפיעלט.

— „כ'טשיפ" מיט א דאלער — האט פילים א ברוגז'ער געזאגט.

— דעם דאלער מיט נאך צוויי! — האט פרענק געשמייכעלט.

פילים האט געטראכט א ווײלע, זיך געקווײנקעלט, דאס פנים איז ביי איהם געווארען בלאס.

— אל ראיט! א'ל סי יום!

— געלט אויפ'ן טיש! — האט פרענק געוואונקען מיט א פינגער.

פילים האט גענומען זוכען אין די קעשענעס, א פערלוירענער זיך ארומגעקוקט און זיך געווענדעט צום „סאלון-קיפער":

— ווילי, גיט מיר צוויי דאלער!

— ווער האט געלט, ווער? — האט ווילי זיך אנגעהויבען צו קלאגען. — נאך היינט קיין כענט נישט געלייזט!

פילים האט ארא͏בגענומען פון פינגער א גאלדען רינגעלע און עס אווארף געטהאן אויפ'ן טיש.

— וואס האסטו?

פרענק האט בעקוקט דאס פינגערעל, געשמייכעלט צו דער חברה און גערעדט צו פילים'ן:

— וואס האסט דו?

— א „פול-הויז" איז גוט? — האט פילים ארויסגעזאגט דורך די צייהן.

— נישט היינט! — האט פרענק געשמייכעלט און איהם געצייגט די קארטען.

— פילים, ס'געהט דאך דיר מיט אן אמת נישט? — האט ווילי ארויפגעלעגט אויף פילים'ן א האנט.

— אז ס'געהט אין ליעבע, געהט נישט אין קארטען — האט פרענק געצווינגען די ווערטער, ווי ער וואלט זיך געוואלט רייצען מיט פילים'ן.

— שאראפ! — האט פילים א שאט געטהאן דאס טעשיל איבער'ן טיש, זיך אויפגעשטעלט, צושטעלט די פים און זיך איבערגעצווינגען.

— וואוהין געהסטו? האסט קיין געלט נישט? קאם אן, כ'וועל דיר בארגען — האט פרענק זיך געווענדעט צו פילים'ן און ארויסגעכאפט א פולע האנט מיט געלט. — וויפיעל ווילסטו?

— כ׳שפּיעל נישט מעהר! — האָט פיליפּ א בייזער געענטפערט.

— דארף מען ניט! — האָט פּרענק געשמייכעלט, זיך אויפגע־שטעלט, בעקוקט דאָס פינגעריל און א ציה געטהאָן פיליפּ׳ן פאר אן אר־בעל. — העי, ווי פערשפּיעלט מען דאָס א פינגעריל פון א געליעבטער?

— ווי לאָזט מען זיך צונעהמען א געליעבטע? — האָט פיליפּ איהם גאַליג געענטפערט.

— דו האָסט ביי מיר צוגענומען א געליעבטע? — האָט פּרענק אן אויפגערעגטער אויסגעשריען, ווי מען וואָלט אויף איהם אויסגעטראכט א בלבול.

— אודאי איך! ווער דען? — האָט פיליפּ געשמייכעלט.

— האָסטו. — האָט פרענק זיך פערלוירען.

— דאָס זאָג איך דאָך!

פּרענק האָט זיך געפּיהלט געקרענקט וואָס די חברה לאַכען פון איהם, געקלערט וואָס צו זאָגען דער עולם זאָל איבערגעהן אויף זיין זייט. האָט ער געדרעהט דאָס פינגעריל, געדרעהט און עס אונטערגעטראָגען פיליפּ׳ן.

— און אז כ׳וועל דאָס שענקען בעסי׳ן, וועסטו זיין „דזשעלאָס“?

— זי האָט דיך אין דר׳ערד מיט דיין מתנה! — האָט פיליפּ אויס־געשפּיגען.

פּרענק האָט נישט געענטפערט, ווי ער וואָלט נישט געהערט די לעצטע ווערטער, קרענקליך פערביסען א ליפּ און בעשטעלט פּיער ביערס. ווילי האָט אָנגעגאָסען די גלעזער, זיי אָבגעשוימט און גערעדט צו דער חברה!

— כ׳וועל אייך דערצעהלען, באָיס, א „דזשאָוק“, וועט איהר לאַ־כען. נעכטען זיצט דאָ אלעק מיט׳ן אינדיאַנער.

— מיט׳ן דזשעק׳ן? — האָבען די יונגען זיך געפרעגט.

— יעס. זיי האָבען געשפּיעלט אין „סטאָס“. וואָס זאָל איך אייך זאָ־גען, אלעק האָט איהם אזוי ארומגעטרימט, אז ער האָט ביי איהם אפילו דעם זייגער צוגענומען. ס׳איז א רחמנות געווען אויפ׳ן יונג. פאר׳ן אוועק־געהן זאָגט דער אינדיאַנער: „הער זיך איין אלעק, לאָמיר נאָך איין מאָל שפּיעלען“. „אז דו האָסט קיין געלט נישט“, האָט איהם אלעק געענט־

פערט. „וואס ארט עס דיך, כ׳וועל איינשטעלען עפּעס בעסערס ווי געלט! ווילסט שפּיעלען אויף ראזען?“

— אויף זיין בלאנד מיידעל? — האבען די יונגען געפרעגט.

— וואס איהר הערט! — האט ווילי געזאגט. — און וואס מיינט איהר? דער אינדיאנער האט אפּגעוואונען ביז צו א סענט!

— דאנט־יו סעי־איט! — האבען די חברה זיך גע׳חדוש׳ט.

פרענק האט האסטיג אויסגעטרונקען דאס ביער, וואוילעריש געקלימפּערט מיט ביידע הענט אין די הויזען־קעשענעס און גערעדט צו פיליפּ׳ן:

— זעהסט, פיליפּ, כ׳שטעל ס׳גאנצע געלט איין. דו ווילסט?

— וואס מיינסטו? — האט פיליפּ איהם אנגעקוקט.

— לאמיר שפּיעלען אויף בעסי׳ן — האט פרענק זיך פערלוירען.— דו קענסט געווינען!

— יו ראטען בעסקעט, יו! — האט פיליפּ אויסגעשריען. — וואס מיינסטו, כ׳בין א „גיני“? ביי אידען פערקויפט מען נישט קיין ווייבער! און אויב כ׳וועל זי פערקויפען, וועט זי אויך נישט געהן צו דיר! אז זי האט דיך פיינט!

— דאס וועט מען שוין שפּעטער זעהן! לאז דיר דער קאפּ נישט דאַרען — האט פרענק געענטפערט און זיך געווענדעט צו די יונגען. — בעסי קען מיך פריהער פאר איהם. איהר גלויבט נישט? אט הערט: פּיליפּ, ס׳וואהר אז בעסי האט אויף דער רעכטער ברוסט א לעבעריל?

פיליפּ האט איוסגעהאקט פרענק׳ן א פּאטש. פרענק האט א דרעה געטהאן מיט׳ן קאפּ, געוואלט זעהן פון וואן דער פּאטש איז געקומען, האט ער געכאפּט א צווייטען און געזעהן פונקען פאר די אויגען. זיי האבען זיך א ווארף געטהאן איינער אויף׳ן צווייטען מיט די הענט, מיט די פיס, מיט די צייהנער, געלעגען אויף דער גליטשיגער פּאדלאגע, זיך געקנוילט און געסאפּעט. די יונגען האבען זיי פאנאנדערגעריסען. פרענק אן אבגעגאַסענער מיט בלוט האט זיך געווישט מיט דער האנט דאס בלאסע פּנים, ווי ס׳וואלט געוואַרען אויסגעריבען, בעטראכט דאס בלוט אויף דער האנט, קרענקליך געשמייכעלט און געגראזשעט פיליפּ׳ן:

— ווארט, כ׳וועל זיך מיט דיר אברעכנען!

דער בעקער, וואס איז אויפגעקומען פון די געשרייען און צוגעזעהן דאס געשלעג, האט זיך אנגערופען:

— און מיט דיר האט מען זיך שוין אפגערעכענט!

פרענק האט גענומען ארויסגעהן, זיך ביי דער טהיר אבגעשטעלט און גערעדט צו פיליפ'ן:

— שלאג, בעסטארד! און אז דו וועסט שלאגען פון היינט ביז מארגען וועט דיר עפעס העלפען? אבער ווער איז געשלאפען מיט דיין געליעבטער? איך! פרענק איז פריהער געשלאפען מיט דיין געליעבטער ווי דו! — האט ער זיך מיט די פויסטען געקלאפט אין הארץ אריין. — שמעקט דיר נישט, הא? כ'וועל דערצעהלען דער גאנצער וועלט, אז איך, פרענק, בין געשלאפען...

פיליפ האט זיך א ריס געטהאן צו פרענק'ן, די יונגען האבען איהם צוריקגעהאלטען, האט ער א שליידער געטהאן א פלאש. פרענק האט זיך א בויג געטהאן, זי אויסגעמידען.

— דו הינטישער זוהן, דו! — האט ווילי זיך אנגענומען פאר פיליפ'ן. — דו וועסט דאס בעשמוצען אן ארענטליך מיידעל? ארויס פון דאנען! זאלסט מעהר מיין שוועל נישט אריבערטרעטען!

— גיב בעסער אב די פאר דאלער — האט פרענק געזאגט.

— פאר גנב'ישע זאכען צאהלט מען נישט! — האט ווילי געענטפערט.

— אבער גנב'ישע זאכען נעהמסטו, הא? — האט פרענק געשטשריטעט מיט די צייהן.

פיליפ האט זיך ווידער א ריס געטהאן מיט א פלאש אין דער האנט. פרענק איז ארויס פון סאלון, די יונגען נאך איהם. פיליפ איז געבליבען שטעהן ביי דער טהיר, זיך אויסגעדרעהט, גענומען שפרייזען א צוטראגענער איבער'ן סאלון און געהערט ווי ווילי רעדט צו זיך:

— אז ווער דארף דאס אלץ ליידען?...

— הער זיך איין, ווילי — האט פיליפ זיך אבגעשטעלט.

— וואס איז?

— דו גלויבסט וואס פרענק האט געזאגט?

— שפיעלסט זיך מיט ווייבער — האט ווילי גיך געשפיגען אין

אלע זייטען, ווי א פליגעלע וואלט איהם אריין אין מויל. — אויף זיי קען מען אלץ גלויבען! די בעסטע דארף מען האלטען אין שפאן!

— הייסט עס, גלויבסט פרענק'ן — האט פיליפ געעפענט א פאר אויגען.

— ביזט א דעם־פול" — האט ווילי זיך אנגערופען. — ווער זאגט דיר אז כ'גלויב? נאר גארנישט! א תקיעת־כף וואלט איך נישט געוואלט געבען! ס'איז א בלינדע זאך! גאה טרעף וואו די וויאסלע האט געשניטען ס'וואסער!

פיליפ האט נישט געענטפערט. ער האט זיך אראבגעלאזט אויף א שטול ביי א לעדיג טישעל, אפיגעווארפען די פיס, שטאר געקוקט אין דער פערדומפעטער פארע, וואס איז געשטאנען אין סאלון און מיט א קרעכץ ארויסגעלאזט די פלאש, וואס ער האט געהאלטען אין דער האנט. די פלאש האט טעמפ אבגעקלונגען אן דער גליטשיגער פאדלאגע, געבליבען גאנץ און זיך צוגעקייקעלט צו דער וואנט.

מאדאם מארקיז.

א הויכע, א בלאנדע מיט צוויי דיקע פלאקסענע צעפ, נאכלעסיג פערלעגט אויפ'ן קארק, וואס, דאכט זיך, וועלען יעדע ווײלע צופאלען איבער איהרע פלייצעס, א פאר גרויסע, קורצזיכטיגע און אין דער זעלבער צייט אזעלכע טיפע, בלויע אויגען, לויזע קליידער, וואס פאלען ווייך פון די אקסלען און אין יעדען ריהר פון איהר קערפער ליעגט אן אנגענעהמע, רייצענדע פוילקייט — דאס איז מאדאם מארקיז.

זי ליעגט אויף א ווייכער אטאמאנע, לייענט בלומרשט א בוך און מיט איהרע פערזשמורעטע אויגען קוקט זי זיך צו, ווי איהר שוויגער, א הויכע, גרויע איטאליענערין שפיעלט זיך מיט איהר פינף־יעהריגען זוהן.

מיט אמאל צולאכט זיך די אלטע, ווייזט דער שנור אויפ'ן אייניקעל, זאגט עפעס און קושט איהם אין קעפעל, אין די אויגען. די שנור שאקעלט מיט'ן קאפ, ווייס נישט וואס די אלטע מיינט, לאזט ליעגען דעם בוך און פערטראכט זיך.

זי קען זיך נישט אויסשמועסען מיט דער שוויגער, וועלכע איז נישט לאנג אין לאנד, געקומען אויף דער עלטער פון פלארענץ צו איהרע קינדער. זיי רעדען זיך דורך אויף די פינגער, אויף שטום לשון און ווייסען קיינמאל נישט, וואס איינער וויל פון צווייטען. די שנור וואונדערט זיך, ווי אוהר אוירוויננ זיצט מיט אן אפען מויל און הערט זיך איין, ווי די באבע דערצעהלט איהם עפעס אויף איטאליעניש. די אלטע רעדט מיט די הענט, מיט'ן פנים, מיט אלע גלידער און דאס אינגעל הערט זיך איין, ווי ער וואלט יעדעס ווארט פערשטאנען. און ווער ווייס? טאמער רעדען זיי זיך דורך אויף קינדער־לשון.

די שנור דרעהט זיך אויס, לאזט ארויס פון קאפ א ביינערנעם קאם, הויבט איהם אויף און זעצט איהם אריין אין איהרע צופאטעלטע האר, ווי מען זעצט אריין א ווידלע אין א בונט היי. זי נורעט זיך איין אין די ווייכע קישענס און פיהלט, אז ס'איז איהר אומעטיג.

צייט די שוויגער איז געקומען צו איהר אין הויז אריין האט מאדאם מארקיז דערפיהלט, אז אלץ איז איהר דא פרעמד, ווי די אלטע וואלט גע־ווען איהר געוויסען, און זי האט געוואלט געקומען בענקען צוריק אהיים.

זי איז געבוירען געווארען, געוואקסען און זיך אויסגעהאדעוועט אין א הויף ביים שווארצען ים. פון קינדהייט אן האט זי אלעמען אויסגעמידען. תמיד געוועזען פערטהאן מיט זיך אליין. אז זי איז עלטער געווארען און די מעקלערס, וואס האבען זיך געדרעהט ארום איהר פאטער האבען איהר גענומען רעדען שדוכים, האט זי נישט געוואלט הערען דערפון. זי האט תמיד גע'חלומ'ט, אז „פעטשארין" אן אבגעברענטער פון דער זון און ווינט, מיט צושויבערטע, שווארצע לאקען וועט אין א שטורמדיגער נאכט אנקומען מיט זיין שיפעל הינטער איהר פענסטער. א שלאפענדע וועט ער זי ארויס'גנב'ענען און אוועקפיהרען ערגעץ נאך קרים צי נאך קאווקאז, וואו צווישען הויכע בערג, ווייט פון א מענשליכען ישוב, וועלען זיי וואוינען.

די מעקלערס און די ארימעלייט, וואס האבען זיך געדרעהט ארום איהר פאטער, זיינען צו איהר אפט געקומען מיט בריעף פון זייערע קינ־דער, וואס זיינען געוועזען אין אמעריקע. זי האט פאר זיי געלייענט די בריעף, געפיהלט אז דארט, אויף יענער זייט ים, מוז ס'לעבען זיין ברייטער און זי האט בעשלאסען צו פאהרען אהין. נאך פיעל קריעגערייען מיט איהרע עלטערען איז זי, מערי שטיין, א זעכצעהן־יעהריג מיידעל אנגע־קומען נאך ניו־יארק. זי איז אוועק ארבייטען אין א „שאפ". מערי איז פון ערשטען טאג אן געווארען ענטוישט און ווען זי וואלט זיך נישט געשעמט וואלט זי צוריק אהיים געפאהרען.

דערווייל האט זי זיך באקענט, כמעט אויף שטום־לשון, מיט פיליפ מארקיז, אן אבגעברענטען איטאליענער מיט שווארצע האר, וואס פון שווארצקייט האט מען זיך אין די האר געקענט איינשפיגלען. דער איטאל־יענער מיט די שווארצע, פער'חלומ'טע אויגען, מיט די פלינקע בעוועגונגען איז איהר געפעלען. צו מיינסטען אבער איז איהר געפעלען דער נא־מען — מארקיז! ווי שעהן דאס קלינגט! נאך יעדען שווערען טאג אר־בייט, וואו מערי האט אין אן ענגען, שטויביגען שאפ, אין דרייען א גע־בויגענע, גענעהט א גאנצען טאג קנעפ, איז ער, מארקיז, אן אויסגעפוצ־טער, אן אנגעפערפיומירטער צו איהר געקומען. יעדען אוונד האט ער

זי געגומען אין אן אנדער פלאץ, זי אמוזירט, ביז דאס מיידעל האט איהם ליעב געקראגען. געזעהן אין איהם איהר אמאליגען העלד „פעטשארין“ און האט מיט איהם חתונה געהאט.

מארקיז האט געהאט עטליכע בארבער־שעפער, געווען פערמעגליך, האט ער איהר אויסגעמעבלירט א היים, ווי זי אליין האט נאר געוואלט. יעדען טאג האט זי זיך ערגעץ אנדערש געוויילט, געהאט א קרייז פערעהרער — צו מיינסטען אמעריקאנער און אמעריקאניזירטע איטאליענער. זי האט נישט צייט געהאט צו טראכטען וועגען זיך, כמעט פערגעסען, אז זי איז א אידישע, אז זי האט עלטערען אין רוסלאנד. אז אוירווינג איז געבוירען געווארען, האט זי עפּעס יא א טראכט געטהאן אז מען דארף דעם אינגעל „אידישען“, זיך געשעמט פאר׳ן מאן, גערעכענט, אז פיליפּ ווייס נישט אז זי איז א אידישע און בעשלאסען איהם צו רופען אברהם, נאך איהר זיידען. רופען איהם „אייב“ — איז צופיעל אידיש. גוים האבען נישט אזעלכע נעמען, האט זי געמאכט א פשרה און איהם א נאמען געגעבען אוירווינג. נאך דער קינדבעט האט זי פערגעסען אן אלעס, פשוט נישט צייט געהאט צו טראכטען דערפון. זי האט זיך געוואונדערט פארוואס מענשען האבען א שלעכטע מיינונג איבער איטאליענער — אז זיי בעהאנדלען שלעכט זייערע ווייבער. פערקערט, צייט זי וואוינט מיט פיליפען האט זי נאך נישט געהערט פון איהם קיין הויך ווארט. נאר צייט די אלטע איז געקומען צופאהרען פון איטאליע, איז ביי איהר אין מוח געווארען אן איבערקערעניש. עס האט איהר פערדראסען וואס די אלטע רעדט מיט אוירווינגען איטאליעניש און שוין עטליכע מאל, צייט יאהרען, ווי זי האט אנגעהויבען צו טראכטען אין אידיש. זי ווייס נישט פארוואס, נאר אז זי בלייבט איבער מיט דער אלטער אין שטוב ציטערט זי, האט דאס געפיהל אז די אלטע איז א מכשפה, קען זיך יעדער רגע ווארפען אויף איהר מיט איהרע ביינערנע קנאכען. דעמאלט פיהלט זי אז זי איז זינדיג. איהרע טאטע־מאמע האבען פאר דער לעצטער צייט אנגעהויבען איהר צו חלום קומען. זיי וויינען, בעטען זיך ביי איהר זי זאל „אידישען“ דאס קינד, זי זאל זיך צו׳נט׳ען מיט׳ן מאן. יעדעס מאל כאפט זי זיך אויף אן אויסגעמאטערטע, קוקט זיך ארום, געפינט דעם מאן נעבען זיך, רוקט זי זיך אב, בעהאלט זיך אין אן עק בעט, ווי זי וואלט זיך געשראקען פאר איהם. תמיד ווען איהרע עלטערען קומען איהר צו חלום, געפינט זי אויף

איהרע הענט און פים בלויע צייכענס, ווי קניפען פון טויטע. זי פיהלט, אז אלע האבען זיך צונויפגערעדט קעגען איהר, ליגען ערגעץ בעהאלטען אין די ווינקלען, אונטער די בעטען, און ביי דער ערשטער געלעגענהייט וועלען זיי זיך ווארפען אויף איהר, זי בעשטראפען. זי האט אנגעהויבען צו בעמערקען זאכען, וואס זי האט ביז איצט נישט געזעהן. אז זי איז געקומען מיט פיליפען צו גאסט האט זי מעהר נישט געקענט הערען זיינע מעשיות. עס האט זיך איהר אויסגעדאכט, אז אלץ וואס ער רעדט איז גראב, אז ער איז אין גאנצען א גראבער־יונג, אז היינט, מארגען וועט ער זי אנהויבען שלעכט צו בעהאנדלען, ווערען אייפערזיכטיג, ווי אלע איטאליענער און איהר צושניידען דעם פנים מיט א ראזיר־מעסער. גאנצע טעג איז זי ארומגעגאנגען און געטראכט ווי אזוי צו „אידישען" דאס קינד. צוערשט האט זי געוואלט עס דערצעהלען פיליפען. דערנאך האט זי בעשלאסען, אז זומער, ווען זי וועט אוועקפאהרען אין די בערג אויף פריישע לופט, וועט זי עס לאזען טהאן אהן דעם מאנ'ס וויסען. זי האט געהערט, אז פיעלע איטאליענער זיינען זיך מגייר, ווען זיי האבען חתונה מיט א אידישע מיידלעך, איז ביי איהר אין מוח אויף א רגע ליכטיג געווארען— ווער ווייס? טאמער, ווען זי בעט שטארק פיליפען, פאלט איהם צו די פים, וויינט, זי פועל'ט דאך ביי איהם אלץ, וואלט ער עס אויך געטהאן? דעמאלט וואלט זי פערבעטען צו זיך איהרע טאטע־מאמע... וואס פאר א מאוס'ער מענש זי איז! האט שוין איבער דריי יאהר קיין בריעף זיי נישט געשריבען. די מאמע מוז שוין זיין אלט, אלט פון צרות, האלט מסתמא אין איין וויינען... און דער טאטע? זי האט דערפיהלט ווי עס ווערט איהר ווארעם ביים הארץ, אין האלז שטעלט זיך עפעס אוועק און די אויגען ווערען פייכט.

אויף א ווייכען דיוואן איז געזעסען די אלטע באבע, געהאלטען אוירווינגען אויף דער שויס און איהם עפעס געזונגען.

מערי האט זיך געטרייסעלט, חשק געהאט צו כאפען איהר אינגעל, זאגען דער אלטער זי זאל מעהר דא נישט אריינקומען, זאל זיצען אין קיך און זי האט ביי זיך אין געדאנק נאכגעמאכט דער אלטער ווי זי זינגט— קאפושעטא, שטי־לעטא. מאנ־צעטא, אלטע מכשפה!

זי האט זיך אויפגעזעצט און א געשריי געטהאן:

— אוירווינג, קום נאר אהער!

אוירווינג האט זיך א ריס געטהאן פון דער באבען, זיך אווארף געטהאן דער מוטער אין די ארעמס:

— מא --- מא ---

די מוטער האט איהם געקושט, געהאלזט און ס'ערשטע מאל אין יאהרען האט זי גערעדט צו איהם אידיש:

— מיין זוהנדעל, מיין אברהם'ל, וועסט פאהרען צום זיידען? האסט אזא שעהנעם זיידען מיט א לאנגע, גרויע בארד, מיין אברהם'ל!

אוירווינג האט זיך ווי דערשראקען, אבגעשטופט די מוטער מיט די הענט, נישט פערשטאנען וואס זי רעדט און מיט מורא געקוקט אויף איהר.

— וואס רעדסטו, מא? כ'פערשטעה נישט...

— האסט ליעב די מא? — האט די מוטער געפרעגט.

אוירווינג האט ארומגעכאפט די מוטער מיט די הענט, מיט די פיס, איהר אויסגעקושט דאס פנים און די מוטער א האלב פערוויינטע האט זיך געקאטשעט מיט איהם אויף דער אטאמאנע, איהם דערצעהלט האלב אין ענגליש, האלב אין אידיש וועגען זיך, וועגען איהרע עלטערען און גייתיהלט בשעת מעשה ווי עס ווערט איהר לייכטער.

הינטער די קוליסען.

— איהר וועט מיר ענטשולדיגען, הער וואַלד — האָט פידלער, דער טראַגיקער פון צייטאַג׳ס „רוף־גאַרדען“, אַן אויסגעפוצטער אין אַ פראַק מיט אַ בינאָקעל אין דער רעכטער האַנט, אויפגענומען ביי זיך אין גאַרדע־ראָבע־צימער אַ יונגען דראַמאַטורג און געריידט פּאַטעטיש מיט צונויפגע־שנירעלטע ליפּען, פערגלייזטע אויגען. ווי ער וואָלט געשפּיעלט אויף דער סצענע — איך האָב היינט זעהר אַ קליינע ראָלע, הער וואַלד. איך שפּיעל אינגאַנצען אַ מינוט פופצעהן אין ערשטען אַקט, דערנאָך בין איך פריי ביז אין פיערטען. צווישען ערשטען אַקט און פיערטען וועלען מיר איבער־לייענען, פערשטעהט איהר מיך, אייער ווערק און לויט ווי מען האָט מיר איבערגעגעבען דעם אינהאַלט, האָף איך, אַז איך וועל עס אויפפיהרען צו מיין בענעפיט און עס וועט האָבען אַן ערפאָלג.

— וואָס שטעהסטו, וואָס, צו אַלדע יאָהר? זיך אוועקגעשטעלט איצט שמועסען... מען דאַרף דאָך דיך אויף דער סצענע! — איז דער מענע־דזשער, אַ קליין דאַר מענשעל, מיט אַ געלבליך פּנים און מיט אַן אויבערש־טער ליפּ, וואָס האָט אַ טבע זיך צו פעררייסען בשעת אין רעדען, אריין מיט אַ קוויטש.

— אַדיע! — האָט פידלער זיך פערנייגט פאַר וואַלד׳ן, געמאַכט אַ מינע ווי ער וואָלט געזאָגט — עס טהוט מיר זעהר לייד, איהר זעהט דאָך אָבער, אַז ס׳פּאַלק קען מעהר ניט וואַרטען — און אַ צופריעדענער, אַ בוי־ניגער איז ער ארויס מיט׳ן אַנטרעפּרעניער.

וואַלד איז געבליבען אַליין. ער איז דאָס ערשטע מאָל געוועזן הינטער די קוליסען. צייט ער האָט גענומען חלום׳ען צו ווערען אַ דראַמאַטורג האָט איהם געצויגען אַהער. ער האָט זיך תמיד פאָרגעשטעלט אַז דאָרט קומט עפּעס מיסטיריעזעס פאָר. דאָס בלויזע וואָרט „הינטער די קוליסען“ האָט פאַר איהם געהייסען — שטילע, טונקעלע צימערען, וואו צווישען ווייכע פאָרטיערען, אויף אויסגעבעטע פּאָטעלען, זיצען שוישפּיעלער, ווי כהנים

פאר׳ן „איביגען פייער“, ווארטען מען זאל אויפהויבען דעם פארהאנג און יעדער וועט נעהמען א שטיק פון דעם שרייבער׳ס דראמע, עס איבער־קאבען, איבערלעבען און עס אונטערטראגען דעם פובליקום אויף זיין. דעם שוישפיעלערס, שטייגער. און דא האט ער דערזעהן פאר זיך א חורבה. דאס גארדעראבע־צימער איז געווען קליין, מיט אבגעריסענע טאפעטען. מיט אלערליי פינגער און הענט־פלעקען איבער די ווענט, וואו די שוי־שפיעלער האבען אבגעווישט דעם גרים פון זייערע פנים׳ער. איבער׳ן צימער זיינען געווען צוואווארפען אנגעהויבענע סלאיקעס, פלעשלעך. שאכטלעך. עס האבען געהאנגען אויסגעריבענע מלבושים, צוקנייטשטע צילינדערס, אויסגעצופטע שטריימלעך, קאלטענעוואטע בערד. אויף א שטוהל מיט א דורכגעלעכערטען געזעס האט זיך געוואלגערט א ווייבער־שער קארסעט, א זיידען קלייד מיט גאלדענע בלעכלעך און א פאר קאליר־טע זאקען מיט אויסגעריסענע פינגער. דאס צימער האט געשמעקט מיט פריזירער, מיט איינגעווייקטע וועש און עס האט אויסגעזעהן ווי אימיצער וואלט זיך נאר וואס ארויסגעקליבען און איבערגעלאזט אונציליבע שמא־טעס מיט שאכטלעך.

א ברייט־ביינינגער אנגעשמירטער אקטיאר, מיט א פאר שארפע אוי־גען, ווי ביי א פיהרער פון א מערדער־באנדע און מיט עפעס רוצח׳ישעס אין גאנצען פנים, איז אריין אין צימער, עטליכע מאל פערבייגעלאפען וואלד׳ן, איהם נים בעמערקט, געשאלטען דעם סופליאר און גענומען פון זיך אראפוווארפען די קליידער. מיט פערקאשערטע ארבעל האט ער זיך אוועקגע־שטעלט ביים „סינק“, גענומען אבוואשען דאס שמירעכץ, געריבען מיט ביידע הענט די באקען, זיך געווישט, און געבליבען שטעהן פאר׳ן שפיגעל מיט אן עלטער, צוקנייטשט פנים, בלוי ווי א מיליץ. ער איז צוגעגאנגען צו וואלד׳ען און זיך קוים פערנייגט:

— כ׳האבע די עהרע... דער קאמיקער אלעק וואכטעל!

— זעהר אנגענעהם — האט זיך וואלד עטוואס אונטערגעהויבען און איהם איז איינגעפאלען, אז די ווייסע פלעקען וואס זיינען געבליבען אין די קנייטשען אויף׳ן אקטיאר׳ס פנים, זעהען אויס ווי צוקערישעלטע שטיקלעך קאלך אין די שפאלטען פון אן אלטער געביידע.

דער קאמיקער האט גערעדט גיך און אבגעהאקט, ווי ער וואלט בים־לעכווייז אויסגעשאטען אלץ וואס ער האט געהאט צו זאגען, זיך גע־

שמירט בשעת מעשה דאָס פּנים מיט גליצערין און געמאכט אזעלכע גרי־מאסען, אז וואלד האט ניט־ווילענדיג געמוזט שמייכלען.

א אידענע, ברייט ווי א פעסטונג איז אריין, גענומען זוכען אין אלע ווינקלען, אַנוואַרפענדיג אין א בארג קליידער, שאכטלעך, זיי צוריק צו־וואַרפען און געפּאַנפעט אונטער דער נאָז:

— אַן אָרדנונג ביי אונז אין טעאטער, אזא מזל אויף צייטאַג׳ען!

— וואָס איז דער מעהר, מיס פּריוועס? וואָס זוכט איהר? — האָט דער קאָמיקער זי געפרעגט.

— אַן אַנשיקעניש — האָט זיך די אידענע געקאָכט — אז דאָ ווערט אַלץ פערפאַלען פון אונטער דער האַנט! כ׳דאַרף ארויסטרעטען און כ׳האָב ניט דאָס שייטעל!

— אָט הענגט עס דאָך! — האָט דער קאָמיקער איהר אַנגעוויזען אויף דער וואַנט.

די אידענע האָט א כאַפּ געטהאָן דאָס שייטעל, עס אָנגעטהאָן, פער־שייט א וואונק געטהאָן צום קאָמיקער און איז ארויס.

— אויך א שוישפּיעלערין? — האָט וואלד געפרעגט.

— יאָ וואָהל — האָט דער קאָמיקער געשמייכעלט — שפּיעלט אויס־געצייכענט מוטער־ראָלען און דער עיקר זי איז נאָך צום האָבען!

— איצט בין איך פריי — איז דער טראַגיקער אריין אין צימער און גענומען אויסטהאָן דעם פּראַק.

דאָס איז געווען א שוואַרץ־חנ׳עוודיגער יונגער מאַן, מיט א מאַט בעוועגליך פּנים, לענגליכע האָר, פון די יונגע לייט וואָס דערמאָנען אַן א שוואַרצען־קינסטלער וואָס קען „חכמת היד״ און אין וועמען יונגע מיידלעך פערליעבען זיך פון ערשטען קוק.

פּיעדלער האָט זיך געהאַלטען פאַר איינעם פון די בעסטע אידישע שוישפּיעלער, געווען בייז וואָס די גרויסע טעאטערע אַגאַנזשירען איהם ניט, זיך געקלאָגט, אז ער פטר׳ט זיין טאַלאַנט, מוז שפּיעלען פאַר א פּינס־טערע מאַסע, וואָס האָט קיין אהנונג וואָס הייסט טעאטער, גיב איהר קופּלעטלעך, באַלאַגאַן, א טענצעל, אבער פון אמת׳ער דראַמע וויל זי ניט הערען און תמיד געסטראַשעט, אז ער וועט אוועקגעהן צו די גוים. איצט, צו זיין בענעפיט האָט ער בעשלאָסען אויפצוטרעטען אין א מאָדערנער דראַמאַ, וועט פערבעטען די „סטאַרס״ פון די גרויסע טעאטערס און זאַ־

לען זיי זעהן, ווי ער, פיעדלער, דער אמת'ער טראגיקער, מוז שפיעלען באלאגאן אויף א „רוף־גארדען", ווען ביי זיי שפיעלען „פורצעס".

א האלב־אויסגעטוענער, מיט א האנדטוך אויפ'ן קארק האט פיע־לער זיך אוועקגעזעצט אויף א שטוהל רייטענדיג, מיט'ן פנים צום ווענ־טעל, געמאכט אן ערנסטע מינע און שטיל געזאגט צו וואלד'ן:

— איהר קענט אנהויבען.

— ס'פאסט דיר שוין ניט פארצושטעלען א קאלעגא, הא? — האט דער קאמיקער אן איבערגעטוענער, ארייננעמאכט די הענט אין די הויזען־קעשענעס, זיך געבויגען פון איין פוס אויפ'ן צווייטען, געשאקעלט מיט'ן קאפ און גערעדט צו פידלער'ן — דו פרא אדם, דו!

— שאראפ, כ'האב געמיינט איהר קענט אייך — האט פידלער זיך פערענטפערט, און איהם פארגעשטעלט פאר וואלד'ן — דאס איז אונזער קאמיקער, מיסטער וואכטעל, שרייבט אויך אמאל, פערפאסט קופלעטען... און דאס — האט ער געוויזען אויף וואלד'ן — איז א יונגער דראמאטורג מר. וואלד. ביזט צופריעדען? נו, איצט, באיעלע, פאק זיך!

דער קאמיקער האט אנגעטהאן דעם קאפעלוש אן א זייט, וואוילע־ריש געדרעהט מיט א שטעקעלע, א צופריעדענער אונטערגעפייפט און איז ארויס.

פיעדלער האט רייטענדיג אויף דער שטוהל זיך נעהענטער א רוק גע־טהאן צו וואלד'ען, אנגעשטעלט א פנים מיט א פאר אויגען, ווי ער וואלט זיך געקליבען איהם איינשלינגען און ווערטער א מאך געטהאן מיט דער האנט ער זאל אנהויבען.

וואלד האט געלייענט. פיעדלער האט צוגעשטעלט א האנט צום אוי־ער, עם אנגעשטעלט געגענאיבער וואלד'ס מויל, ווי ער וואלט מורא גע־האט דורכצולאזען א ווארט, און זיך איינגעהערט. ער האט געכאפט התפעלות פון דער ערשטער שורה, געמאכט גרימאסען, ווי ער וואלט שטום מיטגעשפיעלט און מיט אמאל האט ער ארויפגעלעגט אויף וואלד'ן א האנט:

— ענטשולדיגט, מיסטער וואלד, איהר זעהט, דעם איטאליענער ייאלט מען אזוי גדארפט שפיעלען!

פיעדלער איז אויפגעשפרונגען, אראבגערוקט דעם קעפ איבער די

אויגען, אנגעשטעלט די שווארצע אויגען ווי עגבערס, אויסגעצויגען די גאמבע און גענומען „עקטען“. ער האט גערעדט גיך, געענדיגט יעדעם ווארט מיט „טא“, עס זאל קלינגען איטאליעניש, געארבייט מיט די הענט, געבלעזילט מיט׳ן מויל און אזוי הנאה געהאט פון׳ם אייגענעם שפּיעלען, אז ער האט פערגעסען אויפצוהערען.

א זעכצעהן יעהריג מיידעל האט אריינגעשטעקט דעם קאפּ, זיך ארומגעקוקט, פּאמעלעך אריין, האלטענדיג מיט צוויי פינגער די זוים פון איהר קורץ קלייד און זיך פערנייגט מיט א שמייכעל, מעשה וואדעוויל אקטריסע.

— שפּיעלט, שפּיעלט מיסטער פיעדלער, כ׳וועל אייך ניט שטערען— און זי איז ארוים מיט א געלעכטער.

— אַה, עליזאבעטה, דארלינג, ווי געהט׳ס? — האט פיעדלער אויסגעשריען, גענומען לויפען נאכ׳ן מיידעל, געבליבען מיט אמאל שטעהן ביי דער טהיר, ווי ער וואלט זיך אן עפּעס דערמאהנט, צוגעגאנגען צו וואלד׳ען, איהם ווייך ארומגענומען און לייכט געקלאפּט איבער דער פּלייצע, — איהר מוזט מיר ענטשולדיגען, הערר וואלד, כ׳קום באלד אריין... איין רגע... איהר ווייסט דאך, מיר קינסטלער, הא, הא, הא!

וואלד איז געבליבען זיצען מיט דער דראמע אין האנט. ער האט ניט געקענט הערען פיעדלער׳ס געלעכטער, וואס האט זיך געטראגען פון די טרעפּען, געפּיהלט אן עקעל און אויסגעשפּיגען. עס איז מיט אמאל שטיל געווארען. וואלד האט זיך איינגעהערט, געמיינט ביים קלענסטען שארך, אז פיעדלער קומט א.ז. זיך געפּיהלט בעליידיגט וואס ער ליינט פאר אזא „פּורצע“ זיין דראמא און ס׳האט איהם באנג געטהאן צו וואס ער איז אינגאנצען אהער געקומען. איהם איז נמאס געווארען צו ווארטען. ער האט איינגעפּאקט די דראמא, זיך אויפגעשטעלט און בעשלאסען, אז אויב אפילו פיעדלער וועט איצט אריינקומען, וועט ער פאר איהם מעהר ניט לייענען. ער האט בעמערקט אויף די ווענט פאטאגראפיעס. אויף איינע איז געווען ארויבגענומען אן אלטער איד, מיט א לאנגער קאלטענעוואטער בארד, ווי ער האט געהאלטען א לאנגען מעסער און עס געשלייפט. עס איז געשטאנען אונטערגעשריבען — אייזעק פיעדלער אין דער ראלע אלס שיילאָק. ארום דעם בילד אויף דער וואנט זיינען געווען אנגעשריבען קופּלעטען, וואו יעדער האט זיך געענדיגט — ווייל איך בין אן עקטער.

וואָלד האָט אַרויסגענומען אַ בלייַשטיפט אונטערגעשריבען אונטער שייַלאָקען — ווייל איך בין אַ „פּורצע“ — און איז אַרויס פון צימער. ער איז געגאַנגען איבער דער אייזערנער טרעפּ, וואָס האָט געפיהרט אין גאַס אַריין און זיך אונטערגעברומט:

— ווייל איך בין אַ „פּורצע“!

א געוועהנליכע געשיכטע.

ארום האלבע נאכט איז אין זאל געווארען שיטערער. פארלעך זיינען אוועקגעגאנגען, אנדערע זיינען געשטאנען אנגעטוענע — די קאפעליושען אויף א זייט, די פאלטענעס ארויפגעווארפען אויף די אקסלען, אין די לאצען די צוקנייטשטע בלומען. יונגע לייט האבען געפלירטעוועט מיט דאמען, וועלכע זיינען ניט איינגעשטאנען אויף איין ארט, זיך געשארט און געבויגען פון איין פוס אויפ'ן צווייטען, געריצט מיט די דעקאלטעס און אויפגערוימטע געווארט אריינצוכאפען נאך א טאנץ.

פון די קאלירטע קליידער, פערפיומען, פודערס, פון די פינקעלדיגע אויגען, צופאטעלטע פריזורען און פון דעם יווינאז־ארקעסטער איז אין זאל געשטאנען א טויבקייט, זיך געטראגען איבער די קעפ ווי א שטויביגער נעבעל און געקרעלט אין האלז.—

די מוזיקאנטען שלעפעריגע האבען אויפגעהערט שפיעלען, זיך פון מאל צו מאל דערמאהנט אז דאס פובליקוםווארט, האבען זיי מיעדע צוגעלעגט די פיעדלען צו די גאמבעס און א „טור־סטעפ„ האט זיך צום הונדערטען מאל געשאטען איבער'ן זאל.

דער איבערגעבליבענער עולם האט זיך ארומגעקוקט, אין די אויגען האט זיך אויפגעכאפט א פלעמיל, ווי ביי א פייעריל ווען עס האלט ביים אויסגעהן, טייל האבען געכאפט זייערע דאמען, געשוואומען איבער דער גליטשיגער פאדלאגע, אנדערע האבען זיך געהויבען שטעהענדיגערהייט.

פון גארדעראבע־צימער איז יעדער ווייל אנגעקומען אז אנדער יונגערמאן, בעלאדען מיט א ווייבערשען מאנטעל און קאפעליוש, געבליבען שטעהן, געזוכט אין שטויביגען נעבעל זיין דאמע, זיך וואוילעריש א לאז געטהאן מיט א גליטש איבער'ן זאל און איהר אונטערגעטראגען מיט א בויג די זאכען.

אין א זייט, ביי א טישעל איז געזעסען סטעלא, נאך א יונגע שוי־

שפּיעלעריִן, און געטרונקען מיט שרייבער און סטודענטען רויטען וויין. די שרייבער האָבען זיך גערוקט נעהענטער צו דער אַקטריסע און די סטודענטען האָבען זי אַרומגערינגעלט, זיך געדרעהט אַרום איהר, ווי פליעגעלעך אַרום אַ פלאַם. די שרייבער האָבען געקושט איהרע הענט, געהויבען די גלעזער פאַר איהר געזונט און זי, אַ צושטראַהלטע, אַ צופלאַמטע פון וויין, פון קאָמפּלימענטען האָט געענטפערט ווענען מיט אַן אויג, ווענען מיט דער דעקאָלטע און ווענען מיט דער זיידענער הענטשקע איבער'ן פּנים.

שאַפּט, אַ יונגער, רייכער סטודענט, איז געשטאַנען די גאַנצע צייט, אַן אויג ניט אַראָבגעלאָזט פון דער אַקטריסע, זיך געפיהלט בעליידיגט פאַר זיינע חברים, ווי זיי פיהרען זיך אויף און אין דערזעלבער צייט זיי מקנא געווען. דער וויין האָט איהם אַביסעל צושרויפט, איז ער געשטאַנען מיט צופלאַמטע אויגען, ציטערדיגע נאָז-פליגעל, געקוקט אויף איהר הויבען, ווייסען האַלז, אויף איהרע גלאַטיגע כמעט דורכזיכטיגע הענט, אויף די בלאָנדע, צופּאַטעלטע האָר, וואָס זיינען געפאַלען איבער די אויערען און געפיהלט אַן אַנגענעהמע וואַרימקייט.

סטעלאַ האָט זיך אויפגעשטעלט.

— איהר געהט שוין? — האָבען עטליכע שטימען מיט אַמאָל זי געפרעגט.

— כ'געה, ס'איז שפּעט.

זי איז דורך דעם זאַל מיט אַ שמייכעל, זיך לייכט און פויל געבויגען פון איין זייט אויף דער צווייטער, געשטעלט געמאָסטענע טריט ווי אַ טויב און אַז זי האָט בעמערקט ווי אַ פּאָר אויגען קוקען אויף איהר, איז איהר טראָט אינסטינקטיוו געוואָרען ווייכער, די בעוועגונגען שנעלער, בויגיגער און פון אַ טויב איז זי פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ קאַץ.

די שרייבער מיט די סטודענטען זיינען נאָכגעגאַנגען, געהיט איהר יעדע בעוועגונג, ווי זיי וואָלטען געוואַרט אויף אַ בעפעהל.

זי האָט זיך אויסגעדרעהט, געגעבען שאַפּטען אַ בלעכענעם נומער ער זאָל אַרויסנעהמען איהרע זאַכען און זיס אַ שמייכעל געטהאָן:

— איהר וואָונט דאָך מיט מיר אין שכנות, קומט!

אין אַ ווײַלע אַרום איז זי שוין געשטאַנען אַן אָנגעטוענע, מיט אַ

מאך מיט דער הענטשקע זיך געזעגענט מיט די בעקאנטע, גענומען שאפט'ען אונטער'ן ארעם און ארויס.

די נאכט איז געווען א פראסטיגע. שטומע זיינען זיי געגאנגען איבער די לעדיגע גאסען, די קעפ פעררייסען און יעדער, ווער עס איז זיי אנטקעגען געקומען, האט זיך אבגעשטעלט, זיי נאכגעקוקט און געטראכט, אז דאס איז א פערליעבט פארעל.

שאפט איז געווען גליקליך. ער האט סטעלא'ן ווייניג געקענט, געפיהלט אז זי בעמערקט איהם נישט, און דא, מיט אמאל, האט זי איהם אויסגעקליבען פון גאנצען „באנטש", ער זאל זי אבפיהרען. ער האט געקלערט ווי צו פערפיהרען א שמועס, אנצוהויבען פון וועטער איז באנאל, מען דארף זיין אריגינעל, און פונדעסטוועגען האט ער אנגעהויבען פון וועטער, און איז רויט געווארען. זי האט עפעס געענטפערט און שטומע האבען זיי ווייטער געשפאנט, פיהלענדיג איינער דעם צווייטען נעבען זיך.

— אט דא וואוין איך! — האט סטעלא ארויסגענומען די האנט פון שאפט'ס ארעם, געטאנצט פון איין פוס אויפ'ן צווייטען, זיך געקלאפט מיט דער האנט איבער'ן מויל — קאלט!

זיי האבען זיך געדריקט די הענט, שוין געוואלט זיך צוגעהן, האט זי א שמייכעל געטהאן:

— איהר וועט אפשר ארויפגעהן?

— כ'וויים... אויב ס'איז ניט שפעט?

— נא, מיינע שלאפען שוין, קומט ארויף, מען וועט מאכען א גלעזעל טהעע, גוט?

זי האט אויפגעשלאסען די טהיר.

— פאלט ניט, ס'איז פינסטער, איבריגענס, גיט מיר א האנט, אט אזוי!

מיט א פערכאפטען אטעם האט שאפט זיך געלאזט פיהרען, געפיהלט איהר ווארעמע האנט און געווען צומישט פון פרייד. אויפ'ן צווייטען שטאק האט זי זיך אבגעשטעלט:

— און אפשר טאקע צו שפעט, ווי זאגט איהר?

שאפט האט זיך פערלוירען, געפיהלט ווי ער ווערט רויט און עפעס געשטאמעלט.

— צום טייפעל! — האט סטעלא זיך צולאכט — וואס מיר עטי־

קעטע, קומט, מיר וועלען טרינקען א היים גלעזעל טהעע, אז סא'יז מיר אזוי קאלט!

זי האט צועפענט דאס מויל און גענומען קלאפען מיט די ווייסע צייהן ווי מיט שנירען פעריל.

— און האניג האט איהר ליעב? איך וועל אייך געבען ברויט מיט האניג, גוט?

אויפ'ן פינפטען שטאק זיינען זיי שטעהן געבליבען. זי האט לאנג געשלאסען די טהיר, איהם שטיל אריינגעפיהרט, געלאזט שטעהן אין דער פינסטער און אליין איז זי פערשוואונדען. איידער שאפט האט צייט געהאט זיך ארומצוקוקען איז סטעלא צוריק אריין און אנגעצונדען די גאז. זי האט זיך שוין געהאט איבערגעטהאן — געטראגען א „קימאנע" פון רויטען סאמעט. זי האט איהם דערלאנגט אן אלבאם און שטיל געזאגט:

— בעקוקט דערווייל די בילדער און איך וועל מאכען טהעע.

שאפט האט געמישט דעם אלבאם, גאר ניט געזעהן, געפיהלט ווי דאס הארץ קלאפט, געציטערט און זיך ארומגעקוקט.

דאס צימער האט אויסגעזעהן ווי מען וואלט זיך געהאלטען פון דארט ביים ארויסקלייבען. אויף די ווענט און אויף די שטוהלען האבען געהאנגען קליידער, אין מיטען צימער איז געשטאנען א צועפענטער „טראנק" און די לופט איז פול געוועזען מיט'ן ריח פון פוידער און אדעקאלאן.

סטעלא איז אריין מיט צוויי גלעזער טהעע, מיט צוויי פליטשען ברויט בעשמירט מיט האניג. זי האט זיך אויסגעצויגען אויף א לעדערנע אטאמאנע וואס איז געשטאנען אין א ווינקעל, בעהאלטען די פיס הינטער זיך, געקייעט דאס ברויט און א פרעג געטהאן שאפט'ען:

— נו, ווי שמעקט אייך דער האניג?

און איידער שאפט האט צייט געהאט צו ענטפערען איין פראגע, האט סטעלא איהם געפרעגט צעהן נייע. געוויזען מיט דער האנט נעבען זיך:

— זעצט אייך!

שאפט האט זיך אוועקגעזעצט.

— רוקט אייך צו נעהענטער! ווי ער שעמט זיך, אסור א מיידעל, הא, הא, הא! נעהענטער, אט אזוי...

זי האט א הויב געטהאן די ווייסע, דורכזיכטיגע האנט מיט די

לענגליכע פינגער, א בליץ געטהאן מיט טראפענס פייער און מיט די פוכלע, ווי קישעלעך, שפיצען פינגער, האט זי שאפטען קוים אנגעריהרט פאר א האנט:

— אצינד, מיין באי, דערצעהל מיר וועגען זיך, דערצעהל וועגען דיינע ליעבעס... דו גוסטירסט אודאי אין א ברונעטקע, ביזט דאך א בלאנדער, דערצעהל, כ'וויל אלץ וויסען...

סטעלא האט איהם געגלעט איבער דער האנט, איבער'ן פנים, איבער די האר, געבלענדט מיט די בריליאנטען, האט שאפט געפיהלט, ווי עפעס פלאצט אין איהם, בריהט, ווי די פלעמליך פון איהרע פינגער וואלטען איהם ארומגענומען.

— און מיך האסטו ליעב, כ'בין דאך א בלאנדע? — האט זיך סטע־לא געפיעשטשעט — וואס קוקסטו אויף דער וואנט? שעהמסט זיך? מיין חסיד'ל!

זי האט זיך מיט אמאל אויפגעזעצט, אריינגעלאזט די פינגער אין זיינע קוטשמעס, זיך אבגערוקט ווי ווייט די הענט האבען איהר ערלויבט, איהם דורכגעגבערט מיט די אויגען:

— האסט מיך ליעב?

ווי פון אונטער דער ערד ארוים איז אויסגעוואקסען אן עלטערער איד אין א טלית קטן, מיט א יארמולקע אויף'ן גאלען קאפ, גלייכגילטיג געקוקט אויף'ן פארעל, ווי אויף א שטיקעל מעבעל און זיך צוגענעצט.

סטעלא האט זיך א ריס געטהאן פון שאפט'ס הענט און זיך צוביי־זערט אויף'ן טאטען:

— טאטע, וואס געהסטו ניט שלאפען?

דער אלטער האט ניט געענטפערט, ווי מען וואלט איהם ניט גע־מיינט, זיך געוואשען די הענט, הויך געזאגט „אשר יצר“, אבגעזיפצט און פערשוואונדען.

א בויגיגע איז סטעלא צוגעגאנגען צו דער טהיר, זי עטוואס גע־עפענט און זיך איינגעהערט. זי האט מעהר ארויפגעדרעהט די גאז, גע־כאפט א קוק אין שפיגעל און א צושטראהלטע האט זי מיט אמאל ארומ־געכאפט שאפט'ס קאפ מיטביידע הענט, אויסגעשריען: „נא, איהם גע־טהאן א קוש און אבגעשפרונגען.

שאפט האט געפיהלט ווי דאס קדחת ווארפט איהם, איז ער אויפ־

געשפּרונגען, אראַבגעדרעהט די גאַז און זיך גענומען יאָגען נאָך סטעלא'ן.

— וואָס טהוט איהר? דרעהט צוריק ארויף! — האָט סטעלא איהם גענראַזשעט מיט א פינגער.

זיי האָבען זיך גענומען האמפּערען און אין שטוב איז געוואָרען פינסטער.

אין א ווײלע ארום איז סטעלא געזעסען מיט צולאָזטע האָר, דעם קאָפּ אראָבגעלאָזט און זיך געווישט די אויגען.

שאפּט איז געשטאַנען פאַר איהר אויף די קניהען. זיך געפיהלט שול־דיג. ער האָט איהר געקושט די הענט, די פיס, זי געהאַלטען אין איין איבערבעטען.

— נו. וויין ניט, סטעלא, כ'בעט דיך!

סטעלא האָט ניט געענטפערט, איהם אָנגעקוקט א רגע מיט די פער־וויינטע אויגען און זיך שטיל צוהעשעט. שאפּט האָט ניט געקענט הערען ווי זי וויינט, פערביסען די ליפּען, זיך געקנאַקט די פינגער און זיך גע־בעטען ביי איהר:

— טאָ וואָס ווילסטו, זאָג? אז כ'בין אויף אלעם גרייט, אבי ווײן ניט! וואָס שווייגסטו?

ער האָט זיך אוועקגעזעצט נעבען איהר, אָנגעשפּארט איהר קאָפּ אָן זיין ברוסט, איהר געווישט די טרעהרען:

— נו, בערוהיג דיך!

— האָסט מיך ליעב? — האָט סטעלא איהם געװיספּערט אויפ'ן אויער — שטאַרק ליעב?

— אודאי האָב איך דיך ליעב!

— דו ווייסט, מיט מיר איז נאָך קיינער אזוי נאָהענט ניט געווען? דו ביזט דער ערשטער... ווייל כ'האָב דיר געגלויבט... ביזט אזא שטילער, מיט אזא ליידענד פּנים... און כאָטש פרויען גלייכען ניט אזעלכע... האָסטו מיך ליעב, זאָג? זעהסט, איך האָב דיר געגלויבט... כ'האָב פון ערשטען קוק געזעהן אז דו ביזט אַנדערש ווי דיינע קאָלעגען... מיין שעמעוודיגער בחור, עס וועט אזוי גוט זיין! וואָס ביזטו אומעטיג? ביי מיר וועסטו תמיד זיין פרעהליך! דיינע עלטערען וועלען זיין דאַגעגען? וועל איך ווע־רען אוים שווישפּיעלערין...

שפּעט ביינאַכט איז שאַפּט אַרוים אויף דער גאַס. ער האָט זיך איינ־
געקאַרטשעט, אראָבגערוקט דעם קאַפּעליוש איבער די אויגען און פעסט
געשפּאַנט. א טרוקענער שנעע האָט געשטאָכען אין פּנים. די קעלט האָט
איהם דורכגענומען, אויסגעלופטערט, האָט ער גענומען געהן פּאַמעליכער
און זיך צושמייכעלט. דער גאַנצער עסק איז איהם אויסגעקומען עפּעס ווי
א טעאַטער־שטיק.

משה ליגנער.

א זייגער צוועלף ביינאַכט איז דער רומעניישער ווייז־קעלער געווען געפּאַקט. ארום די טישלעך זיינען געזעסען רומענישע אידען מיט ווייבער, יונגעלייט מיט מיידלעך, געקנאַקט געבאַקענע מאַנדלען, געדרויכערט און הנאה געהאַט פון א „היימיש" גלעזיל וויין. דער בעל־הבית, א הויכער, א דארער מיט עטליכע האָר, ווי צוגעקלעפּטע, אויף דעם נאַקעטען קאָפּ, איז גראציעז געזעסען ביי א שפּיעלקאַסטען, געשאַרט מיט א האַלצערנעם האַמער און מיט די פינגער איבער מעטאַלענע סטרונעס און אויסגעשפּילט האַלב אומעטיגע רומענישע פאָלקס־נגונים. דאָס פּובליקום האָט שטיל מיטגעזונגען, צוגעקלאַפּט מיט די פיס צום טאַקט. פון מאָל צו מאָל איז ארויס א פּאָרעל פון אונטער א טישעל. דער עולם האָט געמאַכט פּלאַץ און דאָס פּאָרעל האָט זיך פויל געשאַרט, ווי ס'וואָלט געשטאַנען אויף איין אָרט, און געדרייצט מיט יעדען קעהר, מיט יעדען בויג. א גאַסען־זינגער איז געגאַנגען פון טיש צו טיש. ער האָט זיך אָבגעשטעלט ביי א טישעל פעטע ווייבער מיט אויסגעבלויזטע גוידערס. די ווייבער זיינען געזעסען מיט עטוואָס צושפּרייטע פיס, געהאַלטען אין די שויסען מאַנדלען, זיי געוואָרפען אין די מיילער אריין, געקנאַקט און אויסגעשפּיגען די שאָלען אויף דער פּאָדלאָגע. זיי האָבען זיך געהאַלטען פאַר די זייטען פון'ם זינגערס פּיקאַנטע קופּלעטען, געוואונקען צו אן עלטערען, פליכעוואַטען מאַן מיט שמאַלציגע, פערלאָפענע אויגען, וואָס איז געזעסען מיט זיי און האָבען פערשייט מיטגעזונגען:

— אוי, א באָמ־בע, אוי א באָמ־בע!...

ביים „רעדזשיסטער" איז געזעסען די בעל־הבית'טע, א פעטע אידענע מיט א פּאָר קעציישע אויגען, איבער א שיסעל גראַשיצע, פויל געקייעט און געדרעמעלט.

פון די פעטע ווייבער, פון שפּיעל־קאַסטען, פון די עלעקטרישע לאָמפּען און פון די געפּרעגעלטע פליישען, האָט זיך געטראָגען איבער'ן קע־

לער א געשריי, וואס האט פערטויבט, געריצט, געמאכט טרוקען אין האלז — האט מען בעשטעלט עכטע, היימישע וויין.

משה „ליגנער" איז געזעסען אין א ווינקעל. ער האט געטראגען דעם שטייפען הוט וואוילעריש, אויפ'ן רעכטען אויער דעם גלאנציגען. אויס־געריבענעם פרינץ־אלבערט פערקנעפעלט, די געשטרייפטע הויזען אויס־געפרעסט. צווישען די פינגער האט ער געהאלטען א שטעקעל, עס גע־דרעהט און צוגעפייפט. ער האט זיך יעדע ווײלע א כאפ געטהאן פאר דער פערפלאמטער נאז, וואס איז געווען בלוילעך ביים שפיץ, ווי דער פלאם פון אלקאהאל.

משה איז געווען א תושב אין רומענישען וויין־קעלער. דא האט ער פערבראכט גאנצע טעג, אויסגעקוקט א „העכטיל", וואס זאל שטעלען וויין, אדער רופען אבעסען. און די העכטלעך האט ער דערטאפט צווישען נייע געסט, גרינע אידען און שרייבער. אז ער האט דערטאפט א שרייבער האט ער גאר אבגעלעבט. ער האט געוואוסט, אז פון אזא שמועס וועט אין קעשענע קיין מזומן ניט בלייבען, עס וועט אפילו קיין גלעזעל וויין אויך ניט זיין, דערפאר האט איהם הנאה געטהאן וואס מען פערשטעהט איהם, וואס ער רעדט זיך אב ס'הארץ פאר א קאלעגע. ער האט דערצעהלט ניט־געשטויגענע, ניט־געפלויגענע מעשיות, זיך געמאכט אלטפרענקיש, תמ'עוואטע, אפט געוויינט. ער איז גיך אריין אין דער ראלע, זיך פערגע־סען, אליין גענומען גלויבען אין דעם אלעם וואס ער האט דערצעהלט און אז דער שרייבער איז געבליבען זיצען א פערגאפטער, האט ער א גליק־ליכער ארויפגעלעגט אויף איהם א האנט, מיט די פינגער פון דער צוויי־טער זיך געקלאפט אין הארץ און געלאכט:

— און איהר טראכט דאך מסתמא ווי אנצוהויבען א נייע ערצעה־לונג מיט אט דעם משה'ן אלס הויפט־העלד, הא, הא, הא!

אז ער האט דערטאפט א גרינעם, האט ער איהם ראשית אנגעהאקט א קאפ, ווי לייכט עס איז אין אמעריקא רייך צו ווערען. ער האט איהם בעוויזען מיט אותות ומופתים, ווי אלע זיינע לאנדסלייט — היימישע שוסטערס, בעלי־עגלות זיינען דא עשירים. און אז ער האט דערפיהלט ווי דאס אידעל פערגעסט זיך און חלומ'ט שוין מסתמא וועגען „וויים איך וואס" — האט ער איהם גענומען דערצעהלען, אזוי, אז דעם אידעל

האָט פערפעהלט אטעם, ווי ער, משה, איז אמאָל אַן עושר געווען, וואָס פאַר א גאָלדענע צויטען האָבען זיך איהם נאָכגעהאַנגען, און ווי זיין שותף, א ליטוואק, ימח־שמו, פון טיעף רוסלאַנד, האָט איהם בע־גנב'עט, צוגענומען ביי איהם דאָס ווייב, פערפיהרט זיין איין־און־איינציגע טאָכ־טער און גערעדט אזוי לאַנג מיט א פערשטיקט קול און מיט רויטע פער־לאָפענע אויגען, ביז דאָס אידעל האָט רחמנות געקראָגען אויף איהם. דער־מאָלט איז משה'ן לייכט אָנגעקומען ארויסצוקריגען א פּאָר סענט.

משה האָט זיך אומגעקוקט אין אלע זייטען, געזוכט וואו ער זאָל זיך צושאַרען. כמעט אלע טישלעך זיינען געווען בעזעצט און ביי א געפּאַקט טישעל וועט מען איהם זעלטען אויסהערען און עס וועט מסתמא תמיד זיין איינער וואָס ער קען איהם. דערצו איז דער זינגער געלאָפען, ווי א שד, פון איין טישעל צום צווייטען, זיך געריסען דעם נאַרגעל און משה האָט געפיהלט אז די צייט איז פאַר איהם ניט גינסטיג.

נעבען דער טהיר, ביי א קליין טישעל איז געזעסען בעני, א זעקס פוסיגער יונג, און זיך גענאָסען פון א קריגעל אין א גלאָז אריין ווייז. משה האָט זיך געקוויינקעלט צי זאָל ער צוגעהן. ער האָט שוין פון עטליכע טעג, צייט בעני האָט זיך בעוויזען אין וויין־קעלער, געוואָרפען אַן אויג אויף איהם. ער האָט זיך אָבער געשראָקען, געוואוסט אז בעני האָט „ליג־קע ביזנעס" און אָבצושלאָגען ביי א מענשען די לונגען איז ביי איהם פּונקט אזוי לייכט, ווי אויסצוטרינקען א קריגעל וויין. דערצו איז ער תמיד געזעסען מיט חברים, און וואָס מעהר משה האָט זיך געשראָקען פאַר איהם, אלץ שטאַרקער האָט עס איהם געצויגען ער זאָל צוגעהן, געווען זי־כער אז אָייב ס'וועט זיך איהם איינגעבען, וועט ער פון דעם יונג ארויס־שלעפּען א שעהנע מטבעה, ווייל וואָס פאַר א בעטרעף האָט ביי אזא חברה־מאַן געלט?

משה האָט זיך אויפגעשטעלט, גלייך געמאַכט דעם פּרינץ־אַלבערט, זיך א טאַפּ געטהאָן ביי דער פערפלאָמטער נאָז און זיך אוועקגעזעצט נע־בען בעני'ן. דער יונג האָט געמאַכט פּלאַץ. משה האָט כלומר'שט געגנר־מען רופען דעם „וויימער", געוואָרען באַלד אונרוהיג, זיך געשאָלטען, גע־שוואוירען אז זיין פוס וועט דאָ מעהר ניט איבערטרעטען, אז עס איז א חזר'יש פּלאַץ — שוין באַלד א שעה צייט ווי ער האָט בעשטעלט א קריי־געל וויין און מען דערלאַנגט ניט.

בעני האט איהם צוגערוקט א לעדיג גלאז, געוויזען מיט דער האנט אויפ'ן קרוגעל:

— נעמט דערווייל א גלאז וויין!

— דאנקע שעהן. סער — האט זיך משה פערנייגט, זיך אנגעגאסען א גלאז וויין, אויסגעטרונקען און בעקומען קוראזש — אין יוראפ וואלט אזא זאך ניט פאסירט! ווען דער לומפ דערלאנגט מיר ניט דעם וויין פלעט איך איהם דעם קאפ! אז דא איז ער א יחסן, בעלאנגט צו א יוניאן און טהו איהם עפעס!

משה האט ארויסגענומען א פארט-סיגאר, אונטערגעטראגען בעני'ן:

— ביטע!

זיי האבען פעררויכערט, געזעסען א ווײלע און ביי משה'ן האט דער מח געארבייט נאכ'ן גלעזעל וויין, געפלאנט ווי נאך ארייצוכאפען דעם יונג, ער זאל ווערען א געפלעווטער.

— אודאי א לאנדסמאן? אז כ'דערקען באלד אן אייער קמץ, א יאסער, הא?

— איהר זייט אויך א יאסער? — האט בעני געשמייכעלט.

— נאך וואס פאר א יאסער, כ'קום פון סאמע „מקום"! — האט משה כמעט ווי אויסגעשריען און באלד אבגעזיפצט — געמוזט אבער אנטלויפען! וואס ווייסט איהר, וואס? אין אלע גרעניץ-שטעדטלעך אויף די באהנהאפען איז געווען מיין בילד און ווי איהר קוקט מיך אן, האט די רעגיערונג צוגעזאגט א סומע געלט יעדען, ווער עס וועט מיך ברענגען א לעבעדיגען!

בעני, וואס האט ביז אהער, כמעט ווי זיך ניט איינגעהערט וואס מען רעדט צו איהם, האט מיט אמאל אנגעשפארט ביידע הענט אן טיש, אנגעקוקט משה'ן מיט א פאר דורכדרינגענדע אויגען, אז עס איז איהם אזש קאלט געווארען, און א פעראינטערעסירטער געפרעגט:

— וואס הייסט, די רעגיערונג האט צוגעזאגט א סומע געלט?

משה האט געפיהלט אז ער האט שוין איינגעפעדעמט, און געווען זיכער, אז דער העכט וועט זיך שוין אזוי לייכט ניט ארויספלאנטערען פון זיינע הענט.

— דאס איז, מיסטער, אן אינטערעסאנטע געשיכטע — האט משה געצויגען די ווערטער — —געוויס, איז איצט ניט די צייט, ביי א געלע־

גענהייט, מיר וועלען זיך טרעפען נאָך אַמאָל, וועל איך אייך דערצעהלען! אַז וואָס ווייסט איהר, אַפילו דאַ, אין אַמעריקאַ, ביז איך די ערשטע צייט ניט געווען זיכער! רומענישע שפּיאָנען זיינען מיר נאָכגעגאַנגען אויף טריט און שריט און כ׳האָב מורא געהאַט מען זאָל מיך ניט איבערגעבען דעם רומענישען קאָנסול אין די הענט אַריין! ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב איך אַביסעל דורכגעמאַכט אויף מיין לעבען!

דער „וויימער" איז צוגעקומען.

— נאָך אַ קרוגעל וויין — האָט בעני געזאָגט און זיך געווענדט צו משה׳ן — נעהמט עפּעס!

משה האָט געמיטליך אָנגענומען דעם „וויימער" פּאַר אַ האַנט, איהם געקלאַפּט איבער דער פּלייצע, ווי אַן אַלטען בעקאַנטען, און איהם כמעט אַריינגעשריען אין אויער:

— מאַך מיר אַ „סטייק" מיט „פרענטש פּאָטייטאָס", נאָר אַ פריי־שען הערסט, רודאָלף!

אין קעלער איז געוואָרען אַלץ לעבעדיגער. דער וויין האָט דעם עולם צוגומען, געמאַכט פון אַלט יונג און פון יונג אַלט, האָבען עלטערע מענער אַרומגענומען יונגע מיידלעך, פערוואָרפען די גאָלע קעפּ און הייזעריג בעגלייט דעם שפּיעל־קאַסטען. אין אַ ווײַלע אַרום איז משה געזעסען איי־בער אַ „סטייק", הנאה געהאַט וואָס נאָך יעדען שניט מיט׳ן מעסער טריפט בלוט, פערטרונקען מיט וויין און דערפיהלט ווי די שרייפלעך אין קאָפּ וואַקלען זיך, די צונג ווערט לויזער. ער האָט זיך נעהענטער צוגערוקט צו בעני׳ן און פּאַמעטיש איהם אייגגערוימט אין אויער:

— און היינט, מיינט איהר, איז בעסער? ס׳קאָן זיין, אַז אַפילו איצט, ווען כ׳רעד מיט אייך, היטען מיך אַ פּאָר אויגען! אַז מען קוקט מיר נאָך אויף טריט און שריט!

אינסטינקטיוו האָט זיך בעני אַרומגעקוקט. ער האָט אַ ציטער גע־טהאָן. אין אַ ווינקעל איז געזעסען אַ מאַן אין אַ געקעסטעלטער קעפּ איי־בער אַ גלאָז וויין און פון איהם קיין אויג ניט אַראָבגעלאָזט. בעני איז געווען זיכער, אַז עס איז אַ דעטעקטיוו. ער האָט מעהר ניט געקוקט אַהינ־צו, זיך געטרייסעלט, געפיהלט ווי די אויגען ברענען איהם אין קאַרק, שטעכען און געוואַרט אַז יעדער מינוט זאָל דער פרעמדער זיך אויפהויי־בען, אַרויפלעגען אויף איהם אַ האַנט און איהם אַרעסטירען. בעני האָט

זיך ניט איינגעהערט וואָס משה האָט גערעדט, בלויז געקלערט ווי זיך אָב־צוטראָגען פון קעלער און מיט אמאָל איז איהם איינגעפאַלען, אַז ווער ווייסט, טאָמער איז דער פרעמדער, מיט וועלכען ער רעדט אויך אַ דע־טעקטיוו?

— כ'פרעג אייך — האָט משה אָנגענומען בעני'ן פאַר אַ האַנט — קען זיין עפּעס שרעקליכעס, ווי ס'גאַנצע לעבען טראַכטען, אַז עמיצער קוקט דיר נאָך? וואָס ציטערט איהר אַזוי? ס'איז אייך קאַלט?

— וואָס פאַלט אייך איין? — האָט בעני געשטאַמעלט און בשעת מעשה געטראַכט — ער מיינט מסתמא ער האָט פאַר זיך אַ יאַלד! נעווער מיין!

— אַז וואו דו שטעלסט נאָר אַ פוס, — האָט משה איהם פעסטער אָנגענומען — וואו דו טהוסט נאָר אַ געניץ — ווייסט מען! וואו דו טאַנסט, דאַרט נעכטיגסטו נישט! איהר פערשטעהט? אַזוי ליידט אַ מענש, געהט אויס פון טאָג צו טאָג און קיינעם אַרט ניט!

— זעה נאָר ווי ער מאַכט זיך תם'עוואַטע, דער „סאָן אָף ע' גאָן". וויל פעררעדען די ציין! אויב ער טשעפּעט זיך ניט אָב פון מיר, ברעך איך איהם הענט און פיס! — האָט בעני זיך געטראַכט און געזאָגט — פאַר וואָס זאָל איך ניט פערשטעהן?

— אָט זיצען הונדערטער מענשען — איז משה זיך פערגאַנגען — טרינקען וויין, אַמוזירען זיך מיט דאַמען, אין דער היים וואַרטען געוויס אויף זיי וואַרימע בעטען און קיינער פון זיי טראַכט ניט, אַז איך אין דעם אויסגעטראַנזשירטען פרינץ־אַלבערט, וועל מוזען שלאָפען ערגיץ אין אַ פּאַרק מיט...

בעני האָט געזעהן ווי דער מאַן אין דעם געקעסטעלטען קעפּ האָט זיך אויפגעשטעלט, גענומען געהן צו זיין טישעל, האָט ער זיך אַ ריס געטהאָן פון משה'ס האַנט, איהם שיעור ניט אַראָבגעוואָרפען פון בענקיל, פער־געסען די רעשט וואָס דער „וויי־טער" האָט איבערגעלאָזט אויפ'ן טישעל און דער זעקס־פוסיגער יונג איז אַרויס פון קעלער ווי אַ רוח.

אַ הויז אויף גאָרעק סטריט.

זיי וואוינען אויף גאָרעק סטריט אין צוויי קליינע צימערלעך. די האלב־פינסטערע צימערלעך זיינען אָנגעפּאקט מיט שמאַטעס. אָנגע־שטופּע זעק מיט צו־אַטען פּאר שניידערס ליגען ביז אונטער דער סטע־ליע. שוטאש, שפּיצען, קאָלירטע סטענגעס וואַלגערן זיך קנוילענווייז, צע־וויקעלטע בענדער הענגען אויף שטריקלעך, וואָס ציהען זיך איבער די צי־מערלעך און ביי'ם ערשטען אריינקומען מיינט מען אז דער פּערוואַקסע־נער ר' מענדיל, מיט די שווארצע פּאות, ווי געלאָקטע צעפּ, וואָס שפּרייזט צווישען די פּיעל־פּארביגע בענדער און מח'ט זיך — איז א כשוף־מאַכער.

אויף די שמאַטעס זיצט לאה, ר' מענדילס ווייב, א קליינע, אן אויס־געדאַרטע, גרוע ווי א טויב, מיט אן אָבגעשאָסען שטערען־טיכעל איבער די אויגען און לײנט אויפ'ן קול מיט א תחינה ניגון א דיקען אידישען ראָמאַן.

צו איהר רעכטער האנט זיצט איהר איינציגע טאָכטער — א בלייך מיידעל, בויגיג ווי א פלאַנץ, וואָס פערבלאָנדזשעט אמאָל אין א פייכטען, פינסטערען קעלער, שפּראָצט ארויס פון צופוילטע גרינס. זי סאָרטירט פון א זאק ארויס פערעלמוטערנע קנעפּ און א פער'חלומ'טע הערט זי זיך איין ווי די מוטער לייענט. צו דער מוטערס לינקער האנט זיצט איהר איינציגער זוהן — א צוועלף יעהריגע קאַליקע מיט אויסגעבויגענע פיס ווי פּיילענבויגענס, שמייכעלט אידיאָטיש און ציהט אויף העקעלעך „וויבלעך" אויף טאָוולען.

און עס דאכט זיך, אלע דריי זיינען אויסגעוואקסען פון די שמאַטעס, קומען קיינמאָל נישט ארויס פון די פינסטערע צימערלעך און עס איז שווער צו גלויבען אז זיי וואוינען אין שכנות מיט דער ריעזיגער וויל־ליאמסבורג־בריק.

ר' מענדיל נעמט אראָפּ פון א קליינעם גאז־אויווען א טעפּיל מיט קרופּניק, גיסט אָן אין א שיסעל און עסט מיט ברויט. די לאַנגע באָרד

מיט די וואַנסען פלאָנטערען זיך אין דער שיסעל, לאָזען נישט עסען און ער שלינגט גיך, צוקייט נישט, ווי ער וואָלט פון עסען קיין הנאה נישט געוואָלט האָבען. באַלד נעמט ער בענשען. ער הילט איין דאָס פּנים אין דער באָרד, און אַ פערשטיקטער, וויינענדיגער ניגון טראָגט זיך איבער דער שטוב.

לאה הערט אויף לייענען, הערט זיך איין ווי דער מאַן בענשט און אין קאָפּ פּלאָנטערט זיך איהר אַז צייט זי האָט געבוירען דעם קאַליקע, האָט מענדיל אין גאַנצען זיך דערווייטערט פון איהר. ער האַנדעלט ווענינ, זיצט גאַנצע טעג און לערענט, ווערט פרומער פון טאָג צו טאָג און זיי לעבען אין גרויס דחקות. ביי אַן׳אַנדער מאַמע אַזא מיידעל וואָלט געווען מיט לייטען גלייך, אַ דערוואַקסענע טאָכטער, ביז מען דערלעבט עס און דאָ גאָרנישט! זי איז שוין מיעד רעדענדיג...

אַ פערבענקטע קוקט לאה ווי דער מאַן שפּרייזט שוין ווידער פון איין ווינקעל אין צווייטען און אַ פערביטערטע פרעגט זי איהם צו׳ם הונ־דערטסטען מאָל:

— מענדיל, וואָס וועט זיין דער תכלית?

— וואָס מיינסטו? — שטעלט זיך מענדיל מיט אַמאָל אָפּ, טהוט אַ וואָרף מיט׳ן קאָפּ און מיט דער האַנט, ווי אַ פליעג וועלכע ער האָט עטלי־כע מאָל אָוועקגעטריבען, וואָלט איהם ווידער אַ ביס געטהאָן.

— כ׳מיין, לאָמיר זיך נישט נאַרען, פייגעלע איז שוין נישט קיין קינד... געוואָרען אכצעהן יאָהר און דיך הויבט נישט אָן צו אַרען... ביזט דאַכט זיך אַ טאַטע... כ׳וויים, אַנדערע מיידלעך געהען אויף בעלער, געהען אין אַ טאַנץ־זאַל, באַקענען זיך מיט יונגע־לייט... אַז דו לאָזט זי נישט אַרויס אויף דער ליכטיגער שיין, דאַרפסטו זעהען עפּיס אַ תכלית...

פייגעלע ווערט פערפלאָמט פון דער מוטערס רייד, ציפּט זיך פאַר׳ן פאַרטוך און צעוויינט זיך נישט שיעור:

— וואָס ווילסטו? אַז כ׳וויל נישט קיין חתן?

די קאַליקע שטעקט דער שוועסטער אַ פינגער אין פּנים אַריין, צו־עפענט אַ מויל און שמשירעט מיט די ציין — כי, כי, כי...

ר׳ מענדיל, אַ הויכער, אַן איינגעבויגענער, מיט אַ לאַנגער, שוואַר־צער באָרד ביז איבער׳ן גאַרטעל, מיט אַ פּאָר פייערדיגע אויגען וואָס קור־קען קיינעם נישט אָן, ענטפערט נישט. ער נעמט אַ זאַק מיט „טרימינגס“

אויף די פּלייצעס, שטעהט א ווײלע מיט א צועפּענט מויל, ווי ער וואָלט זיך געקליבען עפּיס זאָגען, טהוט א מאך מיט דער האנט, קושט די מזוזה און געהט ארויס.

ר' מענדיל איז אויפגערוימט. ער האָט פערקויפט אין די ערשטע צוויי „שעפּער" דעם גאנצען זאק מיט סחורה. ער געהט אין מיטען גאס מיט'ן זעקיל אונטער'ן אָרעם און פיהלט אז ס'וועט היינט זיין א מזל־דיגער טאָג.

א נידריגער, ברייט־בייניגער איד, מיט דער באָרד אריינגעמאכט אין וועסטעל אריין, מיט א זעקעל אויף די פּלייצעס שטעלט איהם אָב אין מיטען געהן:

— האלאָ, ר' מענדיל, וואָס מאכט איהר?

— האלאָ, ר' משה, כ'האָב אייך טאקע שוין לאנג נישט געזעהן! כ'האָב געהערט, איהר וואוינט ניט מעהר אין די מקומות, הא?

— צייט מיינע איז מיר געשטאָרבען וואוין איך אין בראָנזוויל.

— און ווי איז מיט פּרנסה?

— מיט פּרנסה, איז געלויבט צו גאָט, הלואי אויף אלע אידען געזאָגט, נאָר — טהוט ר' משה זיך א וויש איבער דער באָרד וואָס שטעקט אין בוזעם און זיפצט אָב — שווער, ר' מענדיל, אָהן א ווייב, ניטאָ ווער עס זאָל זיין מיט די קינדער, ס'עלטסטע, פערשטעהט איהר מיך איז צוועלף יאָהר, אמת, א קלוג מיידעל, אבער נאָך אליין א קינד, דארף האָבען מען זאָל ביי איהר ארומגעהן. ווען ס'מאכט זיך מיר אזוי א לייטישער שידוך, ר' מענדיל, נאָך געלט שטעה איך ניט, וואָלט איך חתונה געהאָט.

— איהר האָט דאכט זיך פיער קינדער, זאָלען געזונט זיין, הא?

—— כ'האָב, קיין עין הרע, פיער ערוואקסענע קינדער, ס'איננסטע אין דריי יאָהר אלט. מען קען זיי שיקען א גאנג, אָבוואשען א געשיר... נאָר גאָר ניט, כ'וועל אייך זאָגען ר' מענדיל, אז אמעריקא איז דאך אן אָנגעלאָפענע וועלט און כ'וויים שוין מיט וועם כ'טהו א שידוך? קלעהר איך, איידער צו טאפּען אין דער פינסטער, ווען ס'מאכט זיך מיר אזוי א היימיש מיידעל... כ'וויים...

— ס'וועט זיך מסתמא מאכען — בערוהיגט איהם ר' מענדיל —

פאַר וואָס קומט איהר אַמאָל ניט אַרויף, אַז איהר זייט „דאַון־טאַון“?

— כ'וועל אייך זאָגען דעם אמת, כ'האָב די לעצטע טעג זיך טאַקע געקליבען צו אייך, אַז עס קומט אַלץ ניט אויס. איהר וואוינט דאָך אין דערזעלבער דירה?

— יאָ, אויף גאָרעק סטריט, זועט איהר קומען?

— כ'וועל קומען.

— גוד־באַי!

— גוד־באַי!

— ר' מענדיל געהט אין מיטען גאַס פערטיעפט אין רעיונות און קלערט, אַז לאה איז גערעכט — מען דאַרף אַ טראַכט טהאָן וועגען פייגע־לען. איהם פאַלט איין אַז מיט משה'ן וואָלט געוועזן אַ גוטער שידוך, אַ „טרימינגס־פעדלער“, האָט גוטע קונים און דער עיקר אַן עהרליכער איד, ניט קיין עם־הארץ.

אויף די שמאָטעס זיצט לאה מיט דער טאָכטער. פייגעלע האַלט אויף צושפּרייטע הענט אַנגעוויקעלטע טאַשמעס און די מוטער וויקעלט אויס קנוילען. אין אַ זייט זיצט דער קאַליקע, כאַפּט פליגען, האַלט זיי ביים אויער פאַר די פליגעלעך און הערט זיך איין ווי זיי צאַפּלען זיך און זשומען. אין צווייטען חדר ביי אַ נאַפט־לאָמפּ זיצט ר' מענדיל און לערענט שטיל מיט אַ טרויריגען ניגון. דאָס שטילע געזאַנג טראָגט זיך איבער די חדרים'לעך, בלייבט אין די אויערען ווי אַ זשומעריי און סאַ'יז שווער צו זאָגען צי דאָס קומט פון די געפייניגטע פליגען, צי פון ר' מענדיל'ס אַר־מעטיגען געזאַנג.

ר' משה קומט אַרײַן אין שבת'דיגען ראָק, געמאַכט פון גלאַנציגער אַלפּאַגע:

— גוט אבענד!

— גוט אבענד! — ענטפערען לאה מיט מענדלען.

לאה לאָזט ליגען דעם קנויל מיט טאַשמעס און שטעלט זיך אויף. פייגעלע בלייבט זיצען אַ רוהיגע, האַלט אויף די צושפּרייטע הענט די אויפגעוויקעלטע טאַשמעס, קוקט אָן ר' משה'ן און רעדט קיין וואָרט ניט. זי ווייסט, אַז דאָס איז איהר חתן — קומט היינט אָבשטעלען די חתונה. זי וויל זאָגען אַז זי האָט איהם פיינט, אַז זי וויל ניט אַן אַלטען איד מיט

א „וויסקי“, א טאטען פון קינדער פאר א מאן, אז... זי נעהמט זיך טרייס־לען, פיהלט אן עקעל צו משה'ס לאנגער באָרד, קריגט פיינט טאטע מאמע און לאזט אראב די אויגען.

— זיצט, ר' משה! — רוקט לאה איהם צו א שטוהל.

— זיצט — העלפט ר' מענדיל אונטער, שפרייזט אן אויפגערוימ־טער איבער דער שטוב, רייבט א האנט אן א האנט און ווענדט זיך צו פייגעלען, ווייסט אז זי איז נאך א קינד, דערצו נאך אן אמעריקאנער מיידעל, קען מסתמא ניט גוט קיין אידיש — שווייגט זי. ער בעט פיי־געלע זאל איהם מכבד זיין מיט א גלעזעל טהעע, קוקט איהר אין די אויגען און איז גליקליך.

פייגעלע פיהלט, אז זי איז די אומגליקליכסטע, אז ווי וועט זי זיך ווייזען מיט אזא מאן פאר איהרע חבר'טארענס? זי זעצט זיך אוועק אין א ווינקעל און פערגעסט זיך:

זי טרעפט זיך אפט מיט סידני'ן אויף די טרעפ. ער ווערט העכער און שעהנער פון טאג צו טאג. זי האט בעמערקט, אז ער ראזירט זיך שוין אויך. צייט זי איז ארויס פון „סקוהל“ האט זי אויפגעהערט צו רעדען מיט איהם און אז זיי טרעפען זיך אויף די טרעפ, ווערעןביידע רויט און בעגריסען זיך. זי האט איהם אזוי ליעב, זי וועט איהם הייגט זאגען, אז איהרע עלטערען ווילען זי חתונה מאכען פאר אן אלטען מאן מיט א „וויסקי“... ער וועט זי פון אונטער דער חופה אוועקנעהמען...

די מוטער נעהמט ארום די טאכטער, קושט איהר אין קאפ אריין און פרעגט:

— טאכטערשי, איצט איז נאך דא צייט, אויב דער שידוך געפעלט דיר ניט, זאג, כ'וויל דיך ניט נויטען!

— געוויס, געוויס — כאפט אונטער ר' משה — צועפענט בשעת מעשה א פאר אויגען, ציטערט אין גאנצען ס'זאל דעם מיידעל אמאל א פארישקייט ניט אריין אין קאפ.

פייגעלע ענטפערט ניט, צעוויינט זיך.

— א יונג מיידעל, שעהמט זיך — האב אויך געוויינט, פטור!

זיי זיצען ביז שפעט אין אבענד, שמועסען וועגען היימישע זאכען און ביים אוועקגעהן שטעלט מען אב די חתונה. ר' משה געהט א היים א גליקליכער. דער קאליקע כאפט נאך אלץ פליעגען, מאטערט זיי און די

פליגען צאַפּלען זיך, זשומען. דער פּאַטער פּערטיעפּט זיך צוריק אין אַ ספר, צוזינגט זיך שטילער און טרויריגער ווי פריהער. די מוטער, אַ קליי־נע, אַ גרויע, שאַרט זיך צו דער טאָכטער, ווי זי וואָלט זיך געפיהלט שולדיג קעגען איהר, נעהמט זי אַרום און אַ שטומע ווישט זי זיך די אוי־גען אָן פּייגעלעס ווייכען האַלז.

דאָס שטילע געזאַנג טראָגט זיך איבער די חדרים'לעך, בלייבט אין די אויערען ווי אַ זשומעריי און ס'איז שווער צו זאָגען צי עס קומט פון די געפּייניגטע פליעגען, צי פון ר' מענדיל'ס צוואָוועהטאָגטען געזאַנג.

אַ משומדת.

דוד האַלצמאַן, אַ צוואַנציג יעהריגער בחור, איז געזעסען אַ צוטראַגענער ביים אָפענעם פענסטער פון וואַגאָן, געקוקט אויף די האַלב-ווילדע פעלדער, דורכגעשניטענע מיט וואַסערען, מיט שטיקלעך וואַלד, וואָס זיינען, דאַכט זיך, געלאָפען אויף צוריק און געטראַכט צי די מוטער וועט איהם דערקענען. ער איז געפאָהרען נאָך איהר אין די קעטסקיל-בערג, וואו זי האָט געוואוינט אויף אַ פאַרם. אַז די מוטער איז אוועק, איז דוד נאָך קיין פיער יאָהר ניט אַלט געווען. ער האָט בלויז געדענקט, ווי איין מאָל אַ פאַרנאַכט, ווען ער איז געלעגען אין בעטעל, איז די מוטער אַריינגעקומען, איהם גענומען האַלזען, קושען, אַנגעזאָגט צו פאָלגען דעם טאַטען, וואָס איז דעמאָלט געווען אין פרייסען וועגען געשעפט, זיך גענומען ברעכען די הענט, איהם געדריקט צום האַרץ ביז צו וועהטאָג און אַזוי פיעל געוויינט, אַז ער אַליין האָט זיך פאַנאַנדערגעוויינט און איז איינגעשלאָפען ביי איהר אויפ׳ן שויס.

פאַרטאָג איז ער אויפגעקומען, געזעהן ווי דער פאָטער שטעהט איבער איהם מיט אַ פאָאַר אויגען, ווי ער וואָלט זיך געקליבען איהם שלאָגען. האָט דוד זיך דערשראָקען און גענומען וויינען:

— מאַמע! מיין מאַמע! כ׳וויל צו דער מאַמע!

דער פאָטער האָט זיך אוועקגעזעצט ביי איהם אויפ׳ן בעטעל:

— וויין, וויין אויף דיין פינסטער מזל! דו ווייסט וואו דיין מאַמע איז?

— זי שלאָפט — האָט זיך דוד צואוויינט.

דער פאָטער איז אויפגעשפרונגען, זיך אַריבערגעבויגען איבער איהם און זיך געהאַלטען פאַר די זייטען:

— האַ, האַ, האַ! זי שלאָפט, זאָגסטו? האַ, האַ, האַ! יאָ, דיין מאַמע איז אַ חצופה, איז זי! ווייסט וואָס אַ חצופה איז? דיין מאַמע איז אוועק מיט מאַקאַראָוו׳ן, מיט די בלויע הויזען! אַ כאָליערא! זי וועט שוין

קיינמאָל ניט קומען, קיינמאָל! הערסט? און ווייסט ווער דיין טאַטע איז? מאַ־קאַ־ראָוו!

דוד האָט זיך צוכליפּעט:

— מאמע, מיין מאמע! כ'וויל צו דער מאמע!

— שוויַיג, דו ממזר! דיין מאמע האָט דיך אין דר'ערד! — האָט דער פאָטער געטופּעט מיט די פיס, איהם אָנגעקוקט אַ ווײַלע, דערנאָך האָט ער זיך אַראָבגעלאָזט אויפ'ן בעטיל און איהם גענומען קושען.

מעהר האָט דער פאָטער מיט איהם וועגען דער מוטער ניט גע־רעדט. פון דעמאָלט אָן, האָט דוד אָנגעהויבען פיהלען אויף שריט און טריט, אַז ער האָט ניט קיין מאמע... איז ער געקומען צו אַ משפחה האָט מען זיך געשושקעט, איהם בעדויערט, בעקוקט צי ער געהט אין ריינע אונטערוועש, און ווי ריין די וועש זאָל ניט האָבען געווען, האָט מען תמיד געזיפצט איבער איהם:

— אַז ס'איז ניטאָ קיין מאמע...

אַז ער איז עלטער געוואָרען, אוועק אין חדר און זיך אמאָל גע־שלאָגען מיט די חברים, האָבען זיי איהם גערופען: קאַזאַק, שמד'ניק. ער האָט געוואוסט, אַז דאָס מיינט מען זיין מאמען, וואָס איז אוועק מיט אַ קאַזאַצקען אָפיצער. פון פערדרוס האָט ער בעשלאָסען, די חברים אויף צו להכעיס, זיך צו שמד'ען, דערנאָך וועט ער זיך אָברעכענען מיט יע־דען איינעם פון זיי בעזונדער. און, אַז ער איז אהיים געקומען נאָכ'ן גע־שלעג, האָט ער זיך פאַנאַנדערגעוויינט, געשוואוירען, אַז ווען ער וועט עלטער ווערען, וועט ער אוועק נאָך אַמעריקאַ, דערשיסען דעם אָפיצער, בעפרייען די מוטער און וועט מיט איהר אהיים קומען. ער האָט ניט געקענט בעגרייפען די מוטער זאָל האָבען אַנטלאָפען, געווען זיכער, אַז דער קאַזאַק האָט זי געפאַנגען, אוועקגעפיהרט און האַלט זי פערשפּאַרט.

דער צוג איז אריין אין אַן אויסגעהוילטען בארג און אין וואַגאָן איז געוואָרען שטאָק פינסטער. דער צוג איז געפלויגען, עטליכע מאָל אַ בלענד געטהאָן די אויגען ווען ער איז פערביי די בארג־שפּאַלטען וואָס זיינען געווען אָבגעגאָסען מיט זון און איידער וואָס, איז דער צוג ארויס פון בארג און ס'איז נאָך ליכטיגער געוואָרען ווי פריהער.

דוד איז ניט איינגעזעסען אין וואַגאָן, זיך געדרעהט, זיך געהויבען, צום צעהנטען מאָל ארויסגענומען דער מוטער'ס בריעף וואו זי האָט

איהם געבעטען ער זאָל קומען נאָך איהר, אז ניט וועט דער גוי זי דער־הרג'ענען, געפיהלט יעדעס מאָל בשעת'ן לייענען, ווי די פויסטען קארטשען זיך ביי איהם און געטראכט ווי ער זאָל זיך בעגעהן מיט'ן קאַזאק. דער צוג האָט זיך אָבגעשטעלט. מיט הארצקלאפעניש איז דוד ארויס פון וואגאָן, זיך געלאָזט רעכטס מיט'ן זאמדיגען וועג, געצעהלט די טריט און געפיהלט, אז וואָס נעהענטער ער קומט צום פארם, לעגט זיך אויף איהם א טרויער, ס'פערקלעמט ביים הארץ. ער האָט זיך דערמאָהנט אָן פאטער, וואָס זיצט גאנצע וואָכען אין פרייסען, טרינקט צוליעב דער מוטער, און ער, דער איינציגער זוהן, געהט זי איצט בעגעגענען. און ווער ווייסט, ס'קאָן זיין, דער קאָזאק קאָן זיך נאָך מיט איהם צוקושען? בררר — מיט א פערביטערט הארץ איז ער אריבער דאָס הילצערנע ברי־קעל און דערזעהן דאָס הייזעל וואָס איז געשטאנען טיעף אין וועג אריין. ער איז צוגעגאנגען און אָנגעקלאפט:

א דארע, פערעלטערטע פרוי, מיט אן ארומגעבונדענעם קאָפּ, ווי אן איטאַליענערין, איז איהם אנטקעגען געקומען. זיי האָבען זיך א ווײַלע אָנגעקוקט, איבערראשט צועפענט די מיילער, זיך ארומגעכאפּט און זיך עטליכע מאָל צוקושט.

— מיין דוד'ל! מיין דוד'ל! — האָט די מוטער פון פרייד געבלי־פּעט — אזוי פיעל יאָהר! קיין עין־הרע אויסגעוואקסען! נו, וואָס שטעהסטו? קום אריין!

זי האָט איהם אריינגעפיהרט, אוועקגעזעצט, אָנגעשטעלט א טיש מיט עסען, גענומען אויספרעגען ווען ער איז געקומען נאָך ניו יאָרק, וואָס יעדער פון דער משפחה מאכט און געהאַלטען אין איין וויינען.

— און וואָס מאכסטו? — האָט דוד זי א פרעג געטהאָן און איז רויט געוואָרען.

— ניט גוט, מיין זוהן, ניט גוט! — האָט זי אריינגעוויינט אין פאר־טוך — א משוגעת איז מיך דעמאָלט בעפאלען! וואָס זאָל איך דיר זאָגען? כ'האָב אויף וואָס צו וויינען!

— וואו איז — האָט דוד גענומען שטאַמלען — כ'מיין... וואו איז ער?

— ער איז שוין צוויי טאָג ניט אין דער היים! — האָט זי אָפּגע־זיפצט און געוויזען אויפ'ן צוגעבונדענעם קאָפּ — וואָס זאָל איך דיר

זאָגנו, זוהן מיינער, אַלץ, וואָס עס קומט אויף מיר, איז צו ווייניג! אַ אידישע טאָכטער טאָר ניט נעהמען קיין גוי! האָט ער זיך אנומעלט אנגעשכור'ט. נו, צו וועמען לאָזט מען אוים? צו'ם ווייב! ער האָט מיר שיער דעם קאָפּ ניט געעפּענט מיט אַ שטעקען! האָב איך עס גדאַרפט? און וואָס מיינסטו, איהם איז גוט? איבער מיר האָט ער דאָך געמוזט אַוועק פון קאָזאַצקען פּאָלק. מיר האָבען זיך אַרומגעשלעפּט איבער גאַנץ רוסלאַנד, זיך צו קיין זאַך ניט געקענט צושלאָגען...—צייט מיר זיינען דאָ אהער געקומען בענקט ער אַלץ אהיים; די לעצטע צייט האָט ער גאָר אָנגעהויבען צו טרינקען און אַז ער טרינקט זיך אָן, געהט עס אוים צו מיין קאָפּ! נישט גוט, דוד'ל, נישט גוט! ווען גאָט העלפט מיר און כ'קען זיך פון דאַן אַרויסקריגען — — —

זי האָט ניט דערהערט און אַריינגעוויינט אין פאַרטוך.

— אפשר וואָלסטו, מאַמע, גלייך מיט מיר מיטגעפאָהרען? — האָט דוד פון גרוים איבערראַשונג זיך נעהנטער צוגערוקט צו איהר — כ'מיין, מיט אַן אמת, מאַמע, פאָהר מיט מיר מיט, מיר וועלען וואוינען צוזאַמען. דאַרפסטו דער שכור זאָל דיך שלאָגען? כ'פערזיכער דיך, דער טאַטע וועט דיר אַלץ מוחל זיין, כ'וועל גלייך נאָך איהם שיקען, דאַרף ער זיך דאָרט וואַלגערן איינער אַליין, טרינקען פון צרות, אַז מיר קענען זיין צוזאַמען! נו, וואָס זאָגסטו, מאַמע?

זי האָט פערדעקט דעם גאַנצען פּנים מיט'ן פאַרטוך, געהעשעט אויפ'ן קול און ס'איז שווער געווען צו זאָגען פון וואָס זי וויינט — צי פון פרייד, צי ס'איז איהר אַ שאָד צו שיידען זיך מיט'ן גוי. זי האָט זיך מיט אַמאָל אויפגעשטעלט, אַראָפּגעריסען דאָס טיכעל פון קאָפּ און זיך גע־נומען פערריכטען די האָר:

— אָל־רייט, דוד, כ'פאָהר מיט דיר מיט!

דוד איז געזעסען אַ גליקליכער, טויזענדער קלייניגקייטען האָבען זיך געפּלאָנטערט ביי איהם אין מוח, די שנאה צום אָפיצער איז ביי איהם אין גאַנצען פערשוואונדען, ער האָט בלויז געוואָלט זיי זאָלען וואָס גיכער אַרוים פון שטוב, דען טיעף אין הארצען האָט ער עפּעס מורא געהאַט, געפיהלט, אַז די מוטער קען נאָך חרטה האָבען.

אין אַ שעה אַרום איז די מאַמע מיט'ן זוהן געגאַנגען איבער'ן זאַמ־דיגען וועג צום באַהן־הויף. אַז זיי זיינען צוגעקומען צום בריקעל, האָט דוד

בעמערקט, ווי א הויכער גוי, מיט שמאָלע פּלייצעס, וואַקסט אויס אין שאָטען און נעהמט געהן מיט דער לאָנקע.

— אָט איז ער! — האָט די מוטער דוד׳ן א כאַפּ געטהאָן פאַר דער האַנט און גענומען שרייען — פעטיא! פּעטיא!

זי האָט געלאָזט שטעהן דעם זוהן אין מיטען וועג, אנטקעגען געגאַנ־גען דעם מאַן, ווי זי וואָלט זיך קיינמאָל מיט איהם ניט געשלאָגען:

— וואו ביזטו פערפאַלען געוואָרען אויף גאַנצע צוויי טעג? שעהמען מעגסטו זיך! מיך צו לאָזען איינע אליין!

דער גוי האָט זיך פערלאָרען, שולדיג א צוג געטהאָן מיט די אַקס־לען און געוויזען אויף דוד׳ן:

— ווער איז דער יונגערמ־מאַן?

— דאָס איז דאָך מיין זוהן, דאַוויד!

— אזוי רעד!

ער איז צוגעגאַנגען, געדריקט דוד׳ן די האַנד:

— קומט, מיר וועלען נעהמען צו ביסלאָך וויין!

דוד׳ן האָט פערדראָסען צו וואָס ער האָט דעם קאַזאַק די האַנד גע־געבען, געוואוסט, אז די מוטער וועט שוין ניט פאָהרען מיט איהם, זיך פיינד געקראָגען, פאַרוואָס ער לאָזט זיי ניט שטעהן אין מיטען וועג און נעהט ניט אליין צום באַהן־הויף. דוד האָט זיך מיט אמאָל דערפיהלט אזוי שוואך, ניט בכוח געווען אָפּצוזוואַרפען דעם קאַזאַק׳ס האַנד, וואָס האָט איהם גענומען אונטער׳ן אָרעם און א דערשלאָגענער איז ער מיטגע־גאַנגען.

אַ פערשוואונדענער מאַן.

לאה, נאָך אַ יונגע פרוי, אַן אָבגעארבייטע, איז געזעסען שפּעט אין אבענד ביי זיך אין שטוב און געלעגט לאַטעס אויף איהרע קינדער'ס זאָקען. די קינדער, צוויי אינגלעך, זיינען געשלאָפען אין אַן אייזערען בעטעל, געצויגען הין און צוריק די שמאָלע קאָלדרע און געריעדט פון שלאָף. דער אָנגעגליהטער אייזערנער אויווען, וואָס איז געשטאַנען אין מיטען שטוב האָט געוואָרפען אַ רויטען שיין איבער דער גאַנצער פּאָדלאָגע און פערטונקעלט דאָס פלעמיל פון גאַז־רעהר וואָס האָט געברענט איבער'ן אויווען. אַן אויסגעשמירטע קאַץ איז געלעגען אין אַ בלעכענעם עמער מיט אַש, געוואָרעמט דעם רוקען, גע־דרעהט מיט'ן שפּיץ פון עק און געוואַרטשעט.

די וואָרימקייט האָט לאה'ן צונומען. אַ שלעפעריגע, אַ מיעדע, האָט זי געמאַכט אַלץ ברייטערע שטעך מיט דער נאָדעל, געוואָלט וואָס גיכער פערריכטען דעם זאָק, געהן שלאָפען, האָט זיך מיט אַמאָל דערהערט אַ קלאַפּ אין טהיר. זי האָט אַ ציטער געטהאָן, אוועקגעלעגט דעם זאָק, זיך געוואונדערט, ווער ס'קען אַזוי שפּעט קלאַפּען און זיך אויפגעשטעלט:

— ווער איז דאָס?

— איך, לאה!

— ווער? — איז לאה צוגעגאַנגען צו דער טהיר האַלב דערשראָ־קען, האַלב בייז — ווער איז דאָס?

— דו דערקענסט מיך ניט, לאה?

זי איז מיט אַמאָל בלאַס געוואָרען — דערקענט איהר מאַנ'ס קול. אין איין רגע זיינען ביי איהר דורך אַלע צרות און חרפּות, וואָס זי איז אויסגעשטאַנען, צייט דער מאַן איז פערשוואונדען פון איהר, זי איבער־געלאָזט מיט צוויי קינדער אָהן אַ סענט געלט. זי האָט זיך געטרייסעלט, געפיהלט, אַז זי דאַרף איצט נקמה נעהמען אַן איהם.

— לאה, דערקענסט מיך ניט? דאָס בין איך, הערשי, — האָט זיך געהערט פון הינטער דער טהיר ווי דער מאַן בעט זיך ביי איהר.

זי האָט געעפענט. הערדי, אַ הויכער, אַ בלאַסער, אין אַ זומערדיג רעקל מיט אַן אויפגעשטעלטען קאָלנער, האָט פערמאַכט הינטער זיך די טהיר, געבליבען שטעהן ביי דער שוועל, ווי אַן אורח, זיך געשעהמט צו קוקען דעם ווייב אין די אויגען און געציטערט פון קעלט.

לאה האָט זיך אָנגענומען מיט אַלע כחות איהם ארויסצוטרייבען, ווייזען וואָס פאַר אַ אונמענש ער איז, און וואָס מעהר זי האָט זיך צוגע־גרייט, אַלץ שטאַרקער איז ביי איהר דער כעס געוואַקסען, געפיהלט ווי אַלץ אין איהר קאָכט.

הערדי האָט זיך ניט גערוהרט פון דער טהיר און מיט אַ שולדיגער שטימע, ווי איינער וואָס בעט זיך מען זאָל איהם שענקען ס'לעבען, האָט ער אָנגעהויבען:

— לאה, כ'ווייס, דאַרפסט מיך ניט ארייננלאָזען, כ'האָב געהאַנדעלט קעגען דיר ערגער ווי אַ גזלן, איבערגעלאָזט דיך מיט מיינע אייגענע צוויי קינדער אָהן אַ סענט! גלויב מיר, לאה, אַז כ'ווייס אַליין ניט, וואָס עס איז דעמאָלט מיט מיר געוועןּ, עפּעס אַ משוגעת איז מיר בעפאַלען!... גע־הענדיג פון דער ארבייט, האָב איך זיך ארויסגעכאַפּט אויף אַ טריין און כ'בין אוועק. צומאָרגענס באַלד, האָב איך חרטה געהאַט, געוועזן שוין אָבער צו שפּעט, ניט געהאַט מיט וואָס אהיימצוקומען... שלעפּ איך זיך שוין פון דעמאָלט אַן איבער דער וועלט... אַז אַלץ וואָס כ'בין אויסגע־שטאַנען איז ווייניג פאַר מיר! איין שלעכטער טריט — האָט הערדי גע־וויזען אויף זיין הילוך און קרענקליך געשמייכעלט — זעהסט, וואָס ס'איז פון מיר געוואָרען?

לאה איז געוואָרען אביסעל ווייכער, געפיהלט ווי דער קנויל, וואָס איז געשטאַנען ביי איהר אין האַלז און געשטיקט, האָט נאָכגעלאָזט, האָט זי ניט געקענט זעהן ווי הערדי שטעהט ביי דער טהיר און איהם צוגערופען:

— וואָס האָסטו זיך אוועקגעשטעלט ביי דער טהיר?

הערדי איז צוגעגאַנגען צום בעטיל וואו די קינדער זיינען געשלאָ־פען, לייכט אָבגעדעקט די קאָלדרע, זיך איינגעקוקט און זיך גענומען ווי־שען מיט אַ נאָז־טיכעל די אויגען. ער האָט זיך מיט אַמאָל אויסגעצויגען אויף דער פּאָדלאָגע, געבליבען ליגען ביים ווייב'ס פיס און זיי אָנגעהויי־בען קושען. דאָס ווייב האָט זיך פערלוירען, זיך ניט געלאָזט און זיך גע־בעטען, גלעטענדיג איהם איבער'ן פּנים:

— הערדי, זיי ניט משוגע!

— שלאָג מיך, כ'בין ערגער פון אַ מערדער! — האָט הערדי זי פעסט געהאַלטען פאַר די פּיס — אַ מערדער וועט ניט איבערלאָזען אַ ווייב מיט אייגענע קינדער, אָהן אַ סענט!

ער האָט פערריסען דעם קאָפּ, אונטערגעשטעלט דאָס פּנים, זיך גע־בעטען ביים ווייב — שלאָג, לאה! — אָנגעכאַפּט דעם ווייב'ס האַנט, זיך געכומען מיט איהר שלאָגען אין פּנים אריין און טעמפּ גערעוועט.

לאה איז געוואָרען גערירהט, ניט געקענט הערען ווי דער מאַן וויינט, איהם אויפגעהויבען, אוועקגעזעצט נעבען זיך און גענומען בע־רוהיגען:

— נו, נו...

— כ'וויל דו זאָלסט מיר מוחל זיין — האָט הערדי זיך געפּיעש־טשעט — כ'טאָר דיין שוועל ניט איבערטרעטען, דו ביזט דאָך אַ דימענט. אַ צדקת, אַן אנדערע וואָלט מיך מיט קאָבעדיג וואַסער ארויסגעבריהט און דו לאָזט מיך נאָך אריין אין דיין שטוב!

לאה האָט איהם אַלץ מוחל געווען, האָט עס אָבער איהם ניט געקענט זאָגען, און זיך אויפגעשטעלט:

— ווערסט אפשר עפּעס עסען?

— פּאַרע זיך ניט, לאה'שי!

— ניין, זאָג, כ'וועל מאַכען אַ הייס גלאָז קאַווע, גוט?

זי האָט גיך ארויסגעכאַפּט אַ פענדעלע, אָנגעגאָסען מילך, ארויפגע־שטעלט אויפ'ן אויוועז, אונטערגעלעגט אויפ'ן טיש אַ טישטוכעל און גע־שטעלט ברויט מיט פּוטער.

הערדי האָט זי שטיל געפרעגט:

— ווי האָסטו דורכגעשטופּט די צייט?

— גאָט פערלאָזט ניט — האָט לאה גוטמוטיג געענטפערט. — אמת, כ'האָב שווער געאַרבייט: געוואַשען ביי לייטען וועש, פּאָדלאָגעס, די קינדער אָבער האָבען פון קיין נויט ניט געוואוסט, פאַר זיי האָט אַלץ געמוזט זיין פּונקט ווי פריהער און אפשר נאָך מעהר. דערצו האָב איך, געלויבט צו גאָט, נאָך אָבגעשפּאָרט אַ פּאָר דאָלאַר אויך!

ער האָט אָבגעזיפצט און זיך אָבגערופען:

— מעהר ארבייטען וועסטו ניט, לאה. מאָרגען געה איך זוכען אַ דזשאב. איצט וועל איך שוין ניט זיין אזא „דעם־פול”, אוועקלעגען א סענט צו א סענט און זיך דערשלאָגען צו אַ שטיקעל ביזנעס. וואָס פרעגסטו, וואָס איך האָב אין די פּאָר חדשים דורכגעמאכט? ווייסט, ווען מיר קענען עפענען א סאָדא־סטענד און דערצו דארף מען ניט קיין סך, מיט אַ קנאפּען הונדערטער קען מען עס עפענען!

— אז ס'וועט האלטען דערביי, האָב איך קיין עין־הרע א קנאפּען פופציגער אָבגעשפּארט — האָט לאה א שמייכעל געטהאָן, און זיך איינגעבויגען, ווייזענדיג אויף איהר זאָק — אָט ליגט עס!

זיי האָבען געגעסען, זיך צוואָווארעמט און געבליבען זיצען אויפ'ן בעט ארומגענומענע. איצט האָט לאה זיך געפּיעשטשעט, איהם דערצערלט וואָס זי האָט אלץ געליטען, צומיינסטען האָט זי זיך געשעהמט פאר איהר משפּחה, ניט געקענט זיך ווייזען אויף די אויגען... און וויפיעל געזונט האָט עס איהר געקאָסט צו געהן וואשען ביי אַ צווייטען וועש... זי האָט איהם בעסער ארומגענומען און זיך געפרעגט:

— וואָס איז געווען מיט דיר דעמאָלט? אנאנדערער, כ'וויים, הונט, טייפעל, לאָז פאלען א וואָרט און דו גאָרנישט, ביזט אוועק און ווי אין וואסער אריין! שרייבען האָסטו דאָך געמעגט?

— ס'איז פּשוט — האָט הערדי ארויפגעלעגט לאה'ס קאָפּ צו זיך אויף דער ברוסט און איהם געגלעט — מיר האָט דערעסען דער שאָפּ. שטעל דיך פּאָר — א פערד געהט אין שפּאן, שלעפּט, צובריקעט עס זיך אויך אמאָל און אנטלויפט, א פּשיטא שוין א מענש! כ'האָב געארבייט אכט יאָהר אין א שאָפּ, זיך כמעט קיינמאָל ניט געקענט אויסשלאָפען, ניט געהאט די מינדסטע האָפנונג זיך ארויסצורייסען פון דאָרט און דאָ האָט זיך געמאכט כ'האָב אָבגענומען מיט אמאָל פאר א חודש „ווייזדשעס”, איז מיך א משוגעת בעפאלען און כ'בין אוועק. נאָר גלויב מיר, לאה'שי, מען ווייסט ניט וואָס א ווייב איז, ביז מען ריכט זיך אוים א וויסט יאָהר אין דער פרעמד!

זיי האָבען געפלאָפּעלט ביז אַ שטיק אין דער נאכט אריין, אָבגעמאכט גאָר ניט צו דערצעהלען די קינדער און אין דערפריה זיי אייגציגוויין צוצושיקען צום בעט.

דער שלאָף איז געקראָכען אין די אויגען, האָט מען אויסגעלאָשען די געז, געזעהן ווי דער אַנגעגליהטער אויוועז אַטעמט מיט אַ רויטליכער ווארימקייט און מען איז איינגעשלאָפען.

אין דער פריה האָט זיך לאה אויפגעכאפּט, געוואָלט זעהן צי דער מאַן שלאָפט נאָך. זי האָט קיינעם ניט געפונען נעבען זיך. די קינדער זיינען געלעגען אין בעט און געבעטען עסען. זי האָט אינסטינקטיוו זיך אַ כאַפּ געטהאָן פאר'ן זאַק — די פופציג דאָלאר זיינען ניט געוועזן.

קאנקורענטען.

אין פעדערהויז פון דער שוהל „אנשי־פוילען“ איז ביינאכט געווען שטיל. אויף א ברייטען דעמבאווען טיש, א זעקיל שטרוי צוקאפענס איז געלעגען דער שבת־גוי, אן עלטערער פאליאק, געארבייט מיט דער גאז, מיט'ן מויל און געלאזט פארע ווי א זודיגער טשייניק. אין א ווינקעל אויף א באנק איז געזעסען א זקן מיט א געפלעקעלטע בארד, וואס האט א טבע קיינמאל נישט גרוי צו ווערען. דער זקן האט אונטערגעשפארט אונטער דער גאמבע זיין שטעקען און די בארד א צוכמאליעטע האט זיך אוועקגעשטעלט ווי א צושאטען בעזעמיל. קעגענאיבער אויף א באנק איז געזעסען א צווייטער זקן מיט א שיטער, גרויע בערדיל, ווי ערטערווייז וואלט עס געווען אויסגעצופט, פערווארפען דעם קאפ און געדרימעלט.

איבער'ן אויווען אויפ'ן „מענטעלפיעס“ זיינען געשטאנען צוויי יאהר־צייט לעמפלעך, וואס אידענעם פון דער גאס האבען אריינגע־בראכט, זיך געשמאלצען אין די קארבירטע גלעזער און קוים בעלויכטען דאס פעדער־הויז. די צאפעלדיגע פלעמליך האבען זיך אבגעשפיגעלט אין דער שויבען־טהיר פון דער שוהל, וואו רויטע פארהאנגלעך האבען גע־האנגען, זיך געשארט, און אז מען האט זיך א לענגערע צייט איינגעקוקט איז געווארען אומעטיג, ווי עמיצער וואלט געשטאנען אין דער פער־שלאסענער שוהל, קוים פאנאנדערגענומען די פארהאנגלעך און אריינגע־קוקט.

צייט מיסטער ליץ, דער פרעזידענט פון דער שוהל, איז געווארען חרוב־קראנק, זיינען די צוויי זקנים נישט אבגעטראטען פון דער שוהל. גאנצע טעג זיינען זיי דארט געזעסען, נישט גערעדט צווישען זיך, קאנ־קורענטען געווען און ביי יעדען סקריפ פון דער טהיר זיך אויפגעכאפט, געוואלט פערלויפען איינער דעם צווייטען דעם וועג, קריגען דעם מת. (די זקנים האבען געגעכטיגט ביי טוידטע, תהלים געזאגט). דער מיט דער געפלעקעלטער בארד, האט געהאט שטייפע פיס, זיי געשארט ווי זיי

וואלטען געווען האלצערנע, נישט זיינע, האט ער פאראויס געשיקט דעם שטעקען, נישט צוגעלאזט דעם זקן מיט'ן אויסגעצופטען בערדעל און ביי יעדען סקריפ פון דער טהיר האבען זיי זיך צוקריגט, געשאלטען און אנגעבלאזענע צוריק זיך אוועקגעזעצט איינער קעגען אנדערען. יעדער פון זיי האט פערהאנדעלט מיט'ן שמש פון שוהל, איהם עפעס צוגעזאגט, מכבד געווען מיט א סיגאר און יעדער האט געבעטען גאט ער זאל עם איהם צושיקען, דען ווען מאכט זיך נאך אזא רייכער מת? אזוי זיינען זיי אבגעזעסען גאנצע טעג, דארט געגעסען און נאר א היים געגאנגען שלאפען. און אז דעם קראנקען איז געווארען ערגער און מען האט זיך געריכט ער זאל יעדע מינוט שטארבען, האט יעדער פון זיי געפלאנט אבצונארען דעם צווייטען. זיי האבען געהיט איינער דעם צווייטען ביז שפעט אין דער נאכט, זיך געטראכט, אז איינער וועט א היים געהן שלאפען, וועט דער צווייטער זיך אומקעהרען, און ביידע זיינען געבליבען נעכטיגען. זיי זיינען געזעסען איינער קעגען צווייטען, ניט אויסגעטהאער־נע און יעדער האט געבעטען גאט דער צווייטער זאל איינשלאפען און אז מען וועט אנקלאפען זאל ער לויפען.

זיי איז אבער דערעסען געווארען דאס זיצען אוןווארטען, האבען זיך זייערע אלטע, שווערע קעפ צעוויעגט. משה האט געדרימעלט אויפ'ן שטעקען און לייב האט פערווארפען דעם קאפ. דער קלענסטער שארך האט זיי אויפגעוועקט. זיי האבען זיך אויפגעכאפט, זיך ארומגעקוקט, ווי זיי וואלטען אליין ניט געוואוסט פון וואנען זיי קומען אהער, זיך א ווײלע איינגעהערט און מיעדע, שלעפעריגע האבען זיי געפיהלט, אז די שנאה פון איינעם צום צווייטען איז אן איבעריגע, אז יעדער וויל פרנסה, וויל לעבען כל־זמן די נשמה איז אין גוף, און אזוי וואס האט דען איינער צום צווייטען? זיי קענען זיך דאך נאך פון אינגעלוויז. האט משה אוועק־געלעגט די גאמבע אויפ'ן שטעקען, אבגעזיפצט און גערעדט ווי צו זיך:

— מען קומט אב חבוט הקבר אויף דער וועלט!

האט לייב זיך א וויש געטהאן איבער'ן אויסגעצופטען בערדיל און אונטערגעכאפט:

— אזא פרנסה אויף אלע שונאי־ציון געזאגט! ווי שפעט קען שוין זיין, משה? הא?

— כ'וויים — האט זיך משה איינגעקוקט אין פענסטער — ס'מוז

שוין זיין נאך האלבע נאכט. שוין גרויסע נעכט — באלד נאכ'ן זומער...

ביידע זיינען געבליבען אנשוויגען, געזעסען מיט אראבגעלאזטע קעפ. מקנא געווען דעם גוי, וואס איז אזוי געשמאק געשלאפען און איינציג־ווייז מיט א מאדנעם קרעכצען, ווי זיי וואלטען געלעגען אין א שוויץ־באד, האבען זיי זיך אויסגעצויגען אויף די בענק.

די יאהר־צייט לעמפלעך האבען זיך געטאפיעט, געווארפען שטיקלעך ליכט אויף דער פאדלאגע, זיך געשפיגעלט אין די רויטע פארהאנגלעך פון דער שוהל־טהיר און מיט אמאל האט א קנייטעל געגומען קנאקען ווי מען וואלט אויף דעם געשיט זאלץ, דערנאך זשומען ווי א געפייניגטע פליעג, אז ס'איז אזש קאלט געווארען.

די אלטע אידען האבען זיך געדרעהט אויף די הארטע בענק, גע־קרעכצט. משה האט צו ערשט אראבגעלאזט דעם שטעקען, דערנאך האט ער זיך אויפגעזעצט, געריבען די פלייצעס אן דעם ווענטעל פון דער באנק, ווי ס'וואלט איהם קאלט געווען און גערעדט צו זיך ווי ער וואלט געהאט א מיחוש:

— אי, ווען מען קריגט איצט א סיגארעטיל...

לייב האט נישט געעפענט די אויגען, ליגענדיגערהייד ארויסגענומען פון וועסטעל קעשענע א סיגארעטיל און זיך אנגערופען:

— הא, א סיגארעטיל ווילסטו? נא, נעהם און לאז מיר אויך איבער א ציה.

משה איז שוין געבליבען זיצען אויף לייב'ס באנק, זיך פערגעסען, אז זיי זיינען קאנקורענטען, פערצויגען, זיך געקוויקט מיט'ן ביסעל רויך און א פרעג געטהאן:

— לייב, שטעהסטו נאך ביי ישראל'ן?

— ניין — האט לייב זיך אויפגעזעצט — געווען צו גרויס דער שנור אין די אויגען. דא שטעל זיך נישט, דא שפיי נישט — איז מיר נמאס געווארען און איך בין אוועקגעגאנגען. איצט וואוין איך מיר ביי א לאנדסמאן.

— און וואו עסטו?

— צרות טאקע, וואס פרעגסטו — האט לייב זיך א וויש געטהאן מיט דער האנד איבער'ן פנים און אריינגעכאפט דאס שיטערע בערדיל אין מויל אריין — שבת עס איך ביים יוהן און א גאנצע וואך „קעכעלט“

מען אליין, מען קומט אפ מיט טרוקענס, וואס קען איך מיר העלפען... צייט מיינע, צו לענגערע יאהר אונז, איז אוועקגעשטארבען, איז מיר, ברודער, שלעכט... פריהער בין איך געווען א זיידע, די שנור האט מיך בכבוד געהאלטען און איצט?

לייב האט אראבגעלאזט דעם קאפ, זיך געצופט דאס בערדעל און אנשוויגען געווארען.

— און מיך מיינסטו איז דא וואס מקנא צו זיין? — האט משה ארויסגעלאזט א מויל מיט רויך — יעדער האט זיינע צרות. מען טאר דאך נישט זינדיגען, נאר גלויב מיר, ס'וואלט גלייכער געווען פאר מיי־נער ווען זי שטארבט. ליגט א צובראכענער שארבען, קען זיך ניט איבער־דרעהען, פערשילט זיך די יאהרען — וואס זאל איך דיר זאגען? איידער אזא עלטער...

— מיר האבען ביידע גוט אויסגעהאנדעלט אין דער גאלדענער מדינה, נישט צו פערזינדיגען — האט לייב אבגעזיפצט.

זיי זיינען אנשוויגען געווארען, אראבגעלאזט די קעפ, געשפיגען און זיך פערטראכט.

משה האט מיט אמאל ארויפגעלעגט אויף לייב'ן א האנד:

— סעי, דו געדענקסט, ווי מיר ביידע האבען געריסען ביים געלען שוסטער, ביי לייזער'ן, פלוימען? עה, יאהרען, יאהרען, וויפיעל א שטיי־נער איז עס?

— און לייזער האט אונז געיאגט אין די גאטקעס, געדענקסט? גע־שריען — אכברושים, דורס'ן וועל איך אייך! — האט לייב זיך דער־מאהנט א צופריעדענער ווי א אינגעל, — אי, דאס זייגען שוין יאהרען, איבער פופציג אודאי, הא? — — —

— יא, יא, אלץ א חלום — האט משה אבגעזיפצט.

דער שבת־גוי האט זיך איבערגעווארפען, צועפענט א פאר אויגען, געקוקט אויף די זקנים טעמפ, ווי איינער וואס קומט אויף נאך דער פא־ליגע, זיך צוריק אוועקגעלעגט און געבורטשעט:

— פערשאלטענע נשמות!

עס האט זיך געהערט א קלאפ אין טהיר — עפענט!

ביידע האָבען זיך א ריס געטהאָן פון די פּלעצער, גענומען לויפען צו דער טהיר. לייב אויף א פריהער, משה מיט די שטייפע פיס, ווי פון האָלץ, האָט געשטעלט אַבגעמאָסטענע טריט, געשארט מיט'ן שטעקען, גע־שטערט לייב'ען און איהם אָנגעכאַפּט. ביידע האָבען פערגעסען, אַז זיי זיינען חברים, אַז זיי האָבען נאָר וואָס זיך דערצעהלט מעשיות פון זייער קינדהייט, געשטאַנען איינער קעגען צווייטען ווי שונאים, ווי ביטערע קאָנקורענטען, זיך געקריגט און געשאָלטען.

פון ניו־יאָרקער גהעטאָ

I.

ארום פיער א זייגער פארטאג איז ספארט אויפגעשפרונגען. אויס־געצויגענע זיין לענגליכען קערפער מיט די שפיציגע מארדע, געדרעהט מיט'ן האריגען עק, געדראפעט מיט די נעגעל און זיך צובילט. ער איז באלד ארויף אויפ'ן בעל־הבית בעטיל, צוגעשטעקט זיין קאלטען שנוק צו סעם'ס באק און איהם גענומען גלעטען.

סעם האט זיך דורכגעטרייסעלט, געווארפען א בליק אויף דער וואנד, וואו די גרופע „פייטערס"*) האבען געהאנגען און זיך איינגע־קוקט אין דעם העלען פיער עקיגען שיין. עס האט געהייסען: אז די גרויסע עלעקטרישע לאמפ, וואס הענגט אויף א גרויסען קלאץ קעגען איבער דעם פענסטער ברענט נאך און דער זייגער איז נאך ניט פיער.

סעם האט זיך איבערגעצויגען, געשמאק פונאנדערגענעצט און איינקוקענדיג זיך אין שיין איז ער אראפ פון בעטיל. באלד האט זיך פון שיין גענומען בולט ארויספרעסען „נאק־אוט־בראון" מיט זיין פער'עקשן'טען, ווי ביי א יונג ביקעל, שטערען. פון הינטער וועלכען עס האבען אפערגעקוקט א פאר ווייכע, שמייכלענדע אויגען. סעם האט זיך פערקוקט אויפ'ן „פרייז־פייטער". בשעת מעשה אויסגעשטרעקט זיין רעכטע האנד ווי א פליגעל פון א ווינד־מיל, די לינקע מיט א פארקוועטשטע פויסט האט ער איינגעקורטשעט, געהאלטען נעבען דער גאמבע און זיך פארמאסטען גלאט אין דער וועלט אריין.

ספארט האט זיך צוגעזעצט אויף זיינע הינטערשטע לאפעס און מיט א הינטישע שמחה זיך געווארפען אויפ'ן בעל־הבית. סעם האט איהם ארומגעכאפט, זיך א שליידער געטאן אויפ'ן בעטעל און הארציג געלאכט.

און ניט בחנם איז סעם אזוי אויפגעלעגט געווען — ער איז נעכטען אויסגעפאהרען מיט פאלי'ן, זיין בעל־הבית'טעס טאכטער.

---

*) אנגליציזמען — זעה זייט 101.

דער גאַנצער „גענג“, וואָס האַלט זיך אויף ביי זיין בעל־הבית׳טע אין „סטיישאַנערי־סטאָר“, האָט זיך אפילו געבלאָזן, גע׳טענה׳ט, אַז אַהן אַלעקס וויסען דאַרף ער ניט פאַהרען. נאָר וועמען אַרט עס! ער איז אַלעקסען ניט געקראָכען אין וועג אַריין! און צוריקגערעדט, האָט אַלעק גאָר קיין רעכט ניט זיך אַרומצושלעפּען מיט אַ „יאַהודיש“ מיידעל. ער איז אַ „גיני“ טאָ לאָז ער זיך אויסקלייבען פון זיינע! און דער עיקר וועלען איהם איצט אַלע מקנא זיין. אַ קלייניגקייט, זיי וועלען דאָך אַלע פאַרכאַפּט פאַר פאַלין!

סעם האָט געפּלאַנט ווי אַזוי אַלעקען אַראָפּצוראַמען פון וועג. ער איז געווען זיכער, אַז דער גוי וועט איהם ניט פאַרשווייגען, ער איז דאָך אַן איטאַליענער, אַז ביי יעדער געלעגענהייט וועט ער איהם אַריינזעצען אַ שטילעט אין דער זייט. נאָר דאָס האָט איהם איצט כמעט ווי גאָר ניט געאַרט. ער האָט צומיינסטען געטראַכט וועגען פאַלי׳ן, ווי דאָס מיידעל האָט מיט טרעהרען אין די אויגען זיך געוואָרפען איהם אויפ׳ן האַלז, איהם געשלעפּט ווי זי געהט און שטעהט אין וויסען „סוועטער“ צו אַ „ראַבאַי“ אַ חופה שטעלען, געבעטען, אַז ער זאָל זי צונעמען פון אַלעק׳ען. דען זי איז אַ פאַרלוירענע! דער גוי וועט זי באַלד נאָך דער חתונה פאַר־קויפען, אַז ניט וועט ער איהר צושניידען מיט אַ בריטווע דאָס פנים, זי ווייס, אַז איטאַליענער טוען אַזוי. — — —

סעם האָט געשמייכעלט. ער האָט געוואוסט, אַז דאָס איז ניט דאָס ערשטע מאָל, וואָס פאַלי צוקריגט זיך מיט אַלעק׳ען. און יעדעס מאָל קלויבט זי זיך אויס, אַלעק׳ען אויף צופּלאַצעניש, אַ צווייטען יונג און ווי נאָר אַלעק באַווייזט זיך און בעט זי איבער, שלאָגט זי מיט׳ן יונג כפּרות. און ווער געדענקט ניט די מעשה מיט דזשייק׳ן? און דזשייק איז ניט געווען אבי ווער! ער איז געווען אַ טעלעגראַפיסט מיט אַ גוטען געהאַלט און אַלע האָבען געהאַלטען אין איין טענה׳ן, אַז פאַלי איז איהם ניט ווערטה. נו, איז זי זיך מישב און שיקט איהם אָפּ פאַר דער חתונה די תנאים און דער בחור האָט פון גרויס צרות אַזש גענומען שכור׳ן. סעם אָבער וועט זיך ניט לאָזען שפּייען אין דער קאַשע — ער קאָן זיין שטעד־טעל באַשטעהן!

פון צווייטען צימער האָט מען געהערט ווי מיסעס ריטש, סעם׳ס בעל־הבית׳טע פאַרעט זיך. זי האָט געוועקט איהר זוהנדעל הערי, ער

זאל עפענען דעם „סטענד" מיט צייטונגען וואס זי האט געהאלטען אונ־טער'ן „עלעווייטער".

מיסעס ריטש, אן אלמנה פון א יאהר פערציג, איז געווען א רויטע, געזונטע אידענע ווי א טערק מיט א פאר פינקעלדיגע אויגען. זי האט גערעדט מיט א קוויטשיגען אלט און עס האט זיך געדאכט, אז ניט זי רעדט, נאר א דבוק קוויטשעט ארויס פון איהר און מאכט חוזק.

— הערי, אום גאטעס ווילען, געט אפ, געט אפ! — האט זי גע־רעדט האלב אין אידיש, האלב אין ענגליש און איהם געקיצעלט די פיא־טעס פון די פיס.

הערי, א פעט בחור'ל פון א יאהר פערצעהן, קיינמאל ניט קיין אויס־געשלאפענער האט זיך דורכגעווארפען, געעפענט זיינע פארשלאפענע אויגען, באטראכט א ווײלע די מוטער, זיך א האסטיגען דרעה געטאן און געבורטשעט:

— גראַרי היר! באלד עפענען, באלד! לאז אן אויג צומאכען!

אן עלטערער איד מיט א פאר גרויע וואנסען, וואס איז געשלאפען אויף א לעדערנער קאנאפע, האט זיך מיט אמאל אויפגעזעצט. ער האט אויסגעשטעקט דעם קאפ מיט'ן קורצען האלז, אויסגעגלאצט א פאר וואַ־סערדיגע אויגען און זיך שטארק צוהוסט. דער איד האט אויפגעהערט הוסטען, גענומען ווארפען דעם קאפ ווי אין הייליגען־וויטעס־טאנץ און געשלונגען לופט מיט אלע כחות. עס האט זיך געדאכט, אז א פאר פעסטע הענד שטיקען דעם איד פאר'ן האלז און ער אמפערט זיך.

דאס איז געווען מיסעס ריטש טאטע, א לעמבערגער איד וואס האט געליטען פון א שווערע אסטמע.

א קליין אינגעל פון א יאהר דריי אין א לאנג פלאנעלען שלאף־העמדעל איז אראפ פון בעט, זיך גענומען שיבערען מיט איין הענטעל די האר, מיט'ן צווייטען געדיסען די מוטער פאר'ן אונטער־קלייד און געמע־קעט ווי א קעלבעל:

— מא־אה עס־סען!

— נא, גוט שבת, זיך אויפגעכאפט „פארצע־דראנע"! — האט מי־סעס ריטש זיך צוקוויטשעט, א כאפ געטאן דעם אינגעל פאר א הענטעל און איהם א שליידער געטאן אין בעט אריין — שלאף, ממזר, דען כ'דורס דיך!

דאס אינגעל האט זיך נאך העכער צעוויינט, גענומען אראפווארפען מיט די פיסלעך די קישענס אויף דער פאדלאגע און געשריען:

— כ'וויל עסען — — עס—ס—סען! — — —

משה, מיסעס ריטש טאטע, וואס איז שיעור ניט דערשטיקט גע־ווארען און געכארכעלט מיט'ן האלז ווי א געקוילעטע גאנז האט גערופען דעם אינגעל:

— ארטהור, כי, כי כי!

ארטהור האט זיך פארקוקט אויף'ן זיידע'ן, געמיינט אז ער מאכט „פאן" און אנשווייגען געווארען.

מיסעס ריטש האט א צופאטעלטע געעפענט סעם'ס טיר און איז לייכט אריין אין איהרע שיך מיט גומענע אפצאסען.

— העי, סעם, שלאפסט? — האט זי געזאגט און ארויפגעלעגט איהר האנד אויף זיין מוסקוליסטען ארעם.

— ווער שלאפט?

— טא הער, פארגעס ניט צו לאזען אן עקסטרא „ווארלד" אין סאלון און דעם אלטען בעקער א „טיימס". וועסט ניט פארגעסען?

— אל־רייט!

מיסעס ריטש האט זיך אוועקגעזעצט אויף'ן בעטעל, וואוילעריש סעמען א קלאפ געטאן אין דער פלייצע און מיט א שמייכעל געפרעגט:

— נו, האסט כאטש פאלי'ן געגעבען א „גוד־טיים", דו „לאבסטער"?

— פראלאזט זיך אויף סעמען, מיסעס ריטש, אז ער פעדעמט איין— נייעט! איהר ווייסט דאך, כא, כא, כא! — האט זיך סעם הארציג צו־לאכט.

— שאראפ יאו — האט מיסעס ריטש כלומרשט א בייזע געענט־פערט און איהם ארויפגעלעגט די האנד אויפ'ן מויל — וואס טויגען די קונצען, סעם, ביזט זי אסור ווערטה! און גלויב מיר ווען ניט דאס אומגליק מיט'ן שייגעץ, מיט אלעק'ען מיין איך, איז מיין נאמען ניט סיידי, צו דו וואלסט זי געקריגען — — לאמיר זיך ניט נארען. אזא פאר־שויין ווי דו וואלט זי קיינמאל ניט פארשפעטיגט! דו ביזט דאך א געוואלדיגער פארדינער, מיר ווייסען דאך! ווען דו וואלסט געווען א לייט, וואלסטו שוין היינט געהאט א „ביזנעס" פאר זיך, ניט געדארפט אר־בייטען פאר פרעמדע. נעם אט די אלע „ניוס־דילערס". דאס זיינען דאך

אלע גרינע אידען און איינם בייאיינס זיינען זיי ווערטה צו עטליכע טויזענד טאלער. און איהר אלע, דעם גאנצען „גענג“ מיין איך? איהר זייט א חברה לעדיג־געהערס, פוסט־און־פאסניקעס! מישטיינס געזאגט, ביי אייך קאן א ווייב לעבען אין ליידען. עסען ברויט מיט׳ן לעפעל?!

סעם האט זיך ביי די לעצטע ווערטער צושמייכעלט, זיך צוגעבויגען צו מיסעס ריטש און איהר איינגערוימט:

— אז כ׳האב געפאסט פאר דער מאמע׳ן, פאס איך פאר דער טאכטער אי־אי!

— נו, גענוג זיך צו חכמה׳נען. סעם, מיר וועלען זיך שוין שפעטער אויסשמועסען! גיב נאר אהער די דריי טאלער וואס דו האסט נעכטען אפגענומען אין סאלון פאר צייטונגען!

— די דריי טאלער פארשרייבט אויף מיינע „ווייזדשעס“ — האט סעם געענטפערט.

— וואס מיר „ווייזדשעס“? — האט מיסעס ריטש א קוויטש געטאן — שוין די דריי טאלער אהער! קיינע „מאנקי־ביזנעס“! דיר קומט גאר ניט און אויב עס געפעלט דיר ניט ברעך הענד און פיס ארויס! ביזט נאך דערווייל מיין מאן און מיין איידעם ניט, הערסט? גנבים, סאקערס! איך א שוואכע אלמנה מיט קליינע יתומים, מיט אן אלטען קראנקען טאטען איבער׳ן קאפ, מוז נעבעך פארשווארצט ווערען, ניט שלאפען קיין נעכט — — — און פאר וועם? פאר אזעלכע ליידאקעס, רוסישע שנארערס!

סעם האט געוואוסט, אז דאס איז ניט דאס ערשטע מאל, וואס זיין מיסעס קריגט זיך מיט איהם, אז נאך היינט וועט די „גאליציקע־גנב“ (אזוי פלעגט ער זי תמיד רופען) איהם איבערבעטען און בלומרשט אז אנגע׳ברוגז׳טע וועט זי איהם מוסר׳ן, אז אויב ער וויל איהר טאכטער, טא זאל ער זיך ניט ארומשלעפען מיט אנדערע נקבות.

מיסעס ריטש איז זיך דערווייל פארגאנגען אלס העכער אויף איהר קוויטשיגען אלט, געמאכט אזעלכע קולות, אז אלע אין שטוב האבען זיך אויפגעכאפט.

דער אלמער משה האט זיך באוויזען אין דער טיר אין א צופראלטען שלאפראק מיט צוויי פאמפענעס. ארטהור האט איהם געהאלטען פאר די פאלעס און געשפיעלט מיט׳ן זיידע׳ן אין פערדלעך. הערדי איז אריין אין

די גאַטקעס, אנגעכאַפּט די מוטער פאַר א האַנד און זי גענומען שלעפּען:

— זעה נאַר, זיך צוריטשעט! קום שויז, קום! געה עפּעז דעם „סטאָר" בעסער!

מיסעס ריטש איז געוואָרען מיט אמאָל שטיל, גלייך מען וואָלט איהר הענד און פיס אָפּגענומען און גענומען ארויסגעהן מיט הערי'ן. זייענדיג שוין ביי דער טיר, האָט זי זיך ערשט ארומגעזעהן, אז הערי פיהרט זי ארוים, האָט זי פון פארדרוס איהם א וואַרף געטאָן פון זיך, זיך אויס־געדרעהט און אויף דאָס נייַ אָנגעהויבען איהר פּזמון:

— גנבים! פאַקערס! כ'וועל אייך איינס ביי איינס דורכטרייבען! וואָס? כ'וועל זיך קומען אַנפרעגען ביי הערי סמאַרעק צי איך זאָל שרייען, צו ניין? א ניט דערלעבען וועט ער עס! קיינער האָט מיר דאָ קיין דעה ניט צו זאָגען! כ'וויים ניט? זיך צונויפגעשלאָגען די קעפּ, די גאַנצע באַנדע און אלע אַנטקעגען מיר! און דו ליטוואַק — האָט זי זיך געווענדעט צו סעמען — דו זאָלסט זיך ניט דערוועגען ווייזען אויף די אויגען אהן די דריי טאָלער, הערסט? — און צוקלאַפּענדיג די גלע־זערנע טיר איז זי אריין אין צווייטען צימער.

דער אלטער משה האָט אויסגעגלייכט עטוואָס זיין איינגעהויקערטע פיגור און מיט א טריט פון א היימישען יורד איז ער צו צו סעמען. ער האָט גערעדט מיט א ווייכען למדן און געהאַט א טבע צו פאַרציהען פיעל ווערטער, ווי למשל: שיסעלע, קיהעלע.

— גוט מאָרנינג! — האָט ער אָנגעהויבען און א בויג געטאָן די קניען ווי א איד צו שמונה־עשרה — נו, סעמעלע, אז מען האָט שוין א סכסוך'ל, דאַרף מען אזוי שרייען? מען האָט דאָך געקאָנט מיינען, כ'וויים וואָס? א שיפעלע איז חס וחלילה אונטערגעגאַנגען! און איז גאַנצע געהט עס אין דריי טאָלער! פע, גאָר ניט שעהן! ס'פּאַסט פאַר א אי־דענע! כ'בין אויך אמאָל א ביזנעסמאַן געווען, ווי דו קוקסט מיך אָן בין איך א בעלן געווען מיט „פינוועריל" א סיגאַרעל פאַררויכערען און ניט. פאַרשטעהסטו מיך, אבי וועד? געפיהרט „ביזנעס" אין די שווערע טוי־זענדער! א ליוועראַנט בין איך געווען, א ליוועראַנט אין קייזערליכען הויף! ער שפּילט זיך מיט מיר, כאַ, כאַ, כאַ! דו פאַרשטעהסט! דו פּרא אדם בצורת פערד! און אזוי ווי כ'רעד מיט דיר פה אל פה, האָב איך גע־

רעדט מטי'ן קייזער, מיט פראנץ יאָזעף'ען. זאָל לעבען! נאר ניט דאָס בין איך אויסען, יעס, מיר טענה'ן דאך היינטיגע צייטען — — —

סעם האָט דעם אַלטען משה כמעט ניט פארשטאַנען. ניט געקאָנט צוקייען דעם אַלטענ'ס עברי, געוואוסט אז ער זאָגט קיין איין וואהר ווארט ניט, פונדעסטוועגען האָט ער איהם ליעב געהאַט און אָפט פארבראכט מיט איהם.

סעם איז איצט ניט געווען אויפגעלעגט אויסצוהערען דעם אַלטענ'ס מעשיות, געווען זיכער, אז דער אַלטער וועט אזוי לאַנג „האקען א טשייניק" ביז ער וועט דורך פארשידענע קונצען ביי איהם ארויסקריגען עטליכע סענט. האָט ער איצט באַצייטענס געגעבען א צעהן סענט שטיק אבי פּטור צו ווערען פון איהם.

דער אַלטער האָט זעהר קונציג ארייגערוקט די מטבעה צווישען צוויי פינגער, געכאַפּט פאר שמחה ארטהור'ן, וועלכער האָט זיך געשפּיעלט מיט ספּאָרטען און איז ארוים פון צימער.

מיט אמאָל איז אין שטיבעל געווארען טונקעל. די לאָמפּ אין דרויסען האָט א צאַפּעל געטאָן און דאָס שטובעל איז געווארען אָפּגעגאָסען מיט א מאַטע רויטקייט. נאך א רגע — אַלץ איז צושווימען און עס איז געווארען שטאָק־פינסטער.

סעם איז גיך אראָפּ פון בעטעל, איז צו צום קראַן מיט וואסער און זיך גענומען איינוואשען, ארויסלאָזענדיג בשעת מעשה מאָדנע קולות. ער האָט גיך ארויפגעווארפען אויף זיך א פּאָר הויזען, א פּאָר לייוועגטענע שיך צי שנורעווען, א שוואַרץ העמדעל מיט אן איבערגעלעגטען קאָלנער, אריבער געווארפען א לאַנגען פּאַסעק איבער'ן אַקסעל, זיך פון פאַרדרוס פינאַנדערגעפּייפט און ארוים מיט ספּאָרטען אויף דער גאָס.

II.

אויף דער גאס האט זיך סעם אפגעשטעלט, אנגעפאקט זיין פייף מיט טאבאק און פארצויגען. עס איז נאך געווען פינסטער, נאר דא און דארט האבען זיך שוין געוויזען סמנים פון מארגען ווי ער רייסט זיך. שלאגט זיך דורך א וועג.

פון א זייטיג געסעל איז אנגעקומען א וואגען מיט מילך געשפאנט אין איין פערד. דאס פערד האט זיך פארקערעוועט אהן בעל־הבית און זיך אפגעשטעלט נעבען א מויער. באלד איז ארויסגעשפרונגען פון א קארידאר א יונג אין איין העמד מיט הויזען, א פייף געטאן און דאס פערד האט זיך געריהרט פון ארט.

איבער'ן טראטואר האט זיך געשלעפט א יונג אין ווייסען. ווי אז אויסגעבאקענער. ער האט געפיהרט מיט א געפילדער א וועגעלע געבעקס. פון געבעקס האט זיך פארשפרייט אן אנגענעמער ריח וואס רעגט און מאכט אפעטיט. סעם האט אפגעשטעלט דעם יונג, געקויפט ביי איהם א בייטעל מיט פאנטשעס און געשפרייזט ווייטער.

מיסטער פאלאק, א פעטער „סאלון־קיפער“. מיט אן אנגעלאפענ פנים, מיט וואסערדיגע אויגען, וואס מאכט דעם איינדרוק ווי ביים ערש־טען שטופ צוגיסט ער זיך, איז סעם'ען גלייך אין פנים אנגעקומען, זיך געוואלט א דרעה אוים טאן, באלד זיך מישב געווען, אז עס איז צו שפעט און זיך געגריסט:

— האלא, סעם!

— האלא, מיסטער פאלאק! וואס טוט איהר דא אזוי פריה?

— ביזנעס, זעהסט ניט — האט פאלאק געשטאמעלט — דיינע אמעריקאנער דאקטוירים, די קאנאוואלען, רעדען מיר איין, אז כ'ביז קראנק, הייסען טרינקען ביטער וואסער, זיך דורכגעהן אביסעל, אזוי א פיער און צוואנציג שטונדען איז מעת לעת, כא, כא, כא! און העלפען וועט עס ווי א טוידטען באנקעס! יא, „יעס־סיר“ נו, „גוט־באי“, סעם— און ער איז אוועקגעגאנגען.

— אַן אַלטער „פּייקער“. וויל פאַרעדען די ציין! — האָט סעם צו זיך געזאגט.

סעם האט געוואוסט, אז פּאַלאַק איז פאַרליעבט אין מיסעס ריטש איבער די אויערען, וואַרט זי יעדען טאָג אָפּ ביים הויז און העלפט איהר עפּענען דעם „סטאָר“.

ער האט אויסגעשפּיגען, געגאנגען ווייטער און אין מח ביי איהם האט זיך אַלץ געפּלאַנטערט זיין מיסעס:

ווערט זי פאַרכאַפּט מיט איהרע צייטונגען צוזאמען! — האָט סעם צו זיך גערעדט — כ'וועל מיט איהר רעדען פּראָסטע דבורים, זיך ניט לאזען ארומפיהרען ביי דער נאָז, מיר אַלץ אין איינ'עם אויפוואַרפען, אז כ'בין ניט קיין פאַרדינער! און אויב כ'געפעל איהר ניט האט זי א ברירה! וואס מיינט זי, וואס? כ'בין ווי יענע גריגע „קאַיקס“ וואס פאַר־דינען זעקס טאָלער א וואָך און שפּאַרען זיבען? טהע־העלל“!

אין א קאַרידאָר איז געשטאַנען א יונגער פּאָליסמאַן געאַרעמט מיט א מיידעל. סעם זעהענדיג דאָס פּאָרעל האט זיך צוזונגען:

——“Everybody is doing it.
is doing it,
is doing it!”

(„— — יעדער איינער טוט עס, טוט עס, טוט עס!“)

און צוגעקלאפּט מיט די אָפּצאַסען אויפ'ן טראָטואַר.

פון קאַרידאָר האט זיך געהערט א געלעכטער.

סעם האט גענומען גיכער שפּאַנען.

א פּאַרטיע איטאַליענער אין קאָלירטע העמדלעך, מיט ברייטע שטרויענע קאַפּעליושען, מיט בלאַנקענדע שפּאַדלעס אויף זייערע אַקסלען זענען איהם אַנטקעגען געקומען. זיי האבען געגודערט ווי גענז, געוואַרפען גיך צום טאַקט מיט זייערע הענד און געקלאַפּט מיט זייערע היימישע שטיבלעטען.

— שטילעטאַ, קאַפּושעטאַ, פּאַלאַצעטאַ! — האט סעם זיי גוט־מוטיג נאכגעמאכט. די איטאַליענער האבען זיך איבערגעקוקט, צושמייכ־לענדיג און איינער א יונגער האט איהם געוויזען א צונג.

פון דער ווייטענס האט שוין סעם דערזעהען די „ניוס־דילערס“. זיי זענען געווען צעוואַרפען איבער א האַלבען „בלאַק“, געסאַרטירט זייערע

צייטונגען, וואָס זענען יעדע פופצעהן מינוט אנגעקומען מיט'ן „עלע־וויטער". דאָס רוב „גיוס־דילערס" זענען געווען אידען, עטליכע אמעריקאַנער יונגען און צוויי דייטשע „פּרווילינגס". די אידען זענען אליין ניט געקומען נאָך די צייטונגען. זיי האָבען געהאַלטען מענשען. דאָס רוב סטודענטען — בלייכע בחורים מיט לענגליכע האָר און ניט געראַזירטע פּנים'ער, וואָס האָבען פאַר דריי טאָלער א וואָך צוטראָגען יעדען פריה־מאָרגען די צייטונגען איבער די הייזער.

די סטודענטען פלעגען זיך צונויפקלייבען אין א ווינקעל, פאַרזויער־טע, ניט אויסגעשלאָפענע, זיך צוזעצען אויף א טרעפּ, פון לאַנגווייליג־קייט פאַרציהען עפּעס א דעבאַטע איבער א רוסישע פראַגע און דרעמלען. די שקצים מיט סעם'ען אין דער שפּיץ פלעגען אויפזוכען א שמאַטע, זי איינטונקען אין וואַסער און א שליידער טאָן אין דער קופּע. די בחורים פלעגען זיך איבערטרייסלען און בורטשען. סעם האָט זיי אלע פיינד גע־האַט, זיי געטאַפּט פאַר די הענד צו זיי האָבען מוסקולען און די בחורים פלעגען אויסגלאָצן זייערע קרענקליכע אויגען און נאַריש שמייכלען: „געטראָפען ס'אַרט"!

ליוואַי, א נידריג אידעל פון א יאָהר עטליכע און דרייסיג, מיט א קאַסע אויג און מיט א פּאָר צוגעשווירענע, שטייפע, ווי נאָדלען, וואָנסען, האָט געסאָרטירט זיינע צייטונגען און געזונגען מיט א ראש־השנה ניגון:

-אוי—אוי—יאוי—אוי—יאוי — האַ—האַ—אַ — האַ—אַ.

און א הויכער געלער יונג האָט אונטערגעכאַפּט:

— ה—מ—ל—ד!

לעבען זיי איז געשטאַנען מיס בעקער. אַן עלטערע דייטשע מויד ארומגערינגעלט מיט עטליכע שקצים. מיס בעקער האָט גענומען א זעמעל, דורכגעצויגען א שטריקעל עס זאָל אויסזעהן ווי א של־ראש, זיך אָנגעטאָן אויפ'ן קאָפּ, זיך געשטעלט אין א ווינקעל און נאָכגעמאַכט מיט ווילדע קולות, וואַרפענדיג מיט די הענד און מיט'ן גאַנצען קערפּער, ווי אידען דאַווענען.

אלע, סיי גוים, סיי אידען, האָבען געפּלאַצט פון געלעכטער.

סעם האָט בטבע פיינט געהאַט אלע אידישע „סאַנגס". ער איז אליין א גרויסער בעלן געווען אפּצולאַכען ווי אידען רעדען ענגליש, ווי זיי מאַ־

כען משונה'דיגע העוויות בשעת זיי רעדען, נאָר אז ער פלעגט זעהן ווי א גוי טוט עס, פלעגט ער אז אויפגעקאכטער ווערן.

ער איז א בלאסער ארויף אויפ'ן „עלעווייטער", אראפגעכאפט זיינע צוויי פעקלעך צייטונגען, זיי אויסגעסארטירט און איינגעשנורעוועט אין פּאַסעק. די מויד איז נאָך אלץ געשטאַנען און געבלעקעצט. סעם האָט אוועקגעגעבען הערריי'ן, וואס האָט נאָר וואָס געעפענט דעם „סטענד" זיין פּאַק צייטונגען, גענומען מים בעקערס „פּושקארט", פאמעלעך איהם צו־געפיהרט צו איהר און זי הינטערוויילכס א זעץ אריינגעטאן איז וועגעלע.

די „פּרוילין" האָט געמאכט קולות, זיך געריסען, נאָר סעם איז גע־פלויגען מיט'ן וועגעלע איבער'ן טראָטואר ווי א רוח. ספּאָרט איז גע־שפּרונגען אויף א פּריהער מיט א בילעריי, זיך געוואָרפען אויף דער מויד. זי האָט פאַריסען איהרע נאַקעטע פּיס און געשאָלטען. סעם האָט ניט געענטפערט. ער האָט זי צוגעפיהרט צו דער צווייטער סטאַנציע פון „עלע־וויטער" און זי אפּגעלאָזט. ער איז גיך אוועק, געכאַפּט די צייטונגען. זיי אריבערגעוואָרפען איבער'ן אקסעל און אז אויפגערעגטער זיך געקלי־בען אין וועג אריין.

— האַלאָ, סעם! — האָבען איהם עטליכע חברים אפּגעשטעלט.

— האַלאָ, באָים! ווי געהטס? — האָט סעם געענטפערט.

סעם איז אָבער קיין נאָר ניט געוועז, ער האָט געוואוסט, אז עס וועט באַלד געהן א סדרה פּאַלי — שווייגט ער, קוקט מיט שטאָלץ אויף זיינע חברים.

— נו, — האָט איהם איינער א שטופּ געטאָן מיט'ן עלענבויגען — ביזט „אַל־רייט", סעם! הפּנים פּאַלי גלייכט דיך! — — —

— דאָס ווייס איך — האָט סעם געענטפערט מיט אזא צווידייטיגען שמייכעל, ווי איינער זאָגט: „ניט נאָר זי גלייכט, ברודער, נאָר זי ווערט פּשוט פאַרכאַפּט פאר מיר."

— און אַלעק מיינסטו וועט דיר שווייגען? — האָט א צווייטער געזאָגט — איטאַליענער שווייגען ניט. — — —

— „וואָט טהע העלל"! ווער האָט מורא, ווער? און איצט, חברה, „גוט־באַי", מיר וועלען זיך דאָך טרעפען פאַרנאַכט אין סאַלון — און געוואָלט אוועקגעהן.

— אַלעק האָט נאָר וואָס געפרעגט אויף דיר — איז הערי צו און איהם איינגערוימט א סוד.

— נו? — האָט סעם געפרעגט.

— כ'האָב געזאָגט, אַז דו ביזט אוועק אויפ'ן „ראָט".

— און ער?

— ער האָט גאָרניט געענטפערט. מיר דאַכט זיך ער איז געגאַנגען צו דזשעראָם־וועלדיל.

סעם האָט זיך א טאַפּ געטאָן פאַר זיין הינטערשטער הויזען־קעשענע. א שפּיי געטאָן און איז אוועק. ער איז אַרוים אויף א זייטיג וועגעל וואו קליינע פּריוואַט הייזלעך זענען געשטאַנען. ער האָט שנעל געדרעהט די צייטונגען אין רוירען, זיי געפּאַלדעוועט, פלינק געוואָרפען אויף די וועראַנדעס. פון מאָל צו מאָל האָט ער ספּאָרטען געגעבען א צייטונג אין פּיסק אַריין. דער הונד איז פאַרשוואונדען, איז באַלד צוריק מיט א העשען און מיט אונגעדולד געוואַרט אויף א נייע שליחות. סעם האָט געשפּאַנט און געפּיהלט ווי דאָס פּעקעל ווערט גרינגער. ער האָט זיך יעדע ווייל אַרומגעקוקט, געווען זיכער אַז אַלעק ליגט ערגעץ אויף א „לאָט", הינטער א קוסט און קלייבט זיך איהם איבערפאַלען. ער האָט מיט אַמאָל דערפיהלט א געוואַלדיגען חשק אַז אַלעק זאָל אַרוים מיט א רעוואָלווער, צו מיט א שטילעט, איהם פאַרשטעלען דעם וועג, פרעגען א פּרעטענזיע — — ער איז געווען זיכער אַז פריהער אדער שפּעטער און איינער וועט מוזען אָפּטרעטען. דען פאַר זיי ביידע איז קיין פּלאַץ נישטאָ. סעם האָט מיט אַמאָל א ציטער געטאָן און זיך אָפּגעשטעלט.

פון א גרויסע גוס־אייזערנע רויר, וואָס איז געלעגען אין מיטען וועג אַנגעגרייט פאַר וואַסער־לייטונג, האָבען אַרויסגעשטעקט א פּאָר שוואַרצע, ערטערווייז אָפּגעכמאַליעטע פיס. די פיס האָבען זיך גענומען באַוועגען און א מענש איינגעהילט אין צייטונגען האָט ביסלעכווייז גענומען אַרויסקריכען פון דער רויר. ער האָט זיך אויסגעגלייכט, צושפּרייט די פיס, אַריינגעמאַכט די הענד אין די הויזען קעשענעס און ציהנעדיג ווי א זשיראַף זיין לאַנגען, דאַרען האַלז, האָט ער זיך צוגעזעצט. דער קאָפּ איז געווען צושויבערט, באַדעקט מיט שטיקלעך פּאַפּיר און די האָר האָבען אויסגעזעהן ווי פאַרוויאַנעט גראָז.

— העי, ביל — האָט ער זיך געווענדעט צו סעמען שפּייענדיג אין אַלע זייטען — האָסט אפשר א סיגאַרעט?

— נא סער — האט סעם געענטפערט — טאבעק האב איך!

—אל־רייט! גיב „אונז" טאבעק!

ער האט גענומען א שטיק ציימונג־פאפיר, אויסגעוויקעלט א סיגא־רעט, פארקלעפט מיט דער צונג, ארויסגענומען א שוועבעלע, אנגעריבען אן די גלאנציגע ווי לעדער הויזען און פארצויגען. ער האט איינגעקאר־טשעט זיין לאנגען האלז צווישען די אקסלען און א הינקעדיגער פאר־שוואונדען צווישען די לעדיגע „לאטס".

סעם האט נאכגעקוקט דעם טרעמפ, און כאטש ער האט געוואוסט, אז זיי ווערען דער'הרג'עט אין די טויזענדער יעהרליך, אז זיי גנב'ענען זיך אויף די צוגען, ליגען הינטער די וואגאנען אויף די רעסארען און מען שליידערט זיי אין שנעלען לויפען ארונטער, פונדעסטוועגען האט איהם דאס פרייע טרעמפישע לעבען פון תמיד אן געצויגען און איינע פון זיינע שעהנסטע חלומות איז געווען אוועקצופאטשען אין א פראסטען פריה־מארגען, אהן א זיי געזונד אין דער ווילדער „וועסט".

סעם האט אויסגעטיילט די לעצטע ציימונגען. ספארט איז געלאפען אויף א פריהער מיט אן אויסגעשטרעקטע צונג — א סמן עס וועט זיין א חמימה. ער האט געקוקט פון אויבען אראפ אויף די קלענערע הינד, וואס האבען מיט א הינטישע חניפה זיך געלעקט צו איהם, געדרעהט מיט'ן עק. און אז אן עזות־פנים האט זיך אנגעשפארט מיט זיינע פאדערשטע לאפען אן ספארטס רוקען — האבען איהם שוין מעהר קיין צרות ניט געפעהלט. דערפאר, אז ער האט געטראפען זיינס א גלייכען, האט מען זיך אפגעגעבען שלום מיט די שנוקעס, זיך באשמעקט, פיעל מאל חשק געהאט צו פארציהען די באקאנטשאפט, נאר ווי אויף צו להכעיס האט זיך תמיד דערהערט סעם'ס פייף און ספארט איז א פארליעבטער אוועק צום בעל־הבית.

פון די הייזער האבען זיך שוין גענומען ארויסשיטען מענשען מיט'ן לעצטען ביסען אין מויל און מיט האלב אנגעטאנענע רעקלעך. פארשלא־פענע מיידלעך זיינען ארויס מיט'ן מיטאג, איינגעוויקעלט אין פאפיער אונטער די ארעמס, און מיט דיקע ראמאנען אין די הענד. זיי האבען זיך פארגאפט ארומגעקוקט, אינסטינקטיוו א ציה געטאן מיט דער האנד איבער דער לענג פון קלייד צו זעהן אויב דאס אונטער־קלייד זעהט זיך ניט ארויס, אפגעזיפצט און זיך געלאזט צום „שאפ". די מענער, אלט

און יונג, האָבען אויטאָמאַטיש געפרעגט פאַרביילויפענדיג סעם'ען: „האָו וואָז"? — ניט געוואָרט אויף אַז ענטפער און געלאָפען ווייטער. דאָס האָבען זיי געפרעגט וואָס פאַר אַ פּאַרטיע האָט געוואונען דעם „בייז־באָל גיים". סעם האָט זיי נאָכגעקוקט, זיך געוואונדערט ווי זיי קענען דאָס זיצען גאַנצע טעג אין שאָפּ און אַרבייטען. און איהם איז איינגעפאַלען אַז דעם טרעמפּ וועמען ער האָט געזעהן אַרויסקריכען פון דער רוער איז אפשר בעסער פון זיי.

עס האָט זיך איהם פאַרוואָלט עסען. ער האָט לאַנג ניט געטראַכט. איז אַריין אין ערשטען פעדער הויז, צוגענומען אַ פלאַש מילך. וואָס איז געשטאַנען נעבען אַ טיר, אַרויסגענומען עטליכע זעמעל פון אַ בייטעל און געגאַנגען צו דזשעראָם־וועלדעל.

דאָס וועלדעל איז באַשטאַנען פון גרויסע צושפּאַלטענע סקאַלעס. פון די שפּאַלטען האָבען אַרויסגעוואַקסען וועלשענע בוימער. דאָס גאַנצע וועל־דעל האָט זיך געטוקט אין זון. שטראַהלען מיט שטראַהלען האָבען זיך געשפּיעלט, געפלאַכטען, זיך צונויפגעגאָסען אין ברייטע זילבערנע פּאַסען. געטיילט דאָס וועלדעל.

סעם איז צוגעקומען צום וועלדעל און זיך מיט אַמאָל דערפיהלט אַזוי פריי — כאַטש נעהם און שטעל זיך אויפ'ן קאָפּ!

ער האָט זיך אָפּגעשטעלט. אַ זילבערנע זייל איז אַרויסגעוואַקסען פאַר זיינע אויגען, געוואַקסען אַלץ העכער, זיך געריסען אין הימעל אַריין און עס האָט זיך געדאַכט אַז אָט־אָט און די זייל פאַלט. די זייל איז באַשטאַנען פון קליינע זילבערנע פליגעלער, וועלכע האָבען געהאַלטען אין איין באַוועגען זיך. דער הונד האָט זיך עטליכע מאָל אַ וואָרף געטאָן אויפ'ן זייל מיט אַן אָפענעם פּיסק, דאַכט זיך געמאַכט אַ לאַך און גלייך ווי דער הונד איז אָפּגעשפּרונגען איז שוין קיין זכר פון לאַך ניט געווען.

סעם האָט געוואוסט, אַז דער פּלאַץ איז זומפּיג, האָט ער איהם אויס־געמידען, זיך אוועקגעזעצט אויף אַ סקאַלע הינטער אַ בוים. ער האָט געעפענט די פלאַש און גענומען טרינקען פון העלזעל. ניט ווייט פון סעמען הינטער אַ צווייטען בוים איז געזעסען דער טרעמפּ. ער האָט עפּעס אַרויסגענעסען פון אַ פּאַפּיר און פאַרטרונקען מיט מילך פון אַ פלאַש. ספּאַרט האָט הפּנים דערשמעקט פלייש און זיך צובילט. סעם האָט זיך אַרומגעקוקט, דערזעהן דעם טרעמפּ און דאָס בלוט האָט איהם אַ שלאָ־

געטאָז אין פּנים אריין. ער האָט אליין ניט געוואוסט, פארוואס ער האָט זיך פארשעהמט, געלאָזט ליגען די פלאש און געוואָלט אפציהען דער טרעמפּ זאָל איהם ניט באמערקען.

— העי, ביל — האָט ער דערהערט דעם טרעמפּ׳ס שטימע — קום אהער, וועסט א ביס טאָן. צוזאמען וועט זיין הײמליכער און הונגעריג ביזטו דאך געווים ווי א שוהל־מויז!

סעם האָט זיך פארלוירען, געוואָלט עפּעס ענטפערען, פון פארדרוס א שפּיי געטאָן און זיך ארוים פון וועלדעל.

III.

ארויסקומענדיג פון וועלדעל האט סעם באמערקט ווי א מענש ווארפט זיך אויף איהם. און איידער ער האט צייט געהאט זיך ארומצוקוקען האט ער דערהערט: „הענדס אפ!“ און דערפיהלט ווי א פאר הענד נעהמען איהם פעסט ארום.

סעם איז עטוואס צוטומעלט געווארען, אינסטינקטיוו דערפיהלט אז דאס מוז זיין אלעק און זיך א ווילדען ריס געטאן. פאר איהם איז גע־שטאנען דזשייק אין א פאר אויסגעדריוועלטע הויזען. פון וועלכע עס האט זיך גערדאכט, ער איז שוין לאנג אויסגעוואקסען, זיך געהאלטען פאר די זייטען און געלאכט.

— געה צו אלדע ווייסטע יאהר, דו פארפוילטער העכט! — האט סעם אן אויפגעקאכטער געזאגט, נאר זעהענדיג דזשייק'ן אין זיינע גע־קעסטעלטע מייטקעס, מיט'ן אפענעם הארינען לייב, האט ער זיך ניט געקאנט איינהאלטען און זיך צושמייכעלט. ער האט דזשייק'ן גוטמוטיג ארומגענומען, איהם געגומען דרעהען אין אלע זייטען, באטראכטענדיג איהם פון קאפ ביז פיס:

— א הילוך'על גנב! הא, הא, הא! — האט זיך סעם הארציג צו־לאכט.

— לאז געמאך, דו פארשטאפטער מח! — האט דזשייק געענט־פערט עטוואס א באליידיגטער. ער האט זיך ארויסגעדרעהט פון סעם'ס הענד און א וואקלענדיגער זיך קוים דערהאלטען אויף זיינע פיס.

— ביזט א נאר — האט סעם געשמייכעלט — כ'מאך א שפאס און דו „בוב“ באליידינסט זיך.

אז דזשייק האט זיך געפיהלט בגלופין האט ער געהאט א שוואכ־קייט צו רעדען מיט דער שפראך פון שערידא'נס און שעקספיער'ס העל־דען.

— סילענסיום — האט דזשייק אויסגעשריען, ארייננעשטעקט די הענד אין די הויזען קעשענעס און זיך קוים געהאלטען אויף די פיס —

עס שטעהט דיר פיליכט ניט אן צו געהן מיט מיר? דו שיסעל־לעקער! דו פארדאמטער, הונד־שלעגער! איגנאראמוס! יעדער „אינטש" איז מיר איז א דזשענטעלמען!

דזשייק זעהענדיג, אז סעם האלט אין איין שמייכלען, האט פון פאר־דרוס געגומען שילטען זיין מאמע'ן, זיין טאטע'ן, זיינע פארגאנגענע דורות, זיינע קומענדע דורות ביז דעם פערטען געבורטה.

— צו אלדע יאהר, וואס גודערסטו? — האט סעם זיך אזוי הילכיג און הארציג צולאכט, אז דזשייק האט ניט ווילענדיג געמוזט מיטלאכען.

— רעד מענשען זאלען פארשטעהן, אז דו רעדסט בינעזיש — —

דזשייק האט מיט די גוטסקייט פון א שכור אנגעכאפט סעמען פאר'ן ארעם, איהם עטליכע מאל געקושט, געקלאפט אויף דער פלייצע און צומ־ריג גערעדט:

— ביזט א „גוט־באי", סעם! כ'האב דיך ליעב! גיעב א האנד, אט אזוי! מיר וועלען זיין פריינד! כ'האב דיך נאר וואס באליידיגט, מיאוס באליידיגט, אנאנדערער וואלט מיר די אויגען אויסגעשלאגען! אבער דו קענסט דזשייק'ען, אמת?

סעם האט זיך פארלוירען פון דזשייק'ס ווערטער, געוואלט עפעס ענטפערען נאר מעהר ווי א צוג מיט די אקסלען האט ער ניט געטאן.

— איצט, ברודער — האט דזשייק ווידער אנגעהויבען — מוזטו געהן מיט מיר, מיר מוזען אפשווענקען אונזערע פייפלעך, טרינקען ברור־דערשאפט, ווי דער שוואב זאגט, ניט געזארגט, סעם, איך צאהל!

זיי זיינען אריין צו פאלאק'ען אין סאלון, זיך אוועקגעזעצט ביים צאהל־באנק, אנגעשפארט איין פוס אן דעם מיט קופערנע בלעך באשלאָ־גענעם שטעקען, וואס האט זיך געצויגען דורך דער גאנצער לענג פון דער צאהל־באנק און געבעטען צו גלעזלעך בראנפען.

דער סאלון־קיפער האט אוועקגעשטעלט א פלאש בראנפען מיט שמאלע גלעזלעך און זיך געווענדעט צו סעמען:

— דו ווייסט, סעם, כ'האלט דאך ביים קויפען מיסעס ריטש'ס „סטאר"?

— אבי ניט די מיסעס — האט סעם זיך צולאכט און אויסגעטרונ־קען א גלעזעל בראנפען — „גאָ העט", מיסטער פאלאק, קויפט דעם „סטאר", און מיר א „רייז" איז דאך אפגערעדט, הא?

— ווי דען, ווי דען — האט פאלאק געשמייכעלט און וואוילעריש א פרעג געטאן — און אז כ'וועל קויפען אי די „מיסעס", אי דעם „סטאר"?

— איז נאך בעסער! דעמאלט, מיסטער פאלאק, פארזיכער איך אייך אז איהר וועט שוין קיין ביטער וואסער ניט דארפען טרינקען — —

— הא, הא, הא! — האט דער אלטער זיך צולאכט און געקלאפט סעמען אויף דער פלייצע — „טהאט'ס ע' גוט וואן!" יא, „יעס סיר". אבער נאך אלע קונצען איז מיסעס ריטש א בריה, הא? ווי כ'זעה גלייכ־סטו הפנים דעם „ספרינג־טשיקען", פאלי'ן — האט דער אלטער סעמען א קיצעל געטאן און גענומען אנגיסען א קעסעלע ביער.

פונקט ווי ביי אמת'ע שכורים, ביי וועלכע דער בלויזער ריח פון בראנפען איז גענוג אז אלץ ארום זאל ווערען גרעסער און שעהנער — אזוי האט דזשייק נאכ'ן צווייטען שנאפס דערפיהלט, אז ער וואקסט הע־כער און העכער, אז נאך א רגע און זיין קאפ וועט דורכשלאגען דעם סופיט. אלץ האט ביי איהם אויסגעזעהן שעהנער. אפילו דער צוגאסענער שיינקער מיט די וואסערדיגע אויגען האט ביי איהם אויסגעזעהן ווי א נאבעלער מאנדארין נאר אהן א צאפ. ער האט דערפיהלט ווי דער מח ווערט ריינער, ארבייט שנעלער און עס האט ביי איהם דורכגעבליצט, אז סעם איז א פארשטעלטער ריטטער פון עליזאבעט'ס צייטען, פאהרט אויף זיין צוגאווע פערד לאנד איין, לאנד אויס און זוכט

"A Lady From a Far Country"

איז עס צאהלבאנק איז געשטאנען א ניגער מיט אן אראפגעלאזטער ליפ ווי א שמאטקע איבער א גלאז ביער און געמאכט א מינע ווי ער קלויבט זיך כאפען א דרעמעל.

דזשייק האט אנגעגאסען א שנאפס און זיך געווענדעט צום ניגער:

— האלא, דזשימי! נא, מאך א שנעפסעל!

דער ניגער האט א שמייכעל געטאן, צוגעגאנגען א ניט זיכערער, ווי איינער וואס רעכענט אז ווען ער וועט צוקומען, וועט מען איהם אנ־שטאט בראנפען ווייזען א פייג. ער האט גענומען דאס גלעזעל אין זיינע מאלפישע הענד, פארקאטשעט די ליפען, געדריקט דזשייק'ען די האנד, און

פאַלענדיג פון די פיס האַט ער אַ האַסטיגען טרונק אויסגעטאָן דעם בראַנפען.

דער ניגער האַט פאַר גרויס שמחה אַרויסגעכאַפּט אַ זילבערנעם דאָלאַר, אַ וואָרף געטאָן אויף דער צאַהלבאַנק און באַשטעלט דריי שנאַפּסען מיט אַמאָל. דזשייק'ס ריטטערשע נאַטור האָט זיך געפיהלט באַליידיגט וואָס אַ ניגער איז איהם מכבד. האָט ער זיך געכאַפּט פאַר זיינע לעדיגע קעשענעס, געשטופּט דעם ניגער דעם דאָלאַר צוריק און געשריען, אַז ער וועט צאָהלען. דער ניגער האָט פאַרגלאָצט זיינע עטוואָס מיט בלוט אָנגעגאָסענע אויגען, געגאַנוועט, זיך געוואַקעלט און געשריען, אַז ער מוז צאָהלען. אַז כאָטש ער איז אַ ניגער האָט ער דאָך אַ סך געלד. אַז אַפּילו לינקאָלן, דער גרעסטער מענש וואָס די וועלט האָט אַמאָל געהאַט, האָט געטרונקען ברודערשאַפט מיט ניגערס. אַז — — — ביז ביידע האָבען זיך פאַר גרויס ליעבשאַפט אַרומגעכאַפּט, זיך גענומען קושען און סמאַטשקען מיט די ליפּען ווי מיט בייטשען.

סעם האָט זיי עטליכע מאָל געוואָלט פונאַנדערשיידען און יעדעס מאָל האָבען זיי זיך אויף דאָס ניי געוואָרפען. ווי אַ פּאָר געליעבטע, אין די אָרעמס.

דער ניגער האָט זיך איינגעבויגען צו דזשייק'ס אויער, איהם געקלאַפּט איבער דער פּלייצע און איינגערוימט אַ סוד, אַז אַלע האָבען געהערט.

— קום, ברודער, קום מיט מיר, האָב איך אַ ווייבעל — דאָ האָט דער ניגער צוגעלעגט די שפּיץ פינגער צום מויל און אַ פייף געטאָן — זי איז אַ גוט מיידעל, זאָג איך דיר! „סטריקטלי“ כשר! בּי, בּי, בּי! זי איז אַ מלאך, קום! דו ביזט מיין חבר, אַליי באַלאַנגט צו דיר, אַפּילו מיין ווייב, ניט וואָהר?

— וואָס, דיין ווייב איז אַ אידישע? — האָט דזשייק אויסגעשאָסען מיט אַ האַלצערנעם געלעכטער.

— מיר אַרט ניט — האָט דער ניגער געגאַנוועט — מענשען זיינען מענשען, ניט וואָהר? ביי מיר איז אַלץ איינס: אַ ווייסער, אַ שוואַרצער, אַפּילו אַ איד — — — גאָט האָט אונז אַלע געמאַכט, ניט וואָהר?

— און איז גאָט גלויבסטו? — האָט דזשייק גלאַט אַזוי געפרעגט.

— איז גאָט — האָט דער ניגער איבערגע'חזר'ט, אָנגעשפּאַרט בשעת

מעשה זיין האלז אַז דזשייק'ס אַקסעל ווי אַ קוה אויף דער צווייטער און געמעקעט — צו איך גלויב אין גאָט? כ'וויים ניט! דאַכט זיך, כ'גלויב! ווי זאָגט אונזער גלח? אַז אַ „שאַפּ“ אהן אַ „פאַרמאַן“ קאָן ניט זיין! דאָס איז אמת! אונזער גלח, דער גאָט פאַרדאַמטער, איז אַ קלוגער בחור! ער זאָגט, אַז גאָט זעהט מען ניט, איהם פיהלט מען, אלס ארום זאָגט עדות, אַז עס איז דאָ אַ גאָט. אַ גאָט, זאָגט ער, איז געגליכען, צו אַ טכויר. אַ טכויר זעהט מען ניט, מען הערט ניט, מען פיהלט איהם אָבער, כי, כי, כי! גאָט־פאַרדאַמטער, אונזער גלח איז קלוג, ניט וואָהר?

דאַ האָט זיך דזשייק אַזוי צולאַכט, אַז ער האָט פון גרויס שמחה אַנגעכאַפּט דעם ניגער און מיט איהם ארויסגעשפּרייזט פון שענק. ער האָט אַ שפּריץ געטאָן פון אַלע דריי טרעפּלעך און זיך ארויסגעקייקעלט מיט'ן ניגער אויפ'ן טראָטואַר.

פון דעם קלאַפּ האָט זיך דזשייק אויסגעניכטערט. ער האָט פון פאַר־דרוס אַ שפּיי געטאָן, געלאָזט ליגען דעם ניגער און אַוועק מיט סעם'ען. עס איז געווען צעהן אַ זייגער. דער טערמאָמעטער האָט געוויזען אין שאָ־טען 95 גראַד פאַרענהייט. הייסע כוואַליעס האָבען זיך געטראָגען אין דער לופט און עס האָט זיך געדאַכט אַז מען שטעהט צווישען גרויסע אויס־געהייצטע אויווענס און די פלאַמען באַקען און פרעגלען אהן רחמנות.

זיי זענען אַריין אין פּאַרק און זיך אויסגעצויגען הינטער אַ בוים. ספּאָרט האָט איינגעקאָרטשעט זיינע הינטערשטע לאַפּעס, אויסגעצויגען די פאָדערשטע, עטוואָס פאַרזשמורעט די אויגען, ארויסגעשטעקט די צונג, אַנגעשטעלט דעם קאָפּ גלייך אַנטקעגען דער צופלאַמטער זון און געחלום'ט.

— נו, זאָג אַליין, דזשייק — האָט סעם אַנגעהויבען נאָך אַ לאַנגען שטילשווייגען — זאָג אַליין, וואָס וועט זיין דער סוף? דער בראָנפען הרג'עט דיך דאָך אַוועק! גלויב מיר, ווען כ'האָב דיך געזעהן ליגען מיט'ן שמוציגען ניגער אויף דר'ערד האָב איך חשק געהאַט דיר אַ קאַפּע צו טאָן אין הינטען, יאָו דעמעט!

דזשייק האָט גאָר ניט געענטפערט. ער האָט זיך אויפגעזעצט, אויסגעשטעלט די קניה ווי קראַקוועס, זיי אַרומגעגאָרטעלט מיט אַי הענד, אַנגעשפּאַרט זיין מיעדען קאָפּ און זיך איינגעהערט.

— ווי לאָזט זיך אַ מענש אַזוי אָפּ? — האָט סעם ווידער אַנגע־הויבען.

— שאַראַפּ! — האָט דזשייק איהם איבערגעריסען און האַסטיג אויסגעצויגען די פּיס — קוק, ווער ס׳רעדט! ס׳איז ניט דיין באַבעס־דאָגה! כ׳בין לחלוטין ניט אויפגעלעגט דיך הערען פּרעדיגען. הערסט? איך מיש זיך פיעל אין דיינע פּריוואַט אינטערעסען? דו מיינסט ס׳איז אַ סוד, אַז דו שלעפּסט זיך אַרום מיט פּאַלי׳ן? פונדעסטוועגען, מעגט איהר ביידע ברעכען הענד און פיס, וועמען אַרט עס? פאַר מיר איז זי גע־שטאָרבען! דו פאַרשטעהסט? דו פאַרשטאָפּטער מח, דו! וועז דו וואָלסט געוואוסט וואָס דאָ קומט פאַר — האָט דזשייק געשריען און זיך געקלאַפּט מיט דער פויסט אין האַרצען—וואָלסטו קיין מאָראַל מיר ניט געפּרעדיגט, דו גאָט פאַרדאַמטער, דו! דו האָסט רחמנות אויף מיר, באַוויינסט מיך וואָס פון מיר איז געוואָרען און אַליין קריכסטו מיט דיינע האַלאַבּליעס, פאַרדאַמטער „שיני" אין דער זעלבער בלאָטע אַריין! האַ, ניט אמת? שפּיי אויס! דזשייק׳ען וועסטו ניט נאַרען, ער האָט אַן אַדלער־אויג, ברודער! הע, דו אינגעלע, אינגעלע — האָט דזשייק גאַליג געזאָגט און זיך צעוויעגט מיט׳ן קאָפּ — כ׳זיץ און קוק ווי דאָס קדחת וואַרפט דיך, ווי ביזט נאָר וואָס פאַרפּלאָמט געוואָרען ווי אַ נאַריש מיידעל, וועז כ׳האָב פּאַלי׳ס נאָמען דערמאָנט. און שוין באַלד דריי שטונדען ווי דו שלעפּסט זיך נאָך מיר, ווי אַ הונד נאָך אַ צויג און האָסט אַלץ ניט דעם מוטה, דו פייגלינג, דו, צו זאָגען וואָס דו ווילסט! איך אָבער ווייס וואָס דו ווילסט! זיך אויסשמועסען וועגען פּאַלי׳ן, אמת? און דו וועסט ניט מיעד ווערען צו רעדען וועגען איהר אַ גאַנצען טאָג, וועסט זיצען אין דרייען אַן איינגע־קורטשעטער, מיט דער סליונע אין מויל און זיך איינהערען מיט לייב און לעבען צו יעדען וואָרט מיינס. אַזאַ טבע האָט שוין דער מענש, און בשעת מעשה מסתמא קלערען אַז אַט די פּאַלי וועט זיין דיינע! טאַ הער מיך אויס, מיין אינגעלע, הער וואָס דזשייק שכור זאָגט דיר: שלאָג דיר פּאַלי׳ן אַרויס פון קאָפּ, הערסט? דזשייק איז מעהר מענש געוועז פון דיר און זי האָט פון איהם געמאַכט אַ פּאַיאַץ, רעכענסטו, אַז זי וועט מיט דיר חתונה האָבען? מכות! זי האָט אין זיך הינטיש בלוט, האָט זי אין זיך! אַזוינע פרויען האָבען ניט חתונה און טאָרען ניט חתונה האָבען, און אויב אפילו זי וועט מיט דיר חתונה האָבען וועט זי צומאָרגענס אַנטלויפען! און אַלעק׳ען מיינסטו האָט זי ליעב? ניקסי! זי האָט איהם פיינט ווי דעם טוידט און קריכט צו איהם ווי אַ ציגאַנקע, אַזאַ פאַרשויז איז זי!

סעם איז געזעסען אן ערענסטער, מיט א צועפענט מויל, א פאזע וואס מאכט תמיד גוטמוטהיגע אויסזעהן נאריש, און זיך איינגעהערט מיט ליב און לעבען צו דזשייק'ס רייד. דזשייק איז איהם איצט נאך מעהר געפעלען. און ווי אלע גוטמוטהיגע יונגען, וואס זוכען זיך תמיד אפּ א פריינד פאר וועמען דאס הארץ אויסצוגיסען, האט סעם אויך באשלאסען, אז דזשייק איז דער פאסענדסטער און ביי זיך אין הארצען נאך מעהר באדויערט צו וואס דער יונג שכור'ט.

אז דזשייק איז אנשווייגען געוואָרען האט סעם איהם א קלאפּ געטאן איבער די קניה.

— ווען ניט דער ביטערער טראפּען, דעמעט, וואלסטו געקענט זיין א „לאיער"!

— יאו בעט — האט זיך דזשייק צולאכט — ווייסט ניט, אלע גוטע בעל־מלאכות זענען שכורים.

דזשייק האט אפּגעהוסט, זיך צושמייכעלט און ווידער אנגעהויבען:

— כ'וועל דיר עפּעס דערצעהלען וועגען פאלי'ן וועסטו לאכען. שפּילסט זיך מיט איהר? הער א געשיכטע: פאלי האט געהאט א חבר'טע ניט פאר דיינע צייטען, א יונגע, ניט קיין מיאוס'ע אלמנה. זי האט געהאלטען א „ביוטי פארלאר" אויף בראדוויי. דאס ווייבעל האט מיך געגליכען און איך, פארשטעהסטו מיך, האב געהאט מיינע צרות, איז זי מיר אפילו אין קאפּ אריין ניט געקראכען. מיט אמאל נעהמט פאלי מיט מיר איינ'טענה'ען, אז כ'בין זעהר א שלעכטער, כ'באגעה זיך מיט איהר חבר'טארען צו גראב, אז עס איז א רחמנות אויף איהר און כ'האב איהר געמוזט צוזאגען, אז כ'וועל זיך באגעהן מיט איהר אנדערש. דערווייל האט זי מיך גענומען איבערלאזען מיט'ן ווייבעל אליין, האט אויף קאַטאוועס איינמאל פארשלאסען אונזער טיר און אוועקגעגאנגען. דו ווייסט דאך א מאן איז קיין חזיר, א ווייבעל הענגט זיך דיר אויפ'ן האלז, קושט דיך און אליין ביזטו ניט פון האלץ, נאר וואס זאל איך דיר לאנג ברייען — האט מיר פאלי אפּגעשפּילט דערנאך א נאכט, געהאלטען אין איין וויינען, זיך געריסען די האר, מיר געשפּיגען אין פנים, געשריען, אז כ'בין פאלש און זא ווייטער. און אז כ'האב מיך גענומען פארענטפערען האט זי אויסגעשריען, אז זי ווייס אלץ, זי האט דורכ'ן לעכעל פון דער טיר אריינגעקוקט. נו, וואס זאגסטו דערויף?

זשייק איז אנשווינגען געווארען. אפגעהוסט, א שפיי געטאן אויף צוויי איילען פון זיך, צוריק אנגעשטעלט די קניה ווי קראקוועס, זיי ארומ־גענארטעלט מיט די הענד, ארויפגעלאזט דעם קאפּ און מיט אמאל דער־הערט אזעלכע טעמפּע קלעפּ, גלייך מען וואלט מיט שווערע האמערס גע־קאוועט ברילעס בליי. דער בליי איז זיך צולאפען אונטער די קלעפּ אין דינע קיילעכדיגע רעדער. די רעדער זענען זיך צעוואקסען משונה'דיג גרויס, איינגעשלונגען איינער דעם צווייטען, געפייפט, געריוועט, זיך איינגעשניטען אין מח, איהם מיטגעשלעפּט. ער איז געפלויגען העכער און העכער איבער די וואלקענס, געפיהלט ווי די לופט ווערט שיטערער, פארכאפּט דעם אטהעם, שטיקט און מיט אמאל האט ער זדי צעוויינט צולאזט הענד און פיס, ארויסגעלאזט א קוויטש און באץ פון א וואלקען אראפּ! ער איז געפלויגען אלץ שנעלער און שנעלער, זיך געטראגען מורא'דיג גיך, געווען זיכער אז באלד, באלד קומט דער טוידט און איינ־סטינקטיוו דערפיהלט ווי אלס ציהט זיך ביי איהם אן ביז צום פלאצען. גרייט זיך צום לעצטען ווידערשטאנד. ווי א פארוואונדעטע חיה, האט ער זיך געכאפּט מיט די הענד, מיט די פיס, אפילו מיט די אויגען פאר יעדע זאך, וואס ער האט אנגעטראפען אויפ'ן וועג — איז אלץ אבער צופאלען אונטער זיינע פינגער ווי איבערגעזענגטע שטרוי און ער איז נאך שנעלער געפאלען. און פון דערווייטענס האבען זיך געטראגען מחנות אינדיאנער מיט אויפטרייסלענדע קולות, זיך געריסען צו איהם. דזשייק האט פון שרעק א געשריי געטאן, געכאפּט א שטרוי און זיי פארשטעלט דעם וועג. די אינדיאנער האבען זיך א שטעל אפּגעטאן, צוריקגעפאלען אויף מיילען און ווי פארשטיינערט געווארען. די פלוצלינגע שטילקייט האט טעמפּ גע־קלונגען אין דזשייק'ס אויערען און ער האט דערהערט קולות:

— ציהט איהם פאר דער נאז, אט אזוי! עפענט ס'העמד, גיכער! וואסער, וואסער!

ער איז אויפגעקומען מיט'ן געדאנק, אז ער לעבט, אז ער איז ניט געשטארבען און טיעף אפּגעזיפצט.

איבער איהם איז געשטאנען סעם און איהם געצויגען פאר דער נאז. א פרוי האט איהם געעפענט דאס מויל און אריינגעגאסען וואסער פון א פלעשעל. א מאן האט געארבייט מיט דזשייק'ס הענד ווי מיט איי־זענס פון א פאמפּ...

— אבי דערמינטערט! — האָט זיך געהערט פון אלע זייטען.

ווייבער מיט „זערידזשעס“ און אָהן קערידזשעס זענען זיך צונויפגע־קומינן פון אלע עקען פון פּאַרק, געשפּרייזט אזוי גיך ווי די שמאָלע קליידער האבען נאר ערלויבט, געמאכט רחמנות פּנים׳ער, געלאָזט טרעהרען און אז זיי זענען צוגעקומען און דערזעהן, אז דער חלש׳ער זיצט שוין און שמייכעלט זענען זיי געבליבען מיט נעזער און געווים אין הארצען באַדויערט וואס זיי האבען פארפעהלט אזא אמוזירענדע זאך.

דער עולם איז זיך צוגאנגען.

— צו אלדע יאהר — האט דזשייק געשמייכעלט — א נארישע טבע צו חלש׳ען.

— אז דו ביזט אליין שולדיג — האט סעם אז ערנסטער געזאָגט — דאס טרינקען לייגט דיך אין דער ערד אריין!

— זיי קיין נאר ניט — האט דזשייק גוטמוטיג געענטפערט — דאס איז דאך די איינציגע זאך וואס איז געבליבען אין לעבען! און דער־צו האט דאך יעדער עפּעס וואס פאר׳שכור׳ט איהם! אט האסטו למשל א פאלי, א צווייטער האט עפּעס אנדערש, נו, און אזוי ווייטער — — די גאנצע וועלט, ברודער, איז א סאלון! דער אונטערשיעד איז נאר וואס יעדער איינער האט זיך זיין משקה, טהאט־אל! און יעצט מיין ליעבער „באי“, פּאק זיך, כ׳בין טוידט מיעד, כ׳וועל זיך אביסעל צושפּארען.

— געה שוין, געה, ביזט דאך ניט געזונד — האט סעם איהם גע־נומען בעטען — קום בעסער מיט מיר, כ׳וועל דיך אהיימפיהרען!

— זיי קיין נאר ניט — האט דזשייק געזאגט און זיך אומגעדרעהט מיט׳ן פּנים צום בוים — דער טייפעל וועט מיך ניט נעהמען! „גוט־באי!“

IV.

פאלאק דער „סאלון־קיפער" האט א גאנצע נאכט ניט געקאנט שלאפען. ער האט זיך גערדרעהט ווי אן אלטער בער פון איין זייט אויף דער צווייטער, געקרעכצט, אז עס איז דערשטיקט צו ווערען. יעדע ווייל׳ע האט ער זיך אן איבערגעשראקענער אויפגעכאפט, ווי איינער וואס האט מורא צו פארשפעטיגען א צוג, און זיך איינגעהערט. ער האט ארויסגענומען פון הינטער׳ן קישען זיין טאמבאנקענע „ציבעלע", זיך איינגעקוקט און פארגעסענדיג גלייך ווי שפעט עס איז, האט ער זיך צוריקגעלעגט. ער האט טאקע ניט געקענט שלאפען. עס האט געשטיקט. די לופט איז געווען געדיכט און עס האט זיך געדאכט וואס מען זאל ניט ארויסלאזען פון דער האנד וועט עס בלייבען הענגען. דאס שטיקעניש אבער איז נאר געווען א ביי־זאך. שוין באלד צוויי וואכען ווי פאלאק איז ניט געשלאפען. ער איז געווען פארליעבט ווי א אינגעל אין מיסעס ריטש. דעם אמת זאגענדיג, האט ער זיך שוין גע׳שדכנ׳עט צו איהר איבער א יאהר און פון שדוך וואלט אפשר גאר ניט געווארען, דעןביידע זענען געווען צו ביטרע אפצונארען איינער דעם צווייטען. מיסעס ריטש האט געוואלט א קליינגקייט: ער זאל איהר אפשרייבען א העלפט פארמעגען און דורכטרייבען חוה׳ן, עפעס א פארדעכטיגטע מויד, א האלבע אידיאטקע, כלומרשט אז אייגענע, וואס האט געוואהנט ביי איהם. פאלאק האט פון דעם אלעם ניט געוואלט הערען, זיך געהאלטען פאר א געוואלדיגען חכם און שפייענדיג זיך אין פויסט אריין, (אזא טבע האט ער געהאט) האט ער זיך געטראכט. צו וואס דארף ער דעם גאנצען טאראראם, אז מיסעס ריטש וועט סיי־ווי־סיי אין זיינע הענד ארייינפאלען. געזאגט־געטאן, און פאלאק האט אפגעקויפט דעם ערשטען „מארטגיידזש" אויף מיסעס ריטש „סטאר". אז עס איז געקומען די צייט צו צאהלען די ערשטע ראטע איז מיסעס ריטש געווארען די חכמה און זיך געטראכט, אז זי וועט איהם צאהלען ס׳חולאת מיט׳ן ריפקובען. זי האט זיך אנגעטאן א יום־טוב׳דיג קלייד, געלאזט דעם קארסעט אין דער היים און אוועק צו פאלאק׳ען.

שפּעט אין דער נאַכט איז פּאָלאַק געזעסען איינער אליין, זיך גע־שפּיגען אין דער פּויסט אריין און געטראַכט, אז עס האט נאך געקאָנט זיין ערגער. מיסעס ריטש אהיימקומענדיג האט געלאַכט אין די פויסטען. אריינגעוואָרפען עטליכע סענט אין דער תּלמוד־תּורה פּושקע וואָס האט געהאָנגען אויף דער וואַנט און צוריסען דעם וועקסעל.

פון דעמאָלט אָן האט פּאָלאַק אַ מינוט ניט געקאָנט לעבען אהן מיסעס ריטש, ארומגעגאַנגען ניט טויטט, ניט לעבעדיג, זי אפּגעוואַרט יעדען פאַרטאָג און איהר געהאָלפען עפענען דעם „סטאָר“.

פּאָלאַק האט באַשלאָסען, אז היינט מוז ער מאַכען אַ סוף און זיך אויפגעכאַפּט נאָך פריהער ווי תּמיד. ער איז פון היימליכקייט וועגען דורך עטליכע מאָל די שטוב און אריינגעקוקט צו חוה שלאָפט.

חוה איז געווען אַ מויד פון אַ יאָהר פופציג, מיט אַ שמים פּנים׳על, מיט אַ פּאָר טעמפּע, פּייכטע אויגען. מען האט זי זעלטען ווען געזעהן אויף דער גאַס און נאָך זעלטענער געהערט רעדען. זי איז תּמיד געזעסען אין שטוב, געדאַוונט און געזאָגט תּחינות. וואָס זי האט געטאָן ביי פּאָלאַק׳ען האט קיינער ניט געוואוסט, פּונקט ווי קיינער האט ניט גע־וואוסט ווער פּאָלאַק איז. פּאָלאַק אליין האט אויך פיעל געהאַלטען פון שווייגען, כאָטש ער האט גערעדט אַ קימלען פון אכט שפּראַך. אז ער האט זיך שוין יאָ אמאָל צורעדט איז עס געווען פאַר פּייער און פאַר וואַסער. האט ער אָבער געהאַט אַ מעלה, אז מען האט איהם ווייניג פאַרשטאַנען. דען ער פלעגט פאַרטוישען די יוצרות, איבערגעהן פון איין שפּראַך אויף דער צווייטער. וואָס מענשען האָבען יאָ ארויסגענומען פון זיינע שמועסען איז, אז חוה האט אמאָל געמוזט זיין זעהר אַ שעהנע, האט מיט איהם דורכגעוואַנדערט דריי פערטעל וועלט און לעבט איצט ביי איהם פון זכות־אבות, ווי ביי אַ פאַרמער אַן אַלטער הייזעריגער הונד. דעם לעצטען פאַר־גלייך האט ער תּמיד איבערגע׳חזר׳ט און הפּנים גרוים הנאה געהאַט פון איהם. און אז די שרייפּעלעך זענען ביי איהם אביסעל צו לויז געוואָרען און די צונג האט פאַרלוירען דעם גלייכגעוויכט, האט ער זיך תּמיד אין דער צייט אליין אַ כאַפּ געטאָן, אריינגעהוסט אין דער פויסט אריין און אָנ־געשווייגען געוואָרען. מענשען מיט לאַנגע צינגער האָבען זיך אפילו געשוש־קעט, אז חוה איז ניט בחנם אזוי פרום — זי איז מסתּמא געווען פון די

„הייליגע“. נאר וועמעס באַבעס דאגה איז עס? פּאַלאַק איז אַן אנשטענדי־גער יונג, א טאַלער שפּילט ביי איהם קיין ראָלע ניט — האָט מען איהם טאַקע אויסגעקליבען פאַר'ן פּרעזידענט פון דער שוהל „אנשי ליץ“.

מעהר וועגען פּאַלאַק'ן מיט חוה'ן האָט קיינער ניט געוואוסט.

חוה איז געווען די איינציגע אויף דער וועלט וואס האָט געוואוסט פּאַלאַק'ס אַלע סודות. זי איז איהם באמת געטריי געווען, געהיט זיין געלד, ווי א הונד א ביין און ער האָט זיך בשום אופן ניט געקאָנט פאַרשטעלען, ער זאָל זיך מיט איהר ווען עס איז צוגעהן. און כאָטש פּאַלאַק האָט אויף א פריהער געוואוסט, אז חוה וועט איהם קיינמאָל קיין עצה ניט געבען און אַלעס וואס זי ווייס וועגען איהם וועט בלייבען אַן אייביגער סוד, זי וועט זיצען מיט איהר נאַרישען שמייכעל אויף דעם האַלב־אידיאָטישען פּנים, שאָקלען מיט די ליפּען און תמיד זיין איינשטימיג מיט איהם, פונדעסט־וועגען איז עס ביי איהם געווען פּשוט א נויטווענדיגקייט מיט איהר זיך וועגען אַלעם דורכצושמועסען און פיהלען בשעת מעשה אַן אינערליכע, אונבאַשטימטע צופריעדענהייט, וואס זי ווערט אַלץ מעהר אידיאָטיש און זיין סוד שטאַרבט אָפּ מיט איהר.

האָט אבער אמאָל פּאַסירט אזא מעשה, וואס עס האָט זיך פּאַלאַק'ען קיינמאָל ניט געחלום'ט. עס איז געשעהן א נס — דאָס אייזעל האָט אָנגעהויבען רעדען.

גלייך ווי פּאַלאַק האָט איהר דערצעהלט, אז ער געהט חתונה האָבען מיט מיסעס ריטש, האָט זי אויפגעהערט שמייכלען, צוגעדעקט דאָס פּנים מיט ביידע הענד און זיך צעוויינט אהן טרערען אזוי אויסטערליש ווי א סאווע. זי האָט זיך מיט אמאָל א וואַרף געטאָן צו פּאַלאַק'ס פיס, זיי ארומגעכאַפּט מיט ביידע הענד, גענומען קושען זיינע שיך, געקרעכצט, געוויינט און איהם געבעטען ער זאָל ניט חתונה האָבען, ער זאָל זיך דערבאַרעמען און בלייבען מיט איהר. חוה זעהענדיג, אז איהרע רייד ווירקען אויף פּאַ־לאַק'ען האָט זי אינסטינקטיוו גענומען צו איהם שמייכלען און שיסען אוי־גען ווי א גאַסען־קאַקעטקע, דאָס איינציגע געוועהר, געגען וועלכען קיין מאַנסביל און אפילו פּאַלאַק אליין האָט אמאָל ניט געקענט ווידערשטעהן.

פּאַלאַק איז בשעת מעשה עטוואס גערירהט געוואָרען, זיך באַגעגענט מיט חוה'ס פאַרשייטען שמייכעל אויף איהר אויסגעווייקטען, מיט זעקלעד

אונטער די אויגען. פּנים. וואס האט זי נאך מיאוס'ער געמאכט. האט ער זיך גלייך געפּאסט און א געשריי געטאן אויף איהר ווי אויף א הונד. וואס וויל מיטלויפען מיט'ן בעל־הבית, וועלכער טרייבט איהם צוריק.

חוה איז גלייך אויפגעשטאנען, אנשווינגען געווארען און זיך אוועק־געזעצט אויף איהר שטענדיגען פּלאץ. זי האט געמאכט מיט די ליפּען און פאלאק'ן איז איינגעפאלען אז זי שילט איהם.

איצט ווען פאלאק איז געשטאנען נעבען איהר בעט, האט ער גע־פיהלט, אז ער איז אונגערעכט געגען חוה'ן און באשלאסען זי אויפצו־וועקען און געבען צו פארשטעהן, אז כאטש ער וועט חתונה האבען וועט זי ביי איהם תמיד בלייבען. און ער האט זי גענומען וועקען:

— חוה, שלאפסט, חוה?

חוה האט זיך א כאפּ אויף געטאן, געעפענט איהרע פייכטע, טעמפּע אויגען, געקוקט מיט איהר נאריש פּנים אויף פאלאק'ען און גאר ניט גע־זעהן. זי איז ביסלעכווייז געקומען צו זיך, ווי איינער וואס קומט אויף פון דער פאלינע. דערקענט פאלאק'ען וואס האט אויסגעזעהן אין די ווייסע גאטקעס ווי א גרויסער, ארומגעבונדענער זאק מעהל און געפרעגט:

— ווילסט עפּעס?

פאלאק אנקוקענדיג חוה'ן האט חרטה געקראגען, ער זאל זיך פאר אזא שטיק פלייש מיט אויגען פארענטפערען און געזאגט:

— הייב דיך אויף, ועסט מיך איינרייבען!

ער האט זיך איינגעוויקעלט אין א ליילעך און זיך אויסגעצויגען אויף דער סאראטענע קאנאפּע.

חוה איז אריין מיט א שיסעל קאלטע וואסער, געמאכט מיט די לי־פּען ווי א זשאבע און גענומען איינרייבען מיט א שוואם פאלאק'ס לייב, אז בלוט האט שיעור ניט געשפּריצט.

פאלאק איז געלעגען ווי גרויס ער איז געווען, האט פאריסען מיט די הענד דעם ליילעך, זיך געדרעהט פון איין זייט אויף דער צווייטער און געקרעכצט מיט דער זעלבער הנאה ווי ווען מען שטעקט ארויס אויף א רגע אין א קאלטען צימער א נאקעטען פוס און מען כאפּט איהם גלייך אריין הינטער דער ווארימער פערינא.

אז חוה איז שוין איין גאנצען פארטיג געווען, איז זי געבליבען שטעהן ביי דער קאנאפע. נערוועז גענומען צופען איהר פארטוך און זיך צעוויינט דורך די פארקוועטשטע ציין גלייך א ווינד וואלט געוואיעט.

— כ'וועל פאר דיר אלץ טאן, אלץ, וועסט זעהן, פונקט ווי אמאל, אבי געה ניט צו איהר.

פאלאק איז געווארען אז אויפגעקאכטער, זי א שטופ געטאן מיט'ן פוס פון זיך און זיך צושריען:

— שאראפ! קיין ווארט ניט מעהר!

You hear? I am the boss here. That's all!

(דו הערסט? איך בין דער בעל־הבית דא און פארטיג!)

און זיך גענומען אנטאן.

חוה האט ניט געענטפערט, זי האט געקוקט אויף דעם זעלבען פלאץ וואו פאלאק איז געשטאנען און געמאכט מיט די ליפען.

אז פאלאק איז שוין געווען פארטיג און געוואלט ארויסגעהן, האט ער א טראכט געטאן צו זאל ער איהר עפעס זאגען צי ניט, נאר איידער ער האט צייט געהאט צו באשטימען, איז ער מיט אמאל א פאל געטאן אויף דער קאנאפע. חוה האט איהם ארומגעכאפט וואס כח נאר, געשריען: „וועסט ניט געהן!“ און ער האט געפיהלט ווי א פייכטע צונג גלעט איהם איבער'ן פנים, איבער די אויגען, לעקט פונקט ווי א הונד...

באלד האט ער דערשפירט א שטארקען ביס נעבען קארק. ער האט זיך א ריס געטאן, אוועקגעשליידערט חוה'ן און אויפגעשפרונגען. וואַ־רעמע שלענגלעך האבען זיך געגליטשט איבער'ן האלז, בלוט איז גערונען פון ביס און א אימה האט איהם ארומגענומען.

חוה האט זיך ווידער געווארפען אויף איהם.

פאלאק האט דערפיהלט א שרעקליכען עקעל, דאס בלוט האט אין איהם גענומען קאכען. האט ער זיך א דרעה ארויסגעטאן פון איהרע הענד און זיך פארמאסטען חוה'ן אין הארץ אריין, אז זי האט זיך באלד איבער־געדרעהט.

ער איז ארוים פון שטוב און געהערט הינטער זיך א ווילד געוויין. א שוידערליך רעווען, אז דאָס בלוט האָט אין איהם גענומען פריהרען...

פּאַלאַק האָט געשפּרייזט אזוי גיך ווי זיינע דיקע פּאָלקעס האָבען איהם נאָר ערלויבט. ער האָט זיך געהאַלטען אין איין טאַפּען פאַר'ן בּיס און פאַר זיינע אויגען האָט זיך איבערגע'חזר'ט דאָס גאַנצע בּילד מיט אַלע קלייניגקייטען. ער האָט נאָך איצט געפיהלט ווי א נאַסע, ווילגאַטע צונג גליטשט זיך איבער זיינע באַקען...

ברר...

עס האָט איהם געוואָרפען ווי אין פיבער און ער האָט דערפיהלט ווי עפּעס א גליטשיגעס קריכט איבער זיין געזיכט — א זשאַבע... — זי איז געווים משוגע געוואָרען — האָט ער א טראַכט געטאָן, און זיך אָפּגע־שטעלט — אז א משוגע'נער הונד בייסט שטאַרבּט מען...

ער האָט געזעהן אן אָפּענעם „דראָג־סטאָר" און איז אריין. פון לאַ־באָראַטאָריום האָט ארויסגעקוקט א פאַרשלאָפענער אַפּטייקער אין א לייַ־בּעל מיט א האַלב איינגעמוליעטען פּנים צום ראַזירען. דער אַפּטייקער האָט אויף גיך אָפּגעווישט מיט א האַנטוך דעם זייף פון פּנים, איבּערגע־לאָזט א פּלאַסטער מולאַכץ נעבען אויער. ווי די ווייסליכע שוים פון א יויך, ארויפגעכאַפּט א רעקעל און איז אריין. ער האָט פּאַלאַק'ען בּארוהיגט און איינגעשמירט דעם בּיס מיט יאָד.

פּאַלאַק איז געגאַנגען און געשאָלטען. ער האָט באַשלאָסען בּאַלד צו מאַכען א סוף, נאָכגעבען מיסעס ריטש אַליץ וואָס זי וויל, גיכער שטעלען א חופּה און נאָך היינט אוועקשיקען חוה'ן אין משוגעים־הויז.

ניט ווייט פון מיסעס ריטשס הויז איז איהם סעם אנטקעגען גע־קומען. ער האָט אפילו חשק געהאַט איהם אויסצומיידען. דאָך ניט ווי־לענדיג זיך אָפּגעשטעלט, און כאָטש ער האָט געוואוסט אז סעם וויים וואוהין ער געהט יעדען פריהמאָרגען, האָט ער פונדעסטוועגען געהאַלטען פאַר נויטיג איהם צו זאָגען א ליגען.

פּאַלאַק האָט לאַנג ניט געדאַרפט וואַרטען אויף מיסעס ריטש. זי האָט זיך גלייך באַוויזען אויפ'ן טרעפּעל, מיט איהר אויפגעקעמטען קאָפּ האָר ווי א דריי־גאָריגע געביידע.

נאָכדעם ווי מיסעס ריטש האָט זיך געקריגט מיט סעם'ען און די

קינדער האָבען איהם געגעבען געדערכט, האָט זי די נכפה אויפגעגעסען. זי האָט זיך אַרומגעקוקט, געזוכט פּאָלאַק'ען און אויך געטראַכט צו מאַכען נאָך היינט אַ סוף. נאָר באַמערקענדיג איהם האָט זי אינסטיקטיוו דער־פיהלט, אַז זי איז די פרוי, זיך געמאַכט כלא ידע, ווי זי זעהט איהם ניט און גענומען שפּרייזען מיט אַזאַ פוילקייט אין די רונדע אַקסלען אין „סטאָר" אַריין.

— גוט מאָרנינג, מיסעס ריטש!

מיסעס ריטש האָט כלומר'שט אַז איבערראַשטע זיך אַ דרעה אויס געטאָן, געמאַכט אַ מינע גלייך זי וואָלט פּאָלאַק'ען מעהר ניט ערוואַרטעט דאָ צו טרעפען און זיך אָנגערופען:

— נו, זאָגט אליין, מיסטער פּאָלאַק, איהר האָט דאָך מיר צוגעזאָגט ניט צו וואַרטען דאָ פאַרטאָג? אויף מיין וואָרט, ווי איהר מאַכט מיר אַ מיאוס'ען שם! כ'דאַרף ניט מעהר ווי אַריינצופאַלען אין אונזערע שכנים'ס מיילער!

— הערט, מיסעס ריטש — האָט פּאָלאַק אויסגעשאָסען — כ'רעד מיט אייך „פּליין, אַפּעז־דאַון". כ'בין גרייט אייך אַלץ נאָכצוגעבען. דעם אמת זאָגענדיג, איז עס פאַר מיר אַ באַליידיגונג כ'זאָל אייך עפּעס פאַר־שרייבען. וואָס הייסט? אַז איהר האָט מיט מיר חתונה איז אַלץ אייערס. איהר קומט אַריין אויף אַלעם גרייטען. נאָר גאָר ניט, אַז די וועלט איז היינט קליגער און איהר שפּאַרט זיך איין, פאַרשרייב איך אייך העלפט. וועגען דער מויד וואָלט אויך בעסער געווען זי זאָל זיין מיט אונז, איהר לעפעל געקעכץ וועט זי זיך תמיד פאַרדינען, נאָר גאָר ניט... אַז איהר וועט זיך שטאַרק איינשפּאַרען וועל איך זי ערגעץ אָנדינגען... וואָס האָב איך קיין ליגען ניט געוואָלט זאָגען, יעס, כ'מיין די חתונה זאָל מען אָפּ־שטעלען וואָס גיכער. דען גלויבט מיר, ס'איז מיר שוין דערעסען דאָס לעבען: אַ הויז אַהן אַ בעל־הבית'טע געהט אַלץ קאַפּוט! כ'דאַרף דען אייך דערצעהלען?

מיסעס ריטש האָט די מעשה האַנה געטאָן, נאָר זי האָט קאַלטבלו־טיג געענטפערט.

— וואָס טויגען די רייד, מיסטער פּאָלאַק, איהר ווייסט דאָך אַז כ'מוז פריהער די טאָכטער חתונה מאַכען.

— וואָס מיר טאָכטער? — איז פּאָלאַק בייז געוואָרען — ווער ווייס

ווען אייער טאכטער וועט חתונה האבען? דאס איז א געשיכטע אין דער לאנגער באנק אריין! הערט זיך איין, איצט פועל'ט איהר ביי מיר אלץ. טא אויב איהר ווילט — מאכט קיין שהיות ניט...

מיסעס ריטש איז אביסעל ווייכער געווארען און זיך צושמייכעלט:

— גזלן, ווי געהט מען דאס חתונה האבען אין אזעלכע היצען?

— הא, הא, הא! — האט זיך פאלאק צוכאכעט און גענומען שפייען אין דער פויסט אריין — לאנג לעבען זאל זי!

דאס פארעל איז אוועק צום סטאר.

V.

מיטאָג־צייט איז מיסעס ריטש אַהיים־געקומען פון סטאָר אַ הונגע־ריגע און אַ בייזע. זי האָט אויסגעשאָטען אויפ׳ן טיש צוויי זעקלעך מיט פּענעס, זיי גענומען צעהלען און אויסגעוויקעלט טוטלעך צו האַלבע דאָלאַר אין יעדען.

אַרטהור, אַן אויסגעשמירטער, מיט אַ צושויבערט קעפּעל האָר, איז פון ערגעץ־וואו אַרויס אין זיין נאַכטיגען שלאָף־העמד ביז איבער די פּיאַ־טעס. ער איז צו צו דער מאַמע׳ן, מיט איין פּיסעל גענומען קראַצען דאָס צווייטע און גענומען וויינען אָהן טרערען:

— מאַ־אַ אַ פּעני! מאַ־אַ!

מיסעס ריטש האָט איהם אַ וואָרף געטאָן אַ סענט:

— נאַ, ווער דערוואָרגען!

אַרטהור האָט אויפגעהויבען דעם סענט, איהם אַריינגעלעגט אין מויל און איז אַרויס פון שטוב.

— געגוג זיך צו פּוצען, געגוג! — האָט זיך מיסעס ריטש געווענ־דעט צו פּאַלי׳ן, וואָס איז געשטאַנען אין שפּיגעל און זיך געקעמט די האָר — געה שוין אין סטאָר אַריין, גיכער! און שיק הערריי׳ן אַהיים, הערסט? ער האָט נאָך היינט ניט איבערגעביסען!

—כ׳געה שוין, כ׳געה — האָט פּאָלי געענטפערט און זיך גענומען פּאַלירען די נעגעל.

— און וואו איז סעם? נאָך ניטאָ? — האָט מיסעס ריטש ווי צו זיך גערעדט — שוין מסתמא ברוגז, האַנאַרעווע מענשען! אַז פאַר־ישרפ׳עט זאָלען זיי ווערען! סאַקערס! ליידיג־געהערס! אַרבייט פאַר זיי, ווער פאַרשוואַרצט און אַלץ פאַר׳ן טייוועל!

עס האָט זיך געהערט אַ קלאַפּ אין טיר.

— קאַם אין!

א פרוי פון א יאהר פופציג אין א שייטעל, מיט ברווינע, פולע באַ־קען, ווי די קארע פון גוט־אויסגעבאַקענע געבייטעלט ברויט, איז רייז. די פרוי האָט געטראָגען א קאָשיקעל.

— זעה נאָר, זעה, א גאַנצע וואָך ווי כ'וואַרט אויף איהר, אסור צו מען קוקט אַזוי אויס משיח'ן — האָט מיסעס ריטש כלומר'שט א ברוגז'ע געזאָגט, איז צו צו דער שוועסטער און זיך מיט איהר גענומען קושען — כ'האָב שוין היינט ווידער אוועקגעשיקט דיר א קאַרטעל, מען האָט טענות צו פרעמדע, נו, און דאָ איז א לייבליכע שוועסטער קומט זי איינמאָל, ווען ס'איז דריי טאָג ראש־חודש! אסור ניט שעהן, לאה! נו, מילא, די שוועסטער האָט דיר פיליכט שלעכטס געטאָן, כ'ווייס, היינטיגע צייטען! נאָר ווי קומט מען ניט צו א טאַטען?

— ווי דאָס רעדט, ווי דאָס מאָלט — איז פאַלי אריין אין דערמיט — לאָז די מוהמע אָפּאָטהעמען!

— כ'וועל מיך א מעשה אַנטאָן! — האָט זיך מיסעס ריטש צו־שריען — די שטרויענע „ליידי" שטעהט נאָך, און איך האָב געמיינט, אז זי איז שוין לאַנג אוועקגעגאַנגען! לאָמיך שוין דיינע פּטור ווערען! הערריי האָט דאָך נאָך ניט איבערגעביסען! געה שוין, געה!

— נאָר ניט געשריען, מאַ — האָט פאַלי געענטפערט מיט א שמייכעל — דו ווייסט דאָך אז איך שרעק זיך ווייניג! כ'וועל פאַרטיג ווערען וועל איך געהן! דו האָלסט זיך היינט אין איין בייזערען, הפּנים אויף דער לינקער זייט אויפגעשטאַנען!

— נו, נו, פּטור, ניט געקריעגט זיך! — האָט זיך די מוהמע לאה אריינגעמישט, זיך דערמאָנט אז זי האַלט נאָך דאָס קאָשיקעל אין דער האַנד און עס אוועקגעשטעלט.

— אז די זייטען, מיין טאָכטער, וואָלטען דיר אזוי וועה געטאָן, ווי זיי טוען מיר וועה, וואָלסטו אזוי פיעל ניט גערעדט — האָט מיסעס ריטש געזאָגט, אריינגעלייגט די טוטלער מיט'ן געלד אין קלייד, עס עט־וואָס אויפגעהויבען און גענומען שפּרייזען מיט די זאָקען איבער די שיך אין א צווייטען צימער — ארבייט פאַר זיי, ווער אויסגעריסען, און דאָס גיט דיר צומאָל קיין גוט וואָרט נים!

— כ'וואָלט איהר ניט געענטפערט — האָט לאה געזאָגט צו פאַלי'ן מיט אזא מינע, ווי איינע זאָגט: כ'ווייס דען ניט, אז דו ביזט גערעכט?

נאר גאָר ניט! אז גאָט שטראָפט מיט א שלעכטע מאמע, קאן מען זיך עפּעס דײַלפען?"

— ווער האָט מיט איהר געשעפטען ווער? אז זי איז משוגע — האָט פּאָלי געזאָגט אויף דער מאמע'ן, זיך געזעגענט מיט דער מוהמע'ן, גע־זאָגט „גוד־באַי" איהר אַלטען פּאַפּוגאַי און איז ארויס.

מיסעס ריטש איז אריין און זיך געווענדעט צו דער שוועסטער:

— ביזט דאָך אודאי הונגעריג, לאה, זאָג, וואָס זאָל איך דיר מאַ־כען צו עסען?

— פּאַרע זיך ליבערשט ניט, סיידי, כ'האָב אויף מײַן וואָרט, נאָך וואָס געגעסען — האָט לאה געענטפערט, ארויסגענומען בשעת־מעשה א האָר־נאָדעל און זיך גענומען קראַצען דעם קאָפּ — און אויב דו ווילסט ניט כ'זאָל אנטלויפען, טאָ זעץ דיך אוועק!

— נו, מילא, מסתמא האָב איך זיך בעסער ניט פּאַרדינט — האָט מיסעס ריטש זיך געקלאָגט און געפּיהלט, אז איז דער שוועסטערס געגענ־וואָרט איז זי ניט מעהר די כוואַטסקע מיסעס ריטש, דער שמד־קאָפּ, ווי שכנים פּלעגען זי רופען, נאָר א זינדיגע אשה, און זי האָט גערן אָפּגע־קלאָגט זיך פאַר דער שוועסטער — ווילסט ניט, דאַרף מען ניט! נאָר גלויב מיר, אז כ'וועל קומען צו דיר וועל איך אויך ניט עסען! כ'האַלט טאַקע אָפּען שבת דעם „סטאָר" נאָר גאָט איז אן עדות, אז ביי מיר איז כשר'ער ווי ביי אנדערע פרומע אידען!

— פּטור, פּטור — האָט זיך לאה געקרומט — פון יעדער נאַריש־קייט מאַכסטו א גאַנצען ווענען. נו, דאַרף מען צו דיר קומען?! ביזט בייז, דו ווייסט דאָך, אז ביי א היימישע פּרנסה קאָן מען פון שטוב ניט ארויסגעהן!

— נו, און אביסעל ווישניאַק וועסטו טרינקען, האַ? — האָט מיסעס ריטש אַלם איז אײַנעם געמונטערט די שוועסטער — היימישער וויש־ניאַק, א מעדן, זאָג איך דיר!

זי האָט אראָפּגענומען פון פּאָליצע א פלאַש, אויסגעווישט מיט'ן גראָבען פינגער א גלעזעל און אײַנגעגאָסען יצחק גאָלדבערג'ס ווישניאַק.

לאה האָט דערווייל צושפּילעט די בלוזקע, ארויסגעשלעפּט א פּעקעל מיט בראַנשווייגער־צעטלעך און געלאָזט ליגען צוויי אויפ'ן טיש. זי האָט

פארזוכט דעם ווישניאק, זיך געלאבט, געזאגט „צום געזונד“ און פארביסען מיט א שטיקעל לעקאך.

— אמאל פלעג איך כאטש געווינען א סטאווקע — האט מיסעס ריטש בלומרש׳ט געשמייכעלט, און אין הארצען זיך געטראכט: „ביזנעס! כ׳וועל באלד בלוטען מיט א פאר טאלער!“ — און היינט? הפנים קיין מזל ניטא! און מיט׳ן געלד, לאה׳שי, וועסטו מוזעןווארטען ביז די צווייטע וואך.

— ווער מאהנט דיך געלד, ווער? — האט לאה זי איבערגעהאקט.

— וועסט געבען די דריטע וועט אויך קיין מאליער ניט זיין, פטור א דאגה האב איך! הא, וואס האב איך קיין ליגען ניט געוואלט זאגען. יעס. וואס הערט זיך מיט פאלי׳ן? ס׳האלט טאקע ביי א דרך? הא? איז דאך טאקע אמת, אז כ׳בין א האלבער נאר — האט זיך לאה האלב פארשטיקט צולאכט — גלייך ווי כ׳האב נאר ערהאלטען דיין קארטעל, זאג איך צו בינם׳ען, אז דאס ווילסטו זיך שואל־עצה זיין מסתמא וועגען פאלי׳ן. טא הער מיך אויס, סיידי, קיינע שהיות געמאכט! תנאים געשריבען און גלייך א חופה! אבי פטור! מיט פייער, שוועסטערשי, שפיעלט מען זיך ניט! אזעלכע מעשיות, ס׳זאל ניט געבראכט ווערען איבער׳ן מויל, טרעפען זיך ביי לייטען!

— אז אך און וועה — האט מיסעס ריטש אפגעזיפצט און זיך אוועקגעזעצט נעבען דער שוועסטער — אז כ׳בין עלענד ווי א שטיין. ניטא מיט וועמען קיין ווארט אויסצורעדען, און ארויסרייסען זיך פון שטוב אויף א מינוט קען איך אויך ניט! וואס, זיך אויס׳טענה׳ן מיט פאלי׳ן צו מיט הערריי׳ן? געה שווין, געה, אז דאס איז גאר קיין קינדער ניט! שפיעלט זיך מיט אמעריקאנער קינדער! כ׳האב ביי זיי פונקט אזא פנים ווי די היהן וואס זיצט אויס קאטשקעלעך. די קאטשקעלעך שווימען אוועק און איך בלייב ביים קוואקען! כ׳ווייס, ביי לייטען, אז מען האט אן אלטען טאטע איז עס א שיינדעל! אליץ דער טאטע! און דא? דו ווייסט דען ניט אליין? ס׳איז דאך א טאטע, מען טאר ניט רעדען. נאר גלויב מיר, עס איז ניטא מיט וועמען צום טיש צו געהן! און אזוי ווערט מען פארשווארצט, מען שלאפט קיין נעכט ניט! מיינסט, כ׳ווייס ניט? מיר לעבען דאך ערגער ווי בהמות! ניטא קיין שבת, קיין יום־טוב, כ׳האב אזוי געדארפט האבען די „פייפער־ביזנעס“, ווי א לאך אין קאפ! און אויב

כ'וועל, אם ירצה השם, פון די שעהנע בזינעס פּטור ווערען, וועל איך ניט איין פונט ליכט געבען אין שוהל אריין! נאר דערוויייל שוועסטער, זיי מיר ניט מקנא! פון אלע זייטען צרות! אייגענע צרות, צרות פון דער שעה־נער טאָכטער, מיט איין וואָרט, ס'טויג ניט!

—אז דו ביזט אליין שולדיג — האָט די שוועסטער זי איבערגע־האַקט — פון יעדער נארישקייט מאַכסטו א וועזען! מען ברויך ניט מעהר וויפיעל איך בין אויסגעשטאַנען, אויף קיין שום אידען גערדאַכט, און פונדעסטוועגען איז נאָך דאָ כח צו לאַכען אויך! זיך געהן צולאָזען צום הארצען? איז דאָך אוים וועלט!

— וואָס ווייסטו וואָס — האָט מיסעס ריטש ווי זיך ניט צוגע־הערט צו דער שוועסטער — געה צוריים זיך איבער דער טאָכטער, פּטר אָפּ די פּאָר יאָהר, זיץ א וויסטע אלמנה און אלס צוליעב וועם? וואָס, כ'בין עפּעס אן אלטע אידענע צו א פּארזעהעניש? מענשען רייסען דאָך מיר די אויגען אוים, סטייטש, וואָס וועל איך אויסזיצען? דו ווייסט דאָך מיין וואוילטאָג ביי חיים פּיאַניצע, און אז גאָט האָט מיך אויסגעהערט און איהם צוגענומען פאר דער צייט, טאָ ווי לאַנג איז דער שיעור? און אלץ צוליעב דער מויד! און דאָס גיט דיר צומאָלט קיין גוט וואָרט ניט! ביי אנאנדערער מאַמע וואָלט אזא מויד אָפּגעשפּיעלט אזעלכע לייטישע געלעכטערס? זיך ארומגעשלעפּט מיט אן איטאַליענער? און היינט גע־פּעהלט איהר גאָר סעם? אז אַד און וועה! גלויב מיר לאָה, מיר זאָל דאָ האָר אויסוואַקסען — מיסעס ריטש האָט אַנגעוויזען אויף איהר דלאָן פון דער האַנד — אויב די „ליובע" וועט האַלטען לענגער פון אסתר־תענות ביז פּורים! דו שפּיעלסט זיך מיט איהר? אז דאָס איז אין גאַנצען חיים'־קע מיט די ביינער! ער איז דען געווען בעסער? מען טאָר דאָך ניט זינ־דיגען, ער איז דאָך שוין טוידט, נאָר דאָס האָט אין זיך געהאַט הינטיש בלוט! און פאַלי איז פּונקט דער טאַטע מיט די פּאַדקאָוועס, ווי א טראַ־פּען וואַסער! ניט בחנם ציהט זי צום „תלוי".

— מיין עצה איז — האָט די שוועסטער זי איבערגעריסען — וואָס גיכער איהר פּארדעקען דעם קאָפּ, הערסט?

— אין אמעריקא פאַרדעקט מען קיין קעפּ ניט! — האָט זיך מי־סעס ריטש צולאַכט — און מ'שטיינס געזאָגט, וואָס פּאר־א גליק ס'וועט

זי דאָ באַטרעפֿלען. ווען זי וועט חתונה האָבען מיט אַזאַ אידישען איטאַ־ליענער ווי סעם?

— נו, פּטור! — האָט זיך לאה אַ קוועטש געטאָן — העלף דיר בעסער! פּאָלג מיך און מאַך קיין שהיות! ס'געפֿעלט דיר סעם'ס יחום ניט? ער איז אַ ליטוואַק? זאָלען מיר טאַקע אַזוי באַגליקט ווערען ווי ס'זענען דאָ ליטוואַקעס אַרענטליכע, כשר'ע אידען. וואָס זייערס אַ נאָגעל איז ביי מיר חשוב'ער ווי פיעלע פון אונזערע לאַנדסלייט! האָסט גע־הערט? וואָס מיר יחום? אין אַמעריקאַ איז דען אַ יחסן וואָס האָט אַ טאָלער אין פּאַקעט! און ווי זאָגט מען עפּעס, שוועסטערשי, אַז מען האָט קינדער איז די וויגען לאָזט מען לייטען צופרידען!

—אַלם הייסט אַ יחום — האָט מיסעס ריטש געשמייכעלט — דאָס זענען גאַלע רבנים, פון הקדש ביז דער מקוה! איין פעטער איז אַ „דע־טעקטיוו“, אַ צווייטער זיצט אין שער־הרחמים, שוין ס'דריטע יאָהר, און גלויב מיר, אסור פאַר תהילים זאָגען! נאַר גאָר ניט! ווילסט סעם'ען? אָלל־רייט, לאָז זיין סעם, כאָטש אַך און וועה, וואָס פאַר אַ פאַרדיענער ער איז, אַבי ניט דעם גוי, און כ'מיין אַז איך בין שוין מיט איהר אויפ'ן דרך, איז אין מיטען, מיר ניט, דיר ניט, פאַלט זי אַריין ווי אַ יון אין דער סוכה, צוכעכעט זיך און פרעגט מיך צי כ'וועל ניט זיין „דזשעלאַס“ נו, וואָס זאָגסטו דאַרויף? ביזט עפּעס אַ מבין אויף אַזאַ מויד? ווען אַ זייטיגער שטעהט דערביי, וואָלט ער געטראַכט מי יודע וואָס? וואָס פאַרע געשעפטען איך פיהר מיט'ן יונג? נאָר וואָס זאָל איך דיר לאַנג ברייען, עס האָבען איהר שוין קיין צרות ניט געפֿעהלט! כ'האָב אויסגעבייטעלט צו איהר קאָפּ, צו איהר לייב און לעבען, און ס'האָט פיעל ניט געפֿעהלט. כ'זאָל איהר צופראַסקען דעם פרעסער! נאַר גאָר ניט, כ'בין דאָך פאַרט אַ מאַמע! און ווי זאָגט מען: בלוט איז קיין וואַסער. האָט מיר טאַקע דאָס האַרץ געבלוטיגט...

הערריי איז אַריין, עפּעס אַ ברום געטאָן צו דער מוהמען אין דעם שייטעל, און מיט אַ האַלב־וויינענדיג קול האָט ער אַ געשריי געטאָן:

— כ'שטאַרב עסען!

אַז לאה איז אַריבערגעקומען נאָך אַמעריקאַ האָט נאָך איהר זיידע ר' לייזער געלעבט, נאָך וועמען, איין גאָט ווייס פאַר וואָס, מען האָט דעם אייניקעל גערופען הערריי, פונדעסטוועגען האָט הערריי זי געהאַלטען

פאַר א „גרינהאָרן“ און, כמעט ווי אַלע אַמעריקאַנער קינדער, געווען א קנאַפּער מחותן מיט דער גרינער מוהמען.

— מאַך איהם טאַקע עפּעס צו עסען, סיידי — האָט זיך לאַה אריינגעמישט — ס'הונגערט דאָך איהם!

מיסעס ריטש האָט זיך ניט אויפגעהויבען פון בענקעל, אויסגעדרעהט איהר קאָפּ צו הערריי'ן און איהם גענומען אויספרעגען.

— וואָס ווילסטו עסען, וואָס? אפשר א גוט שטיקעל הערינג מיט בוימאייל? „קרים“ מיט „פּיקעלס“?, זאָג!

— אז זי האָט זיך אוועקגעזעצט, האָט זי זיך — האָט הערריי ווייגענדיג א געשריי געטאָן — פרעג ניט, גיב! ס'האַרץ געהט דאָך מיר אוים!

— ער איז קראַנק זיך אַליין צו נעהמען! — האָט מיסעס ריטש געזאָגט, און זיך אויפגעהויבען.

— פּטור, פּטור — האָט זיך לאַה געקוועטשט, און זיך אויפגעשטעלט — אז פון אַלעם מאַכסטו א וועזען! יעס, כ'וועל זיך אהיימפּעקלען!

— וואָס היילסטו, וואָס? זיץ נאָך! — האָט מיסעס ריטש געבעטען ביי דער שוועסטער, און דערלאַנגט הערריי'ן א שיסעל סמעטענע מיט אוגערקעס.

— ניין, כ'מוז געהן, סיידישע, מיין אַלטער וועט ניט וויסען וואו כ'בין אהינגעקומען! נו, בלייב מיר געזונד!

— אז דו היילסט זיך יאָ, טאָ וואַרט זשע אוים, כוועל דיך באַגלייטען צו דער „קאַר“.

לאה האָט זיך צורעכט געמאַכט דאָס שייטעל, געזאָגט הערריי'ן „גוד־באַי“ און ארויס מיט דער שוועסטער.

מיסעס ריטש האָט אַפּגעשטעלט די שוועסטער נעבען הויז, זי אָנגענומען פאַר א קנעפּעל פון דער בלוזקע און געשטאַמעלט:

— דו ווייסט דאָך, כ'מיין, וועסט ניט טרעפען צו וואָס כ'האָב דיך גערופען.

— נו, לאָמיר טאַקע הערען — האָט לאַה א נייגעריגע געזאָגט.

— מען האַקט דאָך מיר פּשוט די טירען אָפּ!

— אז כ'וויים ניט וואָס דו זאָגסט — האָט לאַה זיך צושמייכעלט.

— דו פאַרשטעהסט, כ'מיין — האָט מיסעס ריטש ווידער געשטאַ־מעלט — כ'האָב ניט געוואָלט רעדען העררי זאָל הערען. בקיצור, דו ווייסט דאָך מיין מערכה! ווי לאַנג איז דער שיעור?

— כ'וויים נאָך דערוויילע גאָר ניט — האָט לאה זיך צולאַכט.

— כ'רעד דאָכט זיך פאַרשטענדליך — האָט זיך מיסעס ריטש פאַר־לוירען — בקיצור, וואָס מיר שיסעלער, דעקעלער, כ'וועל דיר פותר חלום זיין, כ'האַלט ביי א שידוך!

— אזוי הערט מען קלאָרע דבורים! — האָט לאה געלאַכט.

מיסעס ריטש איז געוואָרען לעבעדיגער, זיך צוגעגעבען קוראַזש און אריין אין דער ראָלע פון א כלה־מיידעל. ווען זי דערציילט איהרע חבר'טעס וואָס פאַר א גליק עס שטעהט איהר פאָר, איז ס'אָרא שמאַלץ־גרוב זי פאַלט אריין, מיט איין וואָרט, ווי גליקליך זי איז! און כלה־מייד־לעך מוזען דאָך זיין גליקליך, אז ניט וואָלטען העלפט געבליבען פאַרזע־סען.

— יעס, וואָס וועל איך לאַנג ברייען — האָט מיסעס ריטש גע'־טענה'ט, געבלישצעט מיט די אויגען און זיך אַלץ מעהר פאַרגעסען — דער מאַן לאָזט מיך פשוט ניט לעבען. האַלט איך איין שיקען צו מיר שדכנים, קומט אַליין, און איין אמת'ען וועל איך דיר זאָגען, אז ער אַליין געפעהלט מיר אויך, ניט פון די פריצאַקעס! א באַזעסענער מענש, אן עושר, האָט עטליכע הייזער, אויפ'ן „קאָרנער" א סאַלון און דערצו איז עס א מאַן, ס'איז דאָ עפּעס אַנצוקוקען, מיט וועמען צום טיש צוגעהן! און דער עיקר, שוועסטערשי — און זי האָט זיך צוגעבויגען צו לאה'ס אויער — פאַרשרייבט ער מיר העלפט. נו, וואָס זאָגסטו, ביזט דאָך עפּעס אן עלטערע שוועסטער?

— כ'וויים — האָט לאה א הויב געטאָן מיט די אַקסלען — מיר דאַכט זיך, אז גלייכער וואָלט געווען פריהער פּאַלי'ן חתונה צו מאַכען.

— וועגען דעם איז גאָר קיין רייד ניטאָ — האָט מיסעס ריטש א מאַך געטאָן מיט דער האַנד ווי זי וואָלט ניט געוואָלט הערען דערפון. — ביי מיר האָסטו אפילו גע'פועל'ט צו וואַרטען, אבער, פאַרשטעהסטו מיך, א מאַן מיט א „ביזנעס" קאָן מען צו איהם קיין טענות ניט האָבען. כ'וויים, ווען ס'האַלט מיט דער מויד אויף א דרך, וואָלט איך שוין ניט געקוקט, געוואַרט נאָך א צוויי חדשים, אבי זי חתונה געמאַכט, גע'פּטר'ט

אַז עול פון קאָפּ. אָבער, מענש, אַז דאָ הויבט זיך נאָך גאָר ניט אָן! בקיצור, מיר האָבען בעשלאָסען שבת־צו־נאַכט צו שטעלען אַ חופּה. הערסט? כ'וועל ניט מאַכען קיין גרויסע פיקסע־פאַקסען, צונויפרופען אַ מנין אידען, מאַכען אַ גוטען „סאַפּער" און פאַרטיג! ווי ס'פיהרט זיך געוועהנליך ביי „דזשאַדעס". נו, וואָס שווייגסטו?

— כ'ווייס, לאָז זיין מיט מזל, אין אַ גליקליכע שעה — האָט לאָה געשטאַמעלט, זיך אַ וויש געטאָן די פאַרלאָפענע אויגען און זיך גענומען קושען מיט די שוועסטער — הייסט עס דעם שבת־צו־נאַכטס האָבען מיר אַ חתונה! נאָ נאָ, בינם וועט גאָר ניט גלויבען!

— אַצינד לאָה'שי, האָב איך צו דיר אַ טובה, זאָלסט אריבער קומען פרייטאָג און זיין ביי מיר שבת, ווייסט דאָך, מיר וועלען האָבען אַלע ארבייט איבער'ן קאָפּ.

— אָלל־רייט! כ'וועל קומען און בינם וועט צוקומען שבת־צו־נאַכט אַליין. נו, בלייב מיר געזונד!

זיי האָבען זיך נאָך אַמאָל צוקושט און זיך צוגאַנגען.

אַז מיסעס ריטש איז אריין אין שטוב, איז שוין הערריי געלעגען ווי אַ ליעשץ אויף די קאַנאַפּע און געשנאַרכעט.

— קיין וואונדער — האָט מיסעס ריטש אָפּגעזיפצט — אַ שיעור וואָס דער „באָי" צופּראַצעוועט, דאָס קומט שוין באַצייטענס אָפּ חבוט־הקבר! כ'וועל אָם ירצה השם פון די „ביזנעס" אויך פּטור ווערען. שוין קירצער ווי ווייטער.

זי האָט ארויסגענומען פון אייז־שענקעל אַ ביפשטיק, איהם ארויפ־געלעגט אויף אַ דראַטענע שאַטקע, אנגעצונדען דעם גאַז־אויוען און גע־נומען בראַטען דאָס פלייש. אַ הונגעריגע און אַ מיעדע האָט זי זיך אוועק־געזעצט נעבען גאַז־אויווען, געקוקט ווי דאָס מיט בלוט־פאַרגאָסענע פלייש בלעזילט זיך און געהאַלטען אין איין שעלטען און רעדען צו זיך.

איצט אַז מיסעס ריטש איז געזעסען איינע אַליין אין שטוב און זיך ניט געדאַרפט פאַר קיינעם אויספיינען, האָט זי געפיהלט, אַז כמעט אַלץ וואָס זי האָט דערצעהלט דער שוועסטער איז געווען אַ ליגען. אַז דאָס נאַרט זי זיך אַליין אָפּ! דער געשוואָלענער „סאַלון־קיפּער" הויפּט איהר ניט אָן צו געפעלען! און איז אמת'ען, צי וואָס דאַרף זי זיין געלד? ניט

צו פארזינדיגען, האט זי, ברוך השם, אייגענס! און האט לייכט געקאנט קריגען א לייטישען מאן, ניט עפּעס א וועטעראן פון דער גאנצער וועלט! קארג צרות איז זי אויסגעשטאנען פון חיים'על פּיאניצע, זיך פארשאָל־טען צעהן מאָל א טאָג דאס לעבען. און אז גאָט האט איהר בקשה אויס־געהערט...

דאס שנירעל גערעאנקען האט זיך מיט אמאָל ביי מיסעס ריטש אי־בערגעריסען. זי האט פארשטעלט מיט'ן פארטוך די אויגען און זיך שטיל צעוויינט.

סעם איז אריין מיט ספּארטען, געוואלט געהן צו זיך אין שלאָף־צימער, האט איהם די בעל־הבית'טע פארשטעלט דעם וועג:

— הייסט עס טאקע, אז דו ביסט אויף אז אמת ברוגז, און ווארסט מסתמא איך זאָל דיך איבערבעטען, פאלען דיר צו די פיס, א ניט דער־לעבען וועסטו עס, הערסט? דערוויילי בין איך עלטער, און אויב דו וועסט נאך אמאָל אפּנעמען געלד אהן מיין וויסען און זיך מאכען כלא יודע וועל איך דיך איינגאנצען דורכטרייבען: דארפסט מיך שוין קאנען! און איצט ביזטו דאך אודאי הונגעריג, טא זעץ דיך אוועק און מיר וועלען עסען.

סעם האט געשמייכעלט.

מיסעס ריטש האט ארויסגענומען א ברויט, א הערינג, צושניטען דאס געבראָטענע פלייש אויף צווייען און זיך געזעצט מיט סעם'ען עסען.

און פּונקט ווי א קינד וואס רייסט זיך, וויינט און ס'דאכט זיך עס וועט נעהמען שעה'ן לאנג ביז מען עט עס איינגעהמען, און איז דער־זעלבער רגע פארגעסט עס זיך און ס'ווערט מיט אז אמת פרעהליך, אזוי האט מיסעס ריטש נאָכ'ן ערשטען שנעפּסעל זיך פארגעסען. געווארען לע־בעדיג און גענומען עסען מיטביידע באקען.

— נו, סעמקע, וואס זאגסטו? ער איז דאך היינט ווידער געווען. האקט מיר אָפּ די טירען! לאָזט פּשוט ניט לעבען...

— ווער? מיסטער פּאלאק?

— ווער דען?

— אין וואס געהט עס — האט סעם געשמייכעלט — מען האט חתונה!

כ'פרעג ביי דיר קיין עצות ניט. געוויס וועל איך חתונה האבען. דיר אויף צו פלאצעניש!

— די טאַכטער האָט אין ווען אַריינצוגראַטען — האָט סעם ביי זיך א טראַכט געטאָן און גאָר ניט געענטפערט.

— ווען ער וואָלט נאָר אזוי פעט ניט געווען — האָט מיסעס ריטש ווייטער גערעדט — כ'האָב פּשוט מורא, אזא מאַשין קאָן זיך נאָך אמאָל צוגיסען! אזעלכע פאַרשווינען ווי זיי קומען אריין אין די פּופציגער פלאַ־צען זיי, קריגען די פּאַפּלעקציע!

— אזא שידוך, מיסעס ריטש, איז ווי געוואונשען! — האָט זיך סעם צולאַכט.

— ווער שוין פאַרשטומט בעסער, ווער! כ'וואָלט נאָר געוואָלט זעהן ווי דו וואָלסט זיך אריינגעלעגט מיט א געזונדען קאָפּ אין א קראַנק בעט.

סעם האָט ניט געענטפערט, אָפּגעגעסען, געפיהלט ווי די אויגען קלעפּען זיך איהם פון מיעדקייט, און איז אריין צו זיך אין שלאָף־צימער. ער האָט זיך אויסגעצויגען אויפ'ן בעטעל און באַלד אנשלאָפען געוואָרען.

מיסעס ריטש האָט צוגערוימט די שטוב, אראָפּגעלאָזט דעם קלאָפּ־שלאָס און שטיל אריין אין סעם'ס צימער.

VI.

סעם איז געזעסען אויפ׳ן פענסטער אן אויסגעפוצטער אין א העלען אנצוג מיט געלע פאַנטאָפעל און געפייפט אויף וואס די וועלט שטעהט. מיידלעך און ווייבלעך פון די שכנ׳ישע פענסטער האבען זיך ווי צונויפ־גערעדט, אנגעהויבען מיט אמאל אויסצוקלאַפּען פארשידענע זאכען. און אזוי ממזר׳יש געשאָסען „אויגעלעך“ גלייך זיי וואָלטען גאר ניט אויסען געווען. סעם האט געוואוסט וואס דאָס באדייט, האט ער מיט א צופריע־דענהייט פון א געזונטען, שעהנעם זכר, זיך צופייפט נאך שטאַרקער, גע־ווארען לאַבוסטאַוואַטער. די אמעריקאנער צנועות האָבען כלומר׳ש באליי־דיגטע גיך אריינגעכאַפּט די קעפּ און פון הינטער די גארדינען נייגעריג אפּערגעקוקט.

סעם איז געווען גוט געשטימט — געווארט אויף פאַלי׳ן, מיט וועל־כער ער האט זיך געקליבען אויסצוגעהן.

אין דער טיר האט זיך באוויזען דעם אלטען משה׳ס קאָפּ. ער האט זיך ארומגעקוקט, און זעהענדיג, אז אויסער סעמען איז קיינער ניטאָ, איז ער א דרייסטער אריין.

— האללאַ האללאַ! האט משה געפּאַנפּעט און דערלאַנגט סעם׳ען אויסגעשטרעקט א האנד.

— האללאַ האללאַ! האט משה געפּאַנפּעט און דערלאַנגט סעם׳ען שלום מיט צוויי פינגער. ער האט מעשה יונגעל גענומען די סחורה פון סעם׳ס ראָק, געמאכט אן ערנסטע מינע, אנגענומען די וואַרע מיט׳ן פלייש צוזאמען און שקצה׳דיג אויסגעשריען:

— פּשש, איינמאָל א וואַרע! — און זיך צולאכט.

סעם האט געשמייכעלט פון אלטען׳ס שפּאס און דוצענדיג איהם, ווי אלע אמעריקאנער ווען זיי רעדען אידיש, האט ער געזאָגט:

— ווי געהטס, משה? מאכסטו עפּעס גוטע „ביזנעס“?

דער אלטער האט זיך אוועקגעזעצט, אויסגעוויקעלט א פּאַפּיראָס פון סטראַמאַניום־בלעטער, וואס פארלייכטעט די אַסטמאַ, עטליכע מאָל פאר־

צויגען און אנגעהויבען צו רעדען גלייך ער וואלט פארטגעזעצט אן איבער־געריסענעם שמועס:

הייסט עס, וועגען וואס שמועסען מיר? יעס! צו כ'מאך „ביזנעס", הא? אויף אלע שונאי־ציון געזאגט! צוריק גערעדט, וואס קען אזא מענ־שעלע ווי איך, מ'שטיינס געזאגט, מאכען אין אמעריקא? אז דא איז אלס קאפויר, מיט די פיס ארויף! מיר ווייסען, דאכט זיך, ווי דער פסוק זאגט: „כשדים זה עם לא היה". פארגעסען, הא, דו פרא־אדם, דו? אבער משה האט אן אייזערנעם קעפעל, חא, חא, חא! ער שפיעלט זיך מיט מיר! יעס! זאגט רש"י, אז כשדים מאכט: „קראוווצי, שעווצי, דאמסקע אי מענ־סקע" — דאכט זיך גוט, הא? און מיר ווייסען דאך וואס פארע פירות אונזערע שניידערס מיט שוסטערס זענען, פונדעסטוועגען, איז עס זייער אמעריקא! וואו א פרעזידענט איז א שוהל — מוז ער זיין א שניידער. ברויכסט ווייט צו זוכען? נעהם אט דעם געשוואלענעם, דעם פרעזידענט פון אונזער שוהל, מיסטער פאלאק מיין איך — איז ער דאך א גאנצער דזשענטעלמען. אסור טעפט, און אין דער היים, פארשטעהסטו מיך איז דאס געווען דאך ווי א כארטעל, און קיין צוויי ניט געקאנט צעהלען. פלעגט אפשטעהען ביי מיר אין פאדערהויז שעה'ן, ביז ער האט געקריגען א „סוטעל" אויסצופרעסען, חא, חא, ער שפיעלט זיך מיט מיר!

משה, האסט א טעות — האט סעם איהם איבערגעריסען — מיס־טער פאלאק איז דאך גאר א ליטוואק, ווי קומט ער צו דיר אין שטעדטעל?

דער אלטער האט זיך ניט פארלוירען וואס מען האט איהם געכאפט ביי א ליגען. ער האט א שמייכעל געטאן און גענומען סעם'ען אויף זיכער.

— אז דו פארשטעהסט ניט, שוטה! צו זיין אין אמעריקא א ליט־וואק פאסט אויך צום רימעל! ס'איז ביזנעס! הא, הא, הא! א גאליציא־נער קומט קיינמאל ניט פון גאליציע, נאר דו, ער קומט פון עסטרייך! שפיעלט זיך מיט אונזערע אידעלעך! נאר ניט דאס בין איך אויסען. יעס! הייסט עס, אמעריטשקע איז א שניידערשע מדינה! און נעהם למשל מיך? דאכט זיך געווען א ביזנעס־מאן און געהאנדעלט ניט מיט אבי וועמען, און לשון האט מיר, ברוך השם, אויך ניט געפעהלט, און א פעדער געהאט אין דער האנד — וואס מיינסטו, וואס? א ליוועראנט אין קייזערליכען הויף איז אזוי לייכט צו ווערען? ער שפיעלט זיך מיט מיר! פרעגט זיך וואס? איז דער תירוץ, גאר ניט! און דא בין איך א שלים־

מזל. קען א קאץ אַ ווידעל ניט צובינדען. און פון אַלעם געווארען א ניאַנקע אויף דער עלטער. מיין סיידי איז דאָך א דימענט און דערצו א בעל־תכלית'ניצע. נו, האָט זי ניט געקאָנט זעהען ווי דער אַלטער טאַטע געהט ארום און כאַפּט דעם אָטהעם, האָט זי איהם פארשאַפט דריי „דזשאָ־בעלעך": פונאַנדערטראָגען איבער די הייזער א פּאַר אידישע צייטונגען. זיך ניאַנטשען מיט ארטהור'ען און אחרון, אחרון חביב, אויסלערנען דעם תנא־בר'עק הערדין מפטיר. וועסט דאָך פרעגען: סטייטש? היתכן? דער יונג איז דאָך שוין פופצעהן יאָהר אַלט? פארזיכער איך דיך אַז ער מיט פּאַלי'ן זענען געקומען פאַר דער חתונה אויף דער וועלט און ער וועט צו אַכטצעהן אויך ניט קענען. אַז דאָס איז איז גאַנצען דער טאַטע חיים־על פּיאַניצע, עליו השנאַבעל! און מיינסטו, בטבע איז עס געווען א שלעכטער יונג? אסור! ער פּלעגט דאָס לעצטע העמד פון לייב אוועק־געבען. געהאַט אָבער אַ מיחוש — ער האָט ניט געטרונקען. כאַ, כאַ ער האָט, ברודער לעבען, געגאָסען! און געזונד איז עס געווען ווי אַ דעמב! און מיט אַמאַל, ניט מיר, ניט דיר, אַזוי פון דער העלער הויט און דער בחור האָט אויפגעהערט טרונקען, אַזוי אויפגעהערט אַז ער האָט אפילו דעם גערוך פון בראַנפען ניט געליטען. וואָס וועל איך דיר דאָ לאַנג ברייען. גלייך ווי דער יונג האָט אויפגעהערט טרינקען האָט ער גענומען איינדאַרען און אין אַ משך פון איין חודש איז אויף איהם אַ פארכאַפּעניש געקומען. דו פארשטעהסט? ס'לעגט זיך אפילו אויפ'ן שכל: נעהם, למשל, א דעמב איז וואָס מעהר ער ליגט אין וואַסער, ווייקט זיך, אַלץ פעסטער איז ער. און ווי דו נעהמסט איהם נאָר ארויס פון וואַסער און לאָזט איהם ליגען אויף דער לופט, עסט איהם די לופט דורך. דער דעמב נעהמט איינדאַרען און דו קאָנסט איהם קרישלען מיט די פינגער. פארקעהרט, שוואַך האַלץ, ווי למשל, סאָסנאָווע, ווערט אַלץ שטאַרקער אויף דער לופט. מעגסט מיר גלויבען, כ'בין אַמאַל א טישלער געווען, געאַרבייט ביי אַנטיטשנע זאַכען. כאַ, כאַ, ער שפּיעלט זיך מיט מיר! דאָס זעלבע זעהסטו איז מיט א מענש, מיר פארשטעהען עס ניט! דען מ'שטיינס געזאָגט, וואָס איז א מענשעל אין גאַנצען? סופו לעפר! אַט איז חיים געוואָרען אוים פּיאַניצע, דאַכט זיך גוט, האַ? נעהמט ער און שטאַרבט אוועק!

עס האָט זיך דערהערט אַז אויסטרעליש קול פון צווייטען צימער:

האַללאַ, האַללאַ! פּאַלי, האַללאַ!

נו, סעמעלע — האט משה זיך אויפגעשטעלט און א ווינק געטאן מיט די אויגען — מארש פון בעטעלע! דאס קומט זי, פאלי, מיט איהר פאפוגאי. א וואויל קינד פאלי, אמת? נו, וואס זאגסטו צו מיין אייניקעל, הא? א יאהר אויף מיר, ווי א מענש זי איז! און מיינסטו זי האט קיין פעהלערען ניט? זי האט אויך א פעהלער און א מיאוסען פעהלער, כאטש איך טענה, אז א מענש אהן א פעהלער איז גאר קיין מענש ניט! צוריק־גערעדט, נעהם טאקע מיין חיים'ען. ווער ווייס? ס'קאן זיין אז דאס וואס ביי אלע איז א פעהלער, איז גאר קיין פעהלער ניט! חיים איז קיין צדיק ניט געווען, האט ער אבער געהאט א טבע צו מאכען ביי יעדען גלעזעל א „שהכול" און עס קאן זיין, אז אין דעם זכות האט ער געלעבט און ווי באלד ער האט אויפגעהערט טרינקען, האט ער דאס לעצטע שטריקעל אי־בערגעריסען און געגאנגען פאר דער צייט פון דער וועלט! ביי פאלי'ן, זעהסטו איז שוין גאר אויסטערליש, קידער־ווידער, געהן און האבען עסקים מיט אן איטאליענער און דערצו נאך אזא פארזעהעניש דאס זעה־סטו, קאן שוין מיין שכל ניט משיג זיין! נו, אצינד פאק איך זיך שוין ארויס, כ'האב פיינד צו שטערען! אין די הינזיכטען, פארשטעהסטו מיך בין איך ניט פאנאטיש! אויך אמאל יונג געווען, כא, כא, כא!

עס האט זיך געהערט א קלאפ אין טיר.

— קאם אין!

פאלי איז אריין אין א העל דורכזיכטיג קלייד מיט א גרינליכען פא־פוגאי אויפ'ן אקסעל. דער פאפוגאי האט יעדע ווײלע געעפענט זיין קרו־מען קורצען שנאבעל און געשריען: האללא! האללא!

דער אלטער משה, וואס איז געווען א היימישער „מה יפית" יוד, ניט געהאט קיין בושה און עס איז כמעט געווען אן אונמעגליכע זאך ער זאל זיך פון א זייטיגען מענשען באליידיגען. אט דער משה האט ביי זיך אין שטוב דוקא געוואלט מען זאל איהם רעספעקטירען און דער קלענ־סטער קרים פון דער טאכטער צו פון אן אייניקעל האט איהם באליידיגט.

אז פאלי איז אריין האט זי א קוק געטאן אויפ'ן „גרענד־פא" מיט אזא אפלאכענדען שמייכעל, ווי זי וואלט געזאגט: איך בין אסור סעם'ען מקנא, האסט איהם שוין פארנודיעט.

דער אלטער משה האט זיך גלייך אנגעבלאזען און גענומען ארויס־געהן. סעם האט גיך ארויסגעכאפט א זילבערנע מטבעה און אריינגע־

שטעקט דעם אלטען איז דער האנד. דער אלטער האט באדאנקט מיט א מאדנעם ברום און איז ארויס.

— מיר געהען שוין, סעמי — האט פאלי א פרעהליכע געזאגט, איז צו צו סעם׳ס רעקעל, וואס האט געהאנגען אויפ׳ן ווענטעל פון א שטול און גענומען זוכען אין די קעשענעס נאש־ווארג פאר דעם פאפוגאי. סעם האט זי אנגענומען פאר איהרע נאקעטע עלענבויגענס און זי לייכט אויפ־געהויבען:

דזשי, אזוי לאנג טוט מען זיך אן!

— דאס הייסט ביי דיר לאנג — האט פאלי זיך צושמייכעלט, א דרעה געטאן מיט׳ן רעכטען פוס אזוי קונציג, אז דער שליטץ וואס איז געווען אין פראנט פון איהר קלייד האט זיך צועפענט און א שווארץ זיי־דענע זאק ביז איבער די לידקע האט ארויסגעקוקט. — דו ווייסט, אלעק האט אמאל אין א פראסט אויף מיר געווארט א גאנצען אבענד און זיך ניט דערוואוסט — — איך ווייס טאקע ניט — האט פאלי זיך צולאכט — נאר דו האסט עפעס מעהר מזל פאר זיי אלע.

— טאקע? — האט סעם מיטגעלאכט און געקוקט אויף איהרע עט־וואס שפיציגע, ווי מיט גענזענע הויט באצויגענע עלענבויגענס. וואס מען זעהט אזוי אפט ביי זעכצען יעהריגע מיידלעך.

פאלי האט אינסטינקטיוו געפיהלט, אז סעם קוקט אויף איהרע עלענ־בויגענס, האט זי זיך א רים ארויס געטאן פון זיינע הענד, גענומען האצ־קען מיט׳ן פויגעל ווי מיט א קינד און שטיפעריש געזאגט:

— פונדעסטוועגען נעהם זיך ניט איבער! און אז דו וועסט ווערען א שלעכט אינגעל איז „גוד־באי, טשארלי!" יעס, דו ווייסט, איך האב דאך היינט געקריגען א בריעף פון אלעק׳ען.

וואס וויל ער ווידער? — האט סעם כלומר׳שט גלייכגילטיג גע־פרעגט און געפיהלט בשעת מעשה ווי ער ווערט בלאס.

— גאר ניט! — האט פאלי גענטפערט און הנאה געהאט וואס עס פארדריסט סעם׳ען — כ׳האב דעם בריעף צוריסען. „טהאט׳ס אלל!" —

— און וועגען מיר שרייבט ער עפעס? — האט סעם געפרעגט און געשמייכעלט.

— געוויס, ער לאזט דיך גריסען — האט פאלי זיך צולאכט — רעדט

אויף דיר אַלס בייז, סטראַשעט אַז ער וועט זיך מיט דיר אָפּרעכענען. דו האָסט דען מורא פאַר איהם?

— ווער האָט מורא, ווער? — האָט סעם וואָילעריש געענטפערט— כ'בין צו יעדער צייט גרייט אויסצוהערען פון איהם אַ פּרעטענזיע!

— און ווען ער רופט דיך ארויס אויף אַ „פייט", דעם אמת זאָג, וואָלסטו געגאַנגען? — האָט פּאָלי אַז ערנסטע געפרעגט.

— און דו מיינסט טאַקע אַז כ'האָב מורא פאַר'ן „גיני"? טאָר הער: אַז דו ווילסט, רוף איך איהם נאָך היינט ארויס! ער האָט קיין רעכט דיר בריעף צו שיקען! — האָט סעם אויסגעשריען — ווילסט, זאָג: אַלס צו־ליעב דיר, פּאָלי, אפילו אין פייער...

— האָ, האָ, האָ, — האָט זיך פּאָלי צולאַכט — „גוד־באַי"! און זיך געלאָזט צו דער טיר.

סעם האָט זי אָנגעכאַפּט, צוגעדריקט צו דער וואַנד, צוגעפּרעסט זיין באַק צו איהרער און געפיהלט ווי די פערפיומען פאַר'שכור'ען איהם. ער האָט זי געקושט אויפ'ן קאָפּ און געפּלאַפּעלט:

— ניטאָ פּאָלי, מיין קעצעל, זיי ניט בייז...

ער האָט זיך מיט אַמאָל באַגעגענט מיט'ן בלינדען אויג פון דעם פּאַפּוגאַי, וואָס איז געשטאַנען ביי פּאָלי'ן אויפ'ן אַקסעל. דער פויגעל האָט לייכט געהויבען די פליגעל, בייז געקוקט און סעם'ען האָט זיך גע־דאַכט אַז אָט, אָט און דער פויגעל וועט מיט איין פאַרמעסט פון שנאָבעל איהם אויסהאַקען אַן אויג. ער האָט אַ ציטער געטאָן און דערפיהלט ווי איינער וואָס פאַלט אין חלום פון אַ הויכען באַרג אַראָפּ. פּאָלי האָט זיך ארויסגעריסען פון סעם'ס אָרעמס און כלומר'שט אַ באַליידיגטע זיך גע־בייזערט:

— גנה, גנה, איך האָב דיך פיינט, האָסט תמיד אַזאַ שטעכיגע מאָרדע!

סעם האָט געפּלאַצט פון געלעכטער.

VII.

איבער דער לענג פון דער גאס האבען זיך געטראָגען אינגלעך און מיידלעך אויף „ראָלינג־סקייטס“, באַלאַנסירענדיג מיט לאַנגע שטעקענס. אויף א פריהער אין א ווייסע, לויזע בלוזע האָט זיך געטראָגען האַנד אין האַנד א זעכצעהן־יעהריגע מיידעל מיט א בחור'ל אין קורצע הויזען. אַז אַטאָמאָביל איז דורך, דאָס בחור'ל האָט אָפּגעלאָזט דאָס מיידעל. א כאַפּ געטאָן זיך מיט איין האַנד פאַר'ן אַטאָמאָביל און א צופריעדענער פאַר־שוואונדען. דאָס מיידעל מיט'ן לאַנגען צאָפּ האָט זיך אויף א רגע אָפּ־געשטעלט, פון פאַרדראָס א קאָמאַנדע געטאָן מיט דער האַנד, זיך געלאָזט אויף איהרע שטאָלענע רעדלעך אין דער צווייטער זייט גאַס און די דריי־צעהן־יעהריגע קאַוואַליערען זענען איהר נאָך ווי ביהנען נאָך א „מאַטקע“.

די ברייטע אַספאַלט גאַס וואָס האָט זיך געצויגען בערגעל איין. בערגעל אויס אויף מיילען, דאָס מיידעל מיט איהר לאַנגען צאָפּ און מיט איהרע גראַציעזע באַוועגונגען האָבען סעם'ען געררייצט און ווילד געמאַכט. ער האָט חשק געהאַט אויפצוזוכען א פעסטען, קיילעכדיגען שטיין, איהם א לאָז צו טאָן איבער'ן גלאַטיגען אַספאַלט אַזוי, ער זאָל אַוועק אַהן אויפ־הער.

סעם האָט דערפיהלט ווי די פויסטען ציהען זיך ביי איהם אָן ביז צום פּלאַצען. ער האָט פאַרגעסען וואו ער געפינט זיך. געגאַנגען ווי אויף שטאָלצעס און הנאה געהאַט פון די קלעפּ וואָס ער גיט אַלעק'ען.

נעבען א „סטאָר“ האָט זיך געטריקענט א בלעכענע קאַן פון מילך, האָט סעם, אַזוי כלאחר יד, זי א בריקע געטאָן מיט'ן פוס אין מיטען גאַס אריין און געגאַנגען ווייטער.

— ביזט משוגע געוואָרען ? — האָט פאַלי זיך כלומרשט נעבייזערט.

סעם האָט זיך צולאַכט מיט א פול מויל און געזונטע געלבליכע ציין, ווי מיט מאַך באַוואַקסענעם פּיענקעס, האָבען זיך ארויסגעזעהען.

א „טיהם“ פון צעהן אינגלעך אין קאָלירטע לייבלעך אַהן אַרבעל מיט

בלויזע צושויבערטע קעפלעך. האבען ערגעץ אויפגעזוכט א רייף. זי אנגע־האנגען ביי א לאנטערנע אין מיטען גאס און געשפיעלט מיט א גרויסע, באצויגענע מיט לעדער פילקע אין „בעסקעט־באלל“.

פונקט ווי א פרומער איד וועט ניט דורכלאזען א קוש צו טאן א מזוזה, אזוי וועט דער דורכשניטליכער, גוטער אמעריקאנער ניט דורכ־געהן גלייכגילטיג אין דער גאס ווען א „באל“ וועט פליהען אין דער לופטען.

סעם האט זיך ניט געקאנט צוריקהאלטען פון דעם פארגעניגען, גע־וואלט אויך א מצוה טאן און ניט טרעפענדיג מיט דער האנד, האט ער מכבד געווען דעם „באל“ מיט'ן פוס וואס כוח נאר. צווישען די אינגלעך איז געווארען א מהומה, זיי האבען זיך א שאט געטאן איינער אויפ'ן צווייטען, זיך געריסען, גענוואלדעוועט און סעם האט א צופריעדענער זיך געגרייט שוין א צווייטען מאל אויסצושטרעקען דעם פוס ווען ער האט דערהערט פאלי'ס קול:

— כ'געה אהיים! וועסט שוין א צווייטען מאל ווארטען כ'זאל געהן מיט דיר! אז דו קאנסט מיט א ליידי ניט געהן!

סעם האט פון גרויס התפעלות אנגעכאפט פאלי'ן פאר דער האנד, ארייגעמאכט זיינע פינגער צווישען איהרע, געפיהלט ווי זיי בויגען זיך, קנאקען און א שווייגענדיגער געשפאנט מיט איהר אליך פעסטער.

אז זיי זענען אריין אין פארק איז שוין געווען טונקעל. דער גאנצער הימעל איז געווען באדעקט מיט א רייצענדע קופערנע רויטקייט, גלייך ערגעץ ווייט וואלט מען פייערען געלעגט, פריירעם וואלטען געברענט. א פאר'שכור.ענדע פייכטקייט, ווי דער שווערער אפגעהאקטער אטהעם פון געליעבטע, האט זיך געהויבען פון דער ערד, איינגעהילט אלעס ארום. פאר'חלש'טע פארלעך זענען געזעסען הינטער די בוימער, זיך איינגעגעסען איינער דעם צווייטען אין די העלזער, אין די מיילער, זיך ניט דערשראָ־קען פאר מענשענס טריט און גלייכגילטיג געקוקט אויף זיי, ווי אויף גע־נעגאיבערדיגע בוימער.

פאלי מיט סעם'ען האבען געשפרייזט אויפ'ן ווייכען גראז. ווי איבער גוט אויסגעקנאטען טייג, זיך געטוליעט איינער צום צווייטען, מיט הנאה

נעפיהלט ווי די פינגער ווערען אלץ שטייפער און געזוכט מיט ברייט־צועפענטע אויגען א פלאץ וואו זיי זאלען זיין אליין.

אויף א ברייטע מיט מאד באוואקסענע סקאלע האבען זיי זיך אפגע־שטעלט. שטיל. פון דערווייטענס האט זיך געטראגען אן אפקלאנג פון א „רעג־טיים". ארום און ארום האבען זיך געצונדען און געלאשען גאלד־פליגעלעד.

סעם האט א כאפ ארום געטאן פאלי'ן, זי אויפגעהויבען און געוואלט זי ארויפזעצען אויף זיין אקסעל. פאלי האט זיך מיט א מיידעלשען קוויטש ארויסגעריסען און פון גרוים איילעניש איז איהר שמאל לעטשיל אראפ פון פוס. סעם האט געכאפט דאס לעטשעל, זיך געדייצט און געלאכט. פאלי האט א הינקעדיגע און מיט א געמאכטען געוויין איהם געבעטען ער זאל איהר צוריקגעבען דעם שוך. זי האט זיך מיט אמאל א האסטיגען דרעהע אוים געטאן, אנגעכאפט מיט א קוויטש סעם'ען פאר דער האנד און אין איין אויגענבליק זענען זיי ביידע געלעגען אויף דעם נאס־גראז און געפיהלט ווי זייערע אטהעמס ווערען אפגעהאקט און שווער.
ליכען גראז און געפיהלט ווי זייערע אטהעמס ווערען אפגעהאקט און שווער.

— פוססי, מיין פוססי, כ'וועל דיך אויפעסען! — האט סעם געסאפעט און ווי א גרויסער, קודלאטער הונד שפיעלט זיך מיט זיין בעל־הבית און ציינט ארוים זיין געטריישאפט מיט א געמאכטען ביס, מיט א לעק, אזוי האט סעם ניט געפינענדיג קיין ווערטער, זיך געשפיעלט מיט פאלי'ן בייסענדיג זי וואו ער האט נאר געטראפען.

— ניטא, ניטא, ניטא! כ'האב דיך פיינד! — האט פאלי זיך געצאפעלט ווי א פישעל און איהם ארומגענומען מיט ביידע הענד. ארום איז געווען שטיל, נאר פון מאל צו מאל האט מען דערהערט ווי א שיפען פון שלאנגען—דאס האט זיך א הויד־צוג ערגעץ דורכגעשלייכט. אויף א בערגעל זענען געזעסען א קאמפאניע בחורים מיט מיידלעך ארומגע־רינגעלט מיט פייערדיגע „פאנקס", ווי מיט א כשוף קרייז. די „פאנקס" זענען געווען אריינגעזעצט אין דער ערד, די מוקען זאלען ניט בייסען. א ווייסער סילועט איז מיט אמאל אויסגעוואקסען אין מיטען קרייז. א מאד נעטאן מיט א קליין באנדעל צעווארפענע „פאנקס", ווי מיט כשוף שטע־

קעלער אין פארשידענע פייערדיגע געשטאַלטען ווי האלבע רעדער, שלאַנ־גען האבען געזינג־זאגט אין דער לופט. עס האט זיך דערהערט א שטילע, אנגענעמע פרויען שטימע:

קליפ־קלאפ אין גאלדען טיר.

מיין זים לעבען עפען מיר. —

א חברה אמעריקאנער „באַים" זענען דורך דעם פארק מיט א פויק פון אן אלטען בלעכענעם קעסעל און מיט א לוסטיגען „רעג־טיים" געזאנג. דער געזאנג האט אלעם פארהילכט, ביסלעכווייז זיך גענומען פארלירען און אין א וויילע ארום איז נאך שטילער געווארען. ערגעץ ווייט האט זיך פון דער חמימה, דער הימעל געפאלדעוועט אין ווייכע בליצען. א שטע־רען נאך א שטערען איז געפאלען צווישען די צונויפגעגאסענע אין דער ווייטקייט בוימער.

שפעט איז אבענד האט פאלי דערפיהלט אז עמיצער שטעהט נעבען איהר און זי האט זיך אויפגעשטעלט. זי האט זיך אפגעטרייסעלט ווי א הינטעל וואס שפרינגט ארויס פון וואסער און זיך אוועקגעזעצט אויף דער סקאלע.

נעבען איהר איז געשטאנען א האלב־נאקעט איננעל מיט א קעס־טעלע נאש־ווארג אין איין האנד און מיט פעקלעך „פאנקס" אין דער צווייטער.

דאס איננעל מיט א חוש פון א געניטען פעדלער און פיעלייכט א צוקונפטיגען קאנסול נאך טערקיי, האט אויסגעמיטען פאלי'ן און אונ־טערגעטראגען זיין קעסטעלע דעם האלב־שלאפענדען סעם'ען:

—קויפט, מיסטער, פאר אייער ליידי, מילך טשאקאלאד, פינף סענט א פעקעל! די „מאסקיטדעס" בייסען היינט שרעקליך! — און דערלאנגט פאלי'ן א פעקעל „פאנקס".

סעם האט געשמייכעלט. איהם איז דער קליינער „פעדלער" גע־פעלען געווארען, זיך געטראכט: „יעדער הונד האט זיין טאג" און איהם באצאהלט דאפעלט. ער האט זיך אויסגעצויגען ווי גרויס ער איז געוועז. איינגענורעט זיין צופלאמט פנים אין דעם טהוי באדעקטען גראז, געפיהלט א פרישקייט און געטראכט אז ווען אלעק וואלט איהם איצט ניט גע־שטאנען אין וועג וואלט ער געוועז דער גליקליכסטער. מיט איין שאר פון

זיין קערפּער איז ער געלעגען ביי פּאָלי'ס פיס און זיי פעסט ארומגענומען.

— פּאָלי, דאָרלינג, כ'בעט דיך, שיק אָב אלעק'ען דעם בריעף! וועסט אָפּשיקען?

פּאָלי האָט זיך ארויסגעדרעהט פון סעם'ס הענד און אַן ערענסטע געפרעגט:

— און אז כ'וועל ניט אָפּשיקען?

סעם ניט ערוואַרטענדיג אַזאַ ענטפער האָט זיך עטוואס פארלוירען. זיך געפונען געקרענקט און כאָטש ער איז געווען זיכער אז מיט בייזען וועט ער ערגער מאַכען, האָט ער זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און אויסגעשריען:

— און איך זאָג דיר, אז דו וועסט אָפּשיקען אלעק'ען דעם בריעף!

ער האָט זיך גלייך געכאַפּט אז ער האָט אלעס קאַליע געמאַכט און געבליבען שטעהן ווי איינער וואס שטעלט איין די לעצטע סטאַווקע.

— אזוי, כ'וועל גאָר מוזען! נו, דאס זענען אנדערע ווערטער! — האָט פּאָלי ביטער א שמייכעל געטאָן, אנגעטאָן דאס לעטשעל און פארלייגט איין פוס אויף'ן צווייטען — ס'הייסט טאַקע, דו מיינסט מיט אן אמת, אז כ'בין פארליעבט אין דיר און כ'וועל מוזען פאָלגען אלע דיינע קאַפּריזען, האַ? ניקסי, מיין „באָי"! שלאָג דיר ארויס די אלע נאַרישקייטען פון קאָפּ! און כ'וועל דיר אויסזאָגען א סוד — האָט פּאָלי שטילער געזאָגט און צוגעלעגט די האַנד צום מויל — הער זיך איין, דאס אלעס איז מעהר ניט געווען ווי א שפּאַס, הערסט? נו, ווי געפעלט עס דיר? — האָט זי פארענדיגט און פון גרויס איופרעגונג זיך א שטעל אויף געטאָן.

— ס'געפעלט מיר שוין גאָר ניט — האָט סעם געענטפערט בלומרשט מיט א שמייכעל און זי ארומגענומען — געה, ביזט א קינד, וואס דו פלאַפּעלסט אלץ! — און ער האָט גענומען קושען איהרע הענד.

— אויב כ'בין יאָ א קינד — האָט פּאָלי אַן אנגעכמורעטע געזאָגט און א שלעפּ ארויס געטאָן איהר האַנד — האָב איך דאָך אודאי געהאַט דאס רעכט צו שפּאַסען!...

סעם איז ארויס פון געדולד.

— מיט מיר שפּאַסט מען ניט! וואס מיינסטו, וואס? זיך לאָזען ארומפיהרען ביי דער נאָז? איך בין ניט אלעק, בין איך ניט! דו מיינסט

אז כ'ווייס ניט? — כ'ווייס אלעס!

— וואס ווייסטו? — האט פאלי רוהיג געפרעגט און מיט אזא ביטול געשמייכעלט, ווי א גרויסער שמייכעלט ווען א קינד כאפט זיך איהם שלאגען.

סעם האט באשלאסען ניט צו ענטפערען. נאר פאלי'ס שמייכעל האט איהם אזוי אויפגערעגט, אז ער האט אויף דאס ניי אויסגעשאסען:

— אודאי ווייס איך! ס'איז א סוד מיינסטו!! דזשייק האלט אין איין טענה'ן אז דו ועסט קיינמאל ניט חתונה האבען, אז דו, אז דו האסט הינטיש בלוט אין זיך!

דא האט זיך פאלי פלוצלונג צולאכט, געוואלט עפעס זאגען, נאר דאס געלעכטער האט איהר אזוי געשטיקט, אז זי האט זיך אזש געהאלטען פאר די זייטען:

— און דו ווילסט דוקא מיט מיר חתונה האבען? — האט פאלי קוים דערצויגען דעם אטהעם און זיך ווידער צולאכט — זעהר שעהן, מיין אינגעל! אבי איך האב געמיינט עס ליגט דיר אין דער לינקער פאה ניט! אויב אזוי, זעהסטו, וועל איך דזשייק'ען אויף צופלאצעניש מיט דיר חתונה האבען. נו, ביזט צופריעדען.

סעם האט זיך פארלוירען, ניט געוואוסט צי זי זאגט אמת, צי זי מאכט חוזק און געקוקט איהר גלייך אין די אויגען אריין.

פאלי האט אפגעבראכען א שטיקעל טשאקאלאד, איז גראציעז אונטערגעשפרונגען צו סעם'ען און זיך מיט איהם גענומען שפיעלען:

— מיר א שטיקעל, דיר א שטיקעל, מיר א שטיקעל, דיר א שטיקעל. מיר—דיר, דיר—מיר — און צום טאקט אונטערגעטראגען דאס שטיקעל טשאקאלאד פון איהר מויל צו זיינס.

צום סוף האט זי א שטופ אריין געטאן דאס שטיקעל טשאקאלאד סעם'ען אין מויל אריין, איהם אנגעכאפט פאר די אקסלען און זיך קינדיש צולאכט.

סעם איז געזעסען א צוטומולטער און געפיהלט זיך אזוי, ווי מען פיהלט געוועהנליך שטעהענדיג אונטער א שפריץ וואו הייסע און קאלטע וואסער גיסען זיך נאכאנאנד.

— אצינד בארוהיג זיך — האט פאלי געזאגט און זיך צורעכט גע־

מאַכט די האָר — זיי ניט בייז און גיעב מיר א האַנד, אַט אזוי!

סעם האָט ניט געענטפערט, געגאַנגען מיט פּאָלי'ן אהיים און גע־ווען צופריעדען וואס ער איז ווידער נעבען איהר. און כאָטש דאס הארץ האָט איהם געזאָגט אז פּאָלי וועט זיינע ניט זיין, אז פיעלייכט נאָך מאָרגען וועט זי אימיצער צונעמען פון איהם, פונדעסטוועגען האָט דער געזונטער סעם דערפיהלט יענע פרייד פון א קראַנק קינד, וואס ווייס אז דער פאָטער נאַרט איהם ווען ער שענקט איהם זיין גאָלדענעם זייגער ער זאָל איינעמען די מעדיצין און איז פאָרט בשעת מעשה צופריעדען.

VIII.

פארנאכט איז סעם געזעסען ביי זיין בעל־הבית'טע אין „סטיישיאָ־נערי סטאר" און זיך צוגעקוקט ווי זיינע חברים שפיעלען אין „דייס". יעדע ווײלע האט אנאנדערער גענומען דאס לעדערנע טעפעל, עס פונאנ־דערגעשאקעלט, דריי מאל אויסגעשפיגען אויף מזל און עס א ווארף גע־טאן אויף דער גלעזערנער צאהל־באנק.

די יונגען האבען געשפיעלט מיט מיסעס ריטש, וועלכע האט אויסגע־צאהלט די געווינסען מיט סיגארען און נאש־ווארג. זי איז געשטאנען א צויאכמערטע, עטוואס אויסגעבויגען די פּלייצעס, געקוקט מיטביידע אויגען די חברה זאלען ניט מאכען שקר'ס און מורה האבענדיג מען זאל דערווייל עפּעס ניט אונטערגעשלאגען האט זי זיך יעדע ווײלע אומגע־קוקט. ווי איינער וואס שרעקט מען זאל איהם ניט א פּלאם טאן אין געזעס אריין.

סעם האט עס באמערקט און זיך פונאנדער געשמייכעלט. ער האט זיך פאר'גנב'עט הינטער מיסעס ריטש, וואוילעריש ארייגעשפּיגען אין דער לינקער האנד, אנגעשטעלט די רעכט און זיך כלומר'שט געקליבען צו לעגען מיסעס ריטש א חתימה. די יונגען מיט סליונע אין די מײלער האבען ממש גע'חלש'ט ער זאל וואס גיכער א כמאל טאן.

מיסעס ריטש האט אינסטינקטיוו געפיהלט אז עמיצער שטעהט הינטער איהר, האט זי זיך א דרעה־אויס געטאן. דערזעהן סעם'ען און מיטגעשפּאסט:

— מעהר וואלט דיר שוין קיין צרות ניט געפעהלט, פּאסקודניק דו! — און זי האט זיך אויסגעגלייכט.

סעם האט א מאך געטאן מיט דער האנד, צוגעקנאקט מיט דער צונג: „אי, ווען זי כאפּט זיך ניט!" — און זיך א צופריעדענער אוועקגע־זעצט.

א פּאליסמאן וועמען עס איז דערעסען געווארען זיך צו באקען אויף דער גאס האט פון לאנגווייליגקייט ארייגעשטעקט דעם קאפּ אין „סטאר".

ער האט באטראכט דעם עולם און זיך פונאנדער געשמייכעלט, ווי איינער זאגט: „אז כ'וויל, חברה, קאן איך אייך ארייננפאקען אין שער הרחמים, נאר גאר ניט!"

— העלא, קעפטען! — האט מיסעם ריטש וואוילעריש א זאג גע־טאן דערזעהענדיג דעם פאליסמאן און גלייך גענומען איינגיסען א גלאז קאלטע וואסער — כ'האף, איהר וועט זיך ניט אפזאגען פון א גלאז קאל־טע סעלצער מיט סאק, הא? „סטעפ אין!"

דער פאליסמאן איז שמייכלענדיג אריין אין סטאר. ער האט אויס־געטרונקען מיט איין ציה א גלאז וואסער, מעשה קאמאנדיר באטראכט דעם עולם און שפיעלענדיג זיך מיט'ן „קלאב" האט ער זיך געווענדעט צו דער חברה:

— קיפ אפ, באים! קיפ אפ!

די חברה האבען וויעדער גענומען שפיעלען.

דער פאליסמאן איז געשטאנען א ווייל, זיך גע'ישוב'ט און צום סוף אויך איינגעשטעלט א צעהן־סענט־שטיק. ער האט א ווארף געטאן די ווערפעל און פארשפיעלט.

מיסעם ריטש האט איהם בסתר צוריקגעגעבען די פאר סענט, איהם נאך מכבד געווען מיט א סיגאר און געדאנקט גאט וואס זי ווערט פון איהם פטור.

סעם'ען האט געלאנגווייליגט. ער איז געזעסען און געטראכט ווע־גען פאלי'ן, מיט וועלכער ער איז שוין דעם צווייטען טאג געווען ברוגז. די חברה אין סטאר האבען זיך אנגעשטויסען אז ער איז ניט גלאטיג וואס סעם זיצט עפעם היינט איינער אליין און שווייגט — האבען זיי צוגע־שיקט דעם דורכגעטריבענסטען צווישען זיי, ער זאל א טאפ טאן דעם דפק.

דער יונג האט „דורכ'געדזשיגעט" עטליכע מאל דעם סטאר — טאם־טא־טא־ראם־טאם! טאם־טאם! זיך אפגעשטעלט נעבען סעם'ען. ארויסגענומען א סיגארעט מיט א גאלדענעם שטאפעל, איהם אנגעקלאפט עטליכע מאל אן שאכטעל, מכבד געווען סעם'ען מיט א צווייטען און זיך אוועקגעזעצט.

— הער זיך איין, סעם, יעס, וואס איז דער מעהר, מען זעהט עפעם פאלי'ן ניט? זי פיהלט ניט גוט?

סעם האט פארשטאנען מיט וואס דאס שמעקט. האט ער א לאנגען

ציה געטאן דעם סיגארעט, ביסלעכווייז ארויסגעלאזט דעם רויך און גע־טראכט וואס צו ענטפערן.

— וואס פעלט דיר איין, וואס? זי האט פשוט קיין צייט ניט! וואס מיינסטו? א מיידעל פאר א חתונה, איז זי טאקע פארנומען...

— וואס איך הער? — האט דער יונג א פארוואונדעטער געשמייכעלט, פאריסען זיין קורץ אויסגעבויגען ווי א זאטעל נעזעל און ס'איז מיט אמאל פון דער נאז ביז צום מויל אויסגעוואקסען אזא שטח. כאטש נעהם און ווארגעל אוים א בלאט לאקשען. אזוי, אזוי, נו, וואס שווייגסטו, וואס, דו דעמעט, שטעק אריין א האנד—ועסט כאטש בעטען אויף דער חתונה, דו — — ?

— ווי דען, ווי דען!

— איין זאך טוט מיר הנאה — האט דער געלער געקלאפט סעם'ען אויף דער פלייצע — וואס דער „ג'יני" איז געבליבען מיט א נאז!

ער מיינט טאקע, עפעס גרעסערע קנאקערם ווי דער „ג'יני" זענען געבליבען מיט נעז!

— אזוי? אהן געלעכטער, סעם, מאך מיך טאקע קלוג — האט דער געלער זיך געמאכט תם'עוואטע — וואס אזוינס האט פאלי אין דיר געפונען? זי האט לייכט געקאנט קריגען א „פראפעשאנאל". האסט מזל, גאד־דעמעט, טהאטס אלל!

— יו בלאק העד! — האט סעם וואוילעריש געענטפערט און אפער־געווארפען זיינע פיס מיט די געלע האלבע שיך און געלע זיידענע זאקען—ווען דו ווילסט געוואוסט ווער עס האט זיך אליך צו פאלי'ן גע'שדכ'ענט וואלסטו נשתומם געווארען! קענסט דאקטאר פריד?

— נו?

— ער שיקט איהר נאך היינט בריעף!

— און זי?

— זי עפענט זיי צומאל ניט, צורייסט און פארטיג!

— אזוי?

— טרי טשירס! טרי טשירס, באים! — האט א יונג אויסגעשריען.

אויף דער שוועל איז געשטאנען פאלי אין א ווייסע „ראשען" בלוז, געשנורעוועט פוןביידע זייטען מיט בלויע זיידענע טאשטעס און מיט א בלויען מאטראז קאלנער.

די יונגען האבען זיך גלייך אויסגעשטעלט אין צוויי שורות ווי די זעלנער, גענומען לייכט „דזשינגען“ מיט די הויכע אפצאסען, קנאקען מיט די פינגער און פאלי א שיינענדיגע, מיט איהרע גרויסע, שווארצע אויגען איז דורך ווי א גענעראל, ווארפענדיג שמייכלען רעכטס און לינקס.

א יונג אין א בלויע העמדעל מיט א זיידענעם קעפ איבער'ן רעכטען אויער איז ארויס אין מיטען „סטאר“ און מיט א שטימע פון א „קעמפיין“ רעדנער האט ער אויסגעשריען:

— פי! עי! יו! על! ואי!

און אלע האבען אונטערגעכאפט:

— פי! עי! יו! על! ואי! פאלי! פאלי!

זיי האבען פארגעסען אן אלעם, געטאנצט פון איין פוס אויפ'ן צווייטען, געקנאקט מיט די פינגער און עס האט אויסגעזעהן ווי א מחנה אינדיאנער וואלטען געפראוועט עפעס א הייליגען טאנץ.

סעם איז געשטאנען, קיין אויג ניט אראפגעלאזט פון פאלי'ן און געקוואלען. א קלייניגקייט! זיי ווערען דאך אלע פארכאפט פאר איהר?

מיסעס ריטש האט געוואוסט, אז איצט וועט שוין קיינער מעהר ניט שפילען, האט זי באהאלטען דאס לעדערנע טעפעל און א בייזע געשאלטען:

— מען האט זי דא געדארפט, צו אלדע וויסטע יאהר! אן אנשיקעניש! און איהר — האט זי זיך געווענדעט צו די יונגען — זיים אביסעל שטילער, ביי מיר איז קיין טאנץ־זאל ניט!

— נאר זיך ניט געבייזערט, מיסעס ריטש, איהר וועט דאך איצט מעהר לייזען — האט א געלער יונג מיט אן אפגעגאלטען קאפ געזאגט און געקויפט א פעקעל טשאקאלאד.

פאלי האט זיך געמאכט ניט הערען די מאמעס געוואלדען, זי האט געקייעט טשאקאלאד, געשוועבט ווי א פויגעל פון איין יונג צום צווייטען. גראציעזן געהויבען איהרע אקסלען, יעדען עפעס איינגערוימט און דער עולם האט געהאלטען אין איין לאכען.

סעם איז געשטאנען אין א זייט און באמערקט אז פאלי מיידט איהם אויס, האלט ניט פאר נויטיג זיך אפצושטעלען נעבען איהם. זי איז עטליכע מאל פארביי זיין נאז, זיך געמאכט איהם ניט זעהען, צ.ם סוף

האָט זי זיך א פּלוצלינגען דרעה אויס געטאָן, ווי איינער וואָס דערזעהט א ניט ערוואַרטעטען גאַסט און גריסענדיג איהם מיט דער האַנד, האָט זי גענומען טענה׳ן מיט א צווייטען.

סעם האָט דערפיהלט א מאָדנע שנאה צו פּאַלי׳ן און איז בלאַס געוואָרען. איהם האָט זיך געדאַכט אז אַלע קוקען אויף איהם, ווייסען אז ער איז אויסגעשפּיעלט און ער האָט שטאַרק חשק געהאַט אַפּצוטאָן עפּעס אַזוינס אז אַלע זאָלען נאָר וועגען איהם רעדען און טראַכטען.

סעם איז אבער א מזיק געווען, און פּונקט ווי א גנב וואָס דערשמעקט דער ערשטער אז ער איז אריינגעפאַלען און איידער וואָס, ווען ווערט ער דער חכם, יאָגט אויך און שרייט: „כאַפּט א גנב!“ — אַזוי האָט סעם זיך א בים געטאָן אין דער אויבערשטער ליפּ און געוואָרען מיט אמאָל לעבעדיג. ער האָט געוואוסט מיט וואָס אָוועקצונעהמען די אויפמערקזאַמקייט פון פּאַלי׳ן — האָט ער זיך א שטעל אַוועק געטאָן אין מיטען „סטאָר“ און גענומען נאָכמאַכען א וואָדעוויל פּאַיאַץ. ער האָט א ציה איין געטאָן די אויגען ווי שמאָלע, שאַרפע מאַנדלען, וואָס קומען זיך, דאַכט זיך, צונויף, ערגעץ הינטער דער נאָז, געמאַכט א נעביך פּנים׳על און זיך פאַרגעשטעלט אלס דער נאָבעלער „לאַנדרי־מען“ טשון־טשר־גו. אויף אן עכט כינעזישען ענגליש האָט ער אויסגערעכענט זיינע פאַרדינסטען פאַר אַמעריקא. ער האָט אָפּגעגעבען א שבח דעם הייליגען קאָנפוציוס, קלאָפּענדיג דעם שטערען זיבען מאָל אין דער פּאָדלאָגע, וואָס ער האָט זיך באַמיהט פאַר זיינע „הימעל־קינדער“ און געגעבען חכמה דעם „ניט ריינעם“ נאָר פּאַרט נאָבעלען קאָלומבוס צו ענטדעקען אַמעריקאַ. אז ניט וואָס וואָלטען נעבעך אַזוי פיעל „הימעל־קינדער“ געטאָן? און אַמעריקאַ איז א „קאַנטרי“ פון „האַררי־אַפּ“ — האַלט מען טאַקע אין איין שוויצען. די מענער קאָנען א וועלט פאַרפּלייצען! און די ווייבער? זאָל דער הייליגער קאָנפוציוס שומר ומציל זיין!

דער עולם איז אַזוי באַגייסטערט געוואָרען פון סעם׳ס דרשה, אז ער האָט פאַרגעסען ס׳איז דאָ א פּאַלי אויף דער וועלט, געקייכט פאַר געלעכטער און עטליכע מאָל אויפגעהויבען סעם׳ען.

א פּוילישע דיענסט מויד מיט א פעט מילכיג פּנים איז אריין אין סטאָר. זי האָט זיך אָפּנים פאַרשעהמט פאַר די יונגען און מאָדנע גענומען שפּרייזען, גלייך א שטעקען וואָלט זיך איהר געפּלאָנטערט צווישען

די פּיס, זי האָט געגעבען מיסעס ריטש א גלעזערנע קרוג און געבעטען סאָדא־וואַסער.

— אָט איז א שעהן מיידעל — האָט פאַלי שפּאַסיג געזאָגט — „גאָ עהעד, באָים" מאַכט „לאָוו" צו איהר!

א יונג האָט זיך גלייך צוגעשאַרט צו דער דיענסט, איהר געגעבען צוקערלעך, געמאַכט קאָמפּלימענטען און זעהענדיג אַז די שקצה לאַכט מיט אַזאַ שעפּסען געלעכטער פון זיינע חכמות, האָט ער אויך די הענד גענומען צו היילף. און וואָו אריין צו קניפּען האָט ניט געפעהלט.

די „מאַריכנא" האָט זיך כלומרשט געוועהרט און זייענדיג זיכער אַז די „אַמעריקאַנצעס" פאַרשטעהען ניט קיין פּויליש, האָט זי גערעדט אַזעלכע רייד אַז א קאָזאַק וואָלט רויט געוואָרען און פון גרויס הנאה אריינגעלאַכט זיך אין בוזעם אריין אַזש צום וויינען.

ווען די מויד האָט שוין געוואָלט ארויסגעהן האָט סעם איהר דורכ־געקרייצט דעם וועג און זיך א כאַפּ געטאָן פּאַר א פּוס. די מויד האָט א קוויטש געטאָן, זיך צוגעזעצט און די גלעזערנע קרוג איז צופאַלען אויף שטיקלעך.

— מזל־טוב! מזל־טוב!

עס איז געוואָרען א טומעל.

מיסעס ריטש האָט געמאַכט קולות, געזידעלט סעם'ען, געטריבען פון „סטאָר" ארויס און גענומען אויפוּווישען דאָס וואַסער און אויפקלייבען די שטיקלעך גלאָז.

די „מאַריכנא" האָט אויסגעגלאָצט אַפּאָר אויגען, געקוקט דאָ אויף מיסעס ריטש, דאָ אויף דער צובראָכענער קרוג און געהאַלטען ביי פונאַנ־דערוויינען זיך.

— נו, וואָס שטעהסטו, וואָס, ווי אַז אַנגע'מלאכה'ענטער — האָט מיסעס ריטש א שטופּ געטאָן סעם'ען — דו קאָמעדיאַנט מיינער! איצט זיי זשע מוחל און קויף איהר א „פּיטשער"!

פאַלי האָט זיך געקייקעלט פון געלעכטער.

סעם האָט ערגעץ דערטאַפּט א קרוג, זי אָנגעגאָסען מיט וואַסער און משלח געווען די דיענסט.

די מעשה מיט דער קרוג האָט סעם'ען עפּעס מאָדנע צוטרייסעלט.

עס איז איהם מיט אמאל אומעטיג געווארען און ער האט זיך אוועק־געזעצט.

פאלי האט עס באמערקט.

— „באיס", ווער נעמט מיך נאך „קוני"? — האט פאלי קאקעטיש געפרעגט — כ'האב גאר קיין חשק ניט דא זיך צו פרעגלען...

אלע האבען זיך געכאפט פאר די קעשענעס, זיך עלעגאנט פאר־נייגט, וואוילעריש געקלונגען מיט די ממתקים און יעדער איינער איז גרייט געווען כאטש שוין כאפען אן אטאמאביל און פליהען.

— און דו, „בייבי" — האט פאלי סעם'ען א פאטש געטאן מיט איהר וויים־זיידענע הענטשקע אין פנים אריין — וואס איז דער מעהר מיט דיר? וואס ביזטו עפעס מיט אמאל אזוי שטיל געווארען?

— ער טרויערט נאכ'ן צובראכענעם „פיטשער" — האט זיך איינער אנגערופען.

— ער איז פארליעבט. — האט דער געלער אויסגעשריען, א גנבה'־שען ווינק געטאן מיט די אויגען און בשעת מעשה א דרעה געטאן מיט די אויערען ווי א פערד.

— טאקע? — האט פאלי סעם'ען געפרעגט.

— טא לאז ער ווייזען די צונג! — האט א צווייטער אן עצה געטאן.

סעם האט אליין ניט געגלויבט ער זאל זיך קענען אזוי פארלירען. געווארען מיט אמאל בלאס, געפיהלט ווי ער ווערט אן אויפגעקאכטער, געמיינט אז אלע האבען זיך צונויפגערעדט, לאכען פון איהם און ער האט געטראכט צו זאגען פאלי'ן אזוינס עס זאל איהר פינסטער ווערען אין די אויגען. ער האט אבער א נארישען שמייכעל געטאן און ארויסגע־שטעקט א צונג ווי א לעדער.

פאלי איז עטוואס רויט געווארען, גענומען סעם'ען שלאגען איבער'ן פנים מיט איהר זיידענע הענטשקע און געשריען:

— א, יו פרעש טהינג! !

סעם האט זיך איינגעבויגען און וועלענדיג פאלי'ן אויסמיידען האט ער א שפרונג געטאן אן א זייט. זיך פארטשעפעט אן א טשוואק און געמאכט א געוואלד־רים ווי א דלת אין זיין נייעם ראק.

— ניט אנדערש, ווי משוגע — האט מיסעס ריטש געקוויטשעט —

אז די מויד איז ווילד. רוהט ניט ווי דער סמבטיון! האט ער צובראכען א קרוג, זיך צוריסען דעם ראָק, געה האָב טענות. אז מענשען זענען „ביזי“!

— ס׳מאַכט ניט, מיסעס, מען וועט קויפען א צווייטען! — האט סעם גוטמוטהיג געענטפערט.

פּאלי האט אויף גיך איינגעפּעדימט א דינע נאָדעל, איז צו צו סעם׳ען און איהם גענומען פאר דער האנד:

— ביזט בייז סעם? אז כ׳בין אויף מיין ווארט ניט שולדיג!

זי האט איהם געגעבען א שטיקעל פּאדעם צו קייען פאר אן עיך־הרע און גענומען אויף גיך פארנייען דעם ריס.

סעם האט אן אלעם פארגעסען. ער איז געשטאנען א גליקליכער מיט עטוואס צושפּרייטע הענד און פיס, געווען יעדע מינוט גרייט ארומ־צונעמען פּאלי׳ן און געפיהלט דערביי ווי איינער וואס האלט א קאשע־קעל אייער און שרעקט ער זאלט ניט צוקוועטשען.

ער האט געפיהלט ווי פּאלי׳ס זיידענע האר קיצלען זיין פּנים און יעדעס מאָל ווען עס קומט איהר אויס אפּצורייסען דעם דרים שפּארט זי אן איהר קניע אן זיינע.

די חברה זיינען געשטאנען ארום און זיך געוויצעלט.

סעם איז מיט אמאָל בלאס געווארען און געפיהלט ווי ער טריי־סעלט זיך אין גאנצען — אלעק איז אריין אין סטאָר.

אלעק האט זיך מיט אלעמען באגריסט, געווארפען א בליק אויף שווארצע, רירעוודיגע אויגען, וועמענס שארפען בליק זעלטען ווער עס האט געקאנט אויסהאלטען, זיין קליינער, באוואקסענער ביז אין דער העלפט מיט האר, שטערען און די טעטואירטע אנקערס אויף זיינע הענד האבען עדות געזאגט אז דער בחור האט שוין ניט איין חטא באגאנגען. ער האט געטראגען א העלען אנצוג מיט א ווייסען, געקעסטעלטען קעפּ.

— האלא, אלעק! האלא! — האט זיך געהערט פון אלע זייטען.

אלעק האט זיך מיט אלעמען באגריסט, געווארפען א בליק אויף פּאלי׳ן מיט סעם׳ען. ווי דער לעצטער איז געשטאנען מיט צושפּרייטע הענד, האט זיך איהם געדאכט אז סעם פארמעסט זיך צו א טאנץ. ער האט זיך ניט וויסענדיג געמאכט און געבעטען א סיגאר.

מיסעס ריטש האט באמערקט אין זיינע אויגען אז ער איז ניט

ניכטער, האָט זי איהם געוואונשען ער זאָל פאַר׳שרפ׳עט ווערען מיט׳ן סיגאַר צוזאַמען און זיך אָפּטשעפּען פון איהר טאָכטער.

פאַלי האָט געענדיגט נעהען, אויסגעגלייכט דעם שניט מיט די פינגער און זיך געווענדעט צו די יונגען:

— נו, באָים, ווי גלייכט איהר מיין „דזשאָב״?

— פיין, עקסעלענט! — האָבען אַלע אויסגעשריען און געקוקט דאָ אויף אַלעק׳ען דאָ אויף סעם׳ען, וויסענדיג אַז די באַגעגעניש וועט גלאַט ניט אָפּגעהן.

— האַללאָ, פאַל! דו דערקענסט שוין ניט קיין באַקאַנטע?...

— אַ, אַלעק, האַללאָ, כ׳האָב דיך אסור געזעהען — האָט פאַלי כלומר׳שט אַן איבערראַשטע געזאָגט — ווי געהטס? פאַר וואָס זעהט מען דיך גאָר ניט?

אַלעק האָט ניט געענטפערט. ער האָט אַרויסגענומען אַ קליין יעוועלירעל מיט אַ גאָלדען קייטעלע און עס פאַלי׳ן געוויזען.

— אַ, ווי שעהן דאָס איז? — האָט פאַלי אויסגעשריען און באַטראַכט דאָס יעוועלירעל וואָס איז באַשטאַנען פון אַ גאָלדען קרענצעל סאַמעטלעך, געזעצט מיט פּערעל און אין דער מיטען אַ בריליאַנט ווי אַן אַרבעס. — זאָגט איז עס ניט שעהן? — האָט זי זיך געווענדעט צו דער חברה און עס זיך אָנגעטאָן.

סעם האָט דערפיהלט ווי דאָס בלוט וואָס האָט אין איהם געגומען קאָכען בשעת אַלעק איז אַריינגעקומען, האָט איהם מיט אַמאָל אַ קלאַפּ געטאָן אין פּנים אַריין. ער האָט זיינע אייגענע אויערען ניט געגלויבט. איז דאָס מעגליך אַז פאַלי זאָל אַזוי רעדען צו אַלעק׳ען אין זיין געגענוואַרט, און ער האָט זיך אוועקגעשטעלט פאַלי׳ן אין די אויגען אַריין. ווי ער וואָלט דערמיט געזאָגט: פאַרגעס זיך ניט, איך בין אויך דאָ...

— ס׳געפעלט דיר? — האָט אַלעק זיך געפרעגט.

— אַ, דזשי! — האָט זי פּאַטעטיש אויסגעשריען און אַ בליץ געטאָן מיט איהרע שוואַרצע אויגען.

— אויב עס געפעלט דיר, טאָ נעם עס! — האָט אַלעק אַ ברום געטאָן.

— דו מאַכסט שפּאַס — האָט פאַלי געצויגען די ווערטער און געוועזן זיכער אַז דאָס יעוועלירעל באַלאַנגט שוין צו איהר.

זי האט באַמערקט ווי די מוטער ווינקט צו איהר זי זאָל דאס ניט נעמען, שרייעט „לאו“ און כאטש זי האט ניט פארשטאנען וואס דאס מיינט, האט זי זיך געשטויסען אז מען הייסט ניט נעמען.

פאלי איז צוגעגאנגען נעהנטער צו אלעק'ען.

— דו מיינס מיט אן אמת כ'זאָל עס נעמען?

— באליידיגסט מיך פאלי — האט אלעק א בלאסער געזאגט — דו מיינסט אז איך בין עפעס „קאיק“ וואס מאכט פינפצעהן דאלאר א וואך? איך בין אלעק — בין איך!

ער האט ארויסגעכאפט צוויי פולע הענד מיט פאפיערען־געלד.

— נא, אויב דו ווילסט גיב נאר א פיפס און האסט צוואנציג אזעלכע יעוועלירלער און נאך בעסערע, דען איך בין אלעק!

ער האט א ווארף געטאן א פולע האנד פאפיערען־געלד אויף דער צאהל־באנק און צייגענדיג מיט'ן פינגער האט ער זיך געווענדעט צו מי־סעס ריטש:

— זעהסט, פאר דערפאר קאן איך אפקויפען דיין גאנצען סטאר און איך שענק עס דיר אוועק! דען איך בין אלעק! וואס שטעהסטו! קלויב עס צונויף!

מיסעס ריטש איז רויט געווארען, זיך געקווענקעלט א ווײלע און ווארפענדיג איהם דאס געלד אין פנים אריין האט זי אויסגעשריען:

— דהע העלל, מיט דיין געלד!

אלעק האט געשמייכעלט, געהייסען מאכען א ווארע, געסטראשעט אז ווער עס וועט אויפהויבען א פאפיערעל וועט ער די בעבעכעס ארויס־נעמען און אויפגעקליבען דאס געלד. ער האט זיך א נערוועזער געווענ־דעט צו פאלי'ן:

— קום פאר א שפאציער!

— איך ברויך דיך צו האבען! — איז מיסעס ריטש אריין אין דער מיטען.

— אלל־רייט, — האט פאלי געענטפערט און זיך ניט צוגעהערט וואס די מוטער זאגט — כ'געה! — און זי האט זיך געווענדעט צו סעמען — קום סעם מיר וועלען זיך דורכגעהן.

סעם וועלכער איז געשטאנען ווי אויף הייסע קוילען און זיך יעדע רגע געקליבען צו ווארפען אויף אלעק'ען, איז אזוי צוטומעלט געווארען

פון פאלי׳ס פראגע, אז עס האט איהם גענומען איבער א מינוט ביז ער האט פארשטאנען וואס זי וויל פון איהם. ער האט פארקוועטשט די פויסטען און געענטפערט:

— כ׳געה ניט!

פאלי האט א שמייכעל געטאן.

— דערויף האסטו געדארפט אזוי לאנג צו קלעהרען? — און זי האט זיך געווענדעט צו אלעק׳ען — אל־רייט, אלעק, אז ער וויל ניט, געהן מיר ביידע:

— דו וועסט ניט געהן! — האט די מוטער געשריען.

— מיסעס ריטש, פארוואס האט איהר מורא צו לאזען אייער טאכ־טער צו געהן מיט מיר? דערפאר וואס כ׳בין ניט קיין יוד? דערפאר וואס דער „סאן ע׳ גאן", סעם, סטראשעט אז כ׳וועל פאלי׳ן נאך דער חתונה פארקויפען? ווייל כ׳בין א „גיני"?

אלעק איז פון גרויס רגזה געווארען א פארפלאמטער, די אויגען האבען זיך ביי איהם פארקאטשעט און רויט געווארען, די נאז־פליגעל געציטערט, דאס מויל האט זיך צועפענט און אין גאנצען האט ער אויסגע־זעהען ווי א רויבערענדער קראטער.

ער האט זיך גענומען קלאפען מיט ביידע פויסטען אין דער ברוסט אריין.

— כ׳שווער אייך, מיסעס ריטש, אז אויב איהר ווילט ווער איך מארגען א יוד! און כאטש כ׳בין א „גיני", בין איך טויזענד מאל בעסער פאר סעם׳ען דעם פארדאמטען ש. — —

דאס לעצטע ווארט „שיני" האט ער ניט דערזאגט, האט א סאפע געטאן און אלע האבען געמיינט אז ער ווארפט זיך אויף סעם׳ען.

סעם האט דערפיהלט אז ס׳ווערט איהם פינסטער אין די אויגען און ער האט זיך א ריס געטאן צום איטאליענער.

— דו זוכסט א פרעטענזיע, דו הינטישער זוהן?! קום ארויס אויף דער גאס, גיבער, דו גאט־פארדאמטער דו! — און איהם אנגעכאפט פאר׳ן קארק.

חברה זענען גלייך אריין אין דער מיטען, זיי פונאנדערגעשייט.

ביידע סיי סעם, סיי אלעק האבען זיך געריסען איינער צום צווייטען.

מיסעס ריטש האט געקוויטשעט:

— כ׳וועל מיר א מעשה אנטאן! גנבים. „באמס“. ארויס! כ׳געה רופען א פאליסמאן!

זי האט איינגעטונקען א סמאטע אין וואסער און גענומען קלאפען איבער די קעפ.

אלעק האט עפעס איינגערוימט פאלי׳ן און ארויס מיט דער גאנצער חברה אויף דער גאס.

מיסעס ריטש האט נאך אלץ געשריען:

— דו וועסט זיך גאר א וויסט יאהר אויסריכטען, דו כאנטע, דו! ברעך הענד און פיס. ארויס פון מיין שטוב! כ׳וויל דיך מעהר ניט קענען. ניט קוקען אין דיין טרפה׳ן פרצוף אריין! געה צום איטאליענער. געה, אבי פון מיינע אויגען ארויס!

פאלי האט ניט געענטפערט.

סעם האט זיך ניט צוגעהערט וואס מיסעס ריטש זאגט. ער האט אויפגעשטעלט זיין קאלנער פון רעקעל, באטש אין דרויסען איז געווען א שרעקליכע היץ און איז ארויס.

IX.

סעם האט געשפאנט איבער'ן טראטואר א צוטראגנער, די הענד אין די הויזען קעשענעס און זיך געהאלטען אין איין שילטען. ער האט מיט אמאל דערפיהלט אז אלץ ארום איהם איז איהם ענג געווארען. אז פאר איהם און אלעק'ען איז דא קיין פלאץ ניטא מעהר און איינער מוז אונבעדינגט אראפגערוימט ווערען. צו מיינסטען איז סעם בייז געוועזן אויף פאלי'ן. ער איז געוועזן איבערצייגט אז אין אלעם איז זי שולדיג, אז ווען זי וואלט אלעק'ען ניט געגעבען א געלעגענהייט וואלט ער קיינמאל קיין חוצפה געהאט אפצושפיעלען אזא חתונה. סעם האט אלעק'ען כמעט ווי ניט באשולדיגט. א מאנספארשוין — האט ער מיט זיך גע־טענה'ט — איז ניט מעהר ווי א הונד, אז מען צייגט איהם א פינגער וויל ער די גאנצע האנד. ער וואלט אויך בעסער ניט געוועזען. פונ־דעסטוועגען איז ער זיכער געוועזן, אז היינט, מארגען און אויב ער וועט זיך טרעפען מיט אלעק'ען וועט איינער פון זיי געווים די קאפיטעם אויסציהען. איהם איז איינגעפאלען, אז די געזונדסטע זאך וואלט פאר איהם געוועזן ווי ער געהט און שטעהט צו פארלאזען ניו יארק. כאטש ביי זיך איז ער זיכער געוועזן אז ער וועט עס ניט טאן. אז אויב ער וועט אפילו אוועק, וועט ער זיך פון מיטען וועג אומקעהרען. בלויז דערפאר אז אלעק זאל ניט מיינען דאס דער „שיני" האט זיך איבערגעשראקען און געמאכט פליטה.

ער איז אויך זיכער געוועזן אז פאלי ליעבט קיינעם ניט — ניט איהם און ניט אלעק'ען. און וואס מעהר ער האט וועגען דעם געטראכט אלץ מעהר האט ער זיך איבערצייגט אז פאלי איז א שלעכטע, זעהר א שלעכטע. אז זי האט אין וועמען צו זיין געראטען. אז דאס שפיעלט זי זיך מיט זיי — פונדעסטוועגען ווען פאלי קומט איצט צו איהם וואלט ער מיט איהר אנטלאפען וואו דער פעפער וואקסט.

ביי סעם'ען האט דער מח געארבייט אזוי קלאר און שנעל ווי ער ארבייט געוועהנליך נאך א פרעהליכע נאכט ווען עס פעהלען ניט עטליכע

גלעזלעד אייז־וויין. יעדע קליינינקייט האט זיך ביי איהם איבערגעחזר'ט בולטער און שארפער, בליצענהאפט געשפרונגען פון איין זאך צו דער צווייטער. עס זיינען איהם אויפ'ן זינען ארויף דזשייקס ווערטער, אז פאלי שפיעלט זיך מיט איהם, אז זי וועט קיינמאל ניט חתונה האבען, דען זי האט אין זיך הינטיש בלוט.

סעם האט זיך מיט אמאל צולאכט. ער האט זיך דערמאנט ווי דזשייק אין זיינע אויסגעדריוועלטע הויזען האט זיך אראפגעקייקעלט מיט'ן ניגער פון אלע טרעפלעך אויפ'ן טראטואר. דאס געלעכטער האט איהם עטוואס אויסגענכיטערט און ער האט באשלאסען גלייך זיך ארייבערצוכאפען דו דזשייק'ען.

אן עלטערע איטאליענערקע אין א נאציאנאלע קרינעלינע מיט א שטרויען הוזק־קאפעליושעל, פונקט ווי מען טוט אן פערד אין די גרויסע היצען, האט אן איינגעשפאנטע געשלעפט א שפיעל־קאסטען אויף צוויי רעדער.

א מיידעל ווי אן אויסגעגאסענע אהן א טאליע האט איהר נאכגעטראגען א צימבעלע. די איטאליענערקע האט זיך אפגעשטעלט נעבען טראטואר, גענומען שפילען עפעס אן אלטען וואלס און דאס מיידעל האט אקאמפאניערט.

דאס מיידעל מיט איהר פוילקייט און די קיילעכדיגע פלייצעס, מיט איהר אפגעברענט בחז'ט פנים, מיט איהרע גרויסע, פארוואלקענטע אויגען האט אונערווארטעט גענומען אפשטעלען אלע דורכגעהער, גלייך זיי וואלטען געטראפען געווארען פון א שטיל שיסענדע ביקס. און ניט איין גאליציאנער אדער אונגארישער פעדלער מיט פאות האט פארשארצט זיין שווארצען, שטרויענעם קאפעליוש און נכשל געווארען אין איהר בליק.

פון די ארומיגע הייזער האבען זיך גענומען ארויסשיטען מיידלעך אין קורצע, ווייסע קליידלעך, זיך געפארט זיך געשלאסען אין קרענץ, גראציעז און ריטמיש געהויבען די פיסלעך און צוגעזונגען אויף זייערע קינדישע קול'עכלעך. א פארעל איז דורך. דאס מיידעל האט ניט געקענט ביישטעהן דעם נסיון, האט זי גענומען געהן צום טאקט טאנצענדיג. דער יונג האט מיט איין האנד ארומגעכאפט דאס מיידעל פאר דער

טאַליע, זיך פאַרמאַסטעט צום טאַנץ און אַפּגעהענדיג אַזוי עטליכע טריט זענען זיי פאַרשוואונדען מיט א געלעכטער.

סעם איז געווארען אויפגעהייטערטער. ער האָט חשק געקראָגען א טשעפּע צו טאָן די איטאַליענערין און אין דער זעלבער צייט האָט ער ווי פּאָר עפּעס זיך געשראָקען. און ניט בחנם! סעם האָט געוואוסט אז די שעהנע „גינישע" מוידען, וואס שמעקען מיט „ווערזשעטייבעלס" און האבען דאָכט זיך קיין בייזע גאַל ניט, קאָנען, פונדעסטוועגען, פאַר דער מינדעסטע זאַך אריינזעצען א מעסער. ער האָט זיך באַגעגענט מיט איהרע גרויסע אויגען, זיך צוגעגעבען קוראַזש און אויסגעשריען:

— בעללא סיניאָרא!

דאָס מיידעל האָט אריינגעלאַכט אין צימבעלע אריין און שטאַרקער גענומען פויקען.

סעם האָט כמעט אַז אַלעם פאַרגעסען, געווען גליקליך, שוין חרטה געקריגען צו וואָס ער געהט צו דזשייק'ען. ער האָט ארויסגעכאַפּט א „ניקעל", אויסגעשריען: קאָפּ־שלאָק און איהם א וואָרף געטאָן אין דער לופט. ער האָט זיך געלאָזט געהן צו דזשייק'ען. ער איז געגאַנגען גיך, זיך מיט אַמאָל געפיהלט בכח א וועלט איינצולעגען און כמעט צופריעדען געווען וואָס ער האָט זיך צונויפגעטראָפען מיט אלעק'ען.

איצט האָט ער געוואוסט, וואו ער איז אין דער וועלט און בעשלאָסען צו שלאָגען מיט אלע כפּרות. ער איז געווארען ווילדער, און פונקט ווי א יונגער זשערעבעץ צובריקעט זיך ווען מען לאָזט איהם ארויס אויף דער פריי, אַזוי איז סעם דורך דעם טראָטואַר מיט ברייטע אָרעמס און ניט איינעם א שטורך געטאָן אין א זייט.

בארג אראָפּ טראָטואַר איז געשטאַנען א „פּושקאַרט" מיט „גראַ־סעריי" זאַכען, האָט סעם'ען דאָס האַרץ ניט געלאָזט דורכגעהן און האָט עם פאַרטשעפּעט. דאָס וועגעלע האָט גענומען פליהען בארג אראָפּ און דער גראָסעריי־יונג איז א ווייסען פאַרטוך מיט פלאַכע הינקעדיגע פיס פון צופיעל געהן איז נאָכגעלאָפען און געשריען: אי, אי, ס'איז נאָך די אייער! ס'איז נאָך די אייער!

סעם האָט זיך צולאַכט, פאַרלאָפען אויף א פריהער און אָפּגעשטעלט דעם פּושקאַרט. עס איז איהם אפילו איינגעפאַלען צו געבען א פּייער־

אַלאַרם אויך — האָט ער זיך ארומגעקוקט, געזעהען עס איז צו ליכטיג און געשפּרייזט ווייטער.

ער איז ארויף צו דזשייק'ען, גערונגען עטליכע מאָל, געקלאַפּט אין טיר וואָס איז געווען באשלאָגען מיט אַן אָפּשטעהענדע בלעך, נאָר קיינער האָט ניט געעפענט. סעם האָט באשלאָסען אַז עס איז דאָרט מסתמא קיינער ניטאָ, האָט ער אביסעל פון פארדרוס וואס ער האָט קיינעם ניט געטראָפען גענומען אויסקלאַפּען אין דער אָפּשטעהענדער בלעך ווי אין א פויק א מאַרש.

— א קלאַפּען זאָלסטו קאָפּ אין וואנד! — האָט ער געהערט א קול פון אינווענינ.

ער האָט זיך עטוואס דערשראָקען. א ציה ארויף געטאָן די אקסלען. צועפענט דאס מויל און ארויסגעלאָזט אַן אַי, אַי־אַי!

און פּונקט ווי א אינגעל וואס טוט א קוועטש אַן עלעקטריש קנעפּעל פון א פרעמדער טיר און מאַכט פליטה מען זאָל איהם ניט כאַפּען. אזוי האָט סעם געוואלט אָפּציהען.

— צו אלדע שווארצע יאָהר, א העזה דאָס האָט צו קלאַפּען אין פרעמדע טירען!

סעם האָט זיך אויסגעדרעהט. דערזעהען ווי פון דער צועפענטער טיר רוקט זיך ארויס א געזונטע, באָרוויסע ווייבעל מיט א קינד אויף דער האַנד. דאָס ווייבעל האָט מיט איין האַנד צוגעהאַלטען די טיר, א בלישטש געטאָן מיט איהרע קליינע, שווארצע אויגען און איינציהענדיג דאס שנעבעלע ווי איונג חזיר'על האָט זי זיך צוקוויטשעט:

— אַ די הענד זאָלען דיר אָפּגעדארט ווערען, דו באָמטשיסקע! האָסט געהערט אמאָל? א קלאַפּעניש אויף זיין קאָפּ! דיין גליק וואָס „מיינער“ איז ניטאָ — איז זי זיך פארגאַנגען אליץ העכער און דאס שנעבעלע האָט זיך געבלעזעלט — אז ניט וואָלט ער דיר דעם מח צופּלעט. געוויזען ווי ר'נאַר צו קלאַפּען אין פרעמדע טירען! קוק איהם נאָר אָן! ווי עס שטעהט און גלאָצט מיט די אויגען! דאָס קאָן קיין צוויי ניט צעהלען! ארויס פון דאַנען, דען כ'רוף א פּאָליסמאַן, דו כאָלערטשיסקע!

סעם האָט זיך פון אזא ברוך הבא עטוואס פארלוירען, נאָר זעהענדיג ווי דעם קינד איז מיט אמאָל געפעלען געווארען דער מאָמעס נאָז און ווי דער קליינער האָט זי אנגעהויבען מיטביידע הענטלעך צו מעל־

קען, אזוי אז זי איז אזש פארפלאָמט געווארען, האט ער פארגעסען אן אלעם און האט זיך צושמייכעלט.

די מוטער האט א פּנים מורא געהאט אפּצולאזען מיט דער האנד די טיר, איז זי נאך בייזער געווארען, זיך ניט געקאנט קיין עצה טאן. געשריען: „לאז אפּ ממזר!" און געווארפען דעם קאפּ ווי א ניסענדע קאבילע. דעם קינד איז די המצאה געפעלען געווארען, האט ער זיך צוגע־דערט אויף זיין שטייגער און מיט א קינדישע שמחה ארומגעכאפּט די מוטער מיט ביידע הענטלעך.

דאס ווייבעל האט זיך צולאכט.

— אַל בעטש יו, עס פּאסט אייך פיעל שעהנער ווען איהר לאכט!

— האט סעם גוטמוטיג געזאגט.

דאס ווייבעל האט זיך צופינטעלט, עטוואס רויט געווארען און ווי זי וואלט זיך אט איצט דערמאנט אז זי שטעהט מיט א מאנסביל, האט זי מיט איין אויג, אזוי כלאחר יד, באטראכט איהר הולד, ארייגעשארט די בארוויסע פיסלעך הינטער דער טיר און איינשנורעלענדיג נאך שטיי־פער איהר שנעלעבע האט זי געזאגט:

— ניט געטראפען ס'ארט, מיסטער לעבען! מיר קענען אייך מאכט ליבערש ניט קאליע קיין רייד, אומזאנסט אייער טרחה! — האט זי פארענדיגט און א צופריעדענע געוואלט פארמאכען די טיר.

— ענטשולדיגט ליידי, איהר האט א טעות! — האט סעם געזאגט

— איהר האט ניט וואס מורא צו האבען, כ'וועל אייך אסור בע'גנב'ענען! דאס בין איך געקומען צו אייער „בארדער" צו דזשייק'ען.

— טפוי! — האט זי א שפּיי געטאן — האסט געהערט אמאל! מיינע ווייסטע חלומות — — — איהר האט דאך באלד געקאנט זאגען דאס זעלבע! נו, נעמט ניט פאר אומגוט, מיסטער איהר ווייסט דאך היינטיגע צייטען טאר מען ניט זיין צו קלוג, עס זאל אזוי ניט טרעפען ווי עס טרעפט! אט האט מען מיינע שכנה'טע אזוי ר'נאך בע'גנב'עט עס איז ארייגעקומען א מאן, כלומרשט דער געז־מאן, זיך געפורקעט ביים געז־מיטער און איהר ארויסגעריסען די דיימאנדס פון די אויערען! יעס, וואס האב איך געוואלט זאגען? איהר דארפט דזשייק'ען? כ'מיין צו וואס דארפט איהר איהם? ס'איז טאקע ניט מיינע „ביזנעס" נאר

עס וואלט שוין צייט געווען דער יונג זאל קריגען א „דזשאב" — האט דאס ווייבעל געהאלטען אין איין מאהלען.

— פליען, לאזט מיך אריין צו איהם — האט סעם געשמייכעלט.

— וואס הייסט? — האט זי געזאגט און אפגעלאזט די טיר — מיט'ן בעסטען פארגעניגען! אבער איך וועל אייך זאגען דעם אמת. דזשייק איז איצט ניטא, נאר אז איהר ווילט זייט זשע מוחל אוןווארט צו אביסעל, ער דארף באלד אנקומען.

סעם האט זיך געקווענקעלט צי ער זאל אריין, נאר באנגענדיג זיך מיט דעם ווייבעלס שווארצע אויגען, מיט איהר דירעווודיגע קיילעכדיגע פלייצעס, האט ער א טראכט געטאן אז מען דארף ניט זיין קיין יאלד און איז אריין.

זי האט איהם אריינגעפיהרט אין דזשייקס צימער און איהם געגע־בען א שוועבעלע.

— אז איהר ווילט צינדט אייך אן די גען. כ'מוז א קוק טאן צום „סאפער". איהר ווייסט דאך אז א מאנסביל קומט א היים און די שיסעל איז ניט גרייט — האט זי זיך צולאכט און קאקעטיש ארויס פון צימער.

ביי סעם'ען האט זיך עפעס געבאמבעלט אין מח. ער איז עטליכע מאל דורך דעם צימער, א שפיי געטאן און אוועקגעלעגט דאס שוועבעלע.

דער צימער האט געשמעקט מיט געקאכטע וועש, מיט זיסע, געבראַ־טענע קארטאפעל. מעהר ווי א בעטעל, וואס האט אויסגעזעהן ווי א נארע אין א תפיסה און א שטוהל מיט אזא גלאנציגע פארב וואס האט א טבע זיך איינצוקלעפען אין געזעס אריין — איז אין צימער גאר ניט געווען.

סעם איז צו צום פענסטער. דורכ'ן אפענעם פענסטער, וואס איז ארויסגעגאנגען אין א שמאלען פיער־עקיגען הויף, ווי אין א ריזיגען קאסטען, האט זיך געהערט ווי א הייזעריגער פאנאגראף זינגט:

א בריוועלע דער מאמען,
זאלסטו ניט פארזאמען — — —

צוויי „יענטעס" פון געגענאיבערדיגע פענסטער זענען געזעסען אין די בלויזע העמדער מיט איבערגעווארפענע פארטוכער, געשמאק זיך קאלו־פעט די גען און זיך דורכגעשמועסט אויף דער העכסטער אקטאווע, אויף

א טיעפען „טשודנעם“ ליטווישען לשון, ווי זייערע „באיציקעס אושפּי־עוואיען אין שקוהל“.

עפּעס אן אלטע איטאַליענעריןמיט צופּאַטעלטע קודלעס ווי א מכשפה האט זיך ארויסגעבויגען פון איהר פענסטער ביז איבער דער העלפט, געוויזען א ווייבעל א קליין קעצעל, געמאכט מיט די הענד, גע־לאכט און געגודערט אויף איהר לשון. דאס ווייבעל האט א פּנים גאר ניט פארשטאַנען, געהויבען מיט די אַקסלען, נאריש מיטגעלאכט און, איין גאט ווייס פאר וואס, זי האט געהאלטען אין איין איבער׳חזר׳ען אויף גוי׳איש: דא, קראסיווי קאטיאנאָק! קראסיווי!“ און גלייך זיך געווענדעט צו א שכנה:

— זי זאל אזוי וויסען פון איהר קאפּ, צי כ׳ווייס וואס זי דבר׳ט צו מיר?!

קינדער האבען אריינגעקאטשעט אין מיטען שמאלען הויף א בארעל מיסט, עס אונטערגעצונדען און א געדיכטער רויך, ווי טונקעלע שטיקער צוריסענע וואטע, האט זיך גענומען שפּארען ארויף. די ווייבער זענען געבליבען זיצען ביי די צועפענטע פענסטער, איינגעאטעמט דעם שמע־קענדיגען ווייהרויך ווי קיינמאל גאר ניט און גע׳רכילות׳ט אויף וואס די וועלט שטעהט. און אז דער רויך האט זיך שוין פעסט פארקליבען א אידענע אין נאז אריין, אז זי האט פארריסען דעם קאפּ און א נאס גע־טאן, האט די שכנה׳טע פון געגענאיבער אונטערגעכאפּט:

— איהר זעהט, מיסעס לעבען, כ׳זאג קיין ליגען ניט! אט האט איהר געגאסען דארויף!

— א־אה, זעה נאר, זעה, ווי פאלסטו אויס צו פארבלאנדזשען אהער? — האט דזשייק אויסגעשריען ווען ער האט געטראָפען ביי זיך אין צימער סעם׳ען.

— און איך האב געמיינט אז כ׳וועל זיך שוין ניט דערוואַרטען אויף דיר — האט סעם געזאגט און איהם אריינגעשטעקט שלום — האללא, דזשייק! ווי געהטס? דו ווייסט איך האב שוין שיעור קיין קלעפּ ניט געכאַפּט פון דיין מיסעס, וואס פרעגסטו — —

— וואס הייסט? — האט איהם דזשייק איבערגעשלאָגען מיט א קלאפּ אין דער פּלייצע — געוואָלט מאכען קוצעניר־מוצעניו?

— ס׳וואָלט אסור קיין עולה געווען — האָט סעם שמד׳יש געענט־פערט — און גלויב מיר אז דערפאר וואָלט זי מיך שוין גאר ניט גע־שלאָגען!

— מיט וואס ביזטו אזוי זיכער? — האָט דזשייק לאַכענדיג גע־פרעגט.

— דו לאַכסט דאָך, הא? זאָג איך דיר פארלאָז דיך אויף סעם׳ען אין די ענינים, פארשטעהסטו מיך, בין איך א מזיק! מעגסט הערען! כ׳קלאַפּ עטליכע מאָל אַז אין דער טיר און מען ענטפערט ניט, מיין איך קיינער איז ניטא און וויל שוין אוועקגעהן. נאָר ווי געהט מען דאס אוועק אהן א לעצט־געלד? פוילט זיך מיינער ניט און טוט א טערעבענץ אין דער טיר, אז זי האָט זיך אזש אונטערגעהויבען, גיט זיך די טיר אז עפען און דיין מיסעס איז ארויס. וואס זאָל איך דיר דערצעהלען, עס האָבען מיר שוין קיין צרות ניט געפעהלט, זי האָט מיך אנגענומען פאר א גנב, ווי געפעלט דיר דאס?

— כאַ, כאַ, כאַ! — איז זיך דזשייק פארגאַנגען — ער שפּיעלט זיך מיט איהר? נו, נו?

— וואס נו, כ׳האָב געזעהען אז כ׳וועל שוין דא גלאַט ניט אפּ־שניידען, האָב איך זיך אויסגערעדט, כ׳וויים אליין ניט פאר וואס, ווענען יענע זיבען גוטע זאכען און איך זעה ווי דאס ווייבעל צופינטעלט זיך — נו, ווער איז גערעכט?

כאַ, כאַ, כאַ! — איז זיך דזשייק פארגאַנגען נאָך העכער — נו, וואס שטעהסטו? זיץ! — און איהם אונטערגערוקט א שטוהל.

סעם האָט זיך אוועקגעזעצט און דזשייק מיט פארלייגטע הענד אויף אהינטער האָט גענומען שפּאַנען איבער׳ן צימער.

סעם וואס איז אהער געקומען מיט דער דעה אַלץ דזשייק׳ען צו דערצעהלען איז געזעסען ווי אויף שפּילקעס און זיך געקליבען אַלעס אין איינעם אויסצושיסען. איהם איז אָבער שווער געווען צו צוזוכען אן אנהויב, צו מאַכען א התחלה. און יעדעס מאָל ווען ער איז שוין פארטיג געווען און געוואָלט ארויס מיט לשון, האָט ער זיך באַגעגענט מיט דזשייק׳ס אויסגעדאַרטע, ציטערדיגע, ווי מיט קוועק־זילבער אנגעגאָסענע פיגור, און די רייד זענען איהם געבליבען שטעהן אין גרגרת.

דזשייק האט זיך אפגעשטעלט, ארויפגעלעגט זיין רעכטע האנד אויף סעם'ס אקסעל און גוטמוטיג געפרעגט:

— אהן געלעכטער, סעם, זאג, ס'ארע גוטע יאהר האבען דיך מיט אמאל אהערגעבראכט?

סעם האט זיך א ווייליע געישוב'ט און ס'איז איהם אויפ'ן ארט איינגעפאלען א ליגען:

— כ'וועל דיר זאגען דעם אמת, מיר האבען זיך אזוי פארררעדט, אז כ'האב שוין באלד פארגעסען צו וואס איך בין געקומען. יעס, דו ווייסט, כ'האב דאך פאר דיר א „דזשאב", פאר דיר וועט ער זיין ווי געוואונשען. בלויז דריי שטונדען א טאג צו ארבייטען — — —

— זעהר שעהן פון דיין זייט, מיין ליעבער סעם — האט דזשייק איהם איבערגעהאקט, בשעת מעשה ארייננעמאכט די הענד אין די הויזען־קעשענעס און זיי א מאדנעם ציה ארויף געטאן, אז עס האט זיך אויס־געדראכט די הויזען הענגען און טריקענען זיך — נאר ווי דו קוקסט מיך אז וועל איך שוין אפלעבען מיינע פאר יאהר אהן א „דזשאב".

— און פון וואנען נעמט מען צו „פופלען"? — האט סעם געפרעגט.

— הא, הא, — האט דזשייק זיך צולאכט — דאס טענה'ן דאך אלע, „יו בלאק הער!" ער האט ענטדעקט אמעריקא! נאר זיי קיין קינד ניט, הער מיך בעסער אויס: דו וועסט אויך מודה זיין, סעם, אז עס איז גאר ניטא אזא מענש ער זאל זיין צופרידען מיט זיין פאך. און מען האט, ברודערקע, גאר ניט מורא פאר'ן מארגענדיגען טאג אויך, דען פון הונגער איז נאך קיינער ניט געשטארבען! יעדער איינער רעדט וועגען זיין ארבייט מיט שוים אויפ'ן מויל, האלט אין איין דריזגען מיט די קאפיטעלס און פונדעסטוועגען געהט ער אין שפאז. ווייסטו פאר וואס? טא הער וואס דזשייק זאגט: שוין טויזענדער יאהרען ווי מען האקט דעם מענש אין קאפ אריין אז ער מוז ארבייטען, אז ארבייט מאכט זיס דאס לעבען און נאך אזעלכע חכמות ביז דאס האט זיך אזוי איינגעגעסען אין מענשען. אז ארבייטען איז פשוט ביי איהם געווארען א באדערפעניש, פונקט ווי עסען און שלאפען. און אז עס טרעפט זיך א מענש טרייסעלט זיך פונאנ־דער און הערט אויף צו ארבייטען קוקט מען אויף איהם ווי אויף א משוגע'נעם, באקאנטע באדויערען און ווייבען אוים און אט פאר די באַ־קאנטע שעהמען מיר זיך! מענשען ווילען ניט פארשטעהן — האט

דזשייק זיך צוהיצט און געקלאַפּט מיט א פויסט אין דער צועפּענטער האַנד אריין — ווילען ניט פאַרשטעהן אזא איינפאַכע זאַך, אז יעדער האָט פּונקט אזא רעכט ניט צו ארבייטען, ווי יאָ צו ארבייטען. דען שטעל דיר פאָר — דאָ האָט זיך דזשייק אויסגעגלייכט און גענומען שפּאַנען איבער'ן צימער — שטעל דיר פאָר, ווען כ'האָב זיך היינט אויפ־געכאַפּט איז שוין געווען גרויסער טאָג, מיין צימער, אָט די קאַנורע אפילו, האָט זיך געטוקט אין זון. כ'בין געלעגען און זיך געפּיהלט אזוי פריש, כאַטש נעם און פליה ארויס דורכ'ן פענסטער! פונקט ווי א קעצעל שפּיעלט זיך מיט א קנויל פאָדעם, האָב איך זיך געשפּיעלט מיט די זיל־בערנע שטויבעלעך וואָס זענען אויסגעוואַקסען נעבען מיין בעטעל. אלס ארום האָט ביי מיר אויסגעזעהן שעהנער, יום־טוב'דיגער — — וועסט לאַכען, נאָר פון תמיד אָן האָב איך פיינד א שפּין, אפשר דערפאַר וואָס מיין מוטער האָט מיר תמיד נאָך קליינערהייט געזאָגט אז א שפּין איז א מצוה צו דער'הרג'ענען, דען זי האָט געבראַכט פייער צו פאַרברענען דאָס בית המקדש. נאָר ווי די זאַך זאָל ניט זיין, האָב איך פיינד א שפּין און וואו כ'זאָל זי ניט טרעפען מוז איך זי דער'הרג'ענען. און היינט אין דער פריה, זעהסטו, האָב איך א לענגערע צייט זיך איינגעקוקט ווי א שפּין האָט געוועבט א פאָדעם, זיך אויפגעהויבען, זיך אראָפּגעלאָזט, אפנים זיך גע'חנ'דעלט צו א צווייטע שפּין וואָס איז געזעסען אין דער מיט פון א שפּין־וועב און זיך געוויעגט. און די שנאה איז פאַרשוואונדען. און אפילו די שפּין אליין האָט ביי מיר געהאַט מלא חן! ווייסטו פאַר וואָס דאָס אלעס איז געווען? ווייל כ'האָב קיין זאָרג געהאַט, געווען פריי — און פאַרקערט, ווען כ'וואָלט היינט געדאַרפט געהן ארבייטען, וואָלט איך זיך מסתמא אויפגעכאַפּט א ניט־אויסגעשלאָפענער, ווי א רוח זיך אנגעטאָן, שטעהענדיגערהייט אריינגעכאַפּט דעם „ברעקפעסט", מיט פאַר־געניגען דער'הרג'עט די שפּין און געלאָפען אין פאַרשטיקטען „שאָפּ" אריין, געהאַלטען אין איין טראַכטען ווי ר'נאָך צו געפעלען דעם „פאָר־מאַן" און אזוי א טאָג פאַר א טאָג, א טאָג פאַר א טאָג — — —

דזשייק איז אנשווייגען געוואָרען, געשפּרייזט איבער'ן צימער.

די אלע שטיקלעך געדאַנקען וואָס האָבען ביי סעם'ען ערגעץ טיעף דאָרט געדרעמעלט, האָבען מיט אמאָל ערוואַכט און ער האָט דערפּיהלט אז דזשייק זאָגט אמת. איהם האָט פאַרדראָסען פאַר וואָס ער האָט

דזשייק׳ן אָפּגענאַרט און זיך צוגעבענדיג קוראַזש האָט ער גענומען אַלעם דערצעהלען.

סעם האָט דערצעהלט די גאַנצע געשיכטע וואָס ס׳האָט זיך אָפּגע־שפּיעלט צווישען איהם, אַלעק׳ן און פּאַלי׳ן. ער האָט לאַנג גערעדט. יעדע ווײַלע אָנגעהויבען פון אנהויב, ארײַנגעמישט זײַטיגע זאַכען, זיך גע־היצט, איבערגעגעבען פון מאָל צו מאָל זײַנע געפיהלען מיט אַ אונ־דרוקבאַר וואָרט און מיט אַ שפּיי, פונדעסטוועגען האָט איהם ס׳האַרץ ניט געלאָזט דערצעהלען דעם גאַנצען אמת און ניט ווילענדיג איז אויס־געקומען אַז פּאַלי האָט איהם טאַקע אין דער ערד, נאָר דערפאַר האָט ער זי אויך אין דער ערד. פרעגט זיך וואָס? איז כאַטש הרג׳ע איהם וויל ער ניט אַז אַ אידישע טאָכטער זאָל זיך ארומשלעפּען מיט אַ „גיני“.

דזשייק האָט אַ פּאַראינטערעסירטער אַלעם אויסגעהערט און זיך פונאַנדערגעלאַכט:

— בנאמנות, אַ וואויל מיידעל! לאַנג לעבען זאָל זי! האַ, האַ, האַ! נו, נו, און זי? זי איז אודאי געשטאַנען און געקוואַלען ווי דו האָסט זיך געריסען מיט אַלעק׳ען, האַ? און גלויב מיר, ווען דו ברעכסט איהם אַז די ביינער, וואָלט איהר הנאה געטאָן, דען דו שפּיעלסט זיך מיט פּאַלי׳ן! דאָס איז אַ וואָזשנער פויגעל! אזא מויד, פאַרשטעהסטו מיך, דאַרף מען „לינטשען“ און אַלע וואָס דרעהען זיך ארום איהר ווייסען עס, שעפּטשען אין דער שטיל דאָס זעלבע און פונדעסטוועגען פויזט מען פאַר איהר אויף אַלע פיער, מען קריכט פון דער הויט איבערצושטייגען איינער דעם צוויי־טען, אַבי מעהר איהר צו געפעלען. און איך בין בעסער געווען מיינסטו? גאָד היינט אפילו ווען כ׳טרעף זי, פיהל איך ווי העגד און פיס ווערען ביי מיר אָפּגענומען, דען אזא טבע האָט שוין דער מענש! דען וואָס זאָלסט ניט זאָגען, אַן אינטערעסאַנטע מויד איז זי! זי האָט אין זיך משוגע׳נע שטיק, אוסטערלישע קאַפּריזען. זי איז אַ מכשפה און פונדעסט־וועגען איז יעדער איינער וויליג צו קריכען פאַר איהר אין פייער! און גלויב מיר, אַז קיינער קען זי ניט, אַלע וואָס דרעהען זיך ארום איהר טענה׳ן אַז פּאַלי איז אַ יונג. אַ טעות, זעלטען צו געפינען אזא ליידענ־שאַפטליכע מויד ווי זי איז! זי לאָזט דאַך ניט דורך קיין איין „בייז־באָל גיים“. און דו מיינסט טאַקע אַז זי איז אַזוי שטאַרק פּאַראינטערע־סירט אין דער שפּיעל? ניקסי! איהר געפעלען די מיאוס׳ע, ווי רויע

„ביעף־סטייקס“, צוזאווירענע, פּנים’ער פון די שפּיעלער. זי האט דאך אלעק’ען פיינד, לאכט פון איהם אז ער שמעקט ווי אלע איטאַליענער מיט „בארבער“ און „וועדזשעטייבעלס“ און פונדעסטוועגען אז זי דער־זעהט זיינע ברייטע פלייצעס צוקאכט זיך אין איהר דאס הינטישע בלוט. און מיט אן אמת’ען, האב איך אויך ניט שטארק ליעב קיין „גיני“, זיי פארליבען זיך שוין עפּעס צו פיעל אין אונזערע מיידלעך און כ’האב גלאט פיינד א מאן וואס לאזט זיך מל’ע זיין צוליעב א מויד!...

דזשייק איז אויף א וויילע אנשוויגען געווארען און ווידער אנ־געהויבען:

— דהע העלל, כ’האב זיך היינט צורעדט ווי א אידענע. ס’איז מיר שוין טרוקען אין האלז. „קאם אן באי“, גיעב מיר א פּאר סענט, כ’וועל אריינכאפּען א „פּיטשער“ ביער.

סעם האט איהם געגעבען און זיך אויסגעצויגען אויפ’ן בעטעל.

— און דו צינד אן די גאז! — האט דזשייק געזאגט און ארויס פון צימער.

סעם האט זיך קיין ריהר ניט געטאן, פארמאכט די אויגען און געפיהלט אז דזשייק איז גערעכט. מען דארף זיך ארויסשלאגען פון קאפּ די אלע נארישקייטען און פארלאזען ניו יארק.

דזשייק איז אריין, א ברוטשע געטאן פאר וואס סעם האט ניט אנגעצונדען די גאז און אליין א רייב אן געטאן א שוועבעלע אן דער וואנד.

נאך דזשייק’ען האט זיך אריינגעשארט א הויכער, דארער יונג מיט אן אנגעפאקט מויל פלייש. ער האט הילכיג געקייעט, זיך געוואשט די הענד אז זיינע לייווענטענע איבער־הויזען וואס זיינען געוועזען אויסגע־שמירט מיט כל־ערליי פארבען און עס האט אויסגעזעהן אז דער יונג קלויבט זיך אפּצוטאן א שווער שטיקעל ארבייט.

— טשארלי — האט זיך דזשייק געווענדעט צום יונג — זעהסט. דאס איז מיין פריינד סעם — און אויסדרעהענדיג זיך גלייך צו סעם’ען האט ער געצייגט מיט’ן פינגער אויפ’ן יונג — און דאס איז מיין באס טשארלי!

— פּליעז טו מיעט יו!

טשארלי האט געענטפערט מיט א פּייף פון זיין דארע לאנגע נאז.

וואס האט אויסגעזעהן ווי א צוגעקלעפּטע, זי אוועקגעשטעלט אין מיטען פּנים און ווי נאר ער האט זי אפּגעלאָזט איז זי גלייך א גלאנציגע צוריק־געשפּרונגען אַן א זייט.

—נו, דזשייק — האט טשארלי געזאגט — ווי זעהט מען שוין א גלעזעל ביער?

אויף דער שוועל האט זיך באוויזען טשארלי'ס ווייבעל מיט'ן קינד אויף דער האנד.

— קום שוין, קום, וואו ביזטו דא אריינגעקראכען, וואס — האט זי בלומרשט א שלעפּ געטאן דעם מאן ביים ארבעל און אליין אויך גע־בליבען שטעהן.

— לאז געמאכט — האט טשארלי געשמייכעלט — אז דער באָרדער טריעט — הא, הא!

— איך זאג אייך סעם, איהר זאלט איהם ניט געבען — האט דאס ווייבעל קאקעטיש געזאגט — ס'איז א שיעור וואס ער גיעסט אין זיך אריין! א גאנצען טאג ליעגט מען מיט די „פּיינטערס" אין סאלון און מען טרינקט ביער!

— נאנסענס, — האט דזשייק געשמייכעלט — איהר שרייט דאך אז אייער מאן איז צו דאר, טא גיט איהם וואס מעהר ביער, וועט איהר זעהען ווי ער וועט ווערען פעט.

— הא, הא, הא, גערעכט! — האט טשארלי געלאכט בויגענדיג דעם קערפּער ווי א הויכער יונגער בוים ווען עס בלאָזט א ווינד, און האט אריינגעצויגען א גלעזעל ביער.

דאס קינד האט זיך צוואויינט. דאס ווייבעל האט קונציג צושפּילעט איהר לויזע בלוזע, פּארשטעלט מיט דער האנד און געגעבען דעם קליי־נעם צו זויגען. באלד האט זי זיך פארגעסען, זיך פונאנדערגעלאכט און אפּגעלאָזט די האנד.

— נו, אז דו האסט זיך שוין יא צולעגט ווי ביים טאטע אין וויין־גארטען — האט טשארלי אנגענומען די ווייב ביי דער האנד און גע־וויזען אויף איהר צושפּילעטע בלוזקע — טא קום שוין טאקע ארויס!

אלע האבען זיך צולאכט.

— שאראפּ, יאו פרעש חזיר, יאו — האט דאס ווייבעל זיך פאר־שעהמט און ארויס.

טשאַרלי איז נאָך געשטאַנען אביסעל, אליין געקוואָלען פון זיך און מיט א פעטען שמייכעל געטאָן:

— ס'וועט גאָר ניט העלפען, מען וועט זי מוזען גהן איבערבעטען!

— א וואוילער יונג, טשאַרלי, הא? — האָט דזשייק געזאָגט און אנגעגאָסען צוויי גלעזער ביער.

זיי האבען אויסגעטרונקען. דזשייק האָט גלייך ווידער אנגעגאָסען די גלעזער. נאָר סעם האָט מעהר ניט געוואָלט טרינקען. ער האָט זיך אויסגעצויגען אויפ'ן בעטעל.

דזשייק איז געוואָרען לעבעדיגער.

— יעס, וואָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגען. שטעה! אי, אי, ארויס פון זינען, יעס, מענגסט הערען! געהענדיג האָב איך זיך עס דערמאַנט: איינמאָל בין איך מיט פאַלי'ן פארבלאָנדזשעט עפּעס אין א אידישען טעאַטער אויף דער באָוערי. וואָס האָט מען דעמאָלט געשפּיעלט געדענק איך ניט, נאָר א באַוואוסטער אידישער עקטער קעללער האָט געשפּיעלט די ראָלע פון א אידישען קיסר. און דער קיסר איז דוקא געגאַנגען אנגעטאָן ווי אן אקראָבאַט אין טריקאָ. געוויס, האָט ער אויך געהאַט מעדאַלען, א שווערד, ווי עס פּאַסט פאר א קיסר! און דער עיקר, האָט ער געטראָגען א פּאָר לאַנגע זיידענע זאָקען און א פּאָר פּאַלקעס, הא, הא, הא, איינמאָל פּאַלקעס, ווי ביי אן אטלעט האָבען זיך דורכגעזעהן די זאָקען. פּאָלי איז גאָר ענטציקט געוואָרען פון דעם עקטער, זיך גלייך פארליעבט. געוואָרען זיין „פּאַטריאָטקע". און איך נאָר האָב געמיינט, אז דאָס שפּיעלען געפעלט איהר. טראַכט איך מיר, בין איך זיך ווייטער בדלות, אז זי פארשטעהט ווענינגער וועט זי זיין א בעסער ווייב. און איך בין איינשטימיג מיט איהר. אין א פּאָר טעג ארום שלעפּט זי מיך ווידער איהם זעהן. מיינער נעהט! דאָס מאָל האָט ער גאָר געשפּיעלט א שדכן און טאַקע ניט שלעכט געשפּיעלט. כ'זעה די מויד קאָן ניט איינזיצען, שלעפּט מיך אהיים, דאָס שפּיעלען געפעלט איהר ניט. פארשטעהסט, דו „דעם פּול, יאָו" געוויס איז א קיסר מיט פּאַלקעס און דער עיקר מיט פּאַלקעס אינטערעסאַנטער פון עפּעס א הויקערדיגען שדכן! הא, הא, הא!

דזשייק האָט דערטרונקען דאָס ביער פון „פּיטשער". זיך אוועקגע־

זעצט נעבען סעמ׳ען אויפ׳ן בעטעל און זיך צולאַכט מיט א הילצערן געלעכטער.

— האַ, האַ, האַ! דיך דאַרף זי גלייכען, סעם, ביזט א געזונד אינגעל!

סעם האָט געפּיהלט ווי דזשייק נעהמט איהם אַרום און א וואַרימע פּאַרע וואָס האָט געשמעקט מיט ביער, בראַנפען און טוכלע אייער האָט איהם א שלאַג געטאָן אין פּנים אַריין. עס האָט איהם דורכגעשוידערט און ער האָט זיך אויפגעשטעלט. דזשייק וועלכער איז געבליבען ווי איז א היהנער־פלעט, איז צו זיך געקומען, און זעהענדיג אז סעם איז ניטאָ נעבען איהם האָט ער זיך א האַסטיגען זעץ אויף געטאָן:

— דו הינטישער זוהן, דו! דו מיגעלסט זיך צו ליגען מיט דזשייק׳ען! מיט דזשייק שיכור! דו גאָט פאַרדאַמטער „שיני“, הו! עס שמעקט ניט. האַ? דו פאַרפוילטער העכט! ווער האָט נאָך דיך געשיקט. ווער? ווי לאַנג איז ווי דו, פאַרשטאַפּטער מח, דו שיך־פוצער, ווי דו האָסט פון דערוויי־טענס דערזעהן דזשייק׳ען, ביזט אונטערגעלאָפען און זיך געדרעהט פאַר מיר ווי א הונד מיט׳ן עק און מיר אונטערגעטראָגען א „פּייפּער“? ווייל דזשייק איז געווען א גוטער „קאַסטאָמער“, האַ? געצאָהלט פינף סענט א שטיק!

— צו אַלדע וויסטע יאָהר, וואָס שרייסטו, וואָס קאַכסטו דיך — האָט איהם סעם איבערגעשלאָגען — כ׳וויל ניט ליגען, „טהאַטס־אָלל“!

— בייזער זיך ניט, קום אהער — איז דזשייק מיט אמאָל געוואָרען ווייכער — דו קענסט דאָך דזשייק׳ען! כ׳בין קראַנק! ווען דו וואָלסט געוואוסט, דעמעט, ווי דאָ ברענט (ער האָט אָנגעצייגט אויפ׳ן האַרץ), ווי אַלץ איז מיר שרפ׳עט, קאַרטשעט זיך פון היץ, האַ, האַ, האַ, דו פאַר־שטאָפּטער מוח, דו מיינסט דאָך געוויס אז אַלקאָהאָל ברענט אין מיר? א טעות! דער אַלקאָהאָל האַלט נאָר אויף דאָס פייער, אז ניט וואָלט איך שוין לאַנג פאַרברענט געוואָרען — — — קום אהער סעם, גיעב א האַנד. אָט אזוי! און איצט זאָג מיר מיט אַן אמת, ביזטו דזשייק׳ס חבר? האַ? וואָס שווייגסטו? אָל־רייט, אָט אזוי האָב איך דיך ליעב!

דזשייק האָט גענומען קושען סעמ׳ען די הענד. סעם האָט זיי אַרויס־געריסען.

— סטאָפּ, דזשייק, אז ניט געה איך שוין אוועק!

—אָל־רייט, מיין „באָי“ — האָט דזשייק געוואַקעלט מיט דער

צוגג און אַנגעהויבען שטילער צו רעדען — אָל־רייט, הער זיך איין: כ׳פיהל אַז כ׳וועל שוין לאַנג ניט אַנטרייבען, מיך אַרט ניט! נאָר איין זאַך וועל איך דיך בעטען, הערסט, איין זאַך: ברענג זי אַהער — —

— ווּעמען? — האָט סעם זיך געפרעגט.

— דאַרפסט ניט זיין „דזשעלאַס!" וואָס פאַר אַ קאָנקורענט ביז איך דיר! דו מיינסט, כ׳ווייס ניט, אַז ס׳שטינקט פון מיר, אַז דו האָסט ניט געקענט ליגען נעבען מיר? טאָ וואָס האָסטו מורא? ברענג זי — — ווען דו וואָלסט געוואוסט ווי איך האָב זי פיינד און פונדעסטוועגען... כ׳, כ׳, אַר — האָט ער זיך צעוויינט — פּאָלי׳ן מיין איך — —

סעם האָט דערפיהלט ווי עס שטיקט איהם אין האַלז, ווי עפּעס שפּאַרט זיך און רייסט זיך אין די אויגען. ער האָט גענומען דזשייק׳ען באַרוהיגען.

דזשייק האָב זיך צוגעבויגען צו סעם׳ס אויער און גענומען שעפּטשען:

— דו ווייסט, זי פלעגט דאָך קומען צו מיר יעדען פאַרטאָג! דו גלויבסט ניט? מעגסט גלויבען, דזשייק זאָגט קיין ליגען ניט! זי איז אַריינגעקומען אַזוי שטיל, זיך אוועקגעזעצט אויפ׳ן בעטעל און מיר גענומען גלעטען די האָר. און אַז איך האָב זיך געקלאָגט פאַר איהר, דאָס די האָר קריכען מיר אויס, האָט זי געלאַכט, געזאָגט אַז כ׳רעד מיר איין. אַז מיינע האָר זיינען די שעהנסטע, אַז איהר האַנד זעהט זיך ניט אַרויס — — טאָפּ אַז, ווּעסטו זעהן ווער עס איז גערעכט!

דזשייק האָט אַנגעכאַפּט סעם׳ס האַנד און זי אַרויפגעלעגט אויף זיין קליין פּליכעל. סעם האָט אַ שמייכעל געטאָן און געפיהלט ווי עס ווערט איהם קאַלאָמוטנע אויפ׳ן האַרצען.

— דו לאַכסט, האַ? אַ קלאָג צום געלעכטער! — און דזשייק האָט שטיל גענומען כליפּען.

און פּונקט ווי אַן אַלטער רוסישער שיכור, וועמעס פאָטער איז שוין אַ האַלב יאָהר־הונדערט טויט, ליגט ערגעץ אין אַ רינשטאָק און וויינט וואָס דער „באַטקאָ" איז געשטאָרבען, אַזוי איז דזשייק געלעגען אויפ׳ן בעטעל און געכליפּעט וואָס פּאָלי האָט איהם אוועקגעוואָרפען.

סעם׳ען איז מיט אַמאָל געוואָרען ענג דאָס שטיבעל. ער האָט מעהר ניט געקענט איינזיצען און האָט זיך אַרויסגע׳גנב׳עט. אויף דער גאַס

האָט געקאָפּעט א רעגענדעל. ער האָט זיך געשלעפּט איבער די לעדיגע גאַסען און געקלערט, אז עס איז א מיאוסע, נאַרישע וועלט. אט איז דזשייק דאכט זיך געווען א לייט און וואָס? ווייטער האָט ער ניט געקאָנט ציהען דעם געדאַנק. אָפּגעריסענע בילדער, שטיקלעך געדאַנקען האָבען זיין מח גיך מיעד געמאַכט און ער האָט שוין וואָס גיכער געוואָלט זיין אין דער היים, זיך אריינגעוואָרפען אין בעטעל און שלאָפען.

ניט ווייט פון זיין הויז האָט ער דערהערט א פארשטיקט געוויין ווי פון א קינד. דאָס געוויין איז זיך פאַרגאַנגען אַלץ העכער און העכער, און אַז ער איז צוגעקומען נעהנטער האָט ער דערזעהן ווי א „בול־דאָג” מיט א פּלאַטשיק, קיילעכדיג פּנים ווי א שיסעל, האָט געהאַלטען א קאַץ פאַר’ן גערדיג און זי געוואָרגען. די קאַץ האָט ווילד געמיאַקעט, געדראַפּעט מיט די לאַפּקעס, נאָר דער בול־דאָג האָט זי פעסט געהאַלטען, זיך איינגעביסען מיט זיינע שאַרפע ציין דער קאַץ אין האַלז און געסאַפּעט מיט זיין פּלאַ־טשיגע, וואַסערדיגע נאָז, ווי ער וואָלט געליטען פון א כראָנישען קאַטאַר.

עס האָט זיך אָפּגעשטעלט. דער ערשטער געדאַנק, וואָס אזוי איהם געקומען אין קאָפּ אריין איז געווען אז ער דאַרף זיך אזוי אָפּרעכענען מיט פּאַלי’ן. ער האָט א ציטער געטאָן און גענומען אוועקטרייבען דעם הונד. דער בול־דאָג האָט פעסט געהאַלטען די קאַץ מיט די לאַפּעס און געעפענט זיין יאַפּע אויף עס’ען. עס האָט גענומען פייפען נאָך א פּאָ־ליסמאַן. פארשפּעטיגטע פּאַרלעך זיינען ארום פון קאָרידאָרס, פאַרצויגענע גלייך א געשפּרעד וועגען די בייזקייט פון בול־דאָגס און נייגעריגע זיך צוגעקוקט צום „פייט”. די קאַץ האָט זיך שוין קוים געווערט, געכאָרכעלט מיט’ן העלזעל און געפּאַכעט מיט’ן לעצטען אָטהעם. עס איז געוואָרען אַן אויפגעקאָכטער. ער האָט מיט אמאָל אָפּגעריסען א ברעט פון א גער־טענדעל און גענומען כמאַליען דעם הונד וואו ער האָט נאָר געטראָפען. דער הונד האָט זיך געוואָלט א וואָרף טאָן אויף עס’ען, נאָר זעהענדיג נאָך מענשען האָט ער אָפּגעצויגען, זיך אָפּגעשטעלט אין עק גאַס און מעשה הונד באַטראַכט וואָס ער האָט אָפּגעטאָן. די קאַץ האָט נאָך געזשיפּעט. עס האָט זי אריינגעטראָגען אין קאָרידאָר, זיך געלאָזט כמעט ווי לויפען אהיים און געקלערט:

— ווען א מענשען־פרעסער שטיקט אזוי מיינס א קרוב, וואָלט איך אויך געשטאַנען און געוואַרט אויף א פּאָליסמאַן?

X.

אז סעם איז אריין אין שטוב האָט ער זיך באַגעגענט מיט פּאָלי'ן. זי איז געגאַנגען אין דער מוטער'ס ברייטע „קאָמאָנע", דעם צאָפּ אויס־געפלאָכטענע ווי פּאַר'ן שלאָף און זיך געמאַכט אייז־וואַסער. סעם איז עטוואָס צומישט געוואָרען, געוואָלט אריין צו זיך אין צימער און ניט ווילענדיג א פרעג געטאָן:

— מען שלאָפט שוין?

פּאָלי האָט ניט געענטפערט, אויסגעטרונקען דאָס וואַסער און א מאַך טוענדיג מיט דער האַנד און מיט'ן קאָפּ צו סעם'ס צימער האָט זי איהם געצייגט ער זאָל איהר נאָכגעהן.

זי האָט אָנגעצונדען די גאַז, זיך געזעצט אויף סעם'ס בעטעל און צייגענדיג מיט דער האַנד אויף א פּלאַץ נעבען זיך האָט זי אָן ערענסטע געזאָגט:

— זעץ דיך!

ספּאַרט וועלכער איז געשלאָפען אין א ווינקעל האָט זיך אויסגע־טשוכעט, עטוואָס אויסגעצויגען דעם לאַנגען קערפּער און מיט א שמחה אריין סעם'ען צווישען די פיס. סעם האָט דעם הונד פון חבר'שאַפט וועגען געגעבען א פּאָר לייכטע קלעפּ איבער'ן האַלז און איבער'ן רוקען. דער הונד איז גאָר מלא שמחה געוואָרען פון בעל־הבית'ס קלעפּ, זיך אויפ־געשטעלט אויף צוויי לאַפּעס און כלומרשט גענומען בייסען סעם'ס האַנד. סעם האָט ארויסגעפיהרט דעם הונד אין פּאָדערהויז, זיך אוועקגעזעצט און מיט אונגעדולד געוואַרט וואָס ווייטער וועט זיין.

— הער זיך איין סעם, יעס — האָט פּאָלי אָנגעהויבען און שטאָלץ פאַריסען דעם קאָפּ — כ'האָב אויף דיך געוואַרט!

— וואָס איז דער מעהר?

— דו פרעגסט נאָך, האַ? אליין ווייסטו ניט! יעס, מיר מוזען זיך איינמאָל פאַר אלע מאָל אויסשמועסען, הערסט?

— ווי דען — — געוויס! — האָט סעם געשמייכעלט.

— דו לאכסט דאך, הא — האט פאלי גענומען שטאמלען — נאר איך זאג דיר גאנץ ערנסט, דו זאלסט דיר ארויסשלאגען אלע נארישקייטען פון קאפ, הערסט? כ'האב זיך געמאכט א שפאס און דו האסט זיך איינגערעדט א לונג־און־לעבער ביי דער נאז! מיר זענען קיין פאר ניט! און דערצו האב איך דיך ניט ליעב, טאקע מיט אן אמת ניט ליעב! וואס קומט מיר דערפאר? — האט זי פארענדיגט און זיך א שטעל אויף געטאן.

דערפאר האסטו אלעק'ען ליעב! כ'מיין, זיינע גאלדענע יאוועלירלער!

פאלי איז צו צום שפיגעל, וואס האט געהאנגען אויף דער וואנד, זיך פארעכט די האר, געכאפט א קוק אויפ'ן פנים אויך און מיט א פיערטעל שמייכעל האט זי זיך צוריק געזעצט אויפ'ן בעטעל.

— געוויס האב איך איהם ליעב און זיינע יעוועלירלעך אודאי! — האט זי זיך צושמייכעלט, נאר וואס האט דאס צו טאן מיט „סיטי־האל"? יעס, סעם, אזוי איז עס! הער זיך איין: די בעסטע זאך וואלט פאר אונז געווען אום אויסצומיידען אונאנגענעמליכקייטען. דו זאלסט אוועק פון אונז! מענש, אז דו קענסט מיך צומאלט ניט! זעהסט, ליעב האבען א קבצן פארשטעה איך נאך אבער חתונה האבען דארף מען נאר מיט א רייכען! אפילו מיין מאמע האט ניט חתונה מיט איהר געליעבטען! — און זי האט זיך צולאכט.

ביי די לעצטע ווערטער האט שוין סעם ניט געקאנט איינזיצען. ער האט פארשטאנען, אז דאס מיינט פאלי איהם, האט ער אויסגעשניטען מיט דער פויסט א קרייז און אויסגעשריען.

— ס'איז א פארדאמטער ליגען! און הער זיך איין, פאלי: ביזט אזא כאלערא ווי דיין מאמע! און וואס מיינסטו, וואס? ווער „קערט" פאר דיר? געה צום טייפעל מיט'ן איטאליענער צוזאמען, הערסט?

פאלי האט איהם פארשטעלט מיט דער האנד דאס מויל.

— וואס שרייסטו אזוי? מען וועט דאך מיינען, כ'וויים וואס? „אל בעט יאו", די מאמע קומט אריין?

זי איז בויגיג צו צו דער טיר מיט די שויבען אין דער מיטען, איינגעפרעמט איהר פנים צווישען די הענד און דורכגעקוקט.

סעם האט זיך שוין גענומען איינשטילען. פארגעסען אז פאלי איז

א שלעכטע, חשק געהאט צו פארלויפען פון הינטען און זי כאפען אויף די הענד.

זי האט לייכט געעפענט די טיר, צוגעלעגט אן אויער. פארביסען די אונטערשטע ליפּ און ווי א דיריגענט פון אן ארקעסטער האט זי א מאך געטאן מיט דער האנד און מיט׳ן קאפּ, אז מען מעג אנהייבען שפּילען און געהייסען האט עס: מען שלאפט ווי די מתים.

פאלי האט אביסעל מעהר ארויפגעדרעהט די גען, נאכאמאל צו צום שפּיגעל און אין גאנצען א שמייכלענדע זיך אוועקגעזעצט.

— הער, סעם, זאג מיט אן אמת, האסטו מיך טאקע ליעב, שטארק ליעב? אזוי, זעהר, זעהר שטארק? — — — — הא, הא, הא! און זי האט זיך צולאכט, ארויסגעבלעקט א קליין ראזע צינגעל און עס געמומען ווארפען ווי א אינגעל וועז ער כאפט אריין א הייסע קארטאפעל אין מויל — וואהר כ׳בין א משוגע׳נע?

סעם האט זי א כאפ געטאן צו זיך אויף דעם שוים און געמומען איינוויגען ווי א קינד.

זי האט זיך א ווײלע געטוליעט אין סעם׳ס ארעמס און מיט אמאל איהם געמומען איבערשרעקען:

— מען געהט, מען געהט! די מאמע געהט! — און ווי א פישעל זיך א גליטש ארויסגעטאן פון זיינע הענד.

זי איז צו צו דער טיר, זיך עטוואס איינגעהערט און קאקעטיש געמומען שפאנען איבער׳ן צימער ווי א יונגער אפיציר פאר זיין ראטע.

— פארמאך די טיר! — האט זיך סעם געמומען בעטען.

— ווי הייסט? מען טאר ניט!

סעם איז אויפגעשפּרונגען, צוגערוקט צו דער טיר א בייע־מאשין. וואס איז געשטאנען אין א זייט און כמעט אין גאנצען אראפּגעדרעהט די גען.

— ניין דאס ליט! — האט פאלי פּראטעסטירט — וואס׳ער פּנים וועל איך האבען ביי דער מאמע? — און זי האט געמומען צוריק ארויפדרעהען די גען.

סעם האט זיך מיט איהר געמומען אמפּערן און אין שטוב איז מיט אמאל געווארען פינסטער. ער האט זי געכאפּט אויף די הענד, זיך איינגעגעסען אין איהרע ליפּען אין די באקען און וואו ניט?

— לאז מיך אפ — האט זיך פאלע ביי איהם גענומען בעטען — ס'איז מיר ניט באקוועם, אוי דער צאפ! רייסט מיר אפ דעם צאפ! נו, כ'וועל דיר אליין געבען א קוש, גוט?

סעם האט זי אפגעלאזט.

זי איז גיך ארוים פון שטוב, אריינגעבראכט א שוועבעלע, אנגע־צונדען די געז, געעפענט דאס מויל און קלאפענדיג זיך מיט דער האנד איבער די ליפען האט זי ארויסגעלאזט אזעלכע מאדנע קינדישע קולות. אז סעם'ען האט זיך אזש געוואלט איינשלינגען זי.

זי איז צו צו סעם'ען, איהם ארומגעכאפט מיטביידע הענד, אויס־געשריען: נא! איהם געטאן א לאנגען, הייסען קוש און אפגעשפרונגען. זי האט געטאנצט פון איין פיסעל אויפ'ן צווייטען, גראציעז געהויבען איהרע פלייצעם, געקלאפט מיט די ווייסע ציין ווי מיט שנירען פערעל און געלאכט.

סעם האט געפיהלט ווי דאס קרחת ווארפט איהם, ווי אלץ איז איהם ציהט זיך אן און ער האט זי א האסטיגען כאפ געטאן אין זיינע ארעמס. און גענומען מיט איהר שפאנען איבער'ן צימער. ער האט חשק געהאט זיך א ווארף צו טאן אין בעטעל. האט ער דערזעהן דעם קליינעם פליו־שענעם קאוויאר וואס איז געלעגען נעבען בעט אויף דער פאדלאגע און זיך אויסגעצויגען אויף איהם.

XI.

שבת־צו־נאַכט האָט פּאַלאַק, דער סאַלון־קיפּער, מקדש געווען מיסעס ריטש כדת משה וישראל. ווי אויף אַלע אידישע שמחות איז אויך דאָ די חופּה גלאַט ניט אָפּגעגאַנגען. דער נאַר וואָס אויסגעבאַקענער שוואָגער ר' בינם האָט געשריען, אַז מען מוז מאַכען אַ שנוי אין דער חופּה, אַז דאָס איז אַ בפירוש'ער דין. רעוורענד לעווין האָט גע'טענה'ט, אַז די שנוי איז שוין אין דער כתובא גופא — וואו מען זאָגט ארמלתא אנשטאַט בתולתא און דערצו פאַרשרייבט מען איהר אנשטאַט מאתים־מנה. אַ וואָרט צו אַ וואָרט און מען האָט זיך שוין גענומען פאַר'ן יחוס. צום גליק איז מיט אַמאָל אויסגעוואַקסען אַ פּאַרטנער מיט אַן אויסגעברענט לאָד. דער אַלטער משה האָט גלייך דאָס פּאַרטנער אויפגעצויגען אויף די פּיער דרענג־לער, דעם חתן איז אַראָפּ אַ שטיין פון הארץ און דער רעוורענד האָט אין אַ מזל'דיגער שעה אָפּגעגעבען חופה וקדושין.

באַלד נאָך דער חופּה האָט זיך פּאַלאַק דערפיהלט היימישער. זיך גענומען מאַכען באַקוועמער און אַראָפּגעוואָרפען זיין געפּאַסטע טאַקסידאָ. דערנאָך האָט ער אויסגעטאָן די ווייסע וועסט און וועד ווייס, וואו ער וואָלט זיך אָפּגעשטעלט ווען דער שווער ר' משה וואָלט איהם עפּעס ניט איינגערוימט אויפ'ן אויער. דער סאַלון־קיפּער האָט זיך הארציג צולאַכט און געבליבען זיצען אין זיין ווייס, שטייף העמד. וואָס האָט זיך גענומען בלאָזען און יעהרען ווי אַ מילטער מיט טייג.

אַ מנין אידען עובר־בטל'ניקעס, וואָס מען טרעפט יעדען פריה־מאָרגען אין דער שוהל פון „אנשי־ליץ". זענען געזעסען אַרום טיש אין זייערע גלאַנציגע, אַלפּאַגענע רעקלעך, עוסק געווען באכילה און זיך כלומרשט איינגעהערט וואָס רעוורענד לעווין, אַ נעט אידעל, אַנגעטאָן לויט דער לעצטער מאָדע, מיט אַ זיידענעם שאַל אויפ'ן האַלז (הפּנים אַמאָל אַ חזן געוועזן) דרשנ'ט. רעוורענד לעווין איז געזעסען ווי עס פּאַסט זיך פאַר זיין שטאַנד, ווי אַ האַלצענער מיט עטוואָס פאַרזשמורעטע אויגען. ער האָט אַריינגערוקט. אַזוי, כּלאחר־יד, יעדען איינעם פון די

געסט זיין קאַרט, וואו ס׳איז געשטאַנען שווארץ אויף ווייס, אז דר. רעוורענד לעווין פון דער שוהל „אנשי־ליץ" איז א מוהל־מומחה און, איין גאַט ווייס פאר וואס, א פּראָפעסאָר־לינגוויסט. דער סאַלון־קיפּער האָט אפילו אליין צוגעגעבען, אז רעדען קאָן טאַקע אונזער פּראָפעסאָר קיין איין שפּראַך, ניט אויסער דייטש (ער האָט גערעדט א דייטשען אידיש) נאָר דערפאר איז ער אבער א מזיק אין „גרעמער" און אז גרעמער איז א האַרבער עניין ווייס דאָך יעדער.

מיסעס ריטש איז איהר ווייס־זיידענע חופּה־קלייד, מיט א גאַנגע, ברייטע שירץ פון אויבען האָט באַדינט דעם עולם. איהרע שווארצע בלישטשענדע אויגען האָבען ניט געהאט יענע באַהאַלטענע שרעק פון א כלה־מיידעל, וואָס קאָן קיינעם׳ס בליק ניט פאַרטראָגען און עס מאַכט זי אזוי אונבאַהאָלפען און פיעל מאָל נאַריש. פאַרקעהרט, איהרע אויגען האָבען שוין צו פאַרשייט געקוקט און ווי זיך גערייצט מיט יעדען איינעם: לעקיש. און אז דו וועסט קוקען פון היינט ביז מאָרגען וועט דיר עפּעס העלפען?

סעם, וועלכער האָט אויסגעפּילט דעם מניז, איז געזעסען אין א זייט מיט׳ן אלטען משה׳ם א קאַמעראַד. וועמעס פרישקייט פון די באַקען איז אין גאַנצען אריין אין דער שפּיץ נאָז. דער איד איז געווען אַן אריינגעהער אין די רייכסטע אידישע הייזער, געוואוסט יעדענס יחוס, אַזש פון דער אלטער היים, געפיהרט „פּאַטשט" פון איין מאַדאַם צו דער צווייטער, געווען א בקי אין אלע סודות — פון דער קיך ביז דעם שלאָף־צימער, אביסעל אונטערגע׳שדכנ׳ט און דער עיקר פון דעם אלעם גע־שטאַרבען צעהן מאָל א טאָג פון הונגער. ער האָט געהאַלטען אין איין אויס־רעכענען פאר סעם׳ען פּאָלאַק׳ם עשירות, ניט פאַרגונען וואס מימעס ריטש פּאָלט אריין אין אזא שמאַלץ גרוב, געלויבט פּאָלי׳ן אין הימעל אריין און געאַרבייט מיט סעם׳ען ער זאָל איהם שיקען צו מיסעס ריטש.

— צווישען אונז גערעדט — האָט דער שדכן איהם געשושקעט אויפ׳ן אויער און זיך געטאַפּט מיט איין פינגער די פאַרפלאָמטע נאָז — פּאַסט דו טאַקע ניט פאר מיסעס ריטש, ניט דיין גאָל. נאר גאַר ניט! ווען שדכנים וואָלטען געווען אזוי פּאַרטיקעל, וואָלטען אידען קיין שדוכים ניט געטאָן — האָט זיך דער שדכן צולאַכט — זאָרגט ניט, סעם, כ׳וועל

נעמען ארבייטען אין עסק, דער אלטער משה וועט צוהעלפען און מען וועט אים ירצה השם אויספיהרען!

סעם האָט געשמייכעלט, קיין אויג ניט אראָפּגעלאָזט פון פּאָלי'ן. וועלכע האָט זיך ארומגעדרעהט אַן אויסגעפּוצטע און זיך כלומרשט משמח געווען אויף דער מוטער'ס חתונה. פּאָלי האָט אפילו צוגעזאָגט אוועקצופאָהרען מיט די קינדער צו איהרס א מומע אויף נאכט, האָט זי אבער חרטה געקראָגען, זיך איינגע'עקשנ'עט און געבליבען. דאָס האָרץ האָט סעם'ען געזאָגט, אַז פּאָלי איז ניט בחנם אַזוי פרעהליך — אַז זי האָט געווים עפּעס אָפּגעטאָן א שפּיצעל און ער האָט איהר נאָכגעקוקט אויף טריט און שריט.

דער אלטער משה איז א פּרינץ־אלבערט פון סאָביעסקי'ס צייטען. באַנייט מיט ברייטע, אָפּגעשאָסענע פון אלטקייט טאַשמעס, אין א פּאָר קאַמאַשלעד פון איין שטיק, מיט ברייטע נעז, שמאָלע העלזלעך און מיט אַזאַ מאָדנעם, אייזערנעם גלאַנץ, גלייך מען וואָלט זיי אויסגעשמירט מיט'ן פאַליש וואָס מען פּוצט אַן אייזערנעם אויווען — האָט ניט גע־קאָנט איינזיצען אויף איין אָרט, געלאָפען פון קיך אין שטוב אריין, זיך גע'מחיה'עט מעשה מחותן און דורכלויפענדיג האָט ער א געשריי געטאָן צום שדכן:

— נו, מרדכי, וואָס מאַכסטו, וואָס געהסטו ניט צום טיש?

— כ'וויים, כ'וואָלט געמאַכט א שנאַפּס דאָס הייסט פריהער א שהכול — האָט מרדכי דער שדכן אויפ'ן אָרט געענטפערט, געשיבערט מיט די פּלייצעס, געשמייכעלט און זיך געריבען איין האַנד אין דער צווייטער.

דער אלטער משה האָט געמאַכט פּלאַץ ביים טיש:

— נו, מרדכי?! און דו סעם? קאַם אָן, ניט באַלאַמוטשעט!

דער פּולמים מיט פיש וואָס איז געשטאַנען אין מיטען טיש האָט שפּאַצירט פון איין האַנד צו דער צווייטער. יעדער איז זיך געזעסען קלאָטבלוטיג, זיך געוואָרפען אַזוי, פון דער זייט, א בליק אויף א שטיק אנגעפּילטע פיש עס געהיט און מיט אמאָל, נאָ, א פרעמדער גאָפּעל האָט עס ארויסגעכאַפּט.

דער עולם האָט געקייעט.

— נו, דאקטער — האט זיך מיסעם ריטש געווענדעט צום רעוורענד — ווי שמעקען אייך מיינע פיש?

— פיין, אויסגעצייכענט, מיסעם ריטש! א, יא, בעג יאר פארדאן!" ס'גיעבט מעהר קיין מיסעם ריטש — האט דער רעוורענד זיס געשמייכעלט — יא, מיסעם פאלאק, די פיש זיינען פארטרעפליך, ווי זאגט מען אין אידעש — זיי האבען טויזענד־טעם!

— הערסט דזשא, וואס דער דאקטאר זאגט — איז מיסעס ריטש צו צום מאן און זיך א שטעל אוועק געטאן ווי א פעסטונג — נו, ווי שמעקען זיי דיר?

— פיין, פיין — האט דזשא געענטפערט, געגלעט דער ווייב פאר דער נאקעטער האנד, געזשמורעט מיט די פארלאפענע פון פעטקייט אויגען און שיעור ניט אויסגעגאנגען פון מתיקות.

דער אלטער משה, וואס איז געזעסען ווי אויף שפילקעס, געמאכט א שנאפס נאך א שנאפס און געזוכט א געלעגענהייט זיך צו לאזען הערען און אריין דעם רעוורענד אין דער מיטען.

— וואס האב איך דא פיעל צו טענה'ן, צו א שטיקעל היימישען סענדאק קומט דאס ניט! וואס ווייסט איהר, וואס? ביי אונז אז ס'פלעגט אנקומען א פרייטאג סענדאק, האט מען געוואוסט, אז ס'וועט זיין א געפאקטע השכמה: אז דא איז אלס קאפויר! סענדאק איז קיין סענדאק, אידען קיין אידען און אפילו רבנים קיין רבנים ניט!

— אלס די זעלבע מעשה — האט מיסעם ריטש כלומרשט געשמייכעלט און זיך געדרוקט מיט איהרע נאקעטע עלענבויגענס אלס נעהענטער צום מאן — ווי איהר קוקט אן מיין טאטע לעבט ער ניט בשלום מיט „אנקעל סעם".

די עבר־בטל'ניקעס מיט די איינגעהויקערטע פלייצעס, מיט די אויסגעשטרעקטע קעפ האבען געהאלטען אין איין שמייכלען און דאכט זיך געווען איינשטימיג מיט אלע.

— מיין שווער האט דערלעבט די באבעס־ירושה צו אמעריקא — האט זיך בינס אנגערופען — פרעגט איהם נאר וויפיעל קופערנע קרייצער ער האט אהערגעבראכט?

דער עולם האט געלאכט.

מיסעס ריטש מיט דער שוועסטער האָבען אריינגעבראכט דאס פלייש.

— וואָס איך האָב אהערגעבראכט איז קיינעמס „ביזנעס" ניט — האָט דער אלטער שטאָלץ געענטפערט — ס'איז געוועזן צייטען ווען מענ־שען האָבען זיך געוואונשען צו האָבען מיין קלייז־געלד, נאר ניט דאָס בין איך אויסען! יעס. איהר אלע שפּרינגט דאָך קדוש פאר אמעריקא און איך זאָג אייך. אז ס'איז א פארשאָלטענע מדינה! נעהמט, למשל. אין דער היים א נגיד, לעבט ער דאָך ווי א קיסר! א האַלבע שטאָדט דרעהט זיך ארום איהם, ציהט פון איהם חיונה. מיט איין וואָרט, ער לאָזט פון זיך הערען! און דא? דאָס וויים איך דאָך פון קיין טאָג און פון קיין נאכט ניט! יאָגט אָפּ די פּאָר יאָהר און ווער וויים איהם. ווער קען איהם? אמת, ער וואָהנט טאַקע אין „רומס" מיט סטיעם־היט. נאר ווער האָט דאָס ניט קיין „סטיעם־היט" אין אמעריקא? הא. הא, אפילו דער מיסטער „דזשעניטאר" — — אז דאָ זיינען אלע „מיסטערס"! אמעריקא־נער גליקען.

— אָבער האַלט, האַלט — האָט דער רעוורענד אנגעכאַפּט דעם אלטען משה פאר'ן ארבעל, דערטרונקען א גלאָז ביער און אזוי חוצפה'דיג געשמייכעלט ווי ער וואָלט געזאָגט: קוקט מענשען און שווייגט, כ'מאַך גלייך פון אלטער בעפרא דארעא. — ר' משה, וואו נעהמט איהר דאָס, אז אידען זענען היער קיין אידען ניט?

— נו. נו, — האָט משה פאַרקאַטשעט זיין שטייפען קאַפּעליוש — גיט מיר טאַקע א איד ער זאָל ניט מחלל שבת זיין? און אז איהר וועט שוין יאָ געפינען אזא איד, זאָלט איהר וויסען. אז זיינע קינדער זיינען מחלל־שבת! און „טערכענען" מיט דער נאָדעל! כ'דארף אייך דערצעה־לען מעשיות. מיסטער לעוויז. איהר ווייסט דאָך בעסער פון מיר! אז די לופט איז דאָ טריף!

— אָבער. ר' משה — האָט דער רעוורענד אָנגעהויבען.

— כ'פארזיכער אייך. מיסטער לעוויז. — האָט דער אלטער זיך גע־היצט און איהם איבערגעהאקט די רייד — כ'פארזיכער אייך, אז נאָך אין א פּאָר יאָהר ארום וועט איהר אין אמעריקא קיין שוהלען אויך ניט האָבען! וואָס ברויכט איהר מעהר, איהר זעהט עפּעס א סך פון די אמע־ריקאנער יונגווארג אין שוהל? און ווען ניט מיר. (ער האָט אנגעוויזען

אויף די עבר־בטלני'קעס) די אלטע טאבעק־שניפערס, וואלט מען שוין היינט געדארפט זוכען מיט ליכט א איד אין שוהל! אמת, פאר אונז איז די שוהל ווי געוואונשען! אז דא איז אלס קאפויר, כ'וויים, איז דער היים איז יעדער נוהג כבוד אן עלטערען מענש, ווי שטעהט דארט: „הדרת פני זקן!" און דא? דא האט מען פיינד אלטע. אז מען פארשפארט גאר דא אלט צו ווערען! געהסט דורך גאסען און גאסען און זעהסט ניט קיין אלטען! און אין שטוב קאן מען אויך ניט זיין — צופיעל די קינדער אין די אויגען. שרייען אז דו בראקעסט. געהט מען אין שוהל אריין, דארט פארשטעהט איהר מיר. טרעפט מען א היימישען מענש. ס'איז דא מיט ועמען אויסצורעדען א ווארט. זיך דורכצושמועסען און גלאט אזוי ווי א בראקע צו טאן — האט זיך דער אלטער צולאכט. נו. פרעגט זיך, ווי לאנג? מיר וועלען דאך אייביג נים לעבען! איז נאך א יאהר צעהן, פופצעהן! און וואס וועט זיין דעמאלט? ס'וועלען צוקומען פרישע. זאגט איהר? פע. געהט שוין געהט. דער איצטיגער דור אין גאליציע און אין פוילען, פון רוסלאנד איז דאך אפגערעדט, די פרייגעזאנענע סאשעליסטען זענען טויזענד מאל ערגער פון די היגע געבוירענע. דער היגער איז גלאט א „כאם"! גיעב איהם א „באל", מיט „מואווינג־פיקטשורס" — און פארטיג! אבער אונזערע, דאס זענען פושעי־ישראלים. דאס רעדט אפילו אויף „ננתקה" אויך! — —

— נערעכט, גערעכט. דער שווער איז גערעכט — האט בינם ערנסט געזאגט, צונעשאקעלט מיט זיין ציגען בערדעל. זיך לייכט גענומען קלאפען מיט זיין שטייפען קאפעליוש איבער'ן קאפ פון הינטער וועלכען א סאמעטענער קאפעל איז ארויסגעפאלען.

ער האט אנגעטאן דעם קאפעל און אפגעהוסט.

— זאג מיר טאקע, ס'מוז דאך האבען עפעס א שורש. וואס אידישע קינדער זענען דא אזוי איבערגעבען מיט לייב און לעבען, מיט אזא מסירת־נפש צו דער „באלל"? פון גוים איז דאך אפגערעדט. עם דומה לחמור, אין דער היים איז ער אויך ניט בעסער געווען. אבער, סטייטש, אידען?

סעם, וואס איז געזעסען און געשוויגען, האט מיט אמאל א שאס אויסגעטאן:

— געווים דארף מען שפיעלען אין „באלל". ס'איז א גוטער „עקסער־

סאיז", מען קריגט „מאַסעלס"! ווי דען, אזוי ווי ביי אייך אין יוראָפּ? אלע האבען איינגעפאלענע ברוסטען מיט מיידלישע הענד?

— אזוי, אזוי. לאָז זיך ניט, סעם! — האָט דער רעוורענד אונ־טערגעגעבען סעם'ען היץ.

— מורנו ר' סעם האָט א פארטיגען תירוץ! — האָט בינם אויסגע־שאָסען מיט א ציטגען געלעכטער — ער ווייסט ניט הפּנים פון „בחקותיהם לא תלכו". הא, הא, הא!

— גלויב מיר, בינם — האָט דער אלטער משה געשמייכעלט — מען קאָן דיין קשיא אויך פארענטפערען! מסתמא ווייסען זיי, די אמעריקאַ־נער קינדער וואס זיי טוען! אויב זיי זענען ניט קיין נביאים, זענען זיי דאָך בני נביאים! הא, הא, הא. האָסט אָפּגעזאָרגט! און די כלי־קודש, אונזערע רבנים. מיין איך, זענען בעסער? כ'וויים, מיט א יאָהר דרייסיג צוריק אז די ערשטע קהלה פון גאליציאנער אידען האבען אויסגעבויעט די שוהל אויף פּיט סטריט, האבען מיר גענומען טראכטען וועגען א רב. מיר האבען באשלאָסען אראָפּצוברענגען ר' אברהם'ל, דעם לעמבערגער מגיד, א איד א למדן, געהאט א בערוף און דערצו א חכם, ווי זעהט מען דאָס גאָר היינט? ר' אברהם'ל האָט מסתמא געקריגען אין לעמבערג, כ'וויים, אכט צעהן גולדען א וואָך שכירות. האבען מיר איהם געשיקט א בריעף, אנגעבאָטען פּופצעהן הונדערט טאָלער א יאָהר שכירות און פּארזיכערט, אז ער וועט מאכען נאָך פופצעהן הונדערט דערנעבען. דאַכט זיך גוט, הא? דריי טויזענד טאָלער א יאָהר דעמאָלט, פּשש, איז געווען א שלל מיט גאָלד! איהר ווייסט דאָך, ס'טוט זיך ניט אזוי גיך ווי עס רעדט זיך, ס'האָט גענומען צייט, בקיצור, וואס מיינט איהר? ר' אברהם'ל האָט אונז שעהן באַדאַנקט. געשריבען אז ער האָט ניט וועמען איבער־צולאָזען זיינע אָרימע לייט און ער קען ניט קומען. נו, פארשטעהט איהר דאָס? וואָלט דאס אן אמעריקאנער רב געטאָן?

בשעת דער אלטער משה האָט גערעדט האָט קיינער ניט באמערקט ווי חוה איז אריין. זי איז געבליבען שטעהן נעבען דער טיר מיט פאר־בראָכענע הענד און אזוי ווי א אידענע, ביי וועלכער עס איז דא א גוסס אין שטוב און זי קומט איינרייסען אין שוהל אריין. אזוי האָט חוה זיך א וואָרף געטאָן צו מיסעס ריטש, זי ארומגעכאַפּט און גענומען וויינען:

— וואָס האָט איהר פון מיר געוואָלט? וואָס האָט איהר מיך גע־קוילעט אָהן א מעסער? גיט מיר אָפּ מיין מאַן?

אַלע זענען אויפגעשפּרונגען פון די פּלעצער. ניט געוואוסט וואָס דאָ איז געוואָרען, זיך אַרומגעקוקט. ביסלעכווייז געמומען פאַרשטעהן און שעהמענדיג זיך פאַר זיך אַליין האָט יעדער איינער באַטראַכט וואָס גי־בער אַרוים פון דאַנען.

דערווייל האָט חוה אַנגעכאַפּט פּאַלאַק׳ען אונטער דעם אָרעם און געשריען:

— קום אהיים! דו מוזט שוין געהן! כ׳לאָז דיך מעהר ניט אָפּ! אידען! געוואַלד! — האָט זי זיך געווענדעט מיט א הייזעריגען קוויטש צו אַלע אין שטוב נאָך הילף — אידען, ווי לאָזט איהר דאָס צו? ס׳איז דאָך אוים וועלט! ווי איז דאָס געהערט געוואָרען?

סעם האָט פאַרשטאַנען אַז דאָס איז פּאַלי׳ס ארבייט. זי איז טאַקע געשטאַנען מיט אַן איינגעהאַלטענעם געלעכטער און הנאה געהאַט פון דער גאַנצער חתונה. סעם האָט מיט אַמאָל אַ ציטער געטאָן — ער האָט דער־זעהן אין צווייטען צימער אַ פּאָר שוואַרצע, שאַרפע אויגען. זאָל דאָס זיין אַלעק? אין צווייטען צימער איז קיינער ניט געווען.

פון הויף האָט זיך געהערט ווי ספּאָרט רייסט זיך, בילט אויף עמי־צען. סעם איז צו צום פענסטער.

ספּאָרט איז געשפּרונגען מיט א בילעריי, ניט צוגעלאָזט צו זיך א קליין־געוויקסיגען, ברייטביינינגען בולדאָג, מיט א פּאַר׳עקשנ׳ט פּלאַטשיג פּנים, וועלכער האָט דוקא געוואָלט אריין ספּאָרטען צווישען די פיס.

— אַלעק׳ס הונד — האָט סעם צו זיך געזאָגט און גאַליג געשמייר־כעלט — דער „גיני" האָט חוה׳ן אויך אהערגעבראַכט.

די הינד האָבען זיך געיאָגט מיט אָפענע פּיסקעס, אויסגעשניטען א קרייז וואָס איז געוואָרען אַלס גרעסער און גרעסער און ווי צוויי „פּיי־טערס" האָבען זיי געהיט איינער דעם צווייטענס באַוועגונגען. מיט אַמאָל איז ספּאָרט פאַרלאָפען פון א זייט און אומגעוואָרפען דעם בולדאָג מיט די קרומע לאַפּעס. די הינד זענען אריין איינער דעם צווייטען מיט אויס־געשטשירעטע ציין, זיך געראַנגעלט, באַלד איז ספּאָרט אָפּגעשפּרונגען א הינקעדיגער און נאָך מיט מעהר רגזה האָבען זיי זיך איינגעגעסען איינער אין דעם צווייטען.

אַלעק איז אַרויס פון קאָרידאָר און גענומען שלאָגן ספּאַרט׳ן מיט אַ בעזים־שטעקן. מעהר האָט סעם ניט געדאַרפט. מיט פאַרקוועטשטע פויסטען איז ער אַרויס פון שטוב און זיך געוואָרפען אויפ׳ן איטאַליענער. באַלד זענען זיי ביידע געלעגען אויף דער ערד. שטיל געסאָפּעט, זיך איינ־געגעסען איינער דעם צווייטען מיט די פיס, מיט די הענד, מיט די גאַמ־בעס, זיך געביסען — — זיי זיינען אויפגעשפּרונגען בלאַסע, צובאַלטע און זיך ווידער געוואָרפען איינער אויפ׳ן צווייטען. זיי זענען געשפּרונגען עטליכע מינוט ווי צוויי צעווילדעטע קאָפּ־העהנער, אויסגעמיטען איינער דעם צווייטען, זיך פאַרמאָסטען, ניט געטראָפען און מיט אמאָל האָט אַלעק אויסמיידענדיג סעם׳ס אַ קלאַפּ זיך צוגעזעצט און די פויסט איז איהם אַריין גלייך אין אויג. אַלעק איז געפאַלען אויף דער וואַנד, באַלד צו זיך געקומען, זיך געוואָרפען אויף סעם׳ען און אין דער זעלבער צייט זיך פאַרמאָסטען מיט׳ן פוס סעם׳ען אין בויך אַריין. סעם האָט באַציי־טענס געכאַפּט אַלעק׳ס פוס און דער איטאַליענער איז אַ פאַל געטאָן ווי אַן אונטערגעזעגטער בוים.

אַלעק האָט זיך קוים אויפגעשטעלט. דאָס רעכטע אויג איז איז גאַנ־צען פאַרלאָפען געווען פון קלאַפּ און אַ טונקעל בלויע שטיק פלייש, גרויס ווי אַן איי, איז אַרויס אונטער׳ן אויג.

די הינד האָבען זיך געיאָגט ווי פריהער. ספּאַרט אַ צובלוטיגטער איז געשפּרונגען אויף דריי פיס און ביי יעדער געלעגענהייט אַ רים געטאָן מיט די אויסגעשטשירעטע ציין דעם בולדאָג איבער׳ן קאַרק.

אַלעק האָט זיך ווידער געוואָרפען אויף סעם׳ען.

סעם האָט אהן רחמנות גענומען העמערען מיט די פויסטען, געשלאָ־גען אַלעק׳ען, וואו ער האָט נאָר געטראָפען, געטרייבערט זיין פּנים, און מיט אמאָל האָט ער איהם אַ פּלאַם געטאָן מיט דער פויסט אונטער דער גאָמבע.

אַלעק האָט זיך אָפּגעגאָסען מיט בלוט.

גלייך ווי סעם האָט דערזעהן דאָס בלוט האָט ער זיך אַ רוק אָפּ גע־טאָן, אָנגעהויבען ציטערען און געפיהלט ווי די הענד הייבען זיך שוין ניט מעהר ווי פריהער.

סעם האָט דערפיהלט ווי ער וואָלט זיך אַ שניט געטאָן מיט אַ שאַרף מעסער און עס איז איהם וואַרעם געוואָרען. ער פאַלט? דער הויף ווערט

פול מיט מענשען, מען לויפט מען שרייט. ער פיהלט ספּאַרט'ס צונג אויף זיין פּנים, דאָס לייב בריהט. און עפּעס א מורא'דיגער באַרג פאַלט אויף איהם, צוקוועטשט איהם אין גאַנצען.

אלעק האָט איהם געשטאָכען.

צוויי יאָהר שפּעטער. סעם ארבייט ביי מיסעס ריטש ווי פריהער. פּאָלאַק דער סאַלון־קיפּער, האָט זיך שוין לאַנג צוגאַסען, ליגט א פּאַראַליזירטער אין א זייטיג צימערעל און ווען ניט חוה, וועלכע געהט אַרום איהם, וואָלט ניט געווען ווער עס זאָל איהם דערלאַנגען א גלאָז וואַסער. דער אַלטער משה איז דזשייק זענען שוין אויפ'ן עולם־האמת. פּאָלי איז אַנטלאָפען מיט אלעק'ען. אליין געקומען צוריק און זינגט איצט אין א „מואווינג־פּיקטשור". מיסעס ריטש ווערט דיקער פון טאָג צו טאָג. קריגט זיך מיט סעם'ען, בעט איהם גלייך איבער און קלויבט זיך גלייך נאָכ'ן מאָנ'ס טוידט חתונה האָבען מיט איהם.